

आ ग्रथमांहेला विषयोनी अनुक्रणिका.

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
१	श्रीजिनस्तुति रूप मंगलाचरणादि.	१
२	श्रीअरिहंतना, जगवंतादिक वार विशेषणोना अर्थ.	४
३	जीवादिक नव तत्त्वने तत्त्व कही बोलाव्यां तेनुं स्वरूप.	५
४	नव तत्त्वमां हेय केटला, हेय केटला अने उपादेय केटला ?	६
५	वाशठ मार्गणा स्थानमध्ये कयामार्गणास्थानमां चारगतिमां थी कयी गतिना केटला जीव जेद पामीयें तेनो यंत्र.	७
६	जीवने शाश्वत कहीयें किंवा अशाश्वत कहीयें तेनुं स्वरूप.	१०
७	जीवनां अव्यप्राण अने जावप्राणनुं स्वरूप.	१०
८	वाटें वहेता जीवनांकेटला प्राण पामीयें ? एनुं स्वरूप.	११
९	जीवने व्यवहारनयें नित्यानित्य कहीयें तेनुं स्वरूप.	११
१०	जीवने निश्चयनयें नित्यानित्य कहीयें तेनुं स्वरूप.	११
११	पुजल, पुजलने नथी ग्रहण करता ते कया नयें करीने तथा पुजल पुजलने ग्रहण करे ठे ते कया नयें करीने.	१२
१२	जीव, पुजने ग्रहण कया नयें करी करे ठे तथा जीव पुजल ने नथी ग्रहण करतो ते कया नयें करी ने ? तेनुं स्वरूप.	१२
१३	नवतत्त्वमांथी आदरवा योग्य केटलां तत्त्व ठे.	१२
१४	नवतत्त्व मांहेला अव्यजीवमां केटलां तत्त्व पामीयें	१२
१५	नवतत्त्व मांहेला जावजीवमां केटलां तत्त्व पामीयें	१३
१६	नवतत्त्व मांहेला मिथ्यात्वी जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें	१४
१७	नवतत्त्व मांहेला समकेति जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें	१४
१८	नवतत्त्व मांहेला अजव्य जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें	१४
१९	नवतत्त्व मांहेला जव्य जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१४
२०	नवतत्त्व मांहेला रूपी अजीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
२१	नवतत्त्व मांहेला पुण्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
२२	नवतत्त्व मांहेला पापमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
१४	नवतत्त्व मांहेला आश्रवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
१४	नवतत्त्व मांहेला संवरमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
१५	नवतत्त्व मांहेला निर्झारामां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
१६	नवतत्त्व मांहेला बंधतत्त्वमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
१७	नवतत्त्व मांहेला अव्यमोक्षपदमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
१७	नवतत्त्व मांहेला जावमोक्षपदमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
१८	नवतत्त्वमां मूल तत्त्व केटलां पामीयें.	१७
३०	जीव अने अजीव ए मूल वे तत्त्वनां उत्तर तत्त्व केटलां	१७
३१	नवतत्त्वनां जेदांतर तत्त्व केटलां थाय.	१७
३२	नवतत्त्वमां अरूपी तत्त्व केटलां अने रूपी तत्त्व केटलां	१८
३३	नवतत्त्वनां वशे ठहोंतेर जेदमां अरूपी केटलाने अरूपी केटलां.	१८
३४	नवतत्त्वमांथी निगोदना जीव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३५	नवतत्त्वमांथी नरकगतिनां जीव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३६	नवतत्त्वमांथी जरतक्षेत्रे मनुष्यगति आश्रयी केटलांतत्त्व पामीयें.	२०
३७	नवतत्त्वमांथी महाविदेहनां मनुष्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३७	नवतत्त्वमांथी तिर्यचगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३८	नवतत्त्वमांथी व्यंतर, जवनपति, ज्योतिपी, वैमानिक अने नव त्रैवेयकना देव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४०	नवतत्त्वमांथी पंचानुत्तरना देव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४१	नवतत्त्वमांथी ईषत्प्रागृज्जारपृथ्वीना जीवोमांकेटलां तत्त्वपामीयें.	२१
४२	नवतत्त्वमांथी अव्य समकेती जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४३	नवतत्त्वमांथी जावसमकेती जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४४	नवतत्त्वमांथी अव्यलिंग आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४५	नवतत्त्वमांथी अव्य आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४६	नवतत्त्वमांथी जावआवकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४७	नवतत्त्वमांथी जावलिंग आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४७	नवतत्त्वमांथी अव्यज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४८	नवतत्त्वमांथी जावज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२३

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૫૦	નવતત્ત્વમાંથી ક્રોધાદિ ચાર કપાયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૧૩
૫૧	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવલિંગ આચાર્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૩
૫૨	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યલિંગ આચાર્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૪
૫૩	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય આચાર્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૧૪
૫૪	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવ આચાર્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૧૪
૫૫	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય અરિહંતમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૧૪
૫૬	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવ અરિહંતમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૧૪
૫૭	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યસિદ્ધમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૫
૫૮	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવસિદ્ધમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૬
૫૯	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય ચારિત્રમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૬
૬૦	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવ ચારિત્રમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૬
૬૧	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય સાધુમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૭
૬૨	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવ સાધુમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૭
૬૩	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યલિંગ સાધુમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૮
૬૪	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાવલિંગ સાધુમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૮
૬૫	નવતત્ત્વમાંથી જીવને શત્રુરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૯
૬૬	નવતત્ત્વમાંથી જીવને વોલાવા રૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૯
૬૭	નવતત્ત્વમાંથી જીવને વાણોતર રૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૨૦
૬૮	નવતત્ત્વમાંથી જીવને મિત્રરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૨૦
૬૯	નવતત્ત્વમાંથી જીવને ઘરરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૨૦
૭૦	નવતત્ત્વમાંથી રૂપી અજીવને મિત્રરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૨૧
૭૧	નવતત્ત્વમાંથી અજીવને શત્રુરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૨૧
૭૨	નવતત્ત્વમાંથી અજીવને રોકવા રૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૨૧
૭૩	નવતત્ત્વમાંથી અજીવ કેટલાં તત્ત્વને રોકી શકે છે.....	૨૧
૭૪	નવતત્ત્વમાંથી અજીવે કેટલાં તત્ત્વનું ઘર દીધું નથી.	૨૨
૭૫	નવતત્ત્વમાંથી પુણ્યને મિત્રરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૨૨
૭૬	નવતત્ત્વમાંથી પુણ્યને શત્રુરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.....	૨૨
૭૭	નવતત્ત્વમાંથી પુણ્યનાં પ્રતિપક્ષીરૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૨૨

श्रंक.

विषय.

पृ.

७७ नवतत्त्वमांथी पुण्यने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
७८ नवतत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वने रोकी शके ठे.	....	३
७९ नवतत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	....	३
८० नवतत्त्वमांथी पापने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८१ नवतत्त्वमांथी पापने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८२ नवतत्त्वमांथी पापनां प्रतिपक्षीरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८३ नवतत्त्वमांथी पापने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८४ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने पाप रोकी शके ठे.	....	३
८५ नवतत्त्वमांथी पाप केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	....	३
८६ नवतत्त्वमांथी आश्रवने मित्र रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८७ नवतत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८८ नवतत्त्वमांथी आश्रवने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
८९ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने आश्रव रोकी शके ठे.	....	३
९० नवतत्त्वमांथी आश्रव केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	....	३
९१ नवतत्त्वमांथी संवरने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
९२ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवर रोकी शके ठे.	....	३
९३ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवरनी साथे प्रीति ठे.	....	३
९४ नवतत्त्वमांथी संवरने घररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
९५ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने निर्झारा वाले ठे.	....	३
९६ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्व निर्झराने स्वामिरूप ठे.	....	३
९७ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनी साथे निर्झराने प्रीति ठे.	....	३
९८ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं नथी.	....	३
१०० नवतत्त्वमांथी बंधने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
१०१ नवतत्त्वमांथी बंधने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	....	३
१०२ नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने बंध रोकी शके ठे.	....	३
१०३ नवतत्त्वमांथी बंधतत्त्वने कथुं तत्त्व रोकी शके ठे.	....	३
१०४ नवतत्त्वमांथी बंधे केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	....	३
१०५ नवतत्त्वमांथी अव्यसिद्ध परमात्माने शत्रुरूप केटलां तत्त्व ठे.	....	३

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧૦૬	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યસિદ્ધ પરમાત્માને મિત્રરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૩૭
૧૦૭	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય સિદ્ધ પરમાત્માને વાણોત્તરરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૩૭
૧૦૮	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યસિદ્ધ પરમાત્માને ઘર રૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૩૮
૧૦૯	નવતત્ત્વમાંથી જાવસિદ્ધ પરમાત્માને ઘર રૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૩૮
૧૧૦	સિદ્ધ પરમાત્માને સુખ કેટલું છે.	૩૯
૧૧૧	સિદ્ધના જીવ અક્રિયતાં સાત રાજ ંચારહ્યાતે ક્રિયાકેમ કરી.	૩૯
૧૧૨	સિદ્ધના જીવને કર્મ કેમ લાગતાં નથી તેના હેતુ દેખાડ્યા છે.	૪૦
૧૧૩	સિદ્ધના જીવો સંવંધી સુખનો સ્વાદ.	૪૦
૧૧૪	સિદ્ધિ કિહાં છે, મુક્તિ કિહાં છે, તથા મોક્ષપદ કિહાં છે ?....	૪૦
૧૧૫	સિદ્ધને મોક્ષપુરીમાં ધર્મ છે કિંવા ધર્મ નથી.....	૪૧
૧૧૬	નવતત્ત્વમાંથી લિસત્ત્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૧
૧૧૭	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં લિસત્ત્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૨
૧૧૮	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં લિસત્ત્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૨
૧૧૯	નવતત્ત્વમાંથી અલિસત્ત્વ જાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૨
૧૨૦	દ્રવ્યથકી પઢાવશ્યકનું સ્વરૂપ તે શું ?	૪૩
૧૨૧	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્યથકી સામાયિકાદિક ઠણ આવશ્યકમાંહે લાં કયા કયા આવશ્યકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૩
૧૨૨	દ્રવ્યથકી સામાયિકાદિક ઠણ આવશ્યકરૂપ કરણી કરવી તેનું ફલ વિશેષ રીતેં નયની યુક્તિયેં કરી સમજાવ્યું છે.....	૪૫
૧૨૩	જાવ થકી પઢાવશ્યકનું સ્વરૂપ દેખાડ્યું છે.	૪૬
૧૨૪	જાવ થકી પઢાવશ્યક રૂપ કરણી કરવી તેનો હેતુ શું ?	૪૬
૧૨૫	નવતત્ત્વમાંથી જાવથકી સામાયિકાદિક ઠણ આવશ્યકમાં હેલા કયા કયા આવશ્યકમાં કેટલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૪૯
૧૨૬	નવતત્ત્વમાંથી રમણિક તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં.....	૫૧
૧૨૭	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં રમણિક સ્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૧
૧૨૮	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં રમણિક સ્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૧
૧૨૯	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં રમણિક સ્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૧
૧૩૦	નવતત્ત્વમાંથી નિશ્ચયથકી રમણિક સ્વજાવમાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૨

અંક.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧૩૧	નવતત્ત્વમાંથી ધ્યાતા રૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૨
૧૩૨	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૩	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૪	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૫	નવતત્ત્વમાંથી યદિરાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૬	નવતત્ત્વમાંથી ચંતરાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૪
૧૩૭	નવતત્ત્વમાંથી હ્રુવ્ય પરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૫
૧૩૮	નવતત્ત્વમાંથી તાવપરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૫
૧૩૯	સિદ્ધ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જ્ઞાન, જ્ઞાતા ને જ્ઞેય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૦	સિદ્ધ તગવાનના સ્વરૂપમાં કર્તા કારણને કાર્ય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૧	સિદ્ધ તગવાનના સ્વરૂપમાં ધ્યાન ધ્યાતાને ધ્યેય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૨	નવતત્ત્વમાંથી અશુભ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૩	નવતત્ત્વમાંથી શુભ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૪	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૫	નવતત્ત્વમાંથી કર્મફલ ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૬	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાન ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૭
૧૪૭	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં કર્મચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૭
૧૪૮	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં કર્મચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૮
૧૪૯	નવતત્ત્વમાંથી આત્મ ગોહ્યધ્યાનની તાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૦	નવતત્ત્વમાંથી ધર્મધ્યાન શુદ્ધધ્યાનની તાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૧	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૨	નવતત્ત્વમાંથી શુભ પ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૩	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૯
૧૫૪	નવતત્ત્વમાંથી કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં એમાં સાતે નયેં કરી જીવને જ્ઞાતાશુભના કર્નાપણાનું સ્વરૂપ છે.	૫૯
૧૫૫	નવતત્ત્વમાંથી અશુભપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે	૬૧
૧૫૬	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે	૬૨
૧૫૭	નવતત્ત્વમાંથી શુભપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે	૬૨

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
१५७	नवतत्त्वमांथी जीवने अशुच कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६१
१५८	नवतत्त्वमांथी जीवने शुच कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६१
१६०	नवतत्त्वमांथी जीवने शुरू कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६१	नवतत्त्वमांथी निश्चयनयथकी कार्यरूप केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६२	नवतत्त्वमांथी लौकिक मार्गमांहे केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६३	नवतत्त्वमांथी लोकोत्तर मार्गमांहे केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६४	नवतत्त्वमांथी जीवने बाधक दशा केटलां तत्त्वनी साथे ठे	६४
१६५	नवतत्त्वमांथी जीवने साधक दशा केटला तत्त्वनी साथे ठे....	६४
१६६	नवतत्त्वमांथी जीवने सिद्ध दशा केटलां तत्त्वनी साथे ठे....	६४
१६७	नवतत्त्वमांथी संसारव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	६४
१६८	नवतत्त्वमांथी सिद्धव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१६९	नवतत्त्व साते नयें करी जीवनुं गुणीपणुं केम जाणीयें.	६५
१७०	नवतत्त्वमांथी जीवने अशुच गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१७१	नवतत्त्वमांथी जीवने शुच गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१७२	नवतत्त्वमांथी जीवने शुरू गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७३	नवतत्त्वमांथी जीवने निश्चय गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें....	६६
१७४	नवतत्त्वमांथी प्रत्यक्ष ज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७५	नवतत्त्वमांथी परोक्ष ज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७६	नवतत्त्वमांथी स्वाभाविक तत्त्व केटलां पामीयें, ...	६७
१७७	नवतत्त्वमांथी विज्ञाविक तत्त्व केटलां पामीयें.	६७
१७८	नवतत्त्वमांथी समकेतिने साध्य साधनरूप केटलां तत्त्व ठे.	६७
१७९	नवतत्त्वमांथी मिथ्यात्वीने साध्य साधनरूप केटलां तत्त्व ठे.	७०
१८०	नवतत्त्वमांथी अव्ययनयमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७०
१८१	नवतत्त्वमांथी जावनयमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७०
१८२	नवतत्त्वमांथी अहीछीप व्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८३	नवतत्त्वमांथी अहीछीपथी वाहेर केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८४	नवतत्त्वमांथी उर्ध्वलोकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८५	नवतत्त्वमांथी तिर्था लोकमां केटलां तत्त्व पामीयें....	७१

श्रंक.

विषय.

पृष्ठ.

- १८६ नवतत्त्वमांथी अधोलोकमां केटलां तत्त्व पामीयें. ७१
- १८७ नवतत्त्वमांथी व्यवहारनयमां केटलां तत्त्व पामीयें एमां व्यवहारनयना उपचरितादिक ठ जेदनुं स्वरूप देखाड्युं ठे. ७१
- १८८ नवतत्त्वमांथी निश्चयनयमां केटला तत्त्व पामीयें. ७३
- १८९ जीवनां व्यवहार प्राण कयां अने निश्चय प्राण कयां. ७३
- १९० एक मुष्टिमां केटला जीव पामीयें. ७४
- १९१ ठ इव्य मांहेला एक मुठीमां केटला इव्य पामीयें. ७४
- १९२ पांचशे त्रेशठ जेद मांहेला केटला जेदना जीव मरण पामे. ७५
- १९३ अध्यात्म स्वरूपनी जावनाना जावन दोहा.... .... ७५
- १९४ निश्चय तथा व्यवहारथी सुदेव, सुगुरु अने सुधर्म तथा एनां प्रतिपदी कुदेव, कुगुरु अने कुधर्मनुं स्वरूप.... .... ७६
- १९५ निश्चय तथा व्यवहारथी पांच महाव्रतनुं स्वरूप. ७६
- १९६ हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवे ठे तेनुं स्वरूप. ७७
- १९७ हिंसा करे ठे अने हिंसानां फल जोगवता नथी तेनुं स्वरूप. ७७
- १९८ हिंसा करे ठे अने हिंसानां फल पण जोगवे ठे तेनुं स्वरूप. ७७
- १९९ हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवता नथी तेनुं स्वरूप. ७८
- २०० उपरथी साधुपणा सहित अने अंतरथकी साधुपणारहितनुं स्वरूप. ७८
- २०१ अंतरथी साधुपणा सहित अने उपरथी साधुपणा रहितनुं स्वरूप. ७८
- २०२ उपरथी साधुपणा रहित अने अने अंतरथी साधुपणा रहितनुं. ७९
- २०३ उपरथी साधुपणा सहित अने अंतरथी साधुपणा सहितनुं. ७९
- २०४ पइइव्य नवतत्त्वनुं स्वरूप इव्य क्षेत्र काल जावनी चोर्जंगीयें. ७९
- २०५ इव्य, क्षेत्र, काल अने जावमांथी कोण कोणथी सूक्ष ठे.... ८१
- २०६ पइइव्य नवतत्त्वनुं स्वरूप नामादिक चार निक्षेपे देखाड्युं ठे. ८१
- २०७ वारे व्रत उपर चार निक्षेपा तथा इव्य, क्षेत्र, काल, जाव. ८१
- २०८ क्रोध, मान, माया, लोभ उपर चार निक्षेपा. ८०४
- २०९ दान, साज, जाव, रुप, अनुजय, मनुष्यगति, मनुष्यपुरुष, मनुष्यस्त्री, ए प्रत्येक उपर चार निक्षेपा उताह्या ठे. ८०५
- २१० अनादि अन्तादिक चार जांगे करी पइइव्य तथा नवतत्त्वनुं

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
	સ્વરૂપ નિશ્ચય અને વ્યવહારનયને મતે દેખાડયું છે.	૧૦૮
૨૧૧	ઠ ડ્રવ્યના પરસ્પર સંબંધની ચોજંગી દેખાડી છે.	૧૧૩
૨૧૨	પાંચ નમવાય કારણને પ્રશ્નોત્તરે કરી નિહાળ્યાં છે.	૧૧૪
૨૧૩	સમયેનનું સ્વરૂપ પટ્કારકે કરી દેખાડયું છે.	૧૧૬
૨૧૪	મોઢા નિઃકર્માવસ્થાનું સ્વરૂપ પટ્કારકે કરી દેખાડયું છે.	૧૧૬
૨૧૫	નવપ્રકારના નિયાળાનું સ્વરૂપ દેખાડયું છે.....	૧૧૬
૨૧૬	અરિહંતાદિક નવપદ પટલે સિદ્ધચક્રના ચંદ્રનું સ્વરૂપ સાત નયે કરી તથા ચાર નિદેષે કરી તથા પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ પૂરે પ્રમાણે કરી તથા ડ્રવ્ય, દેહ, કાલ અને જાવની ચોજંગીયે કરી તથા ચૌદ ગુણઠાણે કરી તથા ગુણે કરી તથા નવતત્ત્વે કરી તથા ગુણી ગુણે કરી તથા પાંચવર્ણે કરી તથા દેવ, ગુરુ અને ધર્મની ડેઝગાણે ૫ દશજાગે કરી દેખાડયું છે.	૧૧૭
૨૧૭	સાતનયમાં ડ્રવ્યનય કેટલા અને જાવનય કેટલા.....	૧૨૦
૨૧૮	અઠાવીશ ઉપનયનું સ્વરૂપ, ૯માં વ્યવહાર નયના ઠ જોદ છે.	૧૨૦
૨૧૯	ડ્રવ્ય અને જાવનું સ્વરૂપ સાતનયે ડેઝલાવ્યું છે.	૧૨૪
૨૨૦	નિશ્ચય તથા વ્યવહારનયે કરી નવતત્ત્વ, પદ્મડ્રવ્યનું સ્વરૂપ.	૧૨૫
૨૨૧	નૈગમાદિ સાતેનયે કરીધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ.	૧૨૬
૨૨૨	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ.....	૧૨૭
૨૨૩	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી આકાશાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ.	૧૨૭
૨૨૪	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી કાલડ્રવ્યનું સ્વરૂપ.	૧૨૮
૨૨૫	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી પુજાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ.	૧૨૮
૨૨૬	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી જીવ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ.	૧૨૯
૨૨૭	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી પુણ્યાદિક સાત તત્ત્વનું સ્વરૂપ.	૧૪૨
૨૨૮	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી દેવતાનું સ્વરૂપ.	૧૪૪
૨૨૯	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી નારકી જીવનું સ્વરૂપ.	૧૪૫
૨૩૦	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી રાજાનું સ્વરૂપ.	૧૪૫
૨૩૧	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી મનુષ્યનું સ્વરૂપ.	૧૪૬
૨૩૨	નૈગમાદિ સાતેનયે કરી સામાયિકનું સ્વરૂપ.	૧૪૬

શ્રંક.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૨૩૩ એક આકાર પ્રદેશમાં પટ્ટાચ્ચતુરં તથા સાતનયનું સ્વરૂપ. ૧૪૭

૨૩૪ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી જિનદાસ નામા શેતેં ધ્રાવક પુત્ર પ્રત્યેં

પ્રજુનું કે તું કિહાં રહે છે ઇત્યાદિ નય સ્વરૂપ છે..... ૧૪૭

૨૩૫ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી જીવનું સ્વરૂપ. ૧૪૭

૨૩૬ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી જ્ઞાનનું સ્વરૂપ. ૧૪૭

૨૩૭ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી સાધર્મિપણાનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૩૮ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી ધર્મનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૩૯ નેગમાદિ સાતેનયેં કરી સિદ્ધ જગવાનનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૪૦ માણી અપેક્ષાયેં કરી નવ તત્વનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૪૧ સાતેનયેં કરી નવ તત્વનું સ્વરૂપ એમાં અજીવનાં ૫૬૦ જોદ. ૧૪૮

૨૪૨ જિનમંદિર ઉપર ઊભાગે અપવાદેં સાત નય ઉતાસ્યા છે. ૧૪૮

૨૪૩ ઘટ ટપર ટપરગે અપવાદેં માનનય ઉતાસ્યા છે. ૧૪૮

૨૪૪ ઘટ ટપર ટપરગે અપવાદેં સાત નય ઉતાસ્યા છે. ૧૪૮

૨૪૫ ઘટ ટપર ટપરગે અપવાદેં સાતનય ઉતાસ્યા છે..... ૧૪૮

૨૪૬ ધર્મીજીવને સમકેતની મિયના કરવા સાત સાતનયનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૪૭ હજામતિ તદ્દામતિ એ વચનને અનુમારેં સાતનય..... ૧૪૮

૨૪૮ અત્તાદીશ ટપરનયમાં પ્રથમ હવ્યામ્લિકનયના દશ જોદનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૪૯ હવ્યામ્લિક નયના તે જોદનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૫૦ નેગમાદિ સાત નયના જોદો તથા તેનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૫૧ વિશેષાદ્યદ્વયને અનુમારેં સાત નયના જોદ. ૧૪૮

૨૫૨ નિશ્ચયનિશ્ચયોદિ આગવરેં નિશ્ચય વ્યવહાર નયેં જીવનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૫૩ હવ્ય મનકેતાદિક નવ પ્રકારના સમકેતનું સ્વરૂપ. ૧૪૮

૨૫૪ જીવને કર્મના કર્તાણામાં અને જોક્તાણામાં નેગમાદિ

માનનય મંદેહા કેટલા નય પામીયેં. ૧૪૮

૨૫૫ જીવને સ્વરૂપના કર્તાણામાં કેટલા નય પામીયેં. ૧૪૮

૨૫૬ જીવને સ્વરૂપના જોક્તાણામાં કેટલા નય પામીયેં. ૧૪૮

૨૫૭ જીવ કર્મનો અકર્તા તથા અજોક્તા કયા નયેં કરી જાણવો. ૧૪૮

૨૫૮ મંદેહા ટપર માનનયમાં શર નિશ્ચય હવ્યામ્લિકાદે કયા છે. ૧૪૮

श्रंक.	विषय.	पृष्ठ.
१५ए	सातनयमां त्रण निक्षेपानुं उत्सर्गपिवादें स्वरूप.	१५५
१६०	समकेतरूप रखनो लाज केवीरीतें पामीयें.	१५७
१६१	ठ ज्ञव्यमां द्वेय, क्षेत्र, उपादेय तथा ठज्ञव्यना गुण पर्याय अने ठ ज्ञव्यना पर्यायनुं परस्पर साधर्मीपणुं दर्शाव्युं ठे.	१५९
१६२	ठ ज्ञव्यमां परिणामि केटला अने अपरिणामि केटला.	१७१
१६३	ठ ज्ञव्यमां जीव केटलां अने अजीव केटलां.	१७२
१६४	ठ ज्ञव्यमां मूर्ति केटलां अने अमूर्ति केटलां.	१७३
१६५	ठ ज्ञव्यमां सप्रदेशीकेटलां अने अप्रदेशी केटलां.	१७३
१६६	ठ ज्ञव्यमां एक केटलां अने अनेक केटलां.	१७३
१६७	ठज्ञव्यमां क्षेत्रकेटलां अने क्षेत्री केटलां एमां पुजवलो विचारठे.	१७४
१६८	ठ ज्ञव्यमां सक्रिय केटलां अने अक्रिय केटलां.	१७६
१६९	ठ ज्ञव्यमां नित्य केटलां अने अनित्य केटलां.	१७७
१७०	ठ ज्ञव्यमां कारण केटलां अने अकारण केटलां.	१७९
१७१	ठ ज्ञव्यमां कर्ता केटलां अने अकर्ता केटलां.	१७९
१७२	ठ ज्ञव्यमां सर्वव्यापि केटलां अने देशव्यापि केटलां.	१८१
१७३	ठ ज्ञव्यमां अप्रवेशी पणानुं स्वरूप.	१८१
१७४	ठ ज्ञव्यमां एक अनेकादिक आठ पद्वानुं स्वरूप.	१८२
१७५	तन्यक्त्वनुं स्वरूप.	१८५
१७६	समकेतनी निःसर्गलचि आदिक दशप्रकारनी लचिनुं स्वरूप.	१८६
१७७	ठ ज्ञव्यमां अस्तित्व, वस्तुत्व, ज्ञव्यत्व, प्रमेयत्व, सत्त्व, अने अ गुरुलघु ए ठ ठ सामान्य गुण कहावें. तथा निगोदनुं स्वरूप.	१८७
१७८	जीवने स्वरूपनुं ध्यान करवां रूप विचार कहावें ठे.	१८८
१७९	ठज्ञव्यमां अगीयार सामान्य स्वभाव निश्चयव्यवहारयी कहावें.	१८९
१८०	ठ ज्ञव्यमां चेतनत्वादि विशेष स्वभाव कहावें ठे.	१९०
१८१	नवतत्वं तथा षट्ज्ञव्यनुं स्वरूप अनेक नयनी अपेक्षायें ज्ञव्य अने जावनी चोजंगीयें करी देखाव्यो ठे.	१९२
१८२	नवतत्त्व तथा षट्ज्ञव्यनुं स्वरूप कर्ता, कारण अने कार्य रूप त्रिजंगीयें करी देखाव्युं ठे. तथा समकेतनी प्रसंसा.	१९७

અંક.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

- ૨૭૩ સિદ્ધપરમાત્માના પંદર જેદ કહી દેવાડયા છે. ૨૨૨
- ૨૭૪ નામયકી, દેગ્રયકી, કાલયકી, જાગ્યકી, ક્રવ્યયકી, ગુણયકી, તથા, ઉત્પાદ, વ્યય અને પ્રોવ, એ નવજાગે સિદ્ધનું સ્વરૂપ. ૨૨૨
- ૨૭૫ નિત્ય અનિત્યાદિક આઠ પદોં કરી સિદ્ધનું સ્વરૂપ. ૨૨૩
- ૨૭૬ સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ સ્યાદસ્તિ સ્યાદ્નાસ્તિની સત્તજંગી તથા નિત્ય અનિત્યની સત્તજંગી આદિક અનેક સત્તજંગીયેંકરી કહ્યું. ૨૨૪
- ૨૭૭ સિદ્ધપરમાત્માનાં જ્ઞાનગુણમાં, દર્શનગુણમાં, ચારિત્રગુણમાં, અને વીર્યગુણમાં, પદ્દ કારક લગાવ્યા છે. ૨૨૭
- ૨૭૮ સિદ્ધના સ્વરૂપમાં એકરૂપ, અસંખ્યરૂપ, અસંખ્ય અનંતરૂપ, અનંત અનંતરૂપ અને અનંત અનંત ધર્મરૂપ એ પંચજંગી કહી છે. ૨૨૮
- ૨૭૯ ચારનિદેષેં કરી સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ૨૨૯
- ૨૮૦ સિદ્ધપરમાત્મામાં અજોગી, ઉપજોગી અને જોગી એ ત્રિજંગી કહી છે. ૨૨૯
- ૨૮૧ સિદ્ધમાં નિત્યસ્વજાવ, અનિત્યસ્વજાવ, અસ્તિ, નાસ્તિ, યોગી, અયોગી, કર્તા, અકર્તા, જવ્યસ્વજાવ, અજવ્યસ્વજાવ, લાજ, અલાજ, ગ્રાહક, અગ્રાહક, સ્થિર, અસ્થિર, રક્ષક, અરક્ષક, અચલિત, ચલિત, રમણિક, અરમણિક, વ્યાપક, અવ્યાપક સ્વજાવ. ૨૩૦
- ૨૮૨ સિદ્ધપરમાત્માના અન્વયી ગુણ લખ્યા છે. ૨૩૨
- ૨૮૩ સિદ્ધપરમાત્મામાં દાનાદિક પાંચની અનંતતા દર્શાવી છે. ૨૩૩
- ૨૮૪ સિદ્ધની ઊલ્લાખણ જેણે નથી કરી તેને ઉપદેશ કહ્યો છે. ૨૩૪
- ૨૮૫ પાંચ જ્ઞાન તથા ઠ ક્રવ્યનું સ્વરૂપ, રૂપી અરૂપીપણે, નિશ્ચય અને વ્યવહારનયેં, ઉત્તર્ગ અપવાદે કરી, દેશવ્યાપી સર્વવ્યાપીપણે, પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, એ બે પ્રમાણેં કરી તથા કર્તા કારણ અને કાર્યરૂપ ત્રિજંગીયેં કરી કહ્યું છે. ૨૩૫
- ૨૮૬ જે જાણે, આદરે ને પાલે તથા જે જાણે ન આદરે અને ન પાલે, તથા જે જાણે ન આદરે અને પાલે, તેનો સ્વરૂપ તેમજ ન જાણે ન આદરે અને ન પાલે ઇત્યાદિક અજાણની ચોજંગીનું સ્વરૂપ. ૨૩૬
- ૨૮૭ ગ્રંથસમાપ્તિના દોહા તથા ચોપાઈ પ્રશંસા રૂપ. ૨૪૧
- ૨૮૮ કેટલા એક જાણવા યોગ્ય વૃટક ઘોલ દાખલ કર્યા છે. ૨૪૩

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्री अध्यात्मसारप्रश्नोत्तरग्रंथः प्रारभ्यते ॥

॥ श्लोक ॥

॥ चेतःकैरवकौमुदीतहचरः स्याद्वादविद्याकरः, कैवल्यद्रुममंजरीमधुकरः
संपल्लतांजोधरः॥ मुक्तिस्त्रीकमनीयजालतिलकः सत्सुर्मदः शर्मकृत, श्रीमल्लीर-
जिनेश्वरत्रिभुवने क्षेमंकरः पातु वः॥१॥ खिमाविजय जिन उत्तम पद, तेहने
तेवे सुरनर वृंद ॥ निजरूप प्रगटे अमी वरसंत, कुंवर कहे प्रश्नोत्तर वृत्तंता॥१॥

॥ दोहा ॥

॥ हितोपदेश करवा जणी, ए प्रश्नोत्तर ग्रंथ ॥ ज

णशे गुणशे जे जविक, वेहेशे ते शिवपंथ ॥ २ ॥

तिहां प्रथम श्री जिनस्तुति लखियें ठैयें.

॥ जय जगवान्, त्रैलोक्य तारण, अशरण शरण, परमात्मा, परमेश्वर,
जगन्नाथधार, कृपावतार, महिमानिधान, ज्ञापितसकलनिधान, समग्र
जंतुना करुणाबंधु, जग्य जीवोने धर्म पसाडता, जवसिंधुमां अनाधनाथ,
शिवपुर साथ, परमदयाल, वचन रत्नाल, जगद्रुपकारी, वंदे नर नारी,
तथा जे सुधासंचमी, निर्ग्रंथपंथ पावता, चारित्र्य दूषण टाळता, सर्व
जीवने हित करता, आव्याने उद्धरता एवा चौद हजार मुनिवरें परवस्या
अलंकृत्या क्रोडो गमे देवतायें सेवित, अनंतज्ञानमय, अनंतदर्शनमय,
अनंतचारित्र्यमय, अनंततपोमय, अनंतदानमय, अनंतवीर्यमय, अनंत
लाजमय, अनंतभोगमय, अनंतउपभोगमय, क्रोधरहित, मानरहित,
मायारहित, लोभरहित, हास्यरहित, रतिरहित, अरतिरहित, जयरहित,
शोकरहित, दुःखारहित, रागरहित, द्वेषरहित, मोहरहित, मिथ्यात्वरहित
निझारहित, कामरहित, अज्ञानरहित, कंदर्परहित, रोगरहित, निराखंवी
निराशी, निरुपाधि, निर्विकारी, अनंतचतुष्टयी, अक्षय, अचल, अकल,
अमल, अगम, अनामी, अकर्मा, अवंधक, अनुद्य, अजेदी, अवेदी, अ
ठेदी, अखेदी, अतखायी, अक्षेरी, अनवगाही, अव्यापी, अनाश्रयी, अ

कंप, अस्वलित, अविरोध, अनाश्रव, अलख, अशोक, अलोक, लोका
लोकज्ञायक, शुद्ध, बुद्ध, स्वजावरमणी, सहजानंदी, एक, असंख्य, अनंत
गुणें करी विराजमान, एवा अनंत सुखना जोगी, त्रैलोक्यना राजा, त्रैलो
क्यना पति, त्रैलोक्यस्वामी, त्रैलोक्यनाथ, त्रैलोक्यतिलक, त्रैलोक्यने विपे
मुकुट मुद्रासमान, त्रैलोक्यने विपे ठत्र समान, त्रैलोक्यने विपे सूर्यसमान
उद्योतना करनार, मिथ्यात्वरूप अंधकारना टालनार, चंद्रमानी पेरें शीत
क्षताना करनार. विषय कपायरूप वलतराना टालनार, जक्तवत्सल, जगत्र
यना हितकारी, जगद्वयना प्रीतिकारी, जगद्वय उपकारी, करुणासागर, ज
घसमुद्रधी पार उतारनार, तथा उक्तं च ॥ अशोकवृद्धः सुरपुष्पवृष्टि, दिव्य
ध्वनिधामरमासनं च, जामंरुलं दुंदुजिरातपत्रं सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वरा
णाम् ॥ १ ॥ ए आठ प्रातिहार्यनी संपदायें करी विराजमान तथा पूजाति
शय, वचनातिशय, ज्ञानातिशय अने अपायापगमातिशय, ए चार अतिशय
पूर्वोक्त आठ प्रातिहार्य साथें मेलवीयें तेवारें चार थाय, ते चार गुणें करी
शोजित तेमज चार अतिशय सहजनां जन्मयकी होय, अने कर्मक्षय यथा
धकी अगीयार तथा देवताना करेला उगणीश मल्लीने चोत्रीश अतिशयें
करी विराजमानयका एवा श्री वीर जगवान् चोवीशमा तीर्थंकर ते जल्प
प्राणीयोने हितोपदेश करता मिथ्यात्वरूप अंधकारने चूरता यका श्री
राजवृद्धी नगरीना उद्यानने विपे समोसख्या, ते वखतें हर्ष जक्तियें जाविक
धका जवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक, ए चार निकायना देवतायें
मल्लीने रूप, सुवर्ण तथा रत्नमय व्रण गढनी रचना करी, तेना मध्यमां रत्न
जडित सिंहासनने विपे श्रीवीर जगवान् बेठा, मस्तकें व्रण ठत्र शोजे वे,
चार चामर बांजाय वे. सुर, असुर, मनुष्यमां स्त्री, पुरुष, विद्याधर, किन्नर,
गंधर्ष, इत्यादिक सर्व पंपदा मल्ली, ते वखतें श्री श्रेणिकराजा पण अंतःपुर
सहित चतुरंगिणी सेना खड्गे अति प्रमोद सहित श्रीसमवसरणने विपे
आबी प्रभुने बांदीने बेठा अने बीजां पण सह्य यथोचित स्यानकें बेठा.
प्रभुपें पण बाणीना पांत्रीश गुणें करी दिव्यध्वनियें देशना आ
एवा मांणी, ते देशना केवी होय ? तो के सह्यशक्तिमंत अर्द्ध माण
धी जापामां होय, स्वर उदात्तपणे होय, मेघध्वनिनी परें होय, स
बाजिप्रमां मेल उचित प्रमुख गुण सहित होय, अतिविस्तारपणे होय

त्राणे काल मलती होय, पदसापेक्षपणें होय, प्रशस्ति विशेषें होय, अक्षर पदनी चातुरी होय, मालकोश रागमां होय, श्रोतानां मनने राजी कर नारी होय, सूत्र घोडुं अने अर्थ घणो होय, विविधप्रकारें श्रोताने बोध दायक होय, नय जंग प्रमाण सहित होय, चित्तने तथा श्रोत्रेंद्रियने सुखकारी होय, यथार्थपणे सुबोधकारी होय, कारक प्रमुख सहित होय, पद्मव्यादिक वि जेनोशुरूपणे होय, श्रवणशी श्रोताना रोग नाश पामे, पडठंदा उठे, परस्पर विरोध नहिं, वचनमांहे संदेह नही, वादी दूषण आपी शके नहिं, श्रोताना संदेह टले, बाल गोपाल सर्वे समजे, कोझनां मर्म जांखे नहीं, जेमां पोताना स्तुति तथा पारकी निंदा नही, लोक प्रशंसा करे, श्रोताने आश्चर्य उपजे, अति बल्लभ उद्धित नही, वचमां अंतराय पडे नहिं, श्रोतानां दुःख टाले, जेमां ग्रामिक वचन न होय, एक योजनमां सरखी संजलाय, जेनो फलविच्छेद नही, सहुको पोत पोतानी जापामां समजी जाय, आपाडना मेघनी परें प्रणमे, संशय छेदनकारिणी, चतुर्विधसंघमनोहारिणी, चतुर्विधधर्मप्रकाशिनी, जविजनकर्णामृतस्त्रवणी, सकलकुमतिविघ्नाविणी, संसारसमुद्रतारिणी, सर्वसंशयनिवारिणी, सुखकारिणी, बहुल मिथ्यात्व तिमिरपद्मल दिनकरा नुकारिणी, एवी वाणी ते नित्य, अनित्य, एक, अनेक, सत्य, असत्य, वक्तव्य, अवक्तव्य, नाम, अव्य, क्षेत्र, काल, जाव, गुण, पर्याय, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, नय, निक्षेपा, कारक, प्रमाण, समवाय, अव्यास्तिक नय, पर्यायास्तिक नय, कर्त्ता, कारण, कार्य, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, हेय, झेय, उपादेय, चौजंगी, त्रिजंगी, सप्तजंगी, अनेकजंगी, जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्झारा, बंध, मोक्ष, धर्म, अधर्म, आश्रव, पराश्रव, अतिचार, अनाचार, अतिक्रम, व्यतिक्रम, इत्यादिक सर्व गुणोपदे शिनी, सर्व जापावबोधिनी, जगवान् देशना देता हवा, ते कहीयें ठैयें.

॥ अत्र गाथा ॥ जीवाजीवा पुणं, पावासव संवरो य निज्जारणा ॥ बंधो मुखो य तहा, नव तत्ता हुंति नायवा ॥१॥ श्रीवीतराग देवें त्रिगडा गढने विषे वेसीने वार पर्यदामां ए रीतें उपदेश कह्यो के:- जीवादिक नव तत्त्वने जे निपुण बुझियें करी जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें, अंतरंग सर्वहैं, तेने समकिती कहीयें, “अणुवर्तगो दवं” ए श्रीअनुयोगछार सूत्रनुं वचन ठे, वली कह्युं ठे जे पद, अक्षर, मात्रा सहित शुद्ध सिद्धांत वांचतां पूठतां

અર્થ કરે છે, ગુરુમુખે સદેહે છે, તેપણ શુરુ નિશ્ચયે આત્મસત્તા ઝલક્યા વિના
 સર્વે ડ્રવ્ય નિદેષે છે અને જે જાણ વિના માત્ર એકલું ડ્રવ્ય છે તે પુણ્યવંતુ
 કારણ છે પરંતુ મોક્ષનું કારણ નથી. પદ્મે જે કરણીરૂપ કદ તપસ
 કરે છે પરંતુ જીવ અજીવની સત્તા ઝલકી નથી તેને જગવતીસૂત્રમાં
 વ્રતી અપચ્ચક્ષાણી કહ્યા છે, તથા જે એકલી વાદ્ય કરણી કરે છે અને પોતાને
 સાધુ કહેવરાવે છે તે મૃપાવાદી છે “અ મુણી રણવાસેણ” મિતિ શ્રીઉત્તરાધ્યયન
 સૂત્રવચનાત્ ॥ તથા “નાણેણ ય મુણી દોઝ” એ વચન જે જ્ઞાની તે
 નિ છે અને અજ્ઞાની તે મિથ્યાત્વી છે.

તથા ગણિતાનુયોગ જે નારકી દેવાતા પ્રમુખના વોલ અથવા ચતિ
 ધકનો આચાર જાણીને કોણેક કહે જે અમે જ્ઞાની ઠેયે પરંતુ તે જ્ઞાની કો
 ધાય નહિ જે ડ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું સ્વરૂપ જાણે તેનેજ જ્ઞાની કહીયે. પણ
 શ્રીઉત્તરાધ્યયનના મોક્ષમાર્ગાધ્યયનમાં કહ્યું છે, તથા ચ તત્પાઠઃ ॥ એવં પં
 વિહં નાણં, દવાણ ય ગુણાણ ય ॥ પદ્યવાણ ય સવેસિં, જં નાણીહિય દંસિયં ॥
 એ વસ્તુ સત્તા જાણ્યા વિના જ્ઞાની નહી, પરંતુ નવ તત્ત્વ, પદ્મડ્રવ્યનું સ્વરૂપ
 ઝલકે, તે સમક્ષિતી કહેવાય. એવા જ્ઞાન, દર્શન, વિના જે કહે, કે અમે
 રિત્રીયા ઠેયે, તે પણ મૃપાવાદી છે જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયનમાં “ણો દંસ
 ણાણેણ વિણા ણ હુંતિ ચરણ ગુણા” એ વચન છે માટે આજ કેટલા
 જ્ઞાનહીન થકા માત્ર ક્રિયાનો આશંકર દેલાહે તે ઠગ છે, તેહનો સંગ કા
 નહિ કેમ કે? એવાદ્યકરણી અજ્ઞવ્યને પણ આવે છે માટે તેઉપર રાચવું નહિ

તથા આત્મસ્વરૂપ ઝલક્યા વિના સામાયિક, પડિકમણું, પચ્ચક્ષાણ
 મુલ જે છે તે ડ્રવ્ય નિદેષામાં પુણ્યાશ્રવ છે, પરંતુ સંવર નથી. શ્રીજગવતીસૂત્ર
 માં “આયા ગ્ઞુ સામાશ્યં” એ આલાવાચી જાણવું. તથા જીવનું સ્વરૂપ
 જાણ્યા વિના તપ, સંયમ, પુણ્યપ્રકૃતિ દેવજીવનું કારણ છે. યુક્તં ચ “પુ
 વેયં પુવસંજમેણં દેવલોપગચવદંતિ ણોચેય ણં આયા જાવતવયાય” એ
 સાવો શ્રીજગવતીસૂત્રમાં કહ્યો છે, એવું સાંજલીને શિષ્ય સ્તુતિ કરી પૂરે છે

૧ હે જગચંત ! પદ્મે જ્ઞાનચંત, અર્થાત્ સર્વે પ્રકારે કરી લોકાલોક
 સ્વરૂપના જાણે છે તેને જગવાન્ કહીયે. ૨ હે જિનરાજ ! તિહાં જિન પદ્મ
 રાગ રૂપ રહિત એવા જે સામાન્ય કેવલી તેને ત્રિપે રાજા સમાન તેને જિ
 નરાજ કહીયે. ૩ હે અહમ્ ! પદ્મે જેનું સ્વરૂપ કોણે પ્રકારે જાણ્યા

આવે નહીં, તેને અલગ કહિયેં ૪ હે ચિદ્ધન ! એટલે ચિદ્ કહેતાં જ્ઞાન તેનો ધન કેતાં સમૂહ એવું જેનું સ્વરૂપ તેને ચિદ્ધન કહિયેં. ૫ હે ચિદાનંદ ! તિહાં ચિદ્ એટલે જ્ઞાન અને આનંદ એટલે ચારિત્ર, એટલે જ્ઞાન અને ચારિત્રમય જેનું સ્વરૂપ છે, તેને ચિદાનંદ કહીયેં. ૬ હે નિરંજન ! એટલે જેના આત્મપ્રદેશને વિષે કર્મરૂપ અંજન નથી તેને નિરંજન કહીયેં. ૭ હે વીતરાગ ! એટલે વીત કેતાં વીત્યા છે રાગ અને ઘેપ જેના તેને વીતરાગ કહીયેં. ૮ હે સત્ચિદાનંદ ! એટલે (સત્ કે૦) દર્શન અને (ચિદ્ કે૦) જ્ઞાન તથા (આનંદ કે૦) ચારિત્ર એટલે દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રમય જેહનું સ્વરૂપ છે તેને સત્ચિદાનંદ કહિયેં. ૯ હે અરિહંત ! એટલે (અરિ કે૦) કર્મરૂપ વેરી તેને દ્રવ્યધકી અને જાવધકી જેણે (હંત કે૦) હાથ્યા છે તેને અરિહંત કહિયેં. ૧૦ હે તીર્થંકર ! એટલે (તીર્થ કે૦) સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ સંઘ, તેની સ્થાપનાના (કર કે૦) કરનાર તેને તીર્થંકર કહિયેં. ૧૧ હે પરમાત્મા ! એટલે (પરમ કે૦) ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્ય જગત્ને પૂજવા યોગ્ય છે આત્મા જેનો તેને પરમાત્મા કહીયેં. ૧૨ હે પરમેશ્વર ! એટલે (પરમ કે૦) ઉત્કૃષ્ટી (ઈશ્વર કે૦) ઠકુરાઈ અર્થાત્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ જે સદ્ગુણી, તે જેણે પ્રગટ કરી છે તેને પરમેશ્વર કહિયેં. ૧૩ રીતેં સ્તવન કરીને શિષ્ય પ્રશ્ન પૂછે છે.

૧૩ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાં જીવને તત્ત્વ કહીં બોલાવ્યો તેનો શ્યો પરમાર્થ ?
ગુરુ:-જ્ઞાનાદિક ગુણેં કરી ચેતના સહિત છે, નિશ્ચય નયેં કરી સત્તાયેં સિદ્ધ સમાન અને વ્યવહાર નયેં કરી શુભાશુભ કર્મનો જોકાઠે, એવું તત્ત્વ જાણવું.

૧૪ શિષ્ય:-અજીવને તત્ત્વ કહીં બોલાવ્યો તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-જ્ઞાનાદિક ચેતના રૂપ ગુણેં કરી રહિત જડ સ્વભાવ વાલો અને જેને સુખ દુઃખનું જ્ઞાન નથી એવું તત્ત્વ જાણવું.

૧૫ શિષ્ય:-પુણ્યને તત્ત્વ કહીં બોલાવ્યું તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-જેમ સાકરનું તત્ત્વ મીઠાશ છે, તેમ એના મીઠા વિપાક જીવ જો મળે છે તે પુણ્ય કહેવાય છે, એવું તત્ત્વ જાણવું.

૧૬ શિષ્ય:-પાપને તત્ત્વ કહીં બોલાવ્યું તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-જેમ કડાણનું તત્ત્વ કડવાશ છે તેમ એના કડવા વિપાક જીવ જો મળે છે એવું તત્ત્વ જાણવું.

૧૭ શિષ્ય:-આશ્રવને તત્ત્વ કહી ઘોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-પુણ તથા પાપ એ બે તો કયાં આવે છે અને આશ્રવ તો કયાં પણ આવે અને અણકયાં પણ આવે, જે કારણે પુણ પાપનાં જે દલીયાં છે, તે આશ્રવરૂપ છે તેતો કયાં આવે છે, અને અવતિપણનાં જે આશ્રવ છે, તેતો અણકયાં આવે છે, અહીંયાં ફરી શિષ્યે પૂછું કે અણકયાં આશ્રવ કેમ આવે ? તેવારે ગુરુએ કહ્યું જે એકંદ્રિયને પણ અવતિપણે અદારે પાપ સ્વાનકનાં અણકયાં આશ્રવ આવે છે, એમ જગતીસૂત્રમાં કહ્યું છે, માટે આશ્રવ કયાં પણ આવે અને અણકયાં પણ આવે, એ એનું તત્ત્વ છે.

૧૮ શિષ્ય:-સંવરને તત્ત્વ કહી ઘોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-આવતા કર્મને રોકે પટલે શુદ્ધ કર્મનાં દલીયાંને પણ રોકે અને અશુદ્ધ કર્મનાં દલીયાંને પણ રોકે, તેથી આવતા કર્મને રોકે, એ એનું તત્ત્વ.

૧૯ શિષ્ય:-નિર્જારાને તત્ત્વ કહી ઘોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સંવર તો માત્ર આવતા કર્મને રોકે છે, પણ નિર્જારા તો અમિલૂપ છે પટલે અંતરમાં પેશીને શુદ્ધ કર્મનાં દલીયાંને પણ વાલી નાલે, અને અશુદ્ધ કર્મનાં દલીયાંને પણ વાલી નાલે, અર્થાત્ સત્તાયે શુદ્ધાશુદ્ધનાં દલીયાં રહ્યાં છે, તેને નિર્જારાવે, એ એનું તત્ત્વ જાણવું.

૨૦ શિષ્ય:-બંધને તત્ત્વ કહી ઘોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-શુદ્ધનાં દલીયાં, પણ બાંધે, અને અશુદ્ધનાં દલીયાં પણ બાંધે, એ એનું તત્ત્વ જાણવું જે એ શુદ્ધને પણ બાંધે અને અશુદ્ધને પણ બાંધે.

૨૧ શિષ્ય:-મોહને તત્ત્વ કહી ઘોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-ધારમે ગુણઘણે રાગ, દ્વેષ, અને મોહનો ક્ષય કયો અને તેરમે ગુણઘણે કેવલ જ્ઞાન, કેવલ દર્શન અને યથાલ્યાતચારિત્ર રૂપ જે સદ્ગતી તે જોઈ પ્રગટ કરી, તેને ડ્રવ્યમોહ કહીયે. અને જે સર્વ કર્મચક્રી મૂકાણા તે જાવમોહ કહીયે. એ એનું તત્ત્વ જાણવું. એ રીતે શ્રી વીતરાગ દેવે ત્રિગુણને વિષે વેલી વારં પરંપરાને ઉપદેશ કયો, તે ઉપદેશમાં એ નવેને તત્ત્વ કરી ઘોલાવ્યાં.

૨૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાં હેય પટલે ઠાંનવા યોગ્ય કેટલા તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:- નિશ્ચય નયેં કરી પુણ, પાપ, આશ્રવ અને બંધ, એ ચાર તત્ત્વ જીવને ઠાંનવા યોગ્ય છે, કેમ કે એ ચારમાં પુણ જે છે, તે શુદ્ધપ્રકૃતિરૂપ કર્મનો ઉદય છે અને પાપ છે, તે અશુદ્ધ પ્રકૃતિરૂપ કર્મનો ઉદય છે. માટે એ બે

कर्म ठे अने ते कर्म तो जीवने मोक्षमार्गने विषे विघ्नकर्त्ता ठे, तेमाटे निश्चय नयने मतें करी शुभाशुभ विकाररूप जे वेदनीय कर्म ते जीवने ठांवा योग्य ठे अने व्यवहार नयने मतें तो एक पुण्य आदरवा योग्य ठे, केम के मोक्षनगरें जातां जीवने विघ्नना करनारा एवा जे क्रोध, मान, माया, लोभ आधि, व्याधि, जन्म, जरा, मरण, शोक, पीडा, विषय, कषाय, निद्रा, म मता, मूर्छा, अज्ञान, मिथ्यात्व, अव्रत, आदिक अनेक मोहराजाना सुजटो फरे ठे, ते सर्व जीवने मोक्षमार्गें जातां विघ्नकर्त्ता ठे, माटे तिहां पुण्यरूप बला वो ठावको जलो रूडो होय, तो निर्विघ्नपणे जीव, मोक्ष नगरें पहाँचे, तेथी व्यवहार नयने मतें पुण्य आदरवा योग्य ठे केम के समकित्ती जीव एने बोला वारूप करी जाणे ठे, एटले जिनराजनां वचनमां वे नय प्रमाण ठे एमां जो कोइ एक नय उठापे, तो तेनुं वचन अप्रमाण जाणवुं.

३३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां ज्ञेय एटले जाणवा योग्य केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः— जीव अने अजीव ए वे तत्त्वनुं स्वरूप जाणवा योग्य ठे, तेवारें फरी शिष्यें पूठयुं जे जीवनुं स्वरूप शुं ठे ? तेवारें गुरु कहे ठे. नैगम अने संग्रहनयें करी सर्व जीव सत्तायें एक रूप ठे, केम के ज्ञानादिक चेतना गु णें करी सहित सर्वजीव एकरूप ठे सत्तायें सरखा सिद्ध समान ठे, माटे एक जेदें सर्व जीव कहीयें अने व्यवहार नयें करी तो जीवना चौद जेद धत्रीश जेद तथा पांचशोने त्रेशठ जेद थाय ठे, तेनो विचारवाशठ मार्गणा थी धारवो, तेनी गाथा लखीयें ठैयें “गइ इंदीए काए, जोए वेए कसाय नाणे य ॥ संजम दंसण लेसा, जव सम्मे सन्नि आहारे ॥ १ ॥ ए वाशठ मार्ग णानो यंत्र नीचें लख्यो ठे, तेथी पांचशो त्रेशठ जेदनो विवरो समजी लेवो.

तिहां पहेला कोठामां वाशठ मार्गणाना नाम लख्यां ठे, बीजा कोठामां नारकी जीवना चौदजेद मांहेला जे मार्गणाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे, त्रीजा कोठामां तिर्यचना अडतालीश जेद मांहेला जे मार्ग णाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे. चौथा कोठामां मनुष्यना त्रण शो त्रण जेदमांथी जे मार्गणामां जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे, पांचमा कोठामां देवताना एकशो अष्टाणुं जेदमांथी जे मार्गणाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे. ठछा कोठामां शरवाले पांचशो त्रेशठ जेदमांथी जे मार्गणायें जेटला जेद पामीयें तेना शरवाला देखाड्या ठे.

॥ अथ द्विपष्ठिमार्गणायां पंचशताधिकत्रिपष्ठिजीवजेदानां यंत्रमिदम् ॥

वाशठ मार्गणा स्थाननां नाम.	नारकी. १४	तिर्यच. ४८	मनुष्य. ३०३	देवता. १९८	सर्व संख्या १६३
१ देवगति.	०	०	०	१९८	१९८
२ मनुष्यगति.	०	०	३०३	०	३०३
३ तिर्यचगति.	०	४८	०	०	४८
४ नरकगति.	१४	०	०	०	१४
५ एकेंद्रियजाति	०	२२	०	०	२२
६ वैन्द्रियजाति.	०	२	०	०	२
७ तैन्द्रियजाति.	०	२	०	०	२
८ चौरिन्द्रियजाति	०	२	०	०	२
९ पंचेंद्रियजाति	१४	२०	३०३	१९८	५३५
१० पृथ्वीकाय.	०	४	०	०	४
११ अष्काय.	०	४	०	०	४
१२ तेजकाय.	०	४	०	०	४
१३ वायुकाय.	०	४	०	०	४
१४ वनस्पतिकाय.	०	४।२	०	०	४।२
१५ त्रसकाय.	१४	२६	३०३	१९८	५४१
१६ मनोयोग.	७	५	१०१	९९	२१२
१७ वचनयोग.	७	१३	१०१	९९	२२०
१८ काययोग.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
१९ स्त्रीवेद.	०	१०	२०२	१२८	३४०
२० पुरुषवेद.	०	१०	२०२	१९८	४१०
२१ नपुंसकवेद.	१४	४८	१३१	०	१९३
२२ क्रोध.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२३ मान.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२४ माया.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२५ लोभ.	१४	४८	३३०	१९८	५६३

प्राशस्त मार्गणा स्याननां नाम.	नारकी.	तिर्य्य.	मनुष्य.	देवता.	सर्वे संख्या.
१४	४८	३०३	१९८	५६३	
२६ मतिज्ञान.	१३	१०	२०२	१९८	४२३
२७ श्रुतज्ञान.	१३	१०	२०२	१९८	४२३
२८ श्रवधिज्ञान.	१३	५१०	३०	१९८	२४६१२५१
२९ मनःपर्यवज्ञान	०	०	१५	०	१५
३० केवलज्ञान.	०	०	१५	०	१५
३१ मतिश्रज्ञान.	१४	४८	३०३	१७०	५३५
३२ श्रुतश्रज्ञान.	१४	४८	३०३	१७०	५३५
३३ विजंगज्ञान.	१४	१०५	३०१५	१७०	२२४१२०४
३४ तामायिक.	०	०	१५	०	१५
३५ वेदोपस्थाप०	०	०	१०	०	१०
३६ परिहारविशु०	०	०	१०	०	१०
३७ यथाख्यात.	०	०	१५	०	१५
३८ सूक्ष्मसंपराय.	०	०	१५	०	१५
३९ देशविरति.	०	५	१५	०	२०
४० अविरति.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
४१ चक्षुर्दर्शन.	७	११	१०१	९९	२१८
४२ अचक्षुर्दर्शन.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
४३ श्रवधिदर्शन.	१३	१०५	३०	१९८	२५१२४६
४४ केवलदर्शन.	०	०	१५	०	१५
४५ कृष्णलेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४६ नीललेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४७ कापोतलेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४८ तेजोलेश्या.	०	१३	२०२	९८१२८	३१३१३४३
४९ पद्मलेश्या.	०	१०	३०	२६	६६
५० शुक्ललेश्या.	०	१०	३०	४४	८४
५१ जव्यजीव.	१४	४८	३०३	१९८	५६३

વાશઠ માર્ગેના સ્થાનનાં નામ.	નારકી. ૧૪	તિર્યંચ. ૪૦	મનુષ્ય. ૩૦૩	દેવતા. ૧૯૦	સર્વ સંસ્કાર ૫૬૩
૫૨ અન્નવ્યજીવ.	૧૪	૪૦	૩૦૩૧૩૧	૧૭૦૧૪૦	૫૩૫૧૩૩
૫૩ ઉપશમસમ૦	૭	૫	૧૦૧	૯૦	૨૦૩
૫૪ દ્વાપિકસમ૦	૬	૨	૯૦	૭૦	૧૬૦
૫૫ દ્વાયોપશમસ	૧૩	૧૦	૨૦૨	૧૯૦	૪૨૩
૫૬ મિશ્રસમકિત	૭	૫	૧૦૧	૮૫	૧૯૦
૫૭ સારસાદન.	૭	૨૧	૨૦૨	૧૭૦	૪૦૦
૫૮ મિથ્યાત્વ.	૧૪	૪૦	૩૦૩	૧૭૦	૫૩૫
૫૯ સંહી.	૧૪	૧૦	૨૦૨	૧૯૦	૪૨૪
૬૦ અસંહી.	૦	૩૦	૧૦૧	૦	૧૩૯
૬૧ આહારી.	૧૪	૪૦	૩૦૩	૧૯૦	૫૬૩
૬૨ અપાહારી.	૭	૨૪	૨૧૭	૯૯	૩૪૭

॥ इति द्विपट्टिमार्गेषायां पंचशताधिक त्रिपट्टिजीव
जैदानां यंत्रं समाप्तम् ॥

૨૪ શિષ્ય:-જીવને શાશ્વતો કહીયેં કિંવા અશાશ્વતો કહીયેં ?

ગુરુ:-નિશ્ચય નયને મતેં જીવ શાશ્વતો છે અને વ્યવહારનયને મતેં અશાશ્વતો છે, કેમ કે નિશ્ચય નયને મતેં જીવ વેદ્યો વેદાય નહીં અને જ્ઞેય જ્ઞેય નહીં મનાયેં શાશ્વતો સિદ્ધ સમાન છે, અને વ્યવહારનયને મતેં પૂઠેડી, વેડી, તેંડી, ચોરિંડી, દેવતા, નારકી, મનુષ્ય, તિર્યંચ એમ અનેક પ્રકારે જીવ, ગતિ સંચર્યાવા જાય કરે છે. યહી તિહાંથી મરણ પામે છે. તિહાંજ પામે જહ લખજે છે. એમ અનેક પ્રકારે જન્મ મરણનાં દુઃખ જોગજે માટે જીવ અનેકગિધ છે તેથી વ્યવહાર નયને મતેં જીવ અશાશ્વતો કહીયેં.

૨૫ શિષ્ય:-જીવનાં અવ્યપ્રાણ તે શું ? અને જાવપ્રાણ તે શું ?

ગુરુ:-સંપ્રદાનયને મતેં તો જે ગતિનું આયુ હ્રાં ધાંચું છે તે ગતિનાં અવ્યપ્રાણ કહીયેં. જો દેવતાનું આયુ ધાંચું હોય, તો તેને અવ્યદેવ કહીયેં. તે તે દેવતાની ગતિનાં અવ્યપ્રાણ થયાં, અને જો નારકીનું આયુ ધાંચું હોય, તો તેને અવ્ય નારકી કહીયેં, તેવારે નરકગતિનાં અવ્યપ્રાણ થયાં.

हवे जावप्राण कहे ठे:-जे गतिनुं आयु इहां बांध्युं हतुं ते गतिमां जइ उपन्यो, एटले व्यवहारनयने मत्तें तिहां जावप्राण प्रगट थयां माटे तेने जावप्राण कहीयें. अर्थात् आपणे आगल मनुष्यगतिनुं आयु बांध्युं हतुं ते चारें तिहां मनुष्यगतिनां अव्यप्राण हतां अने इहां हमणां मनुष्यगति पणे मनुष्यमां जोगवीयें ठैयें, ते जावप्राण कहीयें. एरीतें अव्यप्राण तथा जावप्राणनुं स्वरूप संग्रहनय अने व्यवहारनयने मत्तें जाणवुं.

वली निश्चय अने व्यवहारनयने मत्तें अव्यप्राण तथा जावप्राणनुं स्वरूप कहे ठे:-एटले हमणां इहांनी गति संबंधी जे प्राण जोगवीयें ठैयें, ते अव्यप्राण कहीयें. अने जे अंतरंग ज्ञान, दर्शन, चारित्र, तप, वीर्य अने उपयोग जे सत्तागतें जीवने रह्यां ठे, ते जावप्राण कहीयें.

२६ शिष्य:-वाटें वहेतां जीवनां केटलां प्राण पामीयें ?

गुरु:-अव्ययकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं ठे, ते गतिनां जेटलां प्राण होय, तेटलां पामीयें. जो एकेंद्रियनुं आयु बांध्युं होय. तो चार प्राण पामीयें, जो वेंड्री, तेंड्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो ठ, सात प्राण पामीयें, जो चौरिंड्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो आठ प्राण पामीयें अने जो पंचेंड्रीनुं आयु बांध्युं होय तो नव, दश प्राण पामीयें. एरीतें अव्ययकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं होय, ते गतिनां तेटलां प्राण पामीयें अने जावयकी आगदुं आयुज्य जे समयें पूर्ण थयुं, ते समयें आगली गतिनुं अव्ययायुखुं सत्तायें बांध्युं हतुं, ते जावपणे उदय थयुं एटले वाटें वहेतां एक समय तथा वे समय लागे, ते वेलायें जाव आउखुं जोगव्युं, तेमाटे वाटें वहेतां जावप्राण एकज पामीयें.

२७ शिष्य:-जीवने व्यवहारयकी नित्य कहीयें ठैयें तेमज व्यवहारयकी अनित्य पण कहीयें ठैयें, तेनो इयो परमार्थ ?

गुरु:-जे गतिमां जीव वेगो ठे ते गतिमां व्यवहार यकी नित्य कहीयें अने समयें समयें आयु घटे ठे तेणें करी व्यवहारयकी अनित्य पण कहीयें.

२८ शिष्य:-जीवने निश्चैयकी नित्य कहीयें ठैयें तेमज निश्चैयकी अ नित्य पण कहीयें ठैयें तेनो इयो परमार्थ ?

गुरु:-अव्ययकी जीव असंख्यातप्रदेशी शाश्वतो नित्य ठे, तेथी नित्य कहीयें अने पर्याययकी तो समय समय अनंतो उत्पाद व्ययरूप अगुरु लघु

पर्याय हानि वृद्धि करे ठे, माटे अनित्य कहियें, ए रीतें निश्चयधकी नित्यनुं स्वरूप जाणवुं. एम जीवनुं स्वरूप सामान्य प्रकारें कहुं.

शिष्यः—जीवनुं स्वरूप तो कहुं पण अजीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

गुरुः—अजीवनो मूल जेद तो एक ठे अने उत्तरजेद चौद ठे तथा तर तो पांचशे ने शाठ ठे तेमां पण पांचशेने त्रीश जेद तो रूपी ठे अने त्री जेद अरूपी ठे, एनुं विशेष स्वरूप गुरुमुखधकी जली रीतें जाणवुं.

२७ शिष्यः—पुजल, पुजलने नथी ग्रहण करतां ते कया नयें करीने ? तथा पुजल, पुजलने ग्रहण करे ठे ते कया नयें करीने ?

गुरुः—निश्चयनयें करी पुजल परमाणुआ मली खंध यता नथी जो निश्चयनयें करी परमाणुआ मली खंध यता होय, तो ते खंध कोइ वारें निस्तरायज नहीं अने व्यवहार नयें पुजल परमाणुआ मली खंध याय ठे ते पाठा विखरे पण ठे, ते माटे व्यवहारनयें करी पुजल पुजलने ग्रहे ठे अने निश्चयनयें करी पुजल पुजलने ग्रहण नथी करता ए परमार्थ जाणवो.

३० शिष्यः—जीव पुजलने ग्रहण करे ठे, ते कया नयें करीने ग्रहण को ठे ? अने जीव पुजलने नथी ग्रहण करतो ते कया नयें करीने ?

गुरुः—व्यवहार नयने मते जीव, राग द्वेषरूप अशुज परिणामें करी समय समय अनंता कर्मवर्गणाना पुजल ग्रहे ठे अने निश्चयनयने मते तो जीव स्वसत्ताने ग्रहण करे ठे परंतु जो निश्चय नयने मते जीव, कर्मपुजलने ग्रहण करतो होत तो कोइकाळें सिद्धि पामत नहीं ते माटे निश्चयनयने मते जीव पोतानी सत्ताने ग्रहण करे ठे अने व्यवहार नयने मते जीव, कर्मपुजलनुं ग्रहण करे ठे ए रीतें जीव तथा अजीव, ए वे तत्व द्वेष एटखे जाणवा योग्य ठे: तेनो परमार्थ संक्षेपमात्र कह्यो.

३१ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी उपादेय एटखे आदरवा योग्य केटलां तत्व ठे ?

गुरुः—नव तत्वमां ग्रह तत्व आदरवा योग्य ठे, केम के जीव पोतानी स्वरूपमां रने, तेवारें संवर कहियें अने जेवारें जीव संवरमां रहे तेवां समय समय अनंतां कर्मनी निर्झरा करे ठे अने जेवारें निर्झरा याय, तेवां जीव मोक्षपद पामे माटे संवर, निर्झरा अने मोक्ष, ए ग्रह तत्व उपादेय ठे

३२ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी अव्यजीवमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—“अणुवर्गोदबं” ए अनुयोगहार सूत्रनुं वचन ठे एटखे शब्द

નયને મતે જેને સ્વપરની વેંચણરૂપ ઉપયોગ વર્તેતો નથી તેને અનુપયોગી ડ્રવ્ય જીવ કહીયે, તેમાં ઠ તત્ત્વપામીયે. તે મધ્યે એક તો જીવતત્ત્વ અને સત્તાયે પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં લાગી રહ્યાં છે, તે આશ્રવજૂત જાણવાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. અને એ દલીયે જીવ વંધાણો છે માટે ઠહું વંધતત્ત્વ પણ છે, એ રીતે ડ્રવ્ય જીવમાં નવ તત્ત્વ માંહેલાં ઠ તત્ત્વ જાણવાં.

૩૨ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વ માંહેલા જાવજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે?

ગુરુ:— જાવજીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે. તથા નવ તત્ત્વ પણ પામીયે. અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયે. તેમાં પ્રથમ આઠ તત્ત્વ આવી રીતે પામીયે:— કે “ ઉવર્ગગોજાવ ” એ અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું વચન છે. એટલે જે જીવને શબ્દ નયને મતે સ્વ પરની વેંચણરૂપ સ્વરૂપનોગ ઉપયોગ વર્તે છે, તેને ઉપયોગી જાવજીવ કહીયે. તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે. તેનાં નામ કહે છે. એક તો જીવ અને સત્તાયે પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવ જૂત જાણવાં, એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં, અને એ દલીયે જીવ વંધાણો છે, માટે ઠહું વંધતત્ત્વ પણ થયું અને સ્વ પરની વેંચણ કરી જીવ સ્વરૂપમાં રહે, તેવારે તેને સાતમું સંવરતત્ત્વ કહીયે. તથા જીવ જ્યાં સુધી સંવરમાં રહે, ત્યાં સુધી સમયે સમયે અનંતાં કર્મનાં દલીયાં નિર્જારાવે, તે આઠમું નિર્જારાતત્ત્વ પામીયે. એમ આઠ તત્ત્વ પામીયે.

તથા સમજિરૂદ નયને મતે કેવલીને જાવજીવ કહીયે. તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે. તે આવી રીતે:— એક તો કેવલીનો જીવ, અને સત્તાયે પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવ રૂપ અનંતાં રહ્યાં છે તે આશ્રવપ્રાય જાણવાં એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. એ દલીયાયે કેવલીને વાંધી રાખ્યા છે, તેથી મોક્ષપુરીયે જતાં રોકાણા વે, માટે એ ઠહું વંધતત્ત્વ જાણવું. અને સ્વતત્તા તથા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધવ્યાનના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલે રહ્યા થકા સ્વરૂપમાં વર્તે છે તે સાતમું સંવર તત્ત્વ છે, અને સંવરમાં રહેતાં સમયે સમયે અનંતાં કર્મ નિર્જારાવે છે, તે આઠમું નિર્જારા તત્ત્વ છે, અને નિર્જારા થઈ તેવારે વારમે ગુણઠાણે અજ્ઞાન. રાગ. દ્વેષ અને મોહની ય કર્મ સ્વપાત્રીને તેરમે ગુણઠાણે કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે એટલે એમને ડ્રવ્યથી મોક્ષ પદ કહીયે. એ નવમું મોક્ષ તત્ત્વ થયું. એ રીતે નવ તત્ત્વ પામીયે.

તથા એવંજૂત નયને મમેં સિદ્ધને જાવજીવ કહીયેં તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:-એક તો સિદ્ધનો જીવ પોતેં જીવતત્ત્વ છે, તથા અપાયાત ચારિત્રરૂપ ગુણેં કરી પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરે છે તે ત્રીજું સંવર તત્ત્વ કહીયેં. અને જાવમોહ પદ પામ્યા છે, તે ત્રીજું મોહતત્ત્વ કહીયેં. એમ એવંજૂત નયને મમેં સિદ્ધજાવજીવમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. એ પરમાયેં.

૩૪ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વ માંહેલા મિથ્યાત્વી જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? ગુરુ:-મિથ્યાત્વીને દ્રવ્યજીવ કહીયેં. તેમાં આગલ કહ્યાંતેરીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૫ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વ માંહેલાં સમકેતીજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:-સમકેતી જીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં, નવ તત્ત્વ પણ પામીયેં, અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયેં, તેમાં આઠ તત્ત્વ આવી રીતેં:-શબ્દ નયને મમેં સ્પર્શની વેંહચણ કરી સત્તાગતના ઉપયોગમાં જેનો જાવ વર્તે છે, તેને સમકેતી જીવ કહીયેં. તેમાં આગલ જાવજીવમાં કહ્યાં તેજ રીતેં આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા સમજિરૂઢ નયને મમેં કેવલી જગવાન્ પણ દ્વાયિક સમકેતી વંત છે તેમાં આગલ જાવજીવમાં કહ્યાં તેજ રીતેં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા-એવંજૂત નયને મમેં સિદ્ધ જગવાન્ પણ દ્વાયિક સમકેતી છે તેમાં આગલ કહ્યાં તે રીતેં અર્હિઆં પણ ત્રણ તત્ત્વ જાણી લેવાં, એ રીતેં નવ તત્ત્વમાંથી સમકેતી જીવમાં આઠ, નવ અને ત્રણ તત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું.

૩૬ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વ માંહેલા અજવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:-અજવ્યજીવમાં આગલ દ્રવ્યજીવમાં કહ્યાં તે રીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૭ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા જવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:-જવ્યજીવમાં ૪ તત્ત્વ, આઠ તત્ત્વ, નવ તત્ત્વ અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયેં, તે આવી રીતેં કે, જે જવ્યજીવ મિથ્યાત્વી હોય, તેમાં આગલ દ્રવ્યજીવમાં કહ્યાં તે રીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં અને જે જવ્યજીવ સમકેતી હોય તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે આઠ તત્ત્વ પામીયેં તથા કેવલીજવ્યજીવમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે નવ તત્ત્વ પામીયેં અને સિદ્ધને પણ જવ્યજીવ કહીયેં, તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. એ રીતેં દ્રવ્યજીવ, જાવજીવ, મિથ્યાત્વી જીવ, સમકેતી જીવ, અજવ્ય જીવ અને જવ્ય જીવ, એ ૪ પ્રકારે જીવનું સ્વરૂપ સામાન્યેં કરી જાણવું. એવું સાંજલી શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે. શિષ્ય:-તમે કેવલી જગવાન્ને તથા સિદ્ધ જગવાન્ને જવ્ય જીવ કહ્યા, તો હજી શું સં

સારમાં જવ કરવા વાકી રહ્યા છે ? ગુરુ:-એ વચન મૂર્ખાપણાનું બોલે છે, જે કારણે જેને પલટણ સ્વજ્ઞાવ છે તેને જવ્ય સ્વજ્ઞાવ કહીયેં. અને અપલટણ સ્વજ્ઞાવને અજવ્ય સ્વજ્ઞાવ કહીયેં માટે કેવલીને તથા સિદ્ધને તો સમય સમય અને અનંતા પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યયરૂપ સ્વજ્ઞાવ પલટાડ રહ્યો છે, તેણે કરી અનંતું સુખ જોગવે છે, તેમાટેં એમાં જવ્ય સ્વજ્ઞાવ જાણવો.

૩૬ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા રૂપી અજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવને સત્તાયેં પુણ્ય અને પાપનાં દલીયાં આશ્રવરૂપ અને અનંતાં લાગ્યાં છે, તે સર્વ દલીયાં અજીવ છે માટે પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ અને અજીવ, એ ચાર તત્ત્વ થયાં અને એ દલીયાં મલી વંધાય છે એટલે પાંચમું વંધતત્ત્વ પણ થયું. એમ રૂપી અજીવમાં પાંચ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૭ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા પુણ્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવ પુણ્ય વાંધે, તેવારેં ચાર તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં જે પુણ્યનાં દલીયાં પોતેં અજીવ છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં એટલે પુણ્ય, અજીવ અને આશ્રવ, એ ત્રણ તત્ત્વ થયાં. તથા એ દલીયાં મલી વંધાય છે તે ચોથું વંધતત્ત્વ થયું. એ રીતેં પુણ્યમાં ચાર તત્ત્વ પામીયેં.

૪૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા પાપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવ જેવારેં પાપ વાંધે, તેવારેં ચાર તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:- પાપનાં દલીયાં પોતેં અજીવરૂપ છે તે આશ્રવરૂપ જાણવાં એટલે પાપ, અજીવ અને આશ્રવ, એ ત્રણ તત્ત્વ થયાં અને એ પાપનાં દલીયાં મલી વંધાય છે તે ચોથું વંધતત્ત્વ થયું. એ રીતેં પાપમાં ચાર તત્ત્વ જાણવાં.

૪૧ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વમાંહેલા આશ્રવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-જેવારેં જીવ, આશ્રવનું ગ્રહણ કરે, તેવારેં પાંચ તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:- પુણ્ય અને પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ છે તે પણ આશ્રવ પ્રાપ્ત જાણવાં. એટલે પુણ્ય, પાપ, અજીવ અને આશ્રવ, એ ચાર તત્ત્વ થયાં અને એ દલીયાં મલી વંધાય છે, તે પાંચમું વંધતત્ત્વ જાણવું.

૪૨ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વ માંહેલા સંવરમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-જેવારેં જીવ સ્વપરની વેંચણરૂપ સ્વજ્ઞાવમાં આવે. તેવારેં સંવર કહેવાય. અને સંવરમાં જેટલી વાર જીવ રહે. તેટલી વાર નિર્જ્જારા પણ અવશ્ય કરે એટલે જીવ. સંવર અને નિર્જ્જારા, એ ત્રણ તત્ત્વ સંવરમાં પામીયેં.

૪૩ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વ માંહેલા નિર્જારામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:- જેવારેં જીવ તત્ત્વાતત્ત્વ વિચારરૂપ ઉપયોગમાં વત્તે, તેવારેં સંવર કહીયેં અને સંવરમાં જીવ રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતાં કર્મની નિર્જારા કરે એટલે જીવ, સંવર અને નિર્જારા, એ ત્રણ તત્ત્વ નિર્જારામાં પામીયેં.

૪૪ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વમાંથી વંધ તત્ત્વમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:- કોઈ જીવ કર્મ વાંધે તેવારેં પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ તેનાં દલીયાં હોય, તેને અજીવ કહીયેં. તે દલીયાં કર્મરૂપ મલી સર્વ વંધાય છે. એ રીતે પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, અજીવ અને વંધ, એ પાંચ તત્ત્વ વંધમાં પામીયેં.

૪૫ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વમાંથી ડ્રવ્યમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:- ડ્રવ્યમોક્ષપદ તો અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મનો વાર મેં ગુણગણે ફાય કહ્યો અને તેરમે ગુણગણે કેવલ જ્ઞાન પામ્યા એવા કેવલી જગવાન તેને ડ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયેં, તેમાં તો એ નવે તત્ત્વ પામીયેં. તે આવી રીતે:- એક તો કેવલી જગવાનનો જીવ તે પોતે જીવતત્ત્વ છે અને તેને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયો. અને એ દલીયે કેવલીને વાંધી રાહ્યા છે, તેણે કરી મોક્ષમાં જતાં રોકાણ છે માટે ઠહું વંધતત્ત્વ થયું અને સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધિ નના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યા થકા સ્વરૂપમાં વત્તે છે, તે સાતમું સંવરતત્ત્વ થયું અને સંવરમાં રહેતાં સમય સમય અનંતાં કર્મ નિર્જારાવે છે તે આઠમું નિર્જારાતત્ત્વ કહીયેં તથા અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મ ચારમે ગુણગણે સ્વપાત્રીને ડ્રવ્યમોક્ષપદ પામ્યા છે, તે નવમું મોક્ષ તત્ત્વ કહીયેં. એ રીતે ડ્રવ્યમોક્ષપદમાં નવે તત્ત્વ પામીયેં.

૪૬ શિષ્ય:- નવ તત્ત્વમાંથી જાવમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:- જાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, કેમ કે જે સમસ્ત કર્મરૂપ કરીને છોકની અંતે વિરાજમાન વત્તે, તેને જાવમોક્ષપદ કહીયેં. તેમાં તો જીવતત્ત્વ અને યથાહ્યાત ચારિત્રરૂપ ગુણે કરીને પોતાના રમણ કરે છે તે વીજું સંવર તત્ત્વ કહીયેં અને જાવ મોક્ષપદ પામ્યા છે ત્રીજું મોક્ષ તત્ત્વ જાણવું. એ જાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં. એ રીતે નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ જે જાણે, તેને જ્ઞાની કહીયેં અને જે અંતરંગ પ્રતીતે

हे, तेने समकेती कह्यै. एवा समकेत सहित जे जीव ठे, तेनी सर्व करणी देखे ठे, एवुं सांजलीने फरी शिष्य पूठे ठे.

४७ शिष्यः—ए नवतत्त्वमां मूल तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—मूलतत्त्व तो एक जीव अने बीजो अजीव ए वे तत्त्व पामीयें. तिहां जीवमां चार तत्त्व थाय, ते आबी रीतें—जीव, जेवारें स्वसत्ता अने परसत्तानी वेंचण करी स्वरूपमां रमे, तेवारें संवर कह्यै, अने संवरमां जीव वत्तें, तेवारें समय समय अनंतां कर्म निर्जरावे, तेथी निर्जरा तत्त्व थाय. ते निर्जरा थाय तेवारें मोक्ष पामे, ए रीतें जीव, संवर, निर्जरा अने मोक्ष ए चार तत्त्व जीवमां जाणवां. अने अजीवमां पांच तत्त्व थाय ते कहे ठे.

पुण्य अने पापरूप जे आश्रवनां दलीयां ठे ते अजीव कह्यै. अने ए दलीयां मली बंधाय ठे ते बंध कह्यै एटले पुण्य, पाप, आश्रव, अजीव अने बंध, ए रीतें अजीवमां पांच तत्त्व थाय, एटले जीवमां चार अने अजीवमां पांच मली नव तत्त्व ठे, अने मूल तत्त्व वे जाणवां.

४८ शिष्यः—पूर्व कहेलां मूल वे तत्त्वनां उत्तर तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—गाथा ॥ जीवाजीवा पुणं, पावासव संवरो य निज्जरणा ॥ बंधो मुक्को य तद्वा, नव तत्ता हुंति नायवा ॥१॥ अर्थः—एक(जीव के०) जीव तत्त्व बीजुं (अजीवा के०) अजीवतत्त्व, बीजुं (पुणं के०) पुण्यतत्त्व, चोथुं (पाव के०) पाप तत्त्व, पांचमुं (आसव के०) आश्रव तत्त्व, ठठुं (संवरो के०) संवर तत्त्व, (य के०) वली सातमुं (निज्जरणा के०) निर्जरा तत्त्व, आठमुं (बंधो के०) बंधतत्त्व, नवमुं (मुक्को के०) मोक्षतत्त्व, ए (नवतत्ता के०) नव तत्त्व (हुंति के०) होय ते (नायवा के०) निपुणबुद्धियें करी जाणवां. एटले ए नवतत्त्व निपुण बुद्धियें करीने जाणे, ते ज्ञानी जाणवा अने ए न व तत्त्व अंतरंग प्रतीतें करीने सईहे तेने समकेती जाणवा. माटें ए नव तत्त्वनुं स्वरूप अनेक रीतें जित्त जित्त प्रकारें गुरुमुखथी धारवुं, केम के जे प्राणीने ए जीवादिक नव पदार्थनुं जाणपणुं ठे, तेने समकेती कह्यै अ ने समकेत विना अज्ञान दशायें करी सर्व करणी आंक विनानां मीनां सर खी व्यर्थ जाणवी एटले अज्ञानी जीव जीवस्वरूपना उपयोग विना ड्रव्य जीव ठे “अणुवर्जगोदधं” इति अनुयोग द्वार सूत्रवचनात् ॥

एटले पूजा, प्रभावना, दान, शील, तप, क्रिया, ध्यान, स्मरण, ज्ञा

ન, એ સર્વ જાવનિક્ષેપે સમક્ષિત સહિત લાજકારી છે. અહીંયાં જે જે મનઃપરિણામદૃઢ કરીને કરીયે તે જાવ કહીયે એવચન સૂચા છે. સુચની યાંત્રાયેં મમત્વી પળે ધણાય કરે છે પરંતુ તે જાવમાં ગણાય હતાં નો જે સૂત્ર સાચેં શ્રી વીતરાગની આજ્ઞાયેં હેય ઉપાદેયની પરીક્ષા રી શુભાગુજ અજીવ રૂપ જે આશ્રવ ધંધ તે ઉપરે (હેય કે૦) ત્યાગબુદ્ધિ યા જીવના સ્વગુણ, સંચર, નિર્જેરા થને મોક્ષ, તેને (ઉપાદેય કે૦) આદ્ય માંય પરિણામ તે જાવ કહીયે. ઇટલે શુભાગુજરૂપી ગુણ તે હૃદય છે, અરૂપી ગુણ તે જાવ છે. ઇટલે જે કારણ મન, વચન થને કાયાથી કે દિલેં એક વિતેં કરે છે પણ તે સર્વ, હૃદયનિક્ષેપામાં છે માટે જાવ વિન હૃદય છે તે સર્વ થંક વિનાનાં મીનાં સરલું થયા જાણવું. એ શ્રી ચંદ્રગી કૃત ત્યાગમસારોક્ષાર ધંધથી પરમાર્થ જાણવો. અગ્ર સૂત્રપાઠ ઠાપાયા ॥ મેઘરમ સરિસવ મ્સમ, જિત્તીય મિત્તેં તુ અંતરં દ્વોઃ ॥ વૃષ્ટ ય જ્ઞય, અંતરમિદ્ નતિયં નેયં ॥ ૧ ॥ અર્થઃ—મેઘપર્વત થને સરસાવના વ ને જેટલું અંતર હોય, તેટલું હૃદય થને જાવમાં અંતર જાણવું માટે મંદંતજાવવિના નિરૂપદ ન પામે.

શ્લોક ॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતં શૃતમ્ ॥ ધ્યાનં હુઃસ્વનિધાનમેય તપસ તાપમાત્રં કષ્ટં, સ્વાપ્સાઓપિ દ્વિ ધંધણ્ય કૃધિયા તેઽનિમદ્ધાઃ કુપદ્ અઽસ્ત્રાપ્સા મત્તુ દાનગીઃપ્રતુલ્લના તીર્થાંદિયાત્રા થયા, સમ્યક્ત્વેન વિદ્ધિ ન્યદતિ ચત્તમ્વેમંતગેદુઃ ॥ ૧ ॥ અર્થઃ—મમ્યક્ત્વ વિના ધ્યાન તે હુઃસ્વ નિધાન ઇટલે જંગલ છે, એમ જે તપ છે તે પણ સંતાપરૂપ માત્ર છે અ કષ્ટરૂપ છે, મધ્યાય ધ્યાન છે, તે પણ દ્વિ દ્વિતિ નિશ્ચયે ઇટલે નિધયન રીતે વેદીધ્યાના રૂપ છે, (કૃધિયા કે૦) માત્રી બુદ્ધિયેં કરીને જે કોઈ પ્રદ્ધ લેમ મેનો કુપદ્ ઇટલે માત્રા પ્રદ્ધ વરોચર છે તથા નિશ્ચેં દાન, આદિ દેહ પરિણામની તુલના તે સર્વ (અઽસ્ત્રાપ્સા કે૦) અગ્રાંસનીય સીં તીર્થ પ્રમુગ્ધની યાત્રા કરવી તે પણ થયા છે, સમકેતેં કરીને તો ઇટલે કાન કરે, તો તે મર્થ શરીરમાં મટમુંવટ તુલ્ય છે, ઇટલે રૂપ છે ભૂદી કાંઈ મગ્ન મરે નહીં કદાપિ નવપ્રવેશકેં જાય, તો પણ મરે નહીં. મનકેત વિના નિરૂપદ ન પામે, એ પરમાર્થ જાણવો.

દ્વિતિય—નવ તત્ત્વનાં તેજાંતર તત્ત્વ કેટલાં પામીયે ?

गुरु- जेदांतर तत्त्व (१५३) पानीयें ॥ अत्र गाथा ॥ चउदस चउदस
बाधा, हीला वासीय हुंति बाधाया ॥ सत्तावहं बारत, चउ नव जेग कने
ऐति ॥ १ ॥ अर्थ- जीव तत्त्वना चउद जेद, अजीवना चउद, पुछना बहें
ताकीस, पानना व्याली, आअवना बहेंताकीस, संवरना सत्तावन, निर्जराणा
बार, वंशना चार अने सोइना नव, एवं सर्वे मछी (१५३) जेद ठे, तेने जे
दांतर कहीयें, तेनो बिलारे परनायें, दुल्लुखयी जाएवो.

५० शिष्य- नव तत्त्वनां अरुपी तत्त्व अने रुपी तत्त्व केटयां पानीयें ?

गुरु- एक जीवतत्त्व, बीहुं संवरतत्त्व, त्रीहुं निर्जरातत्त्व, चौहुं सोइ
तत्त्व, ए चार अरुपी जाएवां अने एक पुछतत्त्व, बीहुं पारतत्त्व, त्रीहुं
आअव तत्त्व, चौहुं वंशतत्त्व, ए चार रुपी जाएवां अने एक अजीव तत्त्व
निय जाएहुं, ठकें च ॥ गाथा ॥ जीवो संवर निर्जर, मुळो चचारि हुंति
अरुपी ॥ रुपे वंशतत्त्व पुछ, पावा निल्ल हुंति अजीवा ॥ १ ॥ इति ॥

५१ शिष्य- ए नव तत्त्वना बरने वहींतेर जेद ठे, तेनां अरुपी जेद के
टया पानीयें अने रुपी जेद केटया पानीयें ?

गुरु- धर्मात्मिकायना खंभ, देस अने प्रदेश, ए त्रए जेद तथा अधर्मात्मि
कायना खंभ, देस अने प्रदेश, ए त्रए जेद तथा आकाशात्मिकायना खंभ, दे
स अने प्रदेश, ए त्रए जेद अने काउनो एक जेद, ए सर्वे मछी दस जेद,
अजीव तत्त्वना अरुपी जाएवा, अने संवरना सत्तावन जेद, निर्जराणा वा
र जेद, सोइना नव जेद, ए सर्वे मछी अछारी जेद अरुपी जाएवा, ह्वे रुपी
जेद कही देखाडे ठे, पुछना खंभ, देस, प्रदेश अने परनाए ए चार जेद, जीव
ना चौद जेद, पुछना बहेंताकीस जेद, पानना व्याली जेद, आअवना बहेंता
कीस जेद, वंशना चार जेद, ए रीतें सर्वे मछी (१७७) जेद रुपी जाएवा, एनी
तायें पूर्वोक्त (७७) जेद अरुपी. मेलवीयें तेवारें सर्वे मछी नवे तत्त्वना
(१५३) जेद थाय, एटये आगला प्रश्ननां जीवने अरुपी कही बोलाव्यो
ते निश्चय नयने नते जाएवो अने आ ठेकारें नव तत्त्वना (१५३) जे
दनां जीवना चौद जेद रुपीयें गला ते व्यवहार नयने नते जाएहुं ॥ गा
था ॥ धन्नाधन्नागाता, तिय तिय अळा अजीव इत्तगा य ॥ सत्तावहं
संवर, निर्जर उदस मुचि नवगा य ॥ १ ॥ अछानीय अरुपी, संवर दला
नि जेय कवीयें ॥ परनाए देन पएना, वंश चउ अजीव रुपीयें ॥ २ ॥

जीवे दस चउ दु चउ, वासी वायाला हुंति चत्तारी ॥ सय अछासी
 दुसय ठसत्त नव तत्ते ॥ ३ ॥ ए रीतें ए सूत्रनी त्रण गाथा मय्ये (
 जेदमां रूपी अरूपीनो विचार जाणी लेवो.

५२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निगोदना जीव : नी केटलां तत्त्व

गुरुः—एक तो जीव तत्त्व अने सत्तायें पुण्य पापनां दलीयां ते
 रूप अनंतां लागां ठे ते आश्रवजूत जाणवां एटले जीव, अजीव,
 पाप अने आश्रव, ए पांच तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो ठे,
 ठहुं बंधतत्त्व जाणवुं. ए निगोदीया जीवमां ठ तत्त्व जाणवां.

५३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी नरकगतिना जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—नरकगतिमां जे मिथ्यात्वी जीव ते आश्रयी तो ठ तत्त्व पामी
 यें, एक जीव अने सत्तायें पुण्य पापरूप अजीवनां अनंतां दलीयां
 श्रवजूत थइ लागां ठे ए पांच तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो
 ते ठहुं बंधतत्त्व थयुं, ए रीतें मिथ्यात्वी जीव आश्रयी ठ तत्त्व जाणवां
 ने नरकगति मध्ये जे समकेती जीव ठे, ते आश्रयी आठ तत्त्व पामीयें,
 मां ठ तो पूर्वोक्त मिथ्यात्वी जीव परें जाणवां अने समकेती जीव तत्त्व
 तत्त्वविचाररूप स्वरूपी वेंचण करी स्वरूपमां रहे, एटले संवर कहियें त
 संवरमां जीव रहे. तिहां सुधी समय समय अनंती निर्जरा करे, ते निर्जरा
 ए रीतें समकेती जीव आश्रयी आठ तत्त्व पामीयें. ए परमार्थ जाणवो

५४ शिष्यः—नवतत्त्वमांथी जरतक्षेत्रें मनुष्यगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—जरतक्षेत्रमां समकेती जीव आश्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते री
 जाणवां अने मिथ्यात्वी जीव आश्रयी ठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणव

५५ शिष्यः—नवतत्त्वमांथी माहाविदेहक्षेत्रें मनुष्य आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—माहाविदेहक्षेत्रें मिथ्यात्वी जीव ठे, ते आश्रयी ठ तत्त्व अने स
 केति जीव आश्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणवां अने तिहां
 वली जगवान् ठे ते आश्रयी नव तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणवां.

५६ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी तिर्यचगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—तिर्यच जीव एक राजलोकमां ठे माटे समकेती तिर्यच जीव
 श्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें पामीयें अने मिथ्यात्वी तिर्यच ज
 आश्रयी ठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें पामीयें.

५९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी व्यंतर, जवनपति, ज्योतिषी, वैमानिक एने नवप्रवेयकना देवगति आश्रयी देवोमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—निष्यात्वी देवआश्रयी ठ तत्त्व अने समकेती देव आश्रयी आ ३ तत्त्व पामीयें. एनो परमार्थ आगल कह्यो, ते रीतें जाणवो.

५७ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी पंचानुत्तर देव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—पांच अनुत्तर विमाननां तो सर्व समकेतदृष्टि देव जाणवा माटे तैमां आगल कह्यां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

५८ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी ईषत्प्राग्चार नामें पृथ्वीना जीवो आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ईषत् प्राग्चार नामें पृथिवी ते तिखशिखा जाणवी. तिहां निगोदी वा निष्यात्वी जीव ठे ते आश्रयी आगल कह्यां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें अने तिहां तिख परमात्मा रखा ठे ते आश्रयी त्रण तत्त्व पामीयें.

६० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी ज्व्यसमकेती जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ज्व्य समकेती जीव पद्देखे गुणठाणें कहीयें. माटे एमां निष्यात्वी जीवनी परें ठ तत्त्व पामीयें. कारण के देवदर्शन, पूजा, उल्लव, जक्ति, संघ यात्रा, साहन्मीवल्लभ आदिक अनेक करणी समकेतीनी करे ठे, तथा देव ते अरिहंत, गुरु ते मुत्ताधु अने धर्म केवलीनो चांख्यो आदरे ठे, कुदेव, कुगुरु, अने कुधर्मने परिहर्या ठे. तथापि तादृश जीव अजीवनी उंजलाण करी नयी स्वतन्त्रा परतत्त्वानी प्रतीति करी नयी. नव तत्त्व अने पद्दज्व्यनुं जाण पणुं गुरु मुत्तें कलुं नयी माटे ज्व्य समकेती जीव पद्देखे गुणठाणें जाणवा.

६१ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी जावसमकेतीमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शब्दनपने मते जेना परिणाम वर्चता होय, ते जावसमकेती जीव बोधा गुणठाणाधी मांकीने जावत् दशना बारना गुणठाणा पर्यंत जाणवा. एदखे जेणें जीव, अजीव, नव तत्त्व अने पद्दज्व्यनुं जाणपणुं करी स्वतन्त्रा परतत्त्वानी प्रतीति करी ठे अने साध्य एक, साधन अनेक, जे समकेतीनी करणीरूप यात्रा, दर्शन, प्रभावना, पूजा, जक्ति, साहन्मीवल्लभ, संघयात्रा, तीर्थयात्रा प्रमुख करे ठे तथा निश्चयदेव, व्यवहारदेव, निश्चयगुरु, व्यवहार गुरु, निश्चयधर्म, व्यवहारधर्म, ए रीतें जेणें सनागनें प्रतीति करी ठे एवा जाव समकेती जीवमां आठ तत्त्व पामीयें. एक तो जीव अने नचायें पुख पाननां

दलीयां अजीवरूप अनंतां लाग्यां ठे ते आश्रवजूत जाणवां. एटले जीव, जीव, पुण्य, पाप अने आश्रव, ए पांच तत्त्व जाणवां अने ए दलीये जीव ठे, ते ठहुं बंधतत्त्व तथा जीव अजीवरूप स्वपरनी वेंचण करी ते सातमुं संवरतत्त्व अने संवरमांरहे त्यां सुधी समयसमय अनंती नि करे, ते आठमुं निर्झरा तत्त्व. ए रीतें जावसमके तिजीवमां आठ तत्त्व पामीये तथा केवलीने समजिरूढ नयने मत्तें जाव समकेती कहीयें. तेमां आगल ह्या प्रमाणे नवे तत्त्व पामीयें. तथा सिद्धपरमात्माने एवंचूतनयने मत्तें जाव समकेती कहीयें. तेमां आगल कह्या प्रमाणे त्रण तत्त्व पामीयें. ए रीतें जावसमकेती जीवमां आठ, नव अने त्रण तत्त्व पाम्यानुं स्वरूप जाणवुं

६२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यलिंग आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्यलिंग आवक तो जे श्रुसूत्रनयने मत्तें पहेले गुणगणे होव ते जाणवा जो पण तेना संसारउदासी, विषयसुखथी विरक्तजाव परिणाम वत्तें ठे. वैराग्यजावनायें चित्त वत्तें ठे. अने आवकना वार व्रत रूप लिंग श्रंगीकार कखुं ठे, तोपण तादृश जीव अजीवनी उलखाण करी नथी. तथा स्वसत्ता परसत्तानुं जासनरूप जाणपणुं कखुं नथी माटे ते जीव यथा प्रवृत्तिकरणमां वत्तता पहेले गुणगणे जाणवा. तेमां आगल कहां ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें.

६२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांहे अव्य आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्य आवक तो समकेतीने कहियें एटले आवकनुं अव्य ते समके ती चोथे गुणगणें जाणवो, तेमध्ये आगल कह्या प्रमाणे आठ तत्त्व पामीयें

६४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांहे जावआवकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शब्द नयने मत्तें ए समकेत सहित ठे अने आवकनां वार व्रतखे वानो जाव उत्कृष्टो वत्तें ठे, एटले गुणगणुं तो चोथुं ठे पण पांचमा गुण गणाना जाव वत्तें ठे तेने जावआवक कहीयें. तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

६५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावलिंग आवकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जावलिंग आवक पांचमे गुणगणे कहीयें एटले आगल समकेत सहित हता, अने आवकनां वार व्रत उद्यारीने रूप लिंग जेणें पहेलुं ठे, तेने जावलिंग आवक पांचमे गुणगणे वत्तता कहीयें तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

६६ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी अव्यज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:-अव्य ज्ञाननुं जाणपणं पहेले गुणठाणे कहीयें कारण के अन्यम तनां सर्वज्ञात् प्रत्ये जाणे ठे तथा अंतरंग उपयोग विना जैनमतनां सर्व वृत्त प्रत्ये वांचे ठे. अर्थ करे ठे. पद, अक्षर, मात्रा, शुद्धसिद्धांत. जाण्य. नि बुद्धि. टीका, वांचतां. पुढतां. अर्थ करतां. गुरुमुनिं सर्वदे ठे तो पण शुद्ध निश्चयनये आत्मसत्ता लक्षणया विना तत्त्वातत्त्वरूप स्वरूपनी प्रतीति कथा विना ए सर्व अव्यज्ञान. पहेले गुणठाणे कहीयें. तेमां ठ तत्व पामीयें.

६७ शिष्य:-ए नव तत्वमांघी जायज्ञानमां केटलां तत्व पामीयें?

गुरु:-शब्दनयने मतें समवेती जीवने जायज्ञान कहीयें तेमां आगल कायां ते रीतें आठ तत्व पामीयें अने समजिरुदनयने मतें केवलीने जाय ज्ञान कहीयें तेमां आगल कायां ते रीतें नवे तत्व पामीयें तथा एयंभूत नयने मतें सिद्धना जीव जायज्ञानी कहीयें. तेमां त्रण तत्व पामीयें.

६८ शिष्य:-नव तत्वमांघी क्रोध, मान, माया अने लोचनी चोकडीमां केटलां तत्व पामीयें?

गुरु:-पहेले गुणठाणे क्रोधादिक चारनो जे जीवने उदय ठे तेमां ठ तत्व पामीयें अने चोथा गुणठाणाघी मांघी ठठा गुणठाणा लगें क्रोधादिक चारनो जे जीवने उदय ठे तेमां आठ तत्व पामीयें.

६९ शिष्य:-ए नव तत्वमांघी जावलिंग आचार्यमां केटलां तत्व पामीयें?

गुरु:-जावलिंग आचार्य ठठे अने सातमे गुणठाणे कहीयें जे कारणे ठत्रीश गुणें विराजमान, सर्व क्रियामां तत्पर. जिनमत परमतनां जाण, सर्व समय सावधान. निश्चयव्यवहार रूप तत्त्वातत्त्वना जाण, गठनायक, गठना धोरी, पंचप्रस्थाने सेवित, सर्व सिद्धांतना जाण, पारंगामी, श्रुत उप योगी, चरणानंदी, परमतना जीतनार, सारणावारणादिकें करी शिक्षाना दा तार, गठनी मर्यादाना राखनार, आठ प्रमादना तजनार, सात विकथाना नि वारनार, स्वसत्ता रमणी, परसत्ताघी विरक्त परिणाम, युगप्रधान सरखा, जव्य प्राणीने हितोपदेश करता, अनेक जीवने तारता, परवादीना मद गालवा गंधहृत्ती सरखा, जव्यप्राणीना हृदयरूप आरामधकी मिथ्यात्वरूप अंधकार टाखवाने विपे दीपक सरखा उद्योतना करनार, आत्मसत्ताना रस्तीया, अ नुभवरूप अमृतकुंरमां जीखता, साध्य एक, साधन अनेक, एवा उपयोग सहित साधन करता, अने जव्य प्राणीने पण ए रीतें उपदेश देता, तीर्थ

सात रात्रि, नगरें पांच रात्रि, ग्रामें एक रात्रि ए रीतें उग्रविहारें विचरता, स
या परदयाने विपे तत्पर, ठेके अने सातमे गुणगणे जेना परिणामनी तु
ता वत्तें ठे एवा जावलिंग आचार्यमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्व पामीयें

७० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी अव्यलिंग आचार्यमां केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—ए अव्यलिंग आचार्य पहेले गुणगणे जाणीयें कारण के जेणे गु
विना आचार्यनी पदवीनुं लिंग धारण कखुं ठे, आचार्य नाम धरावी अ
आम्वरें करी शोभता, मंत्र, यंत्र, जामा ओपधियें करी जोला लोकोनां म
रीजवता, पत्रीबंध खोटा रूपैया सरखा, लोक पासें आपणो महिमा क
वता पूजाय ठे पण यथार्थपणे जीव अजीवनुं जाणपणुं कखुं नथी अ
अंतरंग निश्चयनयें आत्मसत्ता जेणें उलखी नथी तेहने अव्यलिंग आ
र्य कहीयें तेमां आगल मिथ्यात्व गुणगणे कहां ते रीतें ठ तत्व पामीयें

७१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्य आचार्यमां केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—साधु पणामांथी आचार्यपणुं नीपजे ठे, ते करण माटे आचार्य
अव्य ते साधु कहीयें अने साधु तो ठे सातमे गुणगणे वर्तता होय ते
आगल समकेति जीवमां कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें.

७२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावआचार्यमां केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—आचार्यनुं अव्य ते साधु होय, परंतु ते गुणें करी आचार्यपदवी
योग्य, बेरागी, त्यागी होय, यद्यपि आचार्य तो नथी तथापि आचार्यना गु
करी शोभे ठे. अने आचार्य पदवी लेवानो जाव वत्तें ठे तेने जाव आच
कहीयें. ते ठे सातमे गुणगणे वर्तता होय तेमां आठ तत्व पामीयें.

७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्य अरिहंतमां केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—जे अरिहंतनो जीव आगल ग्रीजे जवें एकाग्रचित्तें करीने एक
आराधे, अथवा बीश स्थानक पद आराधे तथा एवी जावना जावे जे
जगतना जीवने शासनना रसीया करी धर्म पमाडी कर्मथकी मूकाहुं? अ
सर्वजीवने सुखीया करी मोक्षनगरें पहोंचाहुं? एवा प्रकारनी उत्तम जाव
जावी श्रेणिकादि प्रमुखें जिननाम कर्म पुण्य उपाज्युं त्यां थकी मांर
ज्यां लगे केवलज्ञान न उपन्युं होय, त्यां लमें ठद्वस्थ अवस्थायें अव
रिहंत कहीयें तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्व पामीयें.

७४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जाव अरिहंतमां केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—जाव अरिहंतमां नव तत्त्व पामीयें, ते कहे ठेः—जे देवलोकथी अ
 ना नरकथकी चवी त्रण ज्ञान सहित मातानी कुखने विपे उपजे, पठी
 आवसरें ठप्पन्न कुमारिका महोत्सव करे, तेवार पठी सौधमेंड माता पा
 ग्री मागी पांच रूपे करी अति आरुंवरें मेरुउपर लइ जाय तिहां सिंहासन
 र खोले वेसाडी चोशठ इंड मल्ली महोत्सव करी पोतानो आत्मा निर्म
 करे. पठी पाठा लइ आवी माताजीने आपे, वालावस्थायें क्रीडा करता
 ग्री यौवनावस्थायें माता पिता परणावे, तथापि उदासी जावें संसारनां
 व विलसे. पठी समय अवसरें लोकांतिक देवताने वचने वैराग्य जाव
 यें संसार उदासी विषय कपायथकी विरक्तजावें दीक्षा लेवाने मनोरथें
 नप्रत्यें एक कोड अने आठ लाख सोनैयानुं दान एक वर्ष पर्यंत आपी अ
 आरुंवरें दीक्षा अवसरें स्वयमेव पोताने हाथे लोच करे, ते वेलायें चो
 मनःपर्यव ज्ञान उपजे, पठी एकलमद्वपडिमा आदरी जगतमां विहार
 रता, गाम, नगर, अटवीमां फरता, घोर उपसर्गने सहन करता, अघोर
 पें करी कर्मने चूरता, शुक्लध्यानना पायाने ध्यावता, शुद्ध निश्चयनयें करी
 आत्मसत्ताने गवेपता, आत्मसत्ताना रसीया, अनुजवरूप अमृत कुंरमां
 लता, शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामें करी घातीकर्मने चूरी केवलज्ञा
 रूप अनंत चतुष्टय लक्ष्मी जेवारें प्रगट आय, तेवारें त्रण जवनने विपे
 द्योत थयो तेवखत नारकीना जीवने पण एक मुहूर्त शाता थाय. पठी
 त्रैगुडाने विपे वेसीने चतुर्विध संघनी स्थापना करी वार पर्यदाने धर्मदेशना
 ता, अनेक जीवने तारता, पांत्रीश वाणीरूप मधुरध्वनियें करी जव्यप्रा
 णीना मन हरता, कोडीगमे देवतायें सेवित, चोत्रीश अतिशयें करी विरा
 तमान, आठ महाप्रातिहायें करी शोजता, अनेक जीवने संसारसमुद्रथकी
 गारीने मोक्ष नगरें पहोंचाडता, सुखना दातार, दयाना जंमार, करुणाना
 समुद्र, जूमंरुलने विपे अज्ञानरूप अंधकार चूरवाने सूर्यसमान जाणवा.
 एवा अरिहंतदेव शुक्लध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रह्या तेरमे
 गुणगणे वर्तता कहीयें. तेमां आगल कद्यां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी डव्यसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—सिद्धुं डव्य ते केवली कहीयें केम के केवलीमांथी सिद्धपणुं नी
 जे ठे माटे केवलीमां आगल कद्यां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें ?

७६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें !

गुरुः—जावसिद्धमां त्रण तत्त्व पामीयें. केम के शुद्ध शुद्धध्यान १५५ परिणाम रूप क्षपकश्रेणीयें करी आत्मप्रदेशयकी कर्मावरणने चूरी स्वसत्ता निरावरण करी लोकने अग्रजगें विराजमान, अनंत ज्ञान अनंतदर्शनमय, अनंतचारित्रमय, अनंतवीर्यमय, अनंतदानमय, तलाजमय, अनंतजोगमय, अनंत उपजोगमय, सहजानंदी, प्रदी, अजर, अमर, अविनाशी, अचलित, अस्वलित, अयोगी, अशमोही, अलेशी, अणाहारी, अशरीरी, अरक्षक, अव्यापक, एक, अश्रु अनंतगुणें करी विराजमान, परमानंद सुखना विलासी, एवा जावसिद्ध तेहमां त्रण तत्त्व पामीयें. एक तो सिद्धनो जीव ते जीवतत्त्व अने ख्यात चारित्र रूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे ते बीजुं तत्त्व कह्यीयें अने जावमोक्ष पदवी पाम्या ठे ते बीजुं मोक्षतत्त्व जा

७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—अव्यचारित्र जीव पहेले गुणगणे होय तेमां ठ तत्त्व पा केम के संसारयकी उदासीजावें जेणें पांच महाव्रत रूप चारित्र अंग कखुं ठे, ठकायनी रक्षा करे ठे, सूजतो आहार लीये ठे, साधुनी पडिकमणुं, पडिलेहण आदिक करे ठे, निरंतर वैराग्यजावनायें परिण सैं ठे, पण यथार्थ पणे जीव अजीवनी उलखाण करी नथी, अने शुश्रयनयें अंतरंग सिद्धसमान आत्मसत्ता उलखी नथी, अने नरकनिगो दुःखयकी बीहीतो थको अंतरंग पुण्यादिकनी बांठायें निरतिचार पारित्र पाले ठे, पण यथार्थ साध्य साधन पणानी उलखाण नथी; तेने चारित्र पहेले गुणगणे जाणवुं. तेमां आगल कहां, ते रीतें ठ तत्त्व पा

७८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—शब्दनयने मतें जावचारित्रवंत जीवमां आठ तत्त्व पामीयें. रणें कोइ जीवें घर, कुटुंब, परिवार, पुत्र, कलत्र, धन, माल, ठत छिने त्यागी, चारित्र अंगीकार कखुं ठे, पांच समितियें समितो, गुप्तियें गुप्तो, आठ प्रवचनमाताने पाले ठे, सत्तर जेदें संयम आराधे सूजतो आहार लीये ठे. मानखाना पांच दोष टाळी आहार करे ठे, सांज सवारें पडिकमणुं पडिलेहणादिक क्रिया करे ठे, संग्रहनयने मतें सर्व जी

ने पोतानी आत्मसत्ता धरोवर करी जाणी तेहनी दया पावे ठे, संसार उदासी, वैरागी, त्यागी जावनायें परिणाम वत्तें ठे अने जीव, अजीव, न तत्त्व, पङ्कज्यना गुणपर्याय, नित्य अनित्यादिकनुं जाणपणुं कहुं ठे तथा त्व निक्षेपा, प्रमाण, द्रव्य, जाव, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवादनुं स्व रूप जाणी, जीवसत्ताने घ्यावे ठे, अने अजीवसत्तानो त्याग करे ठे, ए रीतें जेणें स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करी ठे. शुद्धनिश्चयनयें करी जेणें सिद्धस गान पोताना आत्मानी प्रतीति करी ठे, साध्य एक, साधन अनेक. ए रीतें पो ताना अत्माने साधतां ठे सातमे गुणगणें जे जीव वत्तें ठे, तेने शब्दनयने मत्तें जावचारित्र्यो कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. अने समजिरूढनयने मत्तें केवलीने पण जावचारित्र कहीयें. तेमां आगल त्हां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें. तथा एवंभूतनयने मत्तें सिद्धना जीवने पण जावचारित्र कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी द्रव्यसाधुमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—साधुनुं द्रव्य ते श्रावक पांचमे गुणगणें जाणवो, एटले श्राव कमांघी साधुपणुं नीपजे ठे, माटे द्रव्यसाधु ते पांचमे गुणगणें श्रावक ने कहीयें, तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

७८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी जावसाधुमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जावसाधुमां, आठ तत्त्व पामीयें, कारण के जे जीवें समकेत स हित श्रावकनां वार व्रत उच्चस्थां ठे अने संसारथकी उदासी वैराग्यरूप प रिणामें वत्तें ठे अने निरंतर साधुपणुं लेवानी जावनायें चित्त रमे ठे. तथा एवुं चिंतवे ठे जे संसाररूप बंदीखानाघी केवारें हूं वृष्टीश ? अने निर्विका री पदनुं आपनार एवुं साधुपणुं केवारें हूं श्रंगीकार करीश ? अने एकाकी पणें बिहार करी नांत मत्तादि तथा देव मनुष्योना करेला घोर उपसर्ग केवारें सहन करीश ? महातप तपी इंद्रियरूप शत्रुने दमन करी सर्वकर्मने चूरी महारो आत्मा केवारें निरावरण करीश ? ज्ञानरूप अनंत चतुष्टय लक्ष्मी केवारें प्रगट करीश ? एवुं साधुपणुं मने केवारें उदय आवडो ? आ संसाररूप दुडमांहेघी नीकली वनमां एकाकी पणें निर्जयथको सिद्धनी परें केवारें हुं विचरीश ? ते जीव गृहस्थपणें रह्यो थको पण कुरुसूत्र नयने मत्तें जाव साधु जाणवो. अने शब्दनयने मत्तें अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप प्रतीति करी

ठे पटले पहेल्यपणे पांचमे गुणगणे ठे, पण मनोरथ ठठा सातमा
गणाना वत्तं ठे, माटे एने जावसाधु कहीयें तेमां आठ तत्व पामीयें ?

७१ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी अव्यलिंग साधुमांहे केटलां तत्व

गुरुः—अव्यलिंग साधु पहेले गुणगणे होय, तेमां आगल कहां ते
तत्व पामीयें. कारण के कोइ जीवें नरक निगोदनां दुःखथकी जय
अथवा देवेंद्र नरेंद्रनी कृति देखीने तेनी बांठाये मोहपहान वेराग्ये
आ जयें इंद्रियसुखनी बांठाये चारित्ररूप लिंग अंगीकार कसुं ठे, पांच
महामत सुधां पासे ठे, इंद्रिय दमे ठे, परिसहना उपसर्गने सहन करे ठे, परि
सहणादि क्रिया शुरू करे ठे, उता जोग तज्या ठे, वेराग्यजावें चित्त वत्तं ठे,
पण तादृश जीव अजीवतुं जाणपणुं कसुं नथी. अने अंतरंग पुण्यादिकनी
यांगारूप परिणाम वत्तं ठे तथा निश्चयनयें सत्तागतनी उलखाण नथी. तेने
करी तेने अव्यलिंग साधु व्यवहारनयने मतं कहीयें. ने ते संसारी जाणना

७२ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी जावलिंग साधुमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—कोइ जीवें संसार थकी उदासिजावें राजकृति, धन, माल, गांभीरी
द्वंद्व, परिवारनो मोह मूकी, संसाररूप चारगति थकी उदासी परिणामें चारि
रूप लिंग अंगीकार कसुं ठे तेहने निवृत्तिचारित्र कहीयें. पटले ते जीव संस
रथकी निवृत्त्यां ठे अने प्रवृत्ति चारित्र ते जे साधुनी क्रिया, पडिकमाण
पटियेदण आदि शुरू रीतें करे ठे तेने प्रवृत्ति चारित्र कहीयें, पांच महाक
सुधां पासे ठे, आ जयें तथा परजयें इंद्र नरेंद्रना सुखनी बांठा रहित एक
तानो आत्मा निरावरण करवाने वास्ते तथा पोताने जन्म मरणनां दुःख
चक्री मूकाववा निमित्तें एक पोताना आत्मातुंज साधन करे ठे ते प्रवृत्ति
चारित्र कहीयें अने जीव, अजीव, नव तत्व, पहेल्य, नय, निरुपा, अव्य
साध, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवादतुं स्वरूप जाणी स्वसत्ता प
मत्तानी जेणें प्रतीति करी ठे, शुरूनिश्चय नयें करी पोताना आत्मा
मत्ता जेणें टंखरी ठे, माव्य एक तेने कर्मथकी रहित निरावरण क
वानां, साधन अनेक करणीरूप, ए रीतें पोताना आत्मस्वरूपने
तेने अव्यनयने नयें ठे सातमे गुणगणे वत्तता जावलिंग साधु कहीयें
तेमां आठ तत्व पामीयें. ते आधी रीतेंः—एक तो तेनो जीव पोतें जी
तत्व ठे अने मत्तायें पुण पापनां दखीयां अजीवरूप अनंतां लाग्यां ठे ते

नवज्जुत जाणवां. एटले जीव, अजीव, पुण्य, पाप अने आश्रव, ए पांच तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो ठे. ते ठहुं बंधतत्त्व थयुं अने तत्त्वातत्त्व वरूप स्वपरनी वेंचण करी स्वरूपमां रहे, एटली वार संवर कहीयें. ते सांमुं संवर तत्त्व तथा संवरमां जीव रहे तिहां सुधी समयसमय अनंती निर्ज्जा करे, ते आठमुं निर्ज्जारा तत्त्व जाणवुं एणी रीतें ज्ञावलिंग साधुमां आठ तत्त्व जाणवां. ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहियें, अने अंतरंग सईहे तेने समकेती कहियें ॥ इति श्री बालबुद्धवबोधार्थं नवतत्त्वमयप्रश्नोत्तराणि समाप्तानि ॥ हवे नव तत्त्वना स्वरूपमां मांहोमांहे संबंधनो विचार जाणवा रूप प्रश्नोत्तर लखियें ठैयें.

७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शत्रुरूप पांच तत्त्व जाणवां कारण के जीवने एकेक प्रदेशें पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप अनंतां लाग्यां ठे ते आश्रवज्जुत जाणवां एटले पुण्य, पाप, अजीव अने आश्रव, ए चार तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो थको चारगतिरूप संसारमां अनंता काल थयां रखडे ठे माटे पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं. ए रीते ए पांच तत्त्व जीवने शत्रुज्जुत थइने अनादि कालनां लाग्यां ठे तेणें करी जीव, चारगतिरूप संसारमां परित्रमण करे ठे माटे ए नव तत्त्वमां जीवने पांच तत्त्व, शत्रुरूप जाणवां.

७४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने बोलावारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—पुण्य प्रमुखरूप चार तत्त्व जीवने बोलावा समान जाणवां ते देखे ठे. एक तो पुण्यतत्त्व ठे ते व्यवहारनयने मत्तें आदरवा योग्य ठे, केम के ए पुण्य ठे ते जीवने मोक्ष नगरें जातां बोलावा रूप ठे, कारण के जवरूप अटवीमां चोराशी लाख जीवायोनिरूप ग्रामने विपे जन्म, जरा, मरण, जय, शोक, पीडा, आधि, व्याधि, माया, मोह, मूर्छा, मिथ्यात्व, अव्रत, कपाय आदिक अनेक मोहराजाना मूकेला सुजट ते जीवने मोक्ष नगरें जातां विघ्न कर्ता ठे, माटे तिहां पुण्यरूप बोलावो जीवने ठावको सहायकारी होय तो जीव, निर्विघ्नपणे मोक्षनगरें पहुँचे तेथी पुण्यतत्त्व व्यवहारनयने मत्तें जीवने आदरवा योग्य ठे, एटले समकेती जीव ठे ते पुण्य तत्त्वने बोलावा रूप करी जाणे ठे, पण अंतरंग निश्चयें आत्माना गुणरूप पुण्यने नथी जाणतो. जेम कोइ नगरें जावुं होय अने मार्गमां जय घणो होय, तेवारें वा

दमां बोलावो लीधो जोइयें, केमके बोलावो लीधा विता होंचाय नहिं अने जेवारें वांछितपुर नगरें पहुँचे तेवारें बोलावाने ख आपे. ते दृष्टांते अर्हीयां जीवने मोक्ष नगरें जावुं ठे अने मागे राजाना सुज्जटोनो जय घणो ठे, जेथी पुण्यरूप बोलावो जो साचो होय, तो निर्विघ्नपणे जीव, मोक्ष नगरें पहुँचे, ए परमार्थ जाणवो. ते कोइ जीव पुण्य बांधे, तेवारें चार तत्त्व जेलां आवे, ते आची रीतें पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप ठे, अने ए दलीयां बंधाय पेटले पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व थयां. ए रीतें ए तत्त्वमां व्यवहारनयने मत्तें पुण्यतत्त्व जीवने बोलावा रूप आदरवा योग्य ठे.

७५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने वाणोतर रूप केटलां तत्त्व पामीने.

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक निर्झरा तत्त्व जीवने वाणोतर रूप जाणवुं. जेम के कोइ एक साहुकार घणोक करजें वीटाणो होय तेणें करी दुःखी थयो होय, पण तेने वाणोतर वावको मळ्यो होय तो शेवटे करजथकी ठोडावे अने नवी कमाणी करी आपे, तेम इहां जीव घणा कालनो कर्मरूप करजें वीटाणो महादुःख जोगवतो थको संसार मां फरे ठे, एम फरतां फरतां जवस्थितिने योगें करी सकाम निर्झरा रूप वाणोतर जीवने मळे, तेवारें सर्वकर्मरूप कारजथकी जीवने ठोडावे, अने ज्ञानादिक गुणरूप अनंती लक्ष्मी जीवने प्रगट करी आपे.

७६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीने.

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक संवर तत्त्व जीवने मित्ररूप जाणवुं. कारण के घणा काल थया संसारमां जीव दुःख जोगवे ठे, ते दुःख जोगवतां जोगवतां रखडतां रखडतां पुण्यरूप बोलावो जीवने सहायकारी थयो, तेवां निर्विघ्नपणे जीवने संवररूप मित्रने घरे पहुँचाव्यो, ते संवररूप मित्रने घरे जीव पहुँच्यो, तेवारें संवररूप मित्रें पुण्य पापरूप जे दलीयां नव कर्मनां आश्रव आवतां दृतां ते सर्वे रोक्यां, ए रीतें एक अंतर मुहूर्त पर्यंत संवररूप मित्रना घरमां रहेतां घातिकर्म क्षय करी अनंत ज्ञान, अनंत शंन, अनंत चारित्र, अनंत वीर्यआदि देइ अनंत गुणरूप लक्ष्मी जीवने संवररूप मित्रनी सहायें प्रगट आय, माटे संवर तत्त्व जीवने मित्ररूप जाणवुं.

७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने धररूप केटलां तत्त्व पामीने.

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी जीवने एक मोक्षतत्त्व धररूप जाणवुं. कारण के पुण्य पापरूप अजीवनां दलीयां अनंतां सत्तायें आश्रवजूत थइ लागां ठे, तैणें करी जीव बंधाणो ठे, तैथी संसाररूप चार गतिमां फरे ठे, एटले पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व जीवने अनादि काल मां शत्रुरूप थइ लागां ठे, तैणें करी जीव अनेक प्रकारें विटंवना जोगां ठे, एम संसारमां फरतां फरतां पुण्यरूप बोलावानी सहायें करी जव स्थितिने योगें जीव संवररूप मित्रने घरे पहुँच्यो, तेवारें संवर रूप मित्र बाराणुं रोकी वेगो, एटले पुण्य पाप रूप नवा कर्मना आश्रव जीवने सम मां समयें अनंतां दलीयां आवतां हतां, ते दलीयां सर्वें रोकाणां अने ते थ्री आगल जीवने एकेक प्रदेशे अनंती कर्मनी वर्गणाना थोकडा लागा हता, तेने निर्झरारूप वाणोतरें अंतरमां पेशी वालवा मांरया. ए रीतें एक अंतर मुहूर्त आत्मस्वरूपनां ध्यानमां रहेतां घाती कर्म क्षय करी झा नादि अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, पठी अनेक जीवने धर्मदेशना इइ संसारथकी निस्तारी घाती कर्म खपावी, जीव अने संवर रूप मित्र ए वे तत्त्व मोक्षपुरी पहुँचे, माटे जीवने मोक्षतत्त्व धररूप जाणवुं.

५७ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी रूपी अजीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—अजीवने मित्र रूप पांच तत्त्व जाणवां, केमके पुण्य पापनां दलीयां आश्रव रूप ते अजीव ठे, अने ए दलीयां मली बंधाय ठे, माटे पुण्य, पाप, आश्रव, अजीव अने बंध ए पांच तत्त्व, रूपी अजीवने मित्र रूप ठे.

५८ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी अजीवने शत्रुरूप एक निर्झरा तत्त्व जाणवुं. कारण के सकाम निर्झरा गुण जेवारें जीवने आवे, तेवारें अजीवरूप पांच तत्त्वनां दलीयां सत्तायें अनंतां रखां ठे, तेने वालीने क्षय करी नाखे, माटे.

५९ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने रोकवारूप एक संवर तत्त्व जाणवुं, कारण के शब्द अने समजिरूढ नयने मतें संवरगुण जीवने आवे, तेवारें पुण्य, पाप, अजीवरूप आश्रवनां दलीयां आवतां रोकाय ठे, माटे.

६१ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीव, केटलां तत्त्वने रोकी शके?

गुरु:—अजीव एकज जीव तत्त्वने रोकी शके, कारण के जीवने एकेक

प्रदेशें अनन्तां कर्मरूप दलीयां अजीवनां खागां ठे, तौणें करी जीव, नगरें जातां रोकाणो ठे, माटे अजीव एक जीवतत्त्वने रोकी शके ठे.

ए१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अजीवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी अजीवें एक मोक्षतत्त्वनुं घर दीतुं नथी, के जीव, जेवारें मोक्ष नगरें पधारे, तेवारें कर्मरूप अजीवनां दलीयां सत्ता अन्नतां खागां हतां, ते सर्व शुद्ध ध्यानरूप अन्नियें करी वाली हय कर्म मोक्ष नगरें पधारे ठे, माटे अजीवें एक मोक्षतत्त्वनुं घर दीतुं नथी.

ए३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने मित्ररूप चार तत्त्व पामीयें ते कहे ठे. पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां अने ए दलीयां मली बंधाव ठे, एटले बंध थयो माटे पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व पया. एटले कोइ जीव पुण्य वांधे, तेवारें ए चार तत्त्व मित्ररूप सायें आवे, माटे.

ए४ शिष्यः—ए एव तत्त्वमांथी पुण्यने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने शत्रुरूप एक निर्जरा तत्त्व जाणवुं, कारण के जेवारें सकाम निर्जरा गुण जीवने आवे, तेवारें पुण्यनां दलीयां सत्तायें वांध्यां ठे, ते खपावीने, जीव मोक्ष नगरे पहुँचे, माटे.

ए५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यनां प्रतिपक्षीरूप केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—पुण्यनुं प्रतिपक्षी एक पाप तत्त्व जाणवुं. कारण के जे समयें शुभ परिणामें जीव पुण्यनां दलीयानुं ग्रहण करे ठे, ते समयें पापनां दलीयानुं ग्रहण नथी, कारण के एक समयें वे क्रिया न होय ए परमार्थ ठे.

ए६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—नव तत्त्वमांथी पुण्यनां दलीयां रोकवारूप एक संवर तत्त्व जाणवुं. कारण के शब्द नयने मतें जे समय जीव स्वरूप चितनरूप संवरमां आवे, ते समय नवां कर्मरूप दलीयानुं ग्रहण नथी, माटे पुण्यने संवर रोके ठे.

ए७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वने रोकी शके ठे?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी मोक्ष नगरे जतां एक जीव तत्त्वने पुण्य रोकी शके ठे, केम के पुण्यनां दलीयां सत्तायें निकाचित वांध्यां होय, ते संपूर्ण जोगव्या बिना केवली जगवान् पण मोक्ष नगरे जइ शके नहीं, माटे.

ए८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.

गुरुः—नव तत्त्वमांधी पुण्ये एक मोक्ष नगरनुं घर दीतुं नथी. केम के मोक्ष नगरें जातां जीवने पुण्यनां दलीयां साथें जतां नथी, जेवारें पुण्यनां दलीयां तर्व खपावी रहे, तेवारेंज जीव, मोक्ष नगरें पहुँचे ठे, तेमाटे.

एण शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी पापने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांधी पापने मित्ररूप चार तत्त्व जाणवां. कारण के पाप नां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दलीयां मली बंधाय ठे, एटले बंध कहीयें माटे पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व थयां. एटले कोइ जीव पाप बांधे, तेवारें ए चार तत्त्व जेलां आवे.

१०० शिष्यः—नव तत्त्वमांधी पापने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांधी पापने शत्रुरूप एक निर्जारा तत्त्व जाणवुं. कारण के जेवारें सकाम निर्जारा गुण जीवने आवे तेवारें पापनां दलीयां जे सत्तायें अनंतां लागीं ठे, तेने वालीने क्षय करे, माटे पापनुं शत्रु निर्जारा ठे.

१०१ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी पापनां प्रतिपक्षी रूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांधी पापनुं प्रतिपक्षी रूप एक पुण्य तत्त्व जाणवुं, कारण के जीव जे समये अशुभ परिणामें पापनां दलीयानुं ग्रहण करे ठे, ते समयें पुण्यनां दलीयानुं ग्रहण नथी, केम के एक समयें वे क्रिया न होय, ए परमार्थ ठे, माटे नव तत्त्वमां पापनुं प्रतिपक्षी रूप एक पुण्य तत्त्व जाणवुं.

१०२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी पापने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांधी पापनां दलीयां रोकवा रूप एक संवर तत्त्व जाणवुं. कारण के शब्द नयने मते जे समयें जीव स्वरूपना चिंतनरूप संवर मां आवे, ते समय नवा कर्मरूप दलीयानुं ग्रहण नथी माटे.

१०३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी केटलां तत्त्वने पाप रोकी शके ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांधी मोक्ष नगरें जातां एक जीव तत्त्वने पाप रोकी शके ठे, कारण के पापनां दलीयां निकाचित पणे सत्तायें बांध्यां होय, ते खपाव्या विना कोइ जीव, मोक्षनगरें पहुँचे नहीं.

१०४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी पापें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांधी पापें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नथी कारण के मोक्ष नगरें जातां जीवने पापनां दलीयां साथें आवतां नथी, एटले शुभा

शुद्ध विकाररूप पुण्य पापनां दलीयां सत्तायें रक्षां ठे, ते खपाव्या कौड़ जीव मोक्ष नगरें पहुँचीं शके नही.

१०५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने मित्ररूप केटलां ...

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने मित्ररूप पांच तत्व कारण के पुण्य पापनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां. अने दलीयां मली बंधाय ठे, ते बंध कहीयें. एटले पुण्य, पाप, अजीव, अने बंध, ए पांच तत्व आश्रवने मित्ररूप जाणवां.

१०६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप केटलां ...

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप एक निर्झरा तत्व पामीये. रण के जेवारें सकामनिर्झरा गुण जीवने आवे, तेवारें सत्तायें अनंतां रक्षां ठे, तेने घालीने ह्मय करे, माटे ते शत्रुरूप ...

१०७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने रोकवारूप केटलां तत्व पामीये

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवने रोकवारूप एक संवर तत्व जाणवां. कैम के शब्दद्वयने मतें जे समय जीव सत्तागतना चिंतनरूप संवरमां ये, ते समयें शुद्धाशुद्ध विकाररूप आश्रवनां दलीयांने आवतां रोके, माटे

१०८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने आश्रव रोकी शके

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक जीव तत्त्वने आश्रव रोकी शके, कारण आश्रवनां दलीयां शत्रुरूप यइने जीवने सत्तायें लाग्तां ठे, तेणें करी जीव मोक्ष नगरें जातां रोकणो ठे, माटे एक जीव तत्त्वने आश्रव रोके ठे.

१०९ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी आश्रवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नही. के मोक्षनगरें जातां जीवने शुद्धाशुद्ध विकाररूप आश्रवनां दलीयां आवतां नही, माटे नव तत्त्वमां एक मोक्ष तत्त्वनुं घर आश्रवें मां

११० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी संवरने मित्ररूप केटलां तत्त्वने

गुरुः—संवरने मित्ररूप एक जीवतत्त्व जाणवुं. कारण के जीव जाय, तेमारें संवरतत्त्व मित्ररूप ठे, तेने साथें लेतुं जाय. एटले जीवने यथाव्याप्त चारित्ररूप संवरतत्त्व सदा काळ साथें वतें

१११ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवर रोकी शके

गुरुः—नव तत्त्वमांथी पांच तत्त्वने संवर रोकी शके ठे, कारण

अने समजिरूढ नयने मत्तें जेवारें जीवने शुक्लध्यानरूप संवर गुण आवे, तेवारें शुभाशुभ नवां कर्म रूप पांचे तत्त्वनां आश्रव रोकाय, एटले संवर तत्त्वनुं ए लक्षण ठे, जे आवता कर्मने रोके, माटे ए नव तत्त्वमांथी पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्वने संवर रोके ठे.

११२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक निर्झरा तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति जाणवी, कारण के जीव घणां कर्म करी विंटाणो थको अनेक प्रकारनी पीडा पामतो पामतो दुःख विटंबना सहेतो, रखडतो, रखडतो, पुण्यरूप बोलावानी सहायें नवस्थितिने योगें करी संवररूप मित्रने घरे पहुँच्यो, एटले संवर अने निर्झरा, ए वे तत्त्वं साथें मली जीवने कर्मधकी ठोडाव्यो, अने ज्ञानादि अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी आपी. पठी जीव अने संवर, ए वे तत्त्व मित्ररूप ठे, माटे मोक्षपुरीमां साथें गयां. अने संवरने निर्झरातत्त्वनी साथें प्रीतिहती तो पण निर्झराने मूकी अने जीवतत्त्वने लई मोक्ष पुरीमां गयो, तेथी निर्झरा तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति ठे,

११३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी संवरने धररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक मोक्ष तत्त्व संवरने धररूप जाणवुं. कारण के मोक्षपुरीमां सिद्धना जीवने यथाख्यात चारित्ररूप संवर तत्त्व सदा कालें साथें वनें ठे, माटे ए नव तत्त्वमां संवरने धररूप एक मोक्ष तत्त्व ठे.

११४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने निर्झरा वाले ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवरूप पांच तत्त्वनां दलीयां जीवनी सत्तायें जागां ठे, तेहने निर्झरा वालीने क्षय करे ठे, कारण के जेवारें सकाम निष्काररूप गुण जीवने आवे, तेवारें शुभाशुभकर्मरूप पांच तत्त्वनां दलीयां जीवने सत्तायें अनंतां रहेलां ठे, तेने निर्झरावेमाटे पांच तत्त्वने वाले ठे.

११५ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्व निर्झराने स्वामीरूप पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी एक जीवतत्त्व निर्झराने स्वामीरूप जाणवुं. एटले जे कारणे जीवने एक एक प्रदेशें अनंता कर्मरूप वर्गणानां थोकडा जागा हता, ए रीतें कर्मरूप करजें जीव, विंटाणो थको दुःखी हतो, पण सकाम निर्झरारूप वाणोतर मले, तेवारें जीवने सर्व कर्मरूप करजधकी

ठोडावे, अने ज्ञानादि अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी जाय.
 यो करी मोक्ष नगरें पहुँचावे, माटे निर्झरानुं स्वामी एक जीव तत्त्व

११६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटला तत्त्वनी साथें निर्झराने

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक संवर तत्त्वनी साथें निर्झराने प्रीति ठे.
 ए के जीव कर्मरूप करजें बाँटाणो थको दुःख पामतो पामतो पुण्यरूप
 खावानी सहायें करी संवररूप मित्रने घेर पहुँच्यो, तेवारे संवररूप
 निर्झराने तेडी पोतानो मित्र जाणी जीवने कर्मरूप करजयकी ठोडावे
 पठी निर्झराने इहां मूकी संवर तत्त्व जीवने लक्ष मोक्षपुरीमां गयुं.

११७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं नथी

गुरुः—नव तत्त्वमांथी एक मोक्षतत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं नथी, का
 ए के मोक्ष नगरमां जीवने आत्मप्रदेशें कर्मनी एक परमाणु मात्र रख
 ही नथी, ते कारण माटे मोक्षपुरीमां निर्झरा तत्त्वनो खप नथी.

११८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीये

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पांच तत्त्व, बंधने मित्ररूप जाणवां. कारण के
 कोइ जीव कर्म बांधे, तेवारे पुण्य, पाप आश्रवरूप तेनां दलीयां अजीव
 रूप ठे, ते सर्व बंधाय ठे, माटे ए नवमांथी पुण्य, पाप, आश्रव, अजीव
 अने बंध, ए पांच तत्त्व बंधने मित्ररूप जाणवां,

११९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीये

गुरुः—बंधने शत्रु रूप एक निर्झरा तत्त्व जाणवुं कारण के जेवारे स
 म निर्झरारूप गुण जीवने आवे, तेवारे ए पांच तत्त्व आश्रवचूत तेनां
 लीयां बंधाणां ठे, तेने वालीने हय करे, माटे बंधनी शत्रु निर्झरा ठे.

१२० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने बंध रोकी शके ठे ?

गुरुः—एक जीव तत्त्वने बंध रोकी शके ठे, जे कारणें शुजाशुजकर्म
 रूप दलीये करी जीव बंधाणोथको संसारमां अनेक प्रकारें करी पीडां
 मे ठे माटे कर्मरूपबंधें बंधाणो तेणें करी मोक्षनगरें जातां रोकाणो ठे

१२१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधतत्त्वने कयुं तत्त्व रोके ठे ?

गुरुः—ए बंधतत्त्वने रोकनार एक संवरतत्त्व जाणवुं, कारण के शब्द
 यने मतें जेवारे जीवने संवर गुण आवे, तेवारे आवता कर्म रूप जे द
 यां ते सबें बंधातां रोकाय, माटे ए नवतत्त्वमां बंधने रोकवारूप एक संवर ठे

१११ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी बंधें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नधी ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांधी बंधें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नधी, केम के जे रे मोक्ष नगरें जीव जाय, तेवारे सर्व कर्मनां बंध रूप जे दलीयां सत्तायें ह्यां ठे ते सर्व तोडी वाली दाय करी जाय ठे. ते कारणें जीवने मोक्ष पुरी नां बंध नधी माटे ए नव तत्त्वमां बंधें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नधी.

११२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां अव्यसिद्धपरमात्माने शत्रुरूप केटलां तत्त्व ठे?

गुरुः—अव्यसिद्ध परमात्माने शत्रुरूप पांच तत्त्व पामीयें. इहां सिद्धनुं जे य ते केवली ठे केम के केवलीमांधी सिद्धपणुं नीपजे ठे माटे अव्यसिद्धपरमात्मा ते केवलीने जाणवा. ते केवलीजगवानने पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप अनंतां सत्तायें रखां ठे, ते आश्रवरूप जाणवां एटले पुण्य, पाप, अजीव अने आश्रव, ए चार तत्त्व थयां अने ए दलीये केवलीने बांधी राख्या, ते पांचमो बंध थयो, तेणे करी केवली मोक्षपुरीमां जतां रोकाणा ठे, ए तें अव्यसिद्ध परमात्माने पांच तत्त्व शत्रुरूप जाणवां.

११३ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांधी अव्यसिद्ध परमात्माने मित्ररूप केटलां तत्त्व ठे?

गुरुः—अव्यसिद्धपरमात्माने मित्ररूप एक संवर तत्त्व जाणवुं, जे कारणें अव्यसिद्धपरमात्मा शुद्धध्यानना बीजा बीजा पाया बचावें रखा, संवररूप मेत्रने धरे वत्तें ठे, एटले संवररूप मित्रें पांच तत्त्वनां दलीयां अजीवरूप नवा कर्मनां आश्रव आवतां रोकायां, एटले समजिरूढ नयने मत्तें शुद्धध्यान रूप संवरने धरे वत्तें ठे, तेणें करी नवा कर्मरूप आश्रवनां दलीयां आवतां रोकायां ठे, ए परमार्थ जाणवो. माटे अव्यसिद्धने एक संवर तत्त्वमित्ररूप कह्यो.

११४ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी अव्यसिद्धपरमात्माने बाणोतररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्यसिद्ध परमात्माने बाणोतररूप एक निर्झरा तत्त्व जाणीयें. केम के जीवने संसारमां जमतां जमतां अनंता पुनपुनरावर्तन काळ गयो, ते वत्तें करी घरी आशातनायें कर्म बांध्यां, माटे कर्म विंटाणो थको दुःख पाम तो पामतो सकाम निर्झरा रूप बाणोतर नस्यो, तेवारे जीवने कर्मरूप कर मयकी ठोडाव्यो, अने अनंत चतुष्टयरूप सझी प्रगट करी थापी, अने अजी शुद्धध्यानना बीजा बीजा पाया बचावें रखा, समय समय अनंता कर्मना थोकडा खपावे ठे, एटले अंतें निर्झरारूप बाणोतर, सर्व कर्मरूप क

रजयकी ठोडापी अने अव्यसिद्ध परमात्माने जावमोक्षपदें

१२६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप के

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी, अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप, एक जाव

तत्त्व जाणीयें, तेनुं दृष्टांत घतापीयें ठेयें. जेम कोइ एक प्राणी करजे

णो होय, घणो दुःखी थातो होय, तेवारें परदेश कमाया नीकसे, पठी

देशावर फरतो फरतो धन कमाई. उपार्जनकरी करज उतारी

यो यइ पोताने घरे जइ वेसे, तेम इहां जीव अनंत कर्मरूप करजे बीटा

थको दुःख जोगवतो जोगवतो काल स्थितिने योगें करी निमोदयकी वा

निकल्यो. पठी चोराशी खाख जीवायोनिरूप घाम तथा जवपाटण रूप

रमां जमतो जमतो कोइ एक अवसरें जवस्थितिने योगें करी पुण्यरूप

चो साचो सहायकारी थयो, तेवारे तेणे संवररूप मित्रने घरे जीवने

अव्यो एटले संवरें पोतानो मित्र जाणी हित आणीने निर्झरा रूप वा

जीवने राखी आप्यो, तेणें सवें कर्मरूप करजयकी जीवने ठोडाव

कयो अने पोतें घारणुं धांधी रोकी वेठो, तेवारें पांचे तत्त्वनां दलीपां

जीवरूप नवा कर्मनां आश्रव आवतां रुंया. एणी रीतें अनेक प्रकारें

नत करी जीवने कर्मरूप करजयकी ठोडाव्यो तेथी अनंतज्ञान, अनंत

अनंत चारित्र, अनंतवीर्य, अव्याघाध, अमूर्ति, सहजानंदी, पूर्णानं

अजर, अमर, अविनाशी, ए आदि देइने अनंत गुणरूप सक्षीने प्र

करी, परमानंदसुखनो विलासी थइ, जावमोक्षपदप्रत्ये जीव पामे, माटे

नव तत्त्वमां अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप एक जावमोक्ष तत्त्व जा

१२७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां जावसिद्ध परमात्माने घर रूप केटसां तत्व

गुरुः—जावसिद्ध परमात्माने घररूप एक जावमोक्षपुरीरूप तत्व जा

कारण के जाव मोक्षपुरी लोकने अंतें कहीयें तिहां जन्म नही, जरा न

मरण नही, जय नही, शोक नही, रोग नही, पीडा नही, निद्रा न

आहार नही, निहार नही, शत्रु नही, मित्र नही, राजा नही, चाकर न

शेठ नही, सेनापति नही, वाणोतर नही, खाबुं नही, पीबुं नही, उ

नही, पहेरुं नही, खेबुं नही, देबुं नही, हसबुं नही, खेखबुं नही,

नही, जमबुं नही, घोखबुं नही, चाखबुं नही, नाडी नही, न्याय नही,

त नही, दिवस नही, माया नही, ममता नही, राग नही, द्वेष नही,

नहीं, कजियो नहीं, वाद नहीं, विवाद नहीं, जण्डुं नहीं, गण्डुं नहीं, प्रर्थ नहीं, विचार नहीं, व्रत नहीं, पञ्चस्काण नहीं, गुरु नहीं, चेलो नहीं, प्राधि नहीं, व्याधि नहीं, एवा अजरामरस्थानकें अनंत परमानंदसुखनो वेलास ते प्रत्ये जोगवता अनंत जाव सिद्ध परमात्मा ज्योतिःस्वरूपें आ आपने स्वजावें सुख जोगवे ठे.

एतुं सांजलीने शिष्य बोव्यो जे ते सुख ते शुं कहीयें ?

गुरुः— सुखतुं वर्णन करतां केवलीनां आउखां अनंतां पूरां थइ जाय, तो पण वर्णव्युं जाय नहीं, एटहुं ठे तो पण दृष्टांतें करी लेशमात्र वताहुं ॥ गाथा ॥ सुरगण सुख त्रिहुं कालनां, अनंत गुणां ते कीध । अनंतवर्गे वर्गित कख्यां, तो पण सुख समीध ॥ १ ॥ अर्थः—(सुर के०) देवता ते नवनपति, ज्योतिपी, व्यंतर, वैमानिक, नवग्रैवैयक, अनुत्तरविमान, सर्वा र्यसिद्ध, ए रीतें जे सर्व देवतानां सुख तेना (गण के०) समूह ते त्रिहुं कालनां एटले आगल आदिरहित अनंतो काल गयो ते कालमां थइ गयेलां सर्व वार निकायनां अनंतां देवतानां सुख तथा वर्तमान कालें असंख्याता दे वता वर्ते ठे, तेनां सुख तथा अनागत काल ते आवतो ठेहेडा रहित काल तेमां थनारां अनंतां देवतानां सुख, ए रीतें त्रणे कालना देवतानां सुख लश्ने जेलां करीयें, तेने वली अनंत गुणां करीयें, तेना पाठा अनंतावर्ग क रीयें, वली अनंत वर्गित कीजें, ए रीते अतीतादि काल ठेडा रहित ठे तेह नां सर्वे देवतानां सुख वर्गवर्गित करीनें जेलां करीनें तोपण सिद्धशिलायें अजरामर स्थानकें जावसिद्ध परमात्मा जे सुख जागवे ठे, तेना एक स मयमात्रना सुखने तोले ते देवतानां सुख नावे, ए परग्रार्थ जाणवो,

११७ शिष्यः—सिद्धना जीव चौदमे गुणठाणे कर्मथकी मूकाणा, तेवारें क्रिया रहित एटले अक्रिय थया, तेम ठतां सातराज लोक उंचा लोकने अग्रजागें जइ रह्या ते क्रिया केम करी ?

गुरुः—जेम तुंवडाने कचराना पट लाग्या, एटले तुंवडुं कचरे करी ले पाणुं थकुं जारी थश्ने पाणीमांहे हेतुं जइ वेसे, अने ज्यारें पाणीयें करी कचरो धोवाइ जाय, तेवारें तरत उंचुं चडी आवे, एटले कचरो धोवाणो तेवारें आडुं थवळुं हेतुं जइ शके नहीं, एने उंचे आववानो स्वजाव ठे, माटे उंचुं आवे, तेम जीवने पण आठ कर्मरूप कचराना पट लाग्या ठे,

एटले कर्मरूप कचरे करी खेपाणो, तेवारें जारे ॥२॥ संसार ॥
 हेगो वेगो, ते जेवारें कर्मरूप कचरो अनुभव ज्ञानरूप अमृत
 वाय, तेवारें तुंबडानी परें तरत जीव, उंचो जइ लोकने अग्रजागें
 पण आडो अवखो नीचो जइ न शके, तुंबडानी परें तरत उंचो आरे.

१२९ शिष्यः—सिद्धना जीवने कर्म केम लागतां नथी ?

गुरुः—“ये चलंति ते व्रजंति” एटले जे जीवनो चखित स्वभाव ठे,
 ज जीव कर्म करी बंधाय ठे, तेमां जे जीवनो शुभचिंतवनरूप
 स्वभाव ठे, ते जीव, पुण्यने दलीये करी बंधाय ठे, अने जे जीवनो
 भ्रष्टचिंतवनरूप चखित स्वभाव ठे, ते जीव, पापने दलीये करी
 एटले शुभाशुभ परिणामनी चीकाशें जीवने कर्मनी धूड चहोटे पण
 रुजगवाने शुक्लध्यानरूप अभियें करी शुभाशुभ परिणामनी ची
 पासी नाखी, तेथी तेने चिकाशबिना कर्मरूप धूल चोटी न शके.

१३० शिष्यः—सिद्धना सुखनो स्वाद केहवो दृशे ?

गुरुः—जेम घृतनो स्वाद खाटो नही, खादो नही, मोखो नही, तीक्ष्ण
 नही, तमतमो नही, कडवो नही, कपाथेखो नही, गड्यो नही, मधुरो नही,
 ए रीतें घृतनो स्वाद तो जे खाय ते जाणे, पण महोडे कखो न जाय,
 ए घृत बिना सर्वें वस्तु थटके एटले घृत बिना सर्वें खोदुं जाणवुं. तेम
 सिद्धना सुखने पण जे जोगवे, तेज जाणे, परंतु केवली जगवानथी पण मु
 कहेवाय नहीं अने ए सुख बिना सर्वें सुख खोटां, एटले व्यर्थ जाणवुं.

१३१ शिष्यः—सिद्धि सिद्धि लोक करे ठे, ते सिद्धि किहां ठे ?

गुरुः—जेवारें आत्मानुं स्वरूप साधवा उठ्या, तेवारें साधु कहेवा
 अने क्रियारूप साधनं करी जेवारें आत्मिक स्वरूप साधी रह्या एटले स
 र्ण कार्य नीपन्थुं तेवारें सिद्ध कहेवाणा, माटे कार्यनी सिद्धि तो इहां प
 थी सिद्धि इहां कहीयें अने सिद्ध तो उंचा लोकने अग्रजागें ठे.

१३२ शिष्यः—मुक्ति मुक्ति लोक करे ठे, ते मुक्ति किहां ठे ?

गुरुः—(मुक्ति के०) गतियकी जे मूकाणो तेने मुक्ति कहीयें. ए
 चार गतिरूप संसारयकी जीव मूकाणो, तेने मुक्ति कहीयें. ते चार ग
 रूप कर्मयकी तो जीव इहां मूकाय ठे, तेथी मुक्तिपद इहां जाणवुं अने
 बुं सिद्ध सिद्धा ठपर तो जीवने रहेवावुं ठेकाणुं ठे, कारण के जेवारें जी

कर्मधकी हसवो थाय, तेवारें उंचो जाय, तेमज कमें करीने जारे थाय
वारें नीचो जाय, ए जीवनो स्वभावज ठे, पण मुक्तिपद तो इहां जाणवुं.

शिष्यः—इहांधी उंचो जतां जीव, सिद्धशिला उपरज रोकाइ रखो पण
धी आगल उंचो केम गयो नहिं ?

गुरुः—आगल अलोकमां धर्मास्तिकायनुं सहाय नधी, तेधी सिद्ध शि
तयेंज रोकाणो, पण उंचो गयो नही, ए परमार्थ जाणवो.

१३३ शिष्यः—मोक्ष मोक्ष लोक करे ठे, ते मोक्षपद किहां ठे ?

गुरुः—राग, द्वेष अने मोहनो क्षय कखो तेनुं नाम अव्यमोक्ष कहीयें,
म के राग, द्वेष अने मोहनो क्षय तो वारमे गुणठाणे कखो अने तेरमे
गुणठाणे अव्यमोक्ष पद पामी चूख्यो माटे वारमे गुणठाणे मोहनीय कर्मरूप
राग, द्वेष, अज्ञान खपावी, तेरमे गुणठाणे देशें ऊणी पूर्वकोटि सुधी विचरे
ते अव्यमोक्ष जाणवो. अने सकलकर्मधकी मूकाणा ते जावमोक्ष जाण
वो. अने ते सकलकर्मधकी जीव इहां मूकाय ठे माटे जावमोक्षपद तो
इहां ठे अने मोक्षपुरी तो लोकने अंतें ठे ए परमार्थ जाणवो.

१३४ शिष्यः—सिद्धने मोक्षपुरीमां धर्म ठे के धर्म नधी ?

गुरुः—सिद्ध जगवान्, व्यवहार धर्मकरणीरूप जे ठे तेतो इहां मूकी गया,
एटले व्यवहार धर्मकरणीरूपधकी तो सिद्ध रहित ठे, अने सत्तागतें ज्ञान,
दर्शन, चारित्र, वीर्य, अव्याबाध, अमूर्ति, अगुरुलघु, ए आदें अनंतो धर्म
सिद्धने प्रगट थयो ठे, तेणें करी सिद्ध परमात्मा अनंतुं सुख जोगवे ठे,
माटे निश्चयधकी सिद्ध, धर्म सहित ठे. अने व्यवहारकरणीधी रहित ठे ए
परमार्थ ठे. ए रीतें नव तत्त्वना संबंधनुं स्वरूप, सामान्य प्रकारें जाणवुं.

१३५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी विस स्वभावमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—विस स्वभाव पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो. तेमां ठ
तत्व पामीयें कारण के ऋजुसूत्र नयने मत्तें शुजाशुज विकाररूप चिंतनमां
जेवारें कोइ जीवनुं मन प्रवर्त्ते, तेवारें शुजाशुज एटले पुण्य पाप उपाजें,
एटले पुण्य पापमां जीव लेपाणो, तेने पहेले गुणठाणे विस स्वभाव जाणवो.
तेमां ठ तत्व पामीयें, एक तो स्वभाव ते जीवनो पोतानो जाणवो. माटे
एक तो जीवतत्व अने (शुजाशुज के) पुण्य, पाप, ए त्रण तत्व थयां, ते

पुण्य पापनां दलीयां ते चोथुं अजीवतत्त्व, ए आश्रवरूप जाणवां, चमुं आश्रव तत्त्व, तथा ए दलीये जीव बंधाय ठे, ते ठहुं बंध तत्त्व जाणवुं.
१३६ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी अशुज प्रकारें लिखित स्वजावमां केटलां तत्त्व पामीयें।

गुरुः—रुजुसूत्र नयने मत्तें अशुज प्रकारें लिखित स्वजाव पहेले गुणगणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो, तेमां पांच तत्त्व पामीयें. एक तो स्वजाव जीवने ते जीवतत्त्व, वीजुं (अशुज के०) पाप तत्त्व, ए पापनां दलीयां ते वीजुं अजीव तत्त्व, अने ए दलीयां आश्रवरूप जाणवां, ते चोथुं आश्रव तत्त्व, अने ए दलीये जीव बंधाणो, एटले पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं.

१३७ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी शुज प्रकारें लिखित स्वजावमां केटलां तत्त्व पामीयें।

गुरुः—रुजुसूत्र नयने मत्तें शुज प्रकारें लिखित स्वजाव पहेले गुणगणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो, तेमां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो जीवने स्वजाव ते जीवतत्त्व, वीजुं शुज प्रकार ते पुण्य तत्त्व, वीजुं पुण्यनां दलीयां ते अजीवरूप ठे माटे अजीवतत्त्व, ए आश्रवरूप जाणवां माटे चोथुं आश्रव तत्त्व अने ए दलीये जीव बंधाणो, ते पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं.

१३८ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी अलिखित स्वजावमां केटलां तत्त्व पामीयें।

गुरुः—जे प्राणी अंतरंग पुण्य पापरूप कर्मनी बांठावकी रहित एक मोक्षपदनी बांठावें अनेक प्रकारें क्रिया करे ठे, ते जीवने अलिखित स्वजाव जाणवो, ते शब्दनयने मत्तें तो चोथे गुणगणे समकेतीथी मांमी पांचमे गुणगणे देशविरति जीव तथा ठे, सातमे गुणगणे साधु मुनिराज अथ वा समजिरूढनयें यावत् ठास्य अवस्था ज्यां सुधी केवलज्ञान नथी उपन्युं, तिहां सुधी अलिखित स्वजाव जाणवो. तेमां आठ तत्त्व पामीयें, एक तो जीव तथा सत्तायें पुण्यपापनां दलीयां, अजीवरूप अने तां रक्षां ठे, ते आश्रवरूप जाणवां. एटले पांच तत्त्व धयां, अने ए दलीयें जीव बंधाणो ठे, ते ठहुं बंध तत्त्व, तथा जीव अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी जीव स्वजावमां रहे, एटली बार संवर कहीयें, अने संवरमां जीव रहे, एटली बार समयें समयें अनेतां कर्मोनी निहारा करे. ए रीतें शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें अलिखित स्वजावमां आठ तत्त्व जाणवां. अने एकदा समजिरूढ नयने मत्तें तो केवली प्रगवानने अलिखित स्वजाव कहीयें. तेमां आगज कदां ते रीतें नवे तत्त्व पामीयें, तथा

एवंभूत नयने मत्तें सिद्धजगवान् लोकने अत्तें विराजमान ठे, तेने अखित स्वभाव कहीयें. तेमां आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१३९ शिष्यः—अव्ययकी पडावश्यकुं स्वरूप ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कुडाचारें अंतरंग सत्तागतना उपयोग विना पुण्यरूप फलनी बांठारूप परिणामें १ सामायिक, २ चउवित्तवो, ३ वंदनक, ४ पडिक्कम पुं, ५ काउस्तग अने ६ पच्चस्काण, ए पडावश्यक रूप जे करणी कर बी, ते अव्ययकी पट् आवश्यकरूप करणी जाणवी.

१४० शिष्यः—नव तत्त्वमांघी अव्य सामायिकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—इजुसूत्रनयने मत्तें अव्य सामायिक पहेले गणठाणे जीवने क हीयें. तेमां पांच तत्त्व पामीयें. जे कारण मन, वचन, कायायें करी एक चित्तें वैराग्य जावना सहित सामायिक करे ठे, पण अंतरंग सत्तागतना उपयोगमां वर्ततो नधी अने पुण्यरूप फलनी बांठायें तेना परिणाम वत्तें ठे माटे ए जीवने अव्य सामायिक, पुण्यरूप शुज कर्मनुं हेतु जाणवुं. ते मां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो तेनो जीव, ते जीवतत्त्व, बीजुं शुज कर्म ते पुण्य तत्त्व, त्रीजुं पुण्यनां दलीयां ते अजीवतत्त्व, चोशुं ए आश्रवरूप ठे ते आश्रवतत्त्व, पांचमुं ए दलीये जीव बंधाणो, ते बंधतत्त्व, ए रीतें नव तत्त्वमांघी अव्य सामायिकमां पांच तत्त्व पामीयें.

१४१ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांघी अव्य चउवित्तवामां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्य चउवित्तवामां आठ तत्त्व पामीयें, जे कारणें आवते काळें बोवीश जिन दाशे, ते श्रीवीतराग देवें कहा ठे, तेने जब शरीर आश्रयी अव्य चउवित्तवो कहियें, एटले कोइ जीव समकित जावें वर्तता दृशे, अथवा कोइ देशविरति अथवा सर्वविरति मुनिराज पणें वर्तता दृशे, परं तुं हमणां तेमनी सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा प्रमुख जे करीयें, ते नेगमन यने मत्तें वर्तमानें पोताना जावशुं आवता काखना अव्यनी गवेपणा जा णवी, माटे तेमां समकेति जीवनी परें आठ तत्त्व कहीयें.

१४२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी अव्यवंदननां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—व्यवहार नयने मत्तें जो बीरा शाखवीनी परें वंदना करे, तो एक तत्त्व पामीयें अने इजुसूत्र नयने नयें अव्यवंदन करे, तो पांच तत्त्व पामीयें, कारण के वंदन एटले कृति कर्मादि गुरुवंदन जाणवुं, तिहां जे बीरा

હશું માટે, વિવેકી પુરુષે સર્વે ટેકાણે નયનું સ્વરૂપ વિચારી ચિત્તમાં
 ણ ઉતારી પઠી કામ કરવું.

૧૪૬. શિષ્ય:- જાવચકી પઢાવશ્યકનું સ્વરૂપ શું કહીયેં ?

ગુરુ:-શબ્દ નયને મતેં અંતરંગ નિશ્ચય નયેં સત્તાગતના ઉપયોગરૂપ
 રિણામેં સાધ્ય સાધનરૂપ ડંડલાણ સહિત આ જવની તથા પરજવની
 વાંઠા રહિત તથા યશઃકીર્તિ, માન, શોજા અને પૂજાની વાંઠા તજીને પા
 પોતાના આત્માને નિરાવરણ કરવારૂપ પરિણામેં સામાયિક, ચઢવિસમ
 વંદનક, પઢિકમણું, કાઠસ્તગ્ગ અને પચ્ચલાણ રૂપ કરણી કરે, તેને
 જાવચકી પઢાવશ્યકરૂપ કરણી જાણવી.

૧૪૭. શિષ્ય:-જાવચકી પઢાવશ્યક રૂપ કરણી કરવી, તેનો હેતુ શું કહીયેં ?

ગુરુ:-પ્રથમ સામાયિક લેવું, પઠી પઢાવશ્યકરૂપ કરણી કરવી, જેમ મ
 હીન લુગડા ઉપર રંગ લગાડવાથી તે લુગડાની કિમત ઘટે, માટે મેં
 ટાલી લુગડું ડજલું કરી પઠી રંગ ચડાવે, તો તેની કિમ્મત ઘણી વધે,
 તેમ જહાં જીવ પણ સંસારમાં આર્ત, રોડરૂપ પરિણામેં કરી તથા ગમ
 નાગમન કરતાં અનેક પ્રકારેં જીવની વિરાધના રૂપ પાપેં કરી મલીન થયો,
 માટે, તે પાપ આલોચા વિના મલીન પણે વ્રતરૂપ રંગ લગાવે, તો તે ન
 શોજે, તે કારણેં પ્રથમ શ્રિયાવહિ પઢિકમવી, ઇટલે એકેંડી, વેંડી, તે
 ડી, ચોરિંડી અને પંચેંડી પ્રમુખ જીવના (૫૬૩) જેદ થાય. તે આવી
 રીતેં:-એકેંડિયના વાવીશ, વેંડિયના વે, તેંડિયના વે, ચોરિંડિયના વે, મલી
 અષ્ટાવીશ થયા, તથા પંચેંડિયમાં નારકીના સાત પર્યાસા અને સાત અપ
 ર્યાસા મલી ચૌદ જેદ, તથા દેવતોના નવાણું પર્યાસા અને નવાણું અપર્યા
 સા, મલી એકશોને અષ્ટાણું જેદ, તથા તિર્યંચના ઘીશ જેદ, તથા મનુષ્ય
 ના એક શો એક પર્યાસા, એકશો એક અપર્યાસા અને એકશો એક સંમૂઢિમ
 મલી ત્રણશો ને ત્રણ જેદ, એ સર્વે એકઠા કરીયેં તેવારેં (૫૬૩) થાય. તેને
 અજિદ્યા વસિયા પ્રમુખ દશ ચોલેં કરી દશ ગુણા કરીયેં, તેવારેં (૫૬૩૦)
 થાય, તેમાં કેટલા એક રાગેં કરી હુણ્યા, કેટલા એક દેપેં કરી હુણ્યા એટલે
 રાગ દેપેં વમણા કરતાં (૨૧૨૬૦) થાય. તે વલી મન, વચન, અને કાયા
 યેં કરી ત્રિગુણા કરતાં (૩૩૭૦૦) થાય. વલી કરતાં, કરાવતાં અને
 નુમોદતાં પાપ સાગ્યું તેથી ત્રણ ગુણા કરતાં (૧૦૧૩૪૦) જેદ થાય. તે

पठी अतीत अनागत अने वर्तमान कालें जे पाप लाग्युं होय माटे त्रण गुणा करतां (३०४०२०) धाय, ते अरिहंतनी साखें, सिद्धनी साखें, साधुनी साखें, देवनी साखें, गुरुनी साखें, अने पोताना आत्मानी साखें, ए रीतें ठनी साखें मिळामि झुक्कड देतां थकां ठ गुणा करीयें तेवारें (१०२४१ २०) धाय. ए रीतें मिळामि झुक्कड देतां थकां ऐमंता मुनिने केवल ज्ञान उपन्युं. ते माटे मन शुद्ध प्रथम इरियावहि पडिक्कमवी तेनो अर्थ विचारी (१०२४१ २०) मिळामि झुक्कड देवा. पठी तेनी आलोचणानो एक लोगस्तनो काउस्तग कर वो उपर एक लोगस्त प्रगट कहेवो. ए रीतें पापयकी रहित शुद्ध निर्मल थइ पठी “करेमि जंतें” उच्चरवुं, ते व्रतरूप रंग लगाडवो, पण पापरूप मल टाट्या विना व्रतरूप रंग शोभे नहीं, ते कारणें प्रथम इरियावहि पडिक्कमवी, पठी चार थोड्यें देव वांदवा, पठी गुरुनो आदेश मागी पडिक्कम एं ठाववुं. तेवार पठी पडावश्यकरूप करणी करवी, ते आवी रीतें:-

तिहां प्रथम सामायिक आवश्यक करवुं, तेनो अर्थ कहे ठे. (सम के०) समता तेनो (आय के०) लाज तेने सामायिक कहीयें. ते अवश्य करवुं. माटे ते आवश्यक कहीयें. ए पठी ते समता जे परमसुखना निधान तेनो लाज श्रीरूपजादिक चोवीश तीर्थकरने थयो, तेथी समताना विधान, पर मोपकारी, जगत् गुरु, जगद्वयना जीवने उपकारना करनार, परम सुखना दातार, एवा चोवीश तीर्थकरनुं ध्यान करीयें. जे थकी संसारनो पार पा मीयें ए वीजुं चउविसठानामें आवश्यक. तेवार पठी ए चोवीश तीर्थकरना उं खंखावनार गुर्वादिक श्रीआचार्य जगवान् ठत्रीश गुणें करी विराजमान, परमो पकारी तेनो उपकार संचारीने विधिपूर्वक हर्ष सहित तेने वंदना करवी, ते व्रीजुं वंदन आवश्यक जाणवुं. ए वंदण शा वास्ते करवुं? ते कहे ठे. आगल पाप आलोचीने पापयकी निवर्त्तवुं ठे माटे विनतिपणे नर्माश गुण विना कोइ जीव पापयकी निवृत्ति शके नहीं, तेमाटे वंदना करवी. पठी गुर्वादिक पासेंथी प्रतिक्रमण नामक आवश्यक करवानो आदेश मागवो, एटले पाप थी निवृत्तवुं, तेनुं नाम पडिक्कमणुं ठे. ते पापयकी निवर्त्तवाने अर्थ साधु तो आदेश मागी पगाम सहाय कही पाप आलोवे, अने आवक वार व्रतरूप अतिचार आलोवे. ए रीतें पाप आलोची पापयकी रहित शुद्ध निर्मल जाज ननी परें थयो थको वली कांइ थोडें एक पण पाप रयुं होय. तेमाटे

रिय उच्यते' प्रमुख त्रये गाथा कही सर्व जीवने समाधि, ए चोयुं आवश्यक
 ए रीतें पापयकी रहित जेवारें आत्मरूप जाजन खाली थाय,
 तेने ज्ञान, दर्शन थने चारित्ररूप गुणें करी पूरवुं (जरवुं) जोइयें, तेने
 पांचमुं आवश्यक करवुं. ते आवी रीतें:-प्रथम चारित्रनुं आराधन
 सारु 'करेमि जंतें' कही पठी वे लोगस्सनो काउस्सग करवो. पठी उपर
 लोगस्स प्रगट कहेवो, एटले ए चारित्रनुं आराधन जाणवुं पठी दर्शन
 आराधन करवा निमित्तें "सबलोए थरिहंत चेइयाणं" एटले सर्व लोक
 विपे जेटलां श्रीथरिहंतनां चैत्य ठे, तेने बांदवा पूजवा रूप कही, एक
 गस्सनो काउस्सग करवो, एटले ए दर्शननुं आराधन जाणवुं. पठी ज्ञान
 आराधन करवा निमित्तें "पुस्करवर दीवड़े" कही एक लोगस्सनो काउस्सग
 करवो, एटले ए ज्ञाननुं आराधन जाणवुं. ए रीतें ज्ञान, दर्शन थने चारित्र
 आराधनरूप काउस्सग करी ज्ञान, दर्शन थने चारित्ररूप गुणें करी
 त्मरूप जाजनने पूरवुं. कारण के आगल पापनी आलोचना करी पापय
 रहित आत्मरूप जाजन खाली थयुं ठे, माटे इहां पांचमा आवश्यक
 ज्ञान, दर्शन थने चारित्ररूप गुणें करी पूरवुं, तथापि महोटा उत्तम
 यानुं सहाय होय तो निर्विघ्न पणे आराधन थाय, तेमाटे सहाय निमि
 धुतदेवतानुं आराधन करवुं. पठी जे क्षेत्र देवता आसख्या ठे, ते क्षेत्र दे
 आराधन करवुं, एटले महोटानी सहाययकी ज्ञान, दर्शन, चारित्रनुं
 धन निर्विघ्नपणे थाय. ए रीतें ए पांचमुं काउस्सग नामा आवश्यक जाण
 ए रीतें आत्मरूप जाजन ते ज्ञान, दर्शन थने चारित्ररूप गुणें क
 संपूर्ण जराणुं एटले हवे फरी पाहुं पाप करवाना नियम करवा सारु
 आवश्यकने विपे चार प्रकारना आहाररूप पाप करवाना पंचस्काण
 रवां माटे नोकारसी, पोरिस्सी, एकासणुं, आयंविज, उपवास, ठठ, अठ
 थछाइ, मासखमण, पासखमण, उम्मासी, वरसी थयवा जावजीव, इ
 दिक पोतानी शक्ति माफक चार आहाररूप पाप करवानां पंचस्काण
 रवां, एठठ पंचस्काण आवश्यक जाणवुं. ए रीतें ए ठ आवश्यकनुं स
 जाणी विवेकी पुरुष, हृदयमां धारी नित्य प्रत्ये उजय टंक करतां थकां
 थल्पकायमां कर्म रहित यइ सिद्धिपद वरे, पामे. एम, शब्द नयने
 सामान्य प्रकारें जावयकी पडावश्यकनुं स्वरूप जाणवुं.

१४७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसामायिकमां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—श्रीजगवतीसूत्रमां “आया खलु सामाझ्या” ए आलावे सामायिकनो अर्थ कख्यो ठे, एटले जेटली वार स्वस्वरूपमां रहेवुं, तेटली वारं सां मायिकनो लान जाणवो, माटे शब्दनयने मत्तें चोथा गुणगणावाला संम केती, अने पांचमा गुणगणावाला देशविरतिश्रावक, तथा ठछा सातमा गुण गणावाला मुनिराजने सामायिक जाणवुं, तेमां आठ तत्त्व पामीयें, अने संम जिरूढनयने मत्तें केवली जगवानने सामायिक जाणवुं. तेमां नव तत्त्व पा मीयें. तथा एवंजूतनयने मत्तें सिरूजगवानने सामायिक जाणवुं. तेमां त्रण तत्त्व पामीयें. ए रीतें जाव सामायिकना स्वरूपनो परमार्थ जाणवो.

१४८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जाव चउविसठामां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—एवंजूत नयने मत्तें हमणां रुपजादि चोवीश तीर्थकर जावनिक्षेपे सिरूक्षेत्रमां विराजमान वत्तें ठे, तेने जाव चउविसठो कहीयें. एटले हमणां मनी सेवा, जक्ति, स्तुति, पूजादि करीयें ठेयें. ते नैगम नयने मत्तें वर्त्ताने पोताना जावथी गया कालना जावनी गवेपणा जाणवी, ए सिरूमां तें ठे, माटे तेमां आगल कख्यां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१४९ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी जाववंदन आवश्यकमां केटलांतत्त्वपामीयें?

गुरुः—श्रीवीतरागनी आझा पालनार, शुरुसार्गना प्ररूपक, आत्म तना रसीया, मोक्षाजिलापीपणे पोताना आत्मानुं साधन करे ठे, एवां रु आदिक आचार्य जगवानने कृति कर्मादिक एटले छ्वादशावर्त्त वंदन, विवेकपूर्वक करवुं, परंतु आ जव तथा परजवनी वांठा रहित, मान अहंकार पाली, यशःकीर्त्तिनी वांठा रहित, एक पोताना आत्माने कर्मथकी मूकाववा नेमित्तें करे, तो महोटो लाज उपार्जन करे ॥ उक्तं च ॥ तिठयरत्तं सम्मत्तं, खाई । सत्तमी तईयाए ॥ वंदणएण विहीणा, वरुं च दसारसीहेण ॥ १ ॥ अस्या रीः—श्रीकृष्ण वासुदेवें विधिपूर्वक एक साध्यें अंतरंग राग सहित वंदणा करतां तीर्थकर गोत्र उपार्ज्य अने द्वायिक सम्यक्त्व पाम्या, तथा सातमी नरकनां दलियां एकठां मेलव्या हतां, तेमांथी चार नरकनां काप्यां, माटे जाव वंदन आवश्यकमां आगल कख्यां, ते रीतें आठ तत्त्व जाणवां.

१५० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावपडिकमणामां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—शब्दनयने मत्तें पापथकी निवर्त्तवुं तेने पडिकमणुं कहीयें तिहां

જે દિવસનું પાપ લાગ્યું હોય તે સાંજને પઢિક્રમણે નિવર્તે, અને પાપ લાગ્યું હોય, તે પ્રજ્ઞાતને પઢિક્રમણે નિવર્તે. તથા પન્નર દિવસનું લાગ્યું હોય, તે પાછીને પઢિક્રમણે નિવર્તે, અને ચાર માસનું પાપ હોય, તે ચૌમાસીને પઢિક્રમણે નિવર્તે, તથા ચાર માસનું પાપ લાગ્યું તે સંવત્સરીને પઢિક્રમણે નિવર્તે, એ રીતે પઢિક્રમણું કરવાયકી પાપ ધર્મ પરંતુ તે કોને નિવર્તે? કે જે અંતરંગ સત્તાગતે વસ્તુ ધર્મ રહ્યો તે નિરાવરણ પણે પ્રગટ કરવાને અર્થે પઢિક્રમણું કરે છે, તે પ્રાણી પાપની નિવર્તે છે, પરંતુ સત્તાગતના જાણપણા વિના પાપ ટલે નહીં, માટે વી આલોચણા સહિત જે પઢિક્રમણું કરવું, તેતો દેશવિરતિ પાંચમા ગુણા વાલા આવક તથા ઠઠે સાતમે ગુણાણે વર્ત્તનારા સાધુ મુનિરાજને ઉદયે આવ્યું છે, માટે તેમાં પૂર્વે કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયે.

૧૫૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જાવકાઉસ્સગમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે.

ગુરુ:-જે શબ્દ નયને મતે જાણપણા સહિત વાહ્યકી તો મેરુની નિશ્ચલ પણે થઈને હુદ્ડી જીવ જે વાધ સિંહ, શીયાલ, રીછ અને સર્પાદિ તિર્યચના કરેલા ઉપસર્ગ તથા દેવતા અને મનુષ્યના કહ્યા ઉપસર્ગે જે જાવકાઉસ્સગ, જોદન, જોદન, તાડન, તર્જનાદિક તથા કૂર વચન, કડવાં વચન રૂપ અને પ્રકારના ઉપસર્ગ થાય, પણ સમતા રસે જીનો ઈયો જે મુનિરાજ, તે નિશ્ચિત પણે વર્તે, પરંતુ કોપ કરે નહિ, અને અંતરંગકી તો સત્તાગતના ઉપયોગમાં સ્વપરની વેંચણ કરતો થકો અમોલ પણે વર્તે, તે પ્રાણી મહાટી નિર્જીરા પ્રત્યે કરે, તેને જાવકાઉસ્સગ કહીયે. તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે.

૧૫૩ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જાવપચ્ચરકાણ આવશ્યકમાં કેટલાં તત્ત્વ

ગુરુ:-શબ્દ નયને મતે ઇચ્છાનિરોધ પણે જાવ પચ્ચરકાણ જે વસ્તુ પ્રાણી કરે છે, તે પ્રાણી મોક્ષ નગરને નજીક કરે છે, એટલે આ જીવ વિષે યશઃકીર્તિ, માન, શોજા, તથા ઇન્દ્રિયસુખની લાલચકી રહિત નિરિષ્ટ પણે તેમજ પરજીવની ઇચ્છા જે દેવતા, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, તથા આદિકની ક્ષુદ્ધિની વાંઘા થકી રહિત થકો એક પોતાના આત્માને નિરાશ કરવારૂપ જે જે પચ્ચરકાણ કરે છે, તે તો સર્વ જાવપચ્ચરકાણ આવશ્યક કહીયે. તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે જાવકાઉસ્સગ પડાવશ્યકનું સ્તરૂપ સંક્ષેપમાત્રે કરી કહ્યું.

१५४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी रमणिक तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमां अनेक नयनी अपेक्षायें करी एक जीव त रमणिक जाणवुं. केम के नैगम अने संग्रह ए वे नयने मत्तें पारिणा क जावें करी सर्व जीव पोताना स्वरूपमां रमणिक जाणवा. अने व्यव र नयें करी तो जीवने अजीवरूप पुञ्जलमां रमणिक पणुं जाणवुं. त र ऋजुसूत्र नयने मत्तें जीवने शुजाशुज रूप परिणामें करी पुण्य अने प रूप आश्रवमां रमणिक पणुं जाणवुं. तथा शब्द अने समजिरूढ ए नयने मत्तें तो जीवने संवर अने निर्झारा ए वे तत्त्वमां रमणिक पणुं जाणवुं. तथा एकला समजिरूढ नयने मत्तें जेवारें जीवें घातीकर्म खपा ल, झानादि अनंत चतुष्टय रूप लक्ष्मी प्रगट करी, तेवारें एने अव्यमो पदमां रमणिकपणुं जाणवुं, ए रीतें ए नव तत्त्वमां रमणिक पणुं एक जीव तत्त्वने जाणवुं, पण जे प्राणीने इष्टदेव तथा गुरुकृपायकी नय नि पानी कला प्राप्त थइ हशे, ते प्राणीने ए प्रश्नो नो अर्थ विचारतां घणी ज उपजशे माटे नय, निक्षेपा, अव्य, जाव, निश्चय व्यवहारनुं जाण वुं विशेष रीतें करवुं, एटले समकेत रूप रत्ननी प्रतीति धाय.

१५५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी अशुज प्रकारें रमणिकस्वभावमां केटलां तत्त्व ?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें अशुज प्रकारें रमणिक स्वभावमां पांच तत्त्व पामीयें, ते कहे ठेः—एक तो रमणिक ते जीव अने अशुज ते पाप तथा ए पनां दलीयां अजीव ते आश्रवभूत जाणवां. अने ए दलीये जीव बंधाय माटे जीव, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व पामीयें.

१५६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी शुज प्रकारें रमणिकस्वभावमां केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणगणे शुज प्रकारें रमणिक स्वजा होय तेमां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो (रमणिक के०) जीव पोतें, वी वुं (शुज के०) पुण्य, ते पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जा णवां, अने ए दलीये जीव बंधाय ठे, ते बंध तत्त्व थयुं, एटले जीव, पु ष, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व थयां.

१५७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी शुज प्रकारें रमणिकस्वभावमां केटलां तत्त्व पामीयें

गुरुः—शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें चौथा गुणगणाधी यावत् ते रमा अने चौदमा गुणगणा पर्यंत जीवने शुज प्रकारें रमणिक दशा जा

एवी, तेमां आठ तत्त्व अने नव तत्व पामीयें. एटले (शुन के०) नां दलीयां अने (अशुज के०) पापनां दलीयां आगल ए वे प्रश्न ठे, तेमांहे जीव लेपाणो ठे, अर्थात् ए शुजाशुज कर्मरूप कचरामां लेपाणो ठे, पण तिहां थकी शुद्धिना करनारा एक संवर अने वीजुं ए वे तत्व जाणवां. एटले शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें समके० वें चोथा गुणगणायकी मांमीने यावत् अमीयारमा वारमा गुणगणा जे जे जीव वत्तें ठे, तेमां पूर्वे कक्षां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. एक जीव अने सत्तायें पुण्य पापनां दलीयां अजीव रूप अनंतां रक्षां ठे, आश्रव रूप जाणवां तथा ए दलीये जीव बंधाणो ठे, एटले जीव, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए ठ तत्व थयां तथा जीव अजीव स्वपरनी वेंचण करी जिहांसुधी जीव, स्वरूपमां रहे, तिहां सुधी संवर हीयें. अने जिहां सुधी संवरमां जीव रहे, तिहां सुधी समय समय ती निर्झरा करे, ए रीतें पूर्वोक्त ठ तत्वमां संवर तथा निर्झरा जेवीयें, वारें आठ तत्व पामीयें:- अने समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे गुणगणें रू प्रकारें रमणिकपणुं केवली जगवानने जाणवुं. तेमां पूर्वोक्त तत्त्वनी साथें केवलज्ञान पाम्या, एटले अव्य मोक्ष पद पाम्या तेनवमुं कहे. १५७-शिष्य:-ए नव तत्वमांथी निश्चययकी रमणिक स्वभावमां टळां तत्व पामीयें ?

गुरु:-एवंभूत नयने मत्तें निश्चययकी रमणिक स्वभावमां त्रण पामीयें. केम के निश्चययकी रमणिकपणुं तो मोक्ष पुरीमां सिद्धना ने ठे, तेमां तो एक सिद्धनो जीव ते जीव तत्व अने यथाख्यात चोरी रूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे ते वीजुं संवर तत्व एणवुं. तथा वीजुं जावमोक्ष पद पाम्या ठे, ते वीजुं मोक्षतत्व जाणवुं. १५८-शिष्य:-ए नव तत्वमांथी ध्यातारूप केटळां तत्व पामीयें ? गुरु:-एनव तत्वमांथी ध्याता रूप एक जीव तत्व जाणवुं, कारण कोइ जीव रुजुसूत्र नयने मत्तें क्रोध, मान, माया, लोभ, विषय, कपा, निद्रा, विकथा, हास्य, विनोद निंदा अने ईर्ष्या, ए आदें अनेक प्रकारें शुज परिणामें करी नरक अने तिर्यंच गतिनां सुखने ध्यावे ठे, अने कोइएक जीव तो रुजुसूत्र नयने मत्तें दान, शील, तप, जायना, पूजा,

जावना, संघजक्ति, गुरुजक्ति, उपकार बुद्धि, ए आदि देइने अनेक प्रकारें शुज परिणामें करी मनुष्यगति तथा देवगतिना सुखने ध्यावे ठे, तथा कोइए कजीव तो वली समजिरूढ नयने मतें शुज परिणामें करी मोक्ष गतिने ध्यावे ठे. ए रीतें नव तत्त्वमांथी ध्यातारूप एक जीव तत्त्व जाणवुं.

१६० शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी अशुजप्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—अशुज प्रकारें ध्याता रूपमां पांच तत्त्व जाणवां. तेमां एक तो (ध्याता के०) जीव, वीजुं (अशुज के०) पाप, त्रीजुं पापनां दक्षियां ते अजीव ठे, चोथुं ए आश्रव रूप जाणवुं, अने पांचमुं बंध तत्त्व जाणवुं.

१६१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुजप्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी शुज प्रकारें ध्यातारूपमां पांच तत्त्व पामीयें. एक तो ध्यातारूप जीवतत्त्व अने वीजुं (शुज के०) पुण्य ते पुण्यनां दक्षियां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दक्षीये जीव बंधाणो ठे, एटले जीव, पुण्य, अजीव आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व पामीयें.

१६२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुरुप्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी शुरुप्रकारें ध्याता रूपमां आठ तत्त्व तथा नव तत्त्व पामीयें. कारण के शुजाशुज विकाररूप जे कर्म, तिहांयकी जीवने शुरुनां करनार, एक संवर अने वीजुं निर्जारा, ए वे तत्त्व ठे, केम के शब्द अने समजिरूढ नयने मतें चोथा गुणगणाथी मांकीने यावत् ठन्नस्थ अ वस्था लगें जीवने शुरु प्रकारें ध्याता रूपमां पूर्वे कक्षां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें, अने समजिरूढ नयने मतें तेरमे गुणगणे शुरु प्रकारें ध्याता के वली जगवान् कहीयें तेमां आगल कक्षां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१६३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बहिरात्मां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—बहिरात्मा जीव, पहेले मिथ्यात्व गुणगणे होय, जे माटे बाह्य संपदायें रत होय, तेने बहिरात्मा कहीयें ॥ गाथा ॥ पुजलसैं रातो रहे, जाणे एह निधान ॥ तस लाजें लोज्यो रहे, बहिरातम अजिधान ॥ १ ॥ अर्थः—एटले शुजाशुज कर्म विपाक फलने उदयें करी राज्य, रुद्धि, जंगार, हुकम, दास, दासी, सुजट, सीपाइ, आवरू, इज्जत, शोजा, पुत्र, कलत्र, कुटुंब, परिवार, राग, रंग, कला, विकला, माहापण, चतुराइ, हाव, जाव, नाटक, कौतुक, पोताना शरीरनी कांति, बल, जुवानी, मद, अहंकार, ए आदें देह अनेक

પ્રકારે પોતાની શોજા દેહી તેના ઉપર એકાગ્રચિત્તે રીજ માને મનમાં પસ જાણે જે સંસારમાં સુખ એક હુંજ જોગહું હું, એ રીતે પોતાના સ્વરૂપથી જે ઘણા જાણે છે, તેને આદરી તેનાં સુખ વિલસે તેને બહિરાત્મા કહીયે તેમાં આગલ મિથ્યાત્વગુણગણે કહ્યાં, તે રીતે ઠ તત્ત્વ પામીયે.

૧૬૪ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી અંતરાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે!

ગુરુ:-દોહા ॥ પુનઃજાણે રુચે નહીં, તાયે રહે ઉદાસ ॥ સો અંતર આત્મા લહે, પરમાનંદ પ્રકાશ ॥ ૧ ॥ પુનઃજાણે સંગીપરે, સેવે અવસર દેહ ॥ તનુ શક્તિ જ્યું લક્ષ્મી, ગ્યાન જોડે પદ લેલ ॥ ૨ ॥ બહિરાત્મ તજ આત્મા, અંતર આત્મ રૂપ ॥ પરમાત્મને ધ્યાવતાં, પ્રગટે સિદ્ધસ્વરૂપ ॥ ૩ ॥ માટે યાદા સંપદા થકી જેનો વિરક્ત જાણે વર્તે છે, અને પોતાના આત્મ સ્વનાથમાં રક્તજાણે વર્તે છે તથા પોતાના સહજ સમાધિપદને વિરહેં ડુલ્લે કરી અસમર્થ થકો જુરે છે, એવો જીવ, ચોથા ગુણગણથી માંનીને બારમા ગુણગણા સર્ગે અંતરાત્મા કહીયે. એ અંતરાત્મા જીવ, તે સમ્યગ્દષ્ટિ જાણે પકો વિવેકરૂપ ધોચને કરી સહિતથકો પરજાણેકી ઉદાસી હોય, તે ચારે સાચો નય દેહતાં એનું જગતમાં શત્રુમિત્ર કોઈ નથી, એને કોઈ જીવથી વેર વિરોધ પણ નથી, એ સર્વ જીવને પોતા સરલા જાણી તેની દયા પામે, રક્ત કરે, ઉપકાર કરે, તે પરદયા જાણવી. અને પોતાનો આત્મા કર્મને વશ કરી ડુલ્લે છે, અનેક પ્રકારે પીડા પામે છે, જન્મ, જરા, મરણનો ડુલ્લે ધોગવે છે, તેને કર્મરૂપ ડુલ્લેથકી મૂકાવવાના જે પરિણામ તે સ્વદયા જાણવી. ઇટલે જે કારણે આત્માને જ્ઞાનજાણે કરી સમજાવે. કે રે જીવ! તું અનાદિ કાલનો જન્મતો થકો જે તે જોગ જોગવીને, ઠોહ્યા, તે મહા વિકારરૂપ અનંત ડુલ્લેના દાતાર, તેહની ફરીથી તું વાંઠા કરે છે, તેથી તું જાણે સાજ કેમ નથી ઉપજતી? અને જે આદાર લહેને ઠોહ્યા તે થકી પાતા આદાર પામે કરે છે? એવું આચરણ ઉત્તમ વિવેકી આદરે નહીં, કેમ કે વમ્યા આદારની દ્રષ્ટા તો આન હોય, તે કરે? એ રીતે મનઃપશ્ચાત્તાપે કરી પોતાના ધોધવીજ સુખ સહજ રસને ચાહે, ઇટલે સમકેત રૂપ જ્ઞાન દષ્ટિયે કરી સ્વસ્વરૂપપ્રકાશ, ચિદાનંદ, વિદુ, વિનાશરહિત, એક તું શાશ્વતો, સર્વ જગતના જાણે પ્રવંચ જાણવાને શક્તિમંત, એવું તારું સ્વરૂપ અસંર્યાત પ્રવેશ કરી સહિત છે, પણ એક એક પ્રવેશે અનંતા કર્મ પરમાણુ રાગદ્વેષની વિ

કાશં અતિ સ્નિગ્ધ પળે નિવિઙ્ગૂત થઈ લાગા છે, તેણે કરી જ્ઞાનસ્વરૂપ દ વાઈ ગયું છે, તે પ્રગટ કરવાને અર્થે સંસાર જડાસી ત્યાગરૂપ વૈરાગ્ય જાવના જાવતો સ્વપરની વૈંચળ કરી સ્વસ્વરૂપનું ગ્રહણ કરે, અને પરસ્વરૂપને વિજ્ઞા વરૂપ જાણી ત્યાગ કરે, એ રીતે અનુજવરસમાં જીલતો ધ્યાનરૂપ અગ્નિયે કરી કર્મ આવરણને ત્રસ્મ કરતો થકો, ઘોડા કાલમાં પરમાનંદ પદ પ્રત્યે પામે, તેને અંતરાત્મા કહીયે. તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયે.

૧૬૫ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યપરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:-સમજિરૂઢ નયને મતે તેરમે ગુણઠાળે કેવલીને દ્રવ્યપરમાત્મા કહીયે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે નવ તત્ત્વ પામીયે.

૧૬૬ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જાવપરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:-એવંજૂત નયને મતે જે લોકને અંતે વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાગે વર્તે છે. એવા સિદ્ધ જગવાનને જાવપરમાત્મા કહીયે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે ત્રણ તત્ત્વ પામીયે.

૧૬૭ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જ્ઞાન, જ્ઞાતા અને જ્ઞેય, એ ત્રિજંગી ઉપજે છે, તેનો જ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:- (જ્ઞાન કે) જાણપણું તે જીવનો ગુણ છે, તે જ્ઞાન ગુણે કરીને પ્રણ કાલનું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ પળે એક સમયમાં સિદ્ધપરમાત્મા જાણે છે, તેથી સિદ્ધનો જીવ, જ્ઞાતા છે, અને જેને જ્ઞાન ગુણે કરી જાણે છે, એવાં સર્વ દ્રવ્ય તે જ્ઞેય છે, એ સિદ્ધ પરમાત્માને વિષે ત્રિજંગીનું સ્વરૂપ જાણવું.

૧૬૮ શિષ્ય:-સિદ્ધ જગવાનના સ્વરૂપમાં કર્તા, કારણ અને કાર્ય, એ ત્રિજંગી ઉપજે છે, તેનો જ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-કર્તા સિદ્ધનો પોતાનો જીવ જાણવો, અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિ તથા વીર્ય રૂપ અનંતા ગુણ જે છે, તે કારણ જાણવાં, તથા (કાર્ય કે) પર્યાયનું ઉત્પાદ વ્યય રૂપ નવ નવા જ્ઞેયની સમય સમય અનંતી અનંતી વર્તના રૂપ જે સુખ, તે સુખનું આસ્વાદન તે કાર્ય જાણવું.

૧૬૯ શિષ્ય:-સિદ્ધ જગવાનના સ્વરૂપમાં ધ્યાન, ધ્યાતા અને ધ્યેય, એ ત્રિજંગી ઉપજે છે. તેનો જ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-ધ્યાન તે સિદ્ધના જીવોને પોતાના સ્વરૂપનું છે. તે ચાર ધ્યાન થ કી ઉત્તર જાણવું. અને તેનો ધ્યાના તે સિદ્ધનો પોતાનો જીવ તથા ધ્યેય

તે આત્મિક સ્વરૂપ જાણવું. એ રીતે જે જીવ, સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણે, તેવારે તેને સિદ્ધનાં સુખ પ્રગટ કરવાનો જાવ ઇપજે, અને સિદ્ધનાં સુખ પ્રગટ કરવાની વાંઠાયેં જે કારણ સેવે છે, તેને સમકેતની પ્રાપ્તિ જાણવી.

૧૭૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી અશુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-શુદ્ધસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઠાણે અશુદ્ધ ધ્યાન હોય, પાંચ તત્ત્વ જાણવાં, કારણ કે એક તો અશુદ્ધ ધ્યાનનો કર્તા જીવ તત્ત્વ અને (અશુદ્ધ કે) ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, વિષય, કપાય, નિદ્રા, કથા, નિંદા, ઈર્ષ્યા, ક્લેશ, કજીયો, વાદ, વિવાદ, એ આદેં અનેક પ્રકારું અશુદ્ધ ધ્યાન છે, તે સર્વે વીજું પાપ તત્ત્વ જાણવું અને તે પાપનાં દલીયાં અજીવ છે, તે આશ્રવ રૂપ જાણવાં, માટે ત્રીજું અજીવ અને ચોથું આશ્રવ તત્ત્વ તથા તે દલીયે જીવ વંધાણો તે પાંચમું વંધતત્ત્વ જાણવું.

૧૭૧ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારે ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-શુદ્ધસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઠાણે શુદ્ધધ્યાનરૂપમાં પાંચ તત્ત્વ જાણવાં. તેમાં એક તો ધ્યાનનો કર્તા જીવતત્ત્વ પોતે જાણવું અનેક (શુદ્ધ કે) દાન, શીલ, તપ, જાવના, પરીપકાર, કરુણા, દયા, ચૈત્યજ્ઞકિ, પૂજા, પ્રજાવના, એ આદિક અનેક પ્રકારનું શુદ્ધ ધ્યાન જાણવું, એવા અનેક પ્રકારના શુદ્ધ ધ્યાનમાં જીવ વતેં છે, તથાપિ અંતરમાં ઇન્દ્રિયરૂપ સુખની સાલ ચના પરિણામ છે, તેણેં કરી (શુદ્ધ કે) પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, તે વીજું પુણ્યતત્ત્વ થયું, અને તે પુણ્યનાં દલીયાં અજીવ છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં, એટલે ત્રીજું જીવ તત્ત્વ અને ચોથું આશ્રવતત્ત્વ થયું. અને એ દલીયે જીવ વંધાય છે, તે પાંચમું વંધતત્ત્વ થયું.

૧૭૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી શુદ્ધ ધ્યાનરૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-શબ્દ સમજિરૂઢ નયને મતેં સમકેત જાવેં ચાથા ગુણઠાણાથી મીને થાવત્ તેરમા ચૌદમા ગુણઠાણા લગેં શુદ્ધ ધ્યાન જાણવું. તેમધ્યેં શબ્દ નયને મતેં સમકેત જાવેં ઠહે, સાતમે ગુણઠાણે જે જીવ શુદ્ધ ધ્યાનમાં વતેં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને સમજિરૂઢ નયને મતેં તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાન્ શુદ્ધધ્યાનના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં શુદ્ધ ધ્યાન વતેં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે નવતત્ત્વ પામીયેં.

૧૭૩ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી કર્મફલ ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

गुरु:-जे जीव, कर्मनां फल जोगवे ठे तेने कर्मफल चेतना कहीयें, ते प
हिला गुणठाणाची मांणीने चौदमा गुणठाणा लगें जाणवी, तिहां जे पहे
गुणठाणे मिथ्यात्वी जीव कर्मनां फल जोगवे ठे, तेमां आगल कहां,
रीतें ठ तत्व पामीयें. अने समकेत जावें चोथा गुणठाणाची मांणीने
यावत् अगीयारमा वारमा गुणठाणा पर्यंत जे जीव, कर्मनां फल जोगवे
ठे, तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें. तथा समजिरूढ नय
ने मत्तें तेरमे चौदमे गुणठाणे वर्चता केवली जगवान्, पण कर्मनां फल
जोगवे ठे, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्व पामीयें.

१५४ शिष्य:-ए नव तत्वमांयी ज्ञानचेतनामां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरु:-शब्द नयने मत्तें चोथे गुणठाणे समकेती जीवने ज्ञानचेतना
जाणवी, अने पांचमे गुणठाणे देशविरति आवकने पण ज्ञानचेतना जा
णवी. तथा ठठे, सातमे, यावत् अग्यारमे, वारमे गुणठाणे वर्चता साधु मु
निराजने पण ज्ञानचेतना कहीयें, कारण के एक रूपैयानी पूंजीवालो पण
रूपैयानो धणी कहेवाय, अने दश रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवा
य, अने सो रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, तथा हजार रूपैया
वालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, एम यावत् लाख रूपैया अने कोड
रूपैया वालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, तेम इहां चोथा गुणठाणाची
यावत् चौदमा गुणठाणा पर्यंत तथा सोड पर्यंतना सर्व जीव ज्ञानी कहीयें
तिहां शब्दसमजिरूढ नयने मत्तें समकेतजावची मांणी यावत् अगीयारमा
वारमा गुणठाणा लगें जे साधु, मुनिराजपणे विचरे ठे, तेमां आठ तत्व
पामीयें अने समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे चौदमे गुणठाणे केवली जग
वान् विचरे ठे, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्व पामीयें, तथा एवंभूत
नयने मत्तें सकल कर्म दूय करी लोकने अंतें विराजमान अनंत सुखने
विजातें करी सादि अनंतमे जागें तिळ परमात्मा वचें ठे, तेमां आगल
कहां ते रीतें त्रण तत्व पामीयें.

१५५ शिष्य:-नवतत्वमांयी अशुज प्रकारें कर्मचेतनामां केटलांतत्वपामीयें?

गुरु:-रुजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणठाणे अशुज प्रकारें कर्म चेतना
मां पांच तत्व पामीयें. ते आवी रीतें:-कोइ जीवनी चेतना पापरूप प
रिणामें वचें ठे. तेने अशुज प्रकारें कर्मचेतना कहियें. तेमां एक तो जी

वनी चेतना ते जीवतत्त्व, वीजुं अशुज एटले पाप तत्त्व, वीजुं ५
लीयां ते अजीवतत्त्व, चोथुं ए आश्रव रूप ठे, माटे आश्रव तत्त्व
पांचमुं ए दलीये जीव बंधाय ठे, माटे बंधतत्त्व जाणवुं.

१७६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां शुज प्रकारें कर्म चेतनामां केटला

गुरुः—इजुसूत्र नयने मतें पहेले गुणठाणे शुज प्रकारें कर्म चेतना
पांच तत्त्व पामीयें, तिहां कोइ जीवनी चेतना पुण्यरूप परिणामें वने
तेने शुज प्रकारें कर्मचेतना कहीयें, तेमां एक जीवनी चेतना अने
जुं (शुज के) पुण्य, वीजुं पुण्यनां दलीयां ते अजीव तत्त्व, चोथुं ५
रूप ठे माटे आश्रव तत्त्व, पांचमुं ए दलीये जीव बंधाय ठे माटे बंधतत्त्व

१७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां शुज प्रकारें कर्म चेतनामां केटला

गुरुः—आर्त रौद्रध्यान पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वी जीवने होय,
गस कहां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें, अने चोथे गुणठाणे समकेती जीव
पांचमे गुणठाणे देशविरति जीवने पण आर्त रौद्र ध्यान होय, ए
देवचंद्रजीकृत त्यागमसार थकी जाणवो तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

१७८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां धीधर्मध्यानशुक्लध्याननी जावनामां केटला

गुरुः—शब्दसमजिरूढ नयने मतें धर्मध्यान तथा शुक्लध्याननी जावना
नामां आठ तथा नव तत्त्व पामीयें, तिहां शब्द नयने मतें धर्मध्यान
जावनायें चोथे गुणठाणे समकेती जीव अने पांचमे गुणठाणे देशविरति
जीव, तथा ठठे सातमे गुणठाणे साधुमुनिराज होय, तेमां आगस कर्म
ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. तथा शुक्लध्याननी जावना वाला जीव, नव
गुणठाणेची यावत् अगीयारमा बारमा गुणठाणा खगें ठास्य मुनि
होय. तेमां पण आठ तत्त्व पामीयें. अने तेरमे चौदमे गुणठाणे के
नगवान् शुक्लध्यान ध्यावे ठे, तेमां नव तत्त्व पामीयें.

१७९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां धीअशुजप्रकारें जीवने बाधकरूप केटला

गुरुः—इजुसूत्र नयने मतें पहेले गुणठाणे अशुज प्रकारें जीवने बाध
रूप पांच तत्त्व पामीयें. तेमां एक तो जीव तत्त्व, वीजुं अशुज प्रकारें
धक ते पाप, तथा ए पापनां दलीयां अजीव ते आश्रवरूप जाणवां, ए
वीजुं अजीव, चोथुं आश्रव अने पांचमुं ए दलीये जीव बंधाय ठे, ते
१८० शिष्यः—ए नव तत्त्वमां धी शुजप्रकारें जीवने बाधकरूप केटला

गुरुः—शुद्धसूत्र नयने मत्ते पहेले गुणगणे जीवने शुद्धप्रकारें बाधकरूप पांच तत्त्व जाणवां. तेमां एक तो जीव, चीजुं शुद्धप्रकारें बाधक ते पुण्य, रीजुं ए दलीयां अजीव ठे. चोथुं ए आश्रव रूप ठे अने पांचमुं वंधतत्त्व.

७१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी जीवने शुद्धप्रकारें साधकरूप केटलां तत्त्व?

गुरुः—चोथे गुणगणे समकेती जीव, पांचमे गुणगणे देशविरति, अने षे सातमे गुणगणे साधुमुनिराज अने यावत् अगीयारमा धारमा गुणगणपर्यंत शब्द समजिरूढनयने मत्ते शुद्धप्रकारें साधक दशा जाणवी, तेमां प्रागल कहां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. अने समजिरूढ नयने मत्ते तेरमे सौंदमे गुणगणे केवली जगवानने शुद्धप्रकारें साधक दशा जाणवी, तेमां प्रागल कहां, ते नव तत्त्व पामीयें.

१७२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांघी कर्तारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमां अनेक नयनी अपेदायें करी कर्तारूप एक जीव तत्त्व जाणवुं. ते आवी रीतें:—नेगम अने संग्रह नयने मत्ते सर्व जीव, पोताना वरूपमां पारिणामिक जावें वत्ते ठे, अने व्यवहारनयें करी जीव शुद्धाशुद्ध रूप करणीनो कर्ता कहीयें, एटले कोइ जीव व्यवहारकी शुद्धाशुद्धरूप करणी हरे ठे, अने शुद्धसूत्र नयने मत्ते अंतरंगजावनी चिकाशरूप परिणाम वर्तता नथी. तेमाटे ते जीव, पुण्य पापरूप फल प्रत्ये न पामे, केम के शुद्धसूत्र नयने मत्ते अंतरंग जावनी चिकाशरूप परिणाम विना उपरकी व्यवहार नयने मत्ते शुद्धकरणीरूप वीरा शाखवीयें अठार हजार साधु प्रत्ये बांघा, तथापि पुण्यरूप फलप्रत्ये न उपाज्युं, तेमाटे अंतरंग जावनी चिकाशविना पुण्यरूप दलीयां चोटे नह्यो ॥ गाथा ॥ आत्मसाखें धर्म जे, त्यां जननुं शुं काम ॥ जनमनरंजन धर्मनुं, मूढ्य न एक वदाम ॥ १ ॥ अर्थः—अंतरंग आत्मानि साखें जे धर्म करवो, ते धर्म प्रमाण ठे, एटले आत्मा निरावरण करवा सारु धर्म करवो ते प्रमाण ठे अने (जन के०) खोक तेनां मन रीज वदा रूप अथवा यशःकीर्ति शोचानी बांघारूप परिणामें जे धर्म करवो, ते धर्मनुं मूढ्य एक वदाम मात्र पण नथी. एटले वीरा शाखवीनी परें कृप्य वासुदेवनुं मन रीजवदारूप व्यवहारकी तो शुद्धकरणी घडीण करी, पण वदाम मात्र फल प्रत्ये न पान्यो. ए पण्मायें जाणवो, अने शुद्धसूत्र नयने मत्ते अंतरंगजावनी चिकाश विना उपरकी व्यवहार नयने मत्ते

समकेती जीव, कर्मने वशें करी जोगादिक अशुभ करणी
 ठे, परंतु अंतरंग जावनी चिकाश विना तेने पापरूप दळीयां चोटतां
 अत्र गाथा “ज्ञानीको जोग हे, सो निर्झाराको हेतु हे ॥
 हे, सो बंधफल देतु हे” ॥ माटे समकेती जीव, कर्मने वशें करी
 उदयें संसारमां व्यवहार नयें करी उपर थकी विषयादिक अशुभ
 करे ठे, पण श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग परिणामरूप जावनी चिका
 ना कर्मरूप दळीयां लागतां नथी, ए परमार्थ जाणवो, एम व्यवहार
 मतें जीव अशुभप्रकारें करणीनो कर्त्ता ठे, तेहुनूं स्वल्प सामान्य प्रकारें

बली श्रुसूत्र नयने मतें जावना चिकाशरूप परिणामें करी जीव
 रूप फल प्रत्यें पामे, कारण के जीरणशेतें व्यवहार नयने मतें उपर
 तो दान आणुं नथी, परंतु श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग दान देवाना
 ना चिकाशरूप परिणाम होता, तेणे करी जावचिकाशें धारमा
 नां पुण्यरूप दळीयां लागतां, तथा तेमज श्री तीर्थंकर जगवाने पण
 श्रीजे जवें श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग जावनी चिकाशरूप परिणामें करी
 जीवने धर्म पमाडी दुःखथकी मुकावी सुखीयां करुं ? एवी जावना जा
 ते जावना चिकाशरूप परिणामें तीर्थंकर नामगोत्रनां दळीयां घांटां
 ए व्यवहार नयने मतें तो एक जीवने पण धर्म पमाडी दुःखथकी मु
 धीने सुखीयो कखो नथी, तथापि परदयारूप जावथकी जिननाम क
 उपाजुं ए परमार्थ ठे, एटले श्रुसूत्रनयने मतें जीव, शुभ प्रकारें क
 नो कर्त्ता तेनो ए परमार्थ कखो.

बली श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग अशुभ जावना चिकाशरूप परिणाम
 ते थकी जीव जे ठे, ते पापरूप फल प्रत्यें उपाजें, जेम कालक सुख
 खाटकी ते राजशही नगरी मध्ये दिन प्रत्यें पांचशे पाडा मारतो होता.
 सारु तेने श्रेणिक राजायें कुवामां टांग्यो थने पाडा मुकाव्या, एटले व्यवहार
 नयने मतें ते खाटकी हिंसा नथी करतो, पण श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग
 ग पाडा मारवाना जावरूप परिणामनी चिकाशें वतें ठे, तेथी श्रीवीर
 पुयें कसुं के हजी पाडा मारे ठे थने पापरूप दळीयां उपाजें ठे ए
 व्यवहारनयें तो पाडा नथी मारतो परंतु श्रुसूत्र नयने मतें अंतरंग
 सारूप जावनी चिकाश वतें ठे, माटे हजी पाडा मारे ठे, एम कसुं म

जीव के चिकाशें पापनां दलीयां लागे ठे, एम रजुसूत्रनयने मत्तें जीव अशुच प्रकारें कर्त्ता तेनुं स्वरूप कह्युं. ए रीतें व्यवहार नयनो अने रजुसूत्र नयनो ए परमार्थ जाणवो, सम्यग्दृष्टि जीवने ए वे नय प्रमाण ठे, एटले व्यवहारनयें करणी करवी अने रजुसूत्रनय हृदयमां धारवो, ते यकी जीवने कार्यनी सिद्धि नीपजे.

हवे शब्द समजिरूढ नयने मत्तें जीव ज्ञानदृष्टियें करी धर्मध्यान शुद्ध ध्यानरूप शुद्ध परिणामें करी स्वरूपना चिंतनरूप संवरमां रहेतां समय समय अनंता कर्मनी निर्जारां करे, अत्र गाथा ॥ ठठ अठम दसम, डुवाल तिहिं मासख मास खमणेहिं ॥ एतोउ अणेग गुणो, सोहिं जिमीयस्स नाण स्स ॥१॥ जं अन्नाणी कम्मं, खवेइ बहुआइं वास कोडीहिं ॥ तं नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ उस्सासमित्तेणं ॥ २ ॥ अर्थः—सम्यक्ज्ञान रहित एवो अज्ञानी मिथ्यादृष्टि जीव, ते ठठ, अठम, दशम, डुवालस, पासखमण, मासखमण प्रमुख अनेक प्रकारें तपस्या करतो, तथा ए तपस्या आदें देइने अनेकगुणें करी शोजतो घणा वर्षनी कोडी गमे तपस्यायें करी जेटलां कर्म खपावे, तेटलां कर्म, सम्यक् ज्ञानी जीव, मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें सत्तागतनां चिंतनमां रहेतां थकां एक श्वासोद्वासमां खपावे, एटले मिथ्यादृष्टि अज्ञानी जीव, घणा वर्षनी कोडी गमे तपस्या करी जे काम काडे, तेटलुं काम समकेतदृष्टि जीव, एक श्वासोद्वासमां काडे, ए रीतें शब्दसमजिरूढ नयने मत्तें करी जीव, संवर निर्जारा रूप कार्यनो कर्त्ता तेनो परमार्थ कह्यो.

हवे एवंभूत नयने मत्तें जीव सर्व कर्म खपावी, मोक्षपद पामी, लोकने अत्तें विराजमान सादि अनंतमे जागें परमानंद सुखने विलासे, वाधार रहित अनंता सिद्ध परमात्मा वत्तें ठे. ए रीतें ए नयनी अपेक्षायें करी नव तत्त्वमां जीवतुं कर्त्तापणुं देखाडयुं, तेमाटे ए पंथित जीव चित्तमां उतारी, नयनी अपेक्षा विचारी, सर्वनय प्रमाण करे, ते प्राणी सम्यग्दृष्टि जीव जाणवो. अने जे एमां एक नय पकडे ते जीव मिथ्यादृष्टि जाणवो.

१७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अशुच प्रकारें कर्त्ता रूप केटलां तत्व ठे. गुरुः—रजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणगणे अशुच प्रकारें कर्त्ता रूपमां पांच तत्व जाणवां. एक तो कर्त्ता जीव पोतें, चीजुं (अशुच के०) पाप,

त्रीजुं पापनां दलीयां ते अजीव, चोयुं ए आश्रव रूप जाणवां ते पांचमुं ए दलीये जीव वंधाय ठे ते वंधतत्व जाणवुं.

१७४ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी शुज प्रकारें कर्तारूपमां केटसां तत्व

गुरुः—कजुसूत्र नयनें मतें पहेले गुणठाणें शुज प्रकारें कर्तारूपमां च तत्व जाणवां, जेम कोइ एक जीव शुज करणी करे ठे, अने तेना ग पुण्यरूप इंद्रिय सुखनी बांठायें परिणाम वत्ते ठे, तेने शुज प्रकारें कह्यौं. तिहां कर्ता जीवतत्व, अने वीजुं (शुज के०) पुण्य, त्रीजुं नां दलीयां ते अजीव, चोयुं ए आश्रवरूप ठे पांचमुं एणे करी जीव वं.

१७५ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी शुद्ध प्रकारें कर्तारूपमां केटसां

गुरुः—शुद्धप्रकारें कर्तारूपमां आठ तथा नव तत्व पामीयें. जे शब्द समजिरूढ नयने मतें समकेत जावें चोया गुणठाणाथी मांजी वत् अगीयारमा वारमा गुणठाणा खगें ठग्नस्य अवस्थायें शुद्ध प्रकारें कर्तारूप कह्यौं, तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें. जिह्म नयने मतें तेरमे चौदमे गुणठाणे केवली जगवानने शुजप्रकारें कर्ता कह्यौं, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्व पामीयें.

१७६ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी जीवने अशुज कारणरूप केटसां तत्व

गुरुः—ए नव तत्वमांथी अशुज कारणरूप एक पापतत्व जाणवुं. एण के अशुज एटले पाप ते पापनां काम तो हिंसादि परिणाम ते अशुज रूप जाणवां, एटले कारण तो जीवने अशुज मढ्यां पण जीव तेमां जले, तो वंधाय अने जो जीव तेमां जलीने वंधाय तो जीव, पाप, आश्रव अजीव अने वंध, ए पांच तत्व पामीयें. अने जो जीव नही जले, तो नव तत्वमांथी एक पाप तत्व पामीयें. तेथी अशुज कारणरूप जीवने एक तत्व

१७७ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी जीवने शुजकारणरूप केटसां तत्व पामी

गुरुः—जीवने शुज कारण रूप एक पुण्य तत्व जाणवुं. एटले शुज कारण दान, दसा, परोपकार, करुणा, सेवा, जक्ति, उत्तम गुणवान् जीवना बहुत न करवां ए आदें अने प्रकारें शुज कारण जाणवां, एटले (शुज के०) शुद्ध रूप फलनी बांठायें परिणाम वत्ते ठे माटे ते आश्रवरूप जाणवां. एटले जीवने कारण तो शुज मढ्यां, पण तेमांहे जीवनो उपयोग जले तो ३

ए दक्षीयां बांधे तेवारे जीव, पुण्ण, अजीव, आश्रव अने वंध, ए पांच तत्व पामीयें नहीं तो शुभ कारणरूप जीवने एक पुण्ण तत्व जाणवुं.

७७ शिष्यः—एनवतत्त्वमांधी जीवने शुद्धकारणरूप केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—जीव, शुभाशुभ कर्मरूप कचरेलेपाणो, तेणें करी चार गतिरूप संस्तानां अनेक प्रकारनी विटवना जोगवे ठे, परंतु जो संवर अने निर्झरारूप शुद्ध कारण जीवने मळे, तो कर्मथकी ठोडावी मोक्ष नगरें पहुँचाडे. रीतें शुद्ध प्रकारें कारणरूप जीवने संवर अने निर्झरा ए वे तत्व जाणवां.

७८ शिष्यः—ए नव तत्वमांधी निश्चयथकी कार्यरूप केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—एबुंभूतनयने मत्तें निश्चयथकी कार्यरूप एक मोक्षतत्व जाणवुं. ते मोक्षपुरीमां तो आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्व पामीयें,

७९ शिष्यः—ए नव तत्वमांधी लौकिक मार्गमांहे केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—(लौकिकमार्ग के०) संतारहेतुमार्ग एटले शुभाशुभ विकाररूप संतारवृद्धिनां कारण तेववां तेने लौकिकमार्ग कहीयें, तेमां ठ तत्व पामीयें, जे कारणें राग, द्वेष, अज्ञान, मिथ्यात्व, विषय, कपाय, निद्रा, विकार, हांती, कुतूहल, अहंकार ममकाररूप अनेक प्रकारनी चैष्टाउं करवी, ते रीतें संतार वृद्धिनां कारण जाणवां. तेने लौकिकमार्ग कहीयें. अथवा तत्त्व संयम, पूजा, प्रभावना, जक्ति, इंद्रियदमन, वैराग्य, जावना, ए आदि अनेक प्रकारनी कष्टक्रिया करे ठे, पण आ जवमां यशःकीर्ति, लक्ष्मी, पुत्र, धन, परिवार, इच्छिनी बांठाये अथवा परजवें शेठ, तेनापति, साहुकार, वृद्धता, इंद्र, वासुदेव, चक्रवर्त्तीनी पदवी पामवारूप बांठाये परिणाम वत्तें एटले ठे तो लोकोत्तर मार्ग, पण अज्ञान दशाये करी संतार वृद्धि हेतुमां गयो माटें लौकिकमां जळ्यो, तेमां ठ तत्व पामीयें. एक तो जीव, अने शुभाशुभ विकाररूप पुण्ण पापनां दक्षीयां अजीवरूप अनंतां सत्ताये पागां ते आश्रवसूत ठे. ए दक्षीये जीव वंधाणो ते ठहुं वंधतत्व ठे.

८० शिष्यः—ए नव तत्वमांधी लोकोत्तर मार्गमां केटलांतत्वपामीयें ?

गुरुः—ए लोकोत्तर एटले लोकथकी उच्च चारगतिरूप संतारनी बांधाये रहित एक मोक्ष मार्गने साधे, तेने लोकोत्तर मार्ग कहीयें. एटले तमकेती, देशविरति तथा ठेते सातमे गुणठाणे वर्त्तता जे साधु मुनिरा, एम यावत् ठद्वत्त्य अवस्था लगें तवें जीव, लोकोत्तर मार्गमां जाण

वा, तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें. तथा तेरमे गुणवाणे शुद्ध ध्यानमां वर्त्तता केवली जगवान् पण लोकोत्तर एवा, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्व पामीयें.

१९२ शिष्यः ए नव तत्वमांथी जीवने बाधक दशा केटला तत्त्वनी

गुरुः—ए नव तत्वमांथी जीवने बाधक दशा ठ तत्त्वनी साथें वे के जीवने थनादि कालना सत्तायें जावकर्मरूप राग थने छेप, शत्रु लाग्ता ठे, तेनी चिकारें शुजाशुज विकाररूप आठ कर्मनां दलीयां ठे, ते दलीयांने अव्यकर्म कहीयें, ते आठ कर्मथकी उत्तर शोने अछावन्न प्रकृति जाणवी, ते प्रकृतिरूप कर्म जीव बंधाणो, करी चार गतिरूप संसारमां फरे ठे, ए रीतें जीवने बाधक दशा तेमां आगल मिथ्यात्वगुणवाणे कहां, ते रीतें ठ तत्व पामीयें.

१९३ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी जीवने साधक दशा केटला तत्त्वनी साथें

गुरुः—नव तत्वमांथी जीवने साधकदशा वे तत्त्वनी साथें जाणवी, राण के निगोदमां कर्म करी जीवनी चेतना दवाणी, पण अहंरानो अहं मो प्राग उघाडो हतो, तेणें करी जीवित पणुं हतुं तिहांथकी अहं निर्झारायें कालस्थितिने योगें करी जीव उंचो आव्यो, त्रसपणुं पाम्यो, ने पुखना उदयें आवक कुल, देवगुरुनी योगवाइ मली, परंतु शब्दसमा रूढ नयने मतें समकित जावरूप संवर, निर्झारा, ए वे तत्व जो जीवने साधककारी थाप, तो सकल कर्मथकी ओडावी जीवने मोक्ष नगरें पहुँचो माटे साधकदशारूप जीवने संवर थने निर्झारा, ए वे तत्व जाणवी.

१९४ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी जीवने सिद्धदशा केटला तत्त्वनी साथें

गुरुः—ए नव तत्वमांथी जीवने सिद्धदशा एक मोक्ष तत्त्वनी साथें जाणवी, कारण के एवंचूतनयने मतें सकल कर्म क्षय करी शुद्ध सत्ता निर्मा परमज्योति, सोकासोकप्रकाशक, अनंत गुणसंपन्न होय, तेने सिद्ध कहीयें, ते तो मोक्षमां होय, माटे मोक्षतत्त्वनी साथें सिद्ध दशा ठे.

१९५ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी संसारव्यापि केटलां तत्व पामीयें

गुरुः—व्यवहारनयने मतें 'संसरतीति संसारः' एटले चारगतिरूप संसारमां संसरुं तेने संसार कहीयें, तिहां पहेले गुणवाणे मिथ्यादृष्टि जी चारगतिरूप संसारमां संसरे ठे, तेमां आगल कहां, ते रीतें ठ तत्व

रीयें, अने समकित जावें चोथा गुणगुणायी मांमी यावत् अग्यारमे वारमे गुणगुणे द्रव्यस्य अवस्थायें साधु मुनिराज पण वत्तें ठे, ते पण चार गति रूप संतारमां व्यवहारनयने मत्तें संतरे ठे. माटे तेने संतारी कहीयें. तेमां आगल कल्यां. ते रीतें आठ तत्व पामीयें, तथा समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे जेदमे गुणगुणे केवली जगवान् वत्तें ठे, तेने व्यवहार नयने मत्तें संतारी कही बोलाव्या ठे, तेमां आगल कल्यां, ते रीतें नव तत्व पामीयें.

१९६ शिष्यः—ए नव तत्वमां तिखव्यापि केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—शुद्ध ध्यानरूप अज्ञियें करी अष्ट कर्म वाली, अष्ट गुण संपन्न, लोकने अंतें विराजमान. अनंतसुख जोगी, सादि अनंतमे जागे वत्तें ठे, तेने तिख जगवान् कहीयें. तेमां आगल कल्यां. ते रीतें त्रण तत्व पामीयें.

१९७ शिष्यः—ए नव तत्वने साते नयें करी जीवतुं गुणीपणुं केम जाणीयें ?

गुरुः—ए नव तत्वमांयी एक जीवतत्त्वने गुणी कहीयें, कारण के नेगम अने संग्रह नयने मत्तें पारिणामिक जावें करी सर्व जीव, पोताना स्वभाव रूप गुणमां रह्या वत्तें ठे, माटे ए वेहु नयने मत्तें सर्व जीव, सत्तायें ए क समान ठे, तेयी एक जेदें कहीयें, अने व्यवहार नयने मत्तें जीवना चोद जेद, वत्रीश जेद, तथा पांचशो त्रेशठ जेदपणे सर्व कर्मरूप जडनी सायें अनंतो काल जेला रह्या. माटे जडरूप पणें करी जड कहेवाणा, अने जलसूत्र नयने मत्तें अतरंग परिणामनी चिकाशें शुचाशुज कर्मने हेतुयें जीव, पुण्य पाप अजीवरूप आश्रवमां बंधाणो, तेणें करी चार गति रूप संतारमां पड्यो, माटे संतारी कहेवाणो अने शब्द तथा समजिरूढ नयने मते संवर निर्झरारूपपणे करी घाति कर्म ह्य कल्यां, तेवारें तेरमे गुणगुणे केवली कहेवाणो तथा एवंभूतनयने मत्तें सकल कर्म ह्य करी मोक्ष पण पामी लोकने अंतें विराजमान वत्तो, तेवारें तिख कहेवाणो, एम अनेक नयनी अपेकायें पंनितलोकने ए नवतत्वमां जीवतुं गुणीपणुं जाणवुं.

१९८ शिष्यः—ए नव तत्वमां जीवने अशुज गुण रूप केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—अशुज गुण ते पापने कहीयें, अने ते पापनां दलीयां अजीव, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दलीये जीव बंधाणो ठे, ए रीतें पाप, अ जीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्व जीवने अशुज गुणरूप जाणवां.

१९९ शिष्यः—ए नव तत्वमां जीवने शुज गुणरूप केटलां तत्व पामीयें ?

ગુરુ:-શુભગુણ તે પુણ્યને કહીયે તે પુણ્યનાં દલીયાં અજીવ છે તે વ રૂપ જાણવાં, અને એ દલીયે જીવ વંધાળો છે. એ રીતે પુણ્ય, આશ્રવ અને વંધ, એ ચાર તત્ત્વ જીવને શુભગુણરૂપ જાણવાં.

૨૦૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જીવને શુભ ગુણરૂપ કેટલાં તત્ત્વ

ગુરુ:-જીવ, શુભાશુભ વિકારરૂપ કર્મ કરી લેપાળો, તેથી રૂપ સંસારમાં અનેક પ્રકારે પીડા જોગવે છે, પણ જો શબ્દ નયને મતે સંવર નિર્જારારૂપ વે ગુણ સહાયકારી થાય, તો જીવને કર્મચક્રી ઠોડાવી શુભ કરે, અને અનંત ચતુષ્ટયરૂપ સદ્ગુણી પ્રગટ થાપે, માટે સંવર અને નિર્જારારૂપ વે તત્ત્વ જીવને શુભ ગુણરૂપ જાણવાં.

૨૦૧ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જીવને નિશ્ચયગુણરૂપ કેટલાં તત્ત્વ

ગુરુ:-એવંચૂતનયને મતે નિશ્ચય ગુણરૂપ એક મોક્ષતત્ત્વ જાણવું, કારણે જિહાં જન્મ નહીં, જરા નહીં, મરણ નહીં, રોગ નહીં, શોક નહીં, પીડા નહીં, આધિ નહીં, વ્યાધિ નહીં, હર્ષ નહીં, હેત નહીં, પ્રીતિ નહીં, સંતાપ નહીં, કર્મ નહીં, ક્રોધ નહીં, વાદ નહીં, વિવાદ નહીં, શત્રુ નહીં, મિત્ર નહીં, એવું (શિવ કે0) નિરુપડવ અચલિત અદ્વય પદની સ્થિતિ, અને ત સુખનું વાસરૂપ, તે મોક્ષ પદ કહીયે. તે જીવને નિશ્ચયગુણરૂપ જાણવાં.

૨૦૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે

ગુરુ:-પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના વે જ્ઞેદ છે, એક સર્વપ્રત્યક્ષ, અને વીજું દેશપ્રત્યક્ષ, તેમાં સર્વપ્રત્યક્ષ તો કેવલ જ્ઞાન છે, તિહાં કેવલી જગવાનું લોકનું સ્વરૂપ કેવલજ્ઞાને કરી પ્રત્યક્ષપણે જાણે છે, તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે, અને સિદ્ધતા જીવ પણ કેવલજ્ઞાને કરી સર્વજ્ઞાવ, પ્રત્યક્ષ પણે જાણે છે, તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયે, એ રીતે સર્વપ્રત્યક્ષનું સ્વરૂપ કહું, એ વે દેશપ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના વલી વે જ્ઞેદ છે. એક તો મનઃપર્યવજ્ઞાન, તે મન વર્ગણને પ્રત્યક્ષપણે જાણે, અને વીજું અવધિજ્ઞાન, તે પુદ્ગલવર્ગણને પ્રત્યક્ષ પણે જાણે, એ દેશપ્રત્યક્ષના વે જ્ઞેદ જાણવા, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના સ્વરૂપમાં આઠ, નવ તથા ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં.

૨૦૩ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી પરોક્ષજ્ઞાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે

ગુરુ:-પરોક્ષજ્ઞાનના ત્રણ જ્ઞેદ છે, એક આગમપ્રમાણ, વીજું અનુમાન પ્રમાણ, ત્રીજું ઉપમા પ્રમાણ, તિહાં જે દેવતાનાં સુખ, નરકનિગોદનાં

दुःख, ऊर्ध्वलोकना जाव, अधोलोकना जाव, तिर्था लोकना जाव, ए त्वे श्री जिन आगमयकी प्रमाण करे, ते प्रथम आगमप्रमाण जाणवुं. तथा कोइ जीव, अजीवरूप वस्तुने अनेक प्रकारनी उपमा आपी बोला वीये, जेम तीर्थकरने गंधहस्तीनी उपमा, चिंतामणि रखनी उपमा, ए री तें ते वस्तुना गुणप्रमाणें जीव अजीव वस्तुने उपमा देवी. ते वीजुं उपमाप्रमाण जाणवुं. तथा कोइना घरमां धूमाडो देखी अग्निनुं प्रमाण धाय, तेमज कोइकुं मुख देखी हर्ष, शोक अथवा रोग चिंतानुं प्रमाण था य, एवुं अनेक प्रकारनुं जे जाणपणुं तेने अनुमानप्रमाण कहिये. ए रीतें सम्यक् ज्ञानना धणीने ए त्रण प्रकारें परोक्ष ज्ञाननुं जाणपणुं होय, तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीये. अने जे मिथ्यात्वी जीवने ए त्रणे प्रकारें परोक्षज्ञाननुं जाणपणुं होय, तेमां ठ तत्व पामीये,

१०४ शिष्यः—ए नव तत्वमांघी स्वाभाविक तत्व केटलां पामीये.

गुरुः—जीव, जेवारें पोताना स्वभावमां रहे, तेवारें संवर कहिये अने ज्यां सुधी संवरमां जीव रहे, त्यां सुधी समय समय अनंतां कर्म निर्जारा वे, अने निर्जारा धाय, तेवारें जीव, मोक्षपद पामे, कारण के ॥ गाथा ॥
 कृणु अरु जे अथ टले, ते न टले जवनी कोड ॥ तपस्या करतां अतिघणी, पण नावे ज्ञान तणी कोइ जोड ॥ १ ॥ अर्थः—एक घडीमां ठ कृणु धाय तेवुं अरु कृणु एटले एक घडीनो वारमो जाग थयो, एटली वार सत्ताग तना चिंतनरूप संवरमां जीव रहेतो थको जेटलां कर्म खपावे, तेटलां कर्म कोडिजव सुधी ठठ, अठम, मात्त, खमण आदिक तपस्या करतां न खपे, ए परमार्थ जाणवो. ए रीतें एक अंतरमुहूर्त स्वरूपना चिंतनरूप संवरमां रहेतो थको जीव, घातीकर्म दाय करी केवल ज्ञान पामे, अने पठी अघाति कर्म खपावी मोक्षपद पामे. एम ए नव तत्वमांघी जीव, संवर, निर्जारा अने मोक्ष, ए चार तत्व स्वाभाविक जाणवां.

१०५ शिष्यः—ए नव तत्वमांघी विज्ञाविक तत्व केटलां पामीये ?

गुरुः—कोइ जीव, शुभाशुभ विज्ञाव दशारूप परिणामें करी, पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप बांवे, ते आश्रवभूत जाणवां. माटे जीव, पुण्य, पाप, अजीव, बंध अने आश्रव, ए ठ तत्व विज्ञाविक जाणवां.

१०६ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांघी समकेतीने साध्यसाधनरूप केटलां दंड ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी समकेतीने साध्यरूप एक तत्त्व अने
 प वे तत्त्व पामीयें, ते आवी रीतें:—शब्दनयने मतें समकेत
 जीव वत्तें ठे, ते एवुं चिंतवन करे ठे, जे माहारे जीवें कर्मवशें करी
 रमां फरतां थनंता पुनस परावर्त्तन कस्यां, तेणें करी अज्ञानपणे
 विराधनाउं करी, एटखे केवली, वद्वस्थ मुनिराज, तीर्थयात्रा,
 प्ररूपित धर्म, समकेती, देशविरति, ब्रह्मचारी, ए आदें देइने
 रता गुणी जीवो तेना अवरणवाद बोलीने विराधनाउं करी, एम
 फरतां अज्ञानने वशें करी में एवा उत्तम, गुणीजीवोनी निंदा
 इष्ट्या करी, ते कमें वांटाणो थको अनेक प्रकारें विटवना जोगवी,
 में छुष्ट पापी जीवें आज्ञानपणे एक इंड्रिय सुखनाज सावय
 प्रकारें जीवने वेदना, भेदना, ताडना, तर्जना, प्रमुख दुःख पीडा
 यी, एटखे एक समकित गुण विना माहारे जीवें मिथ्यात्वजावें करी
 आकरा निविड कर्मना बंधप्रत्यें बांध्या, तेणें करी जारी थइने
 जीवें नरक निगोदमां थनंतां दुःख जोगव्यां, एम दुःख
 जवस्थितिने योगें करी जेवारें पुण्यरूप बोलावानी सहायें प्रसपणुं
 ड्रिय परबडा, मनुष्यनो अवतार, देव गुरुनी योगवाइ मली, तेवारें महो
 ष्ये करी तत्त्वमयी, तत्त्व प्रकाशिनी, तत्त्वस्वरूपजासिनी देशना, गु
 सांजली, तेथी महारी मिथ्यात्वनी बुद्धि बिलय थइ, थने हुं बो
 ना लाजप्रत्यें पाम्यो, एवा प्रकारनी जावनायें समकेतदृष्टि जीव
 स्वरूपनी निर्मल प्रतीति करवा सारु जीवादिक नव पदार्थेनुं जाण
 रुमुखें करे, ते आवी रीतें:—नेगमादि सात नय, इन्द्रियास्तिक दश नय
 योयास्तिक ठ नय, कारण पांच, कारक ठ, हेय, झेय, उपादेय, नि
 व्यवहार, इव्य, जाव, उत्सर्ग, अपवाद, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, नि
 माण, तथा इव्य, क्षेत्र, काल, जाव, ए इव्यादि चार जांभेणां
 नित्य, अनित्य, सत्, थसत्, एक, अनेक, वक्तव्य, अवक्तव्य, त्व
 थाव पडें करी, पइइव्यनुं तथा नव तत्त्वनुं स्वरूप गुरुमुखें जा
 विनंगी, सतनंगी, अनेकजंगी, ए रीतें अनेक प्रकारें नव तत्त्व प
 जाणयणुं करी स्वसत्ता परसत्तानी जासनरूप जेणें प्रतीति करी ठ
 तिहां म्वसत्ता ते एक निश्चयनयें करी शुद्ध, निर्मल, परमज्योति

लोकयकी रहित, शुद्ध, चिदानंद, वस्तुगतें. सत्तायें सिद्धसमान, अखं
द, अक्षित, शाश्वत, एवं पोताना आत्मानुं स्वरूप तेनी जेणें अंतरंग जा
नरूप जाणपणानी प्रतीति करी ठे, ते जीव, स्वसत्तायें रक्त कहियें अने
परसत्ता ते शुभाशुभ विकाररूप कर्मनुं ग्रहण करवुं अने पठी तेथकी
उपना जे फलरूप विकार, इंद्रियना तावय, तेनेविषे मग्नपणे, एकाग्र
चेतें वर्तवुं. एवा परिणाम जे जीवना वत्तें ठे, ते जीव, परसत्तायें रक्त
कहियें. ए स्वसत्ता अने परसत्तानो अर्थ जाणवो.

हवे समकेती जीव, अज्ञानदशाधी रहितथको उदासी परिणामरूप
वेरक्तचावें इंद्रियरूप विकारयकी रहित, एक पोताना आत्मानी सिद्ध
मान जेणें प्रतीति करी ठे ॥ श्लोक ॥ यः परात्मा परंज्योतिः, परमः पर
मंदिनाम् ॥ आदित्यवर्णस्तमसः, परस्तादामनंति यं ॥ १ ॥ सर्वे येनोन्मूल्यं
ते, समूलाः क्लेशपादपाः ॥ मूर्ध्ना यस्मिन्नमस्यंति, सुरासुरनरेश्वराः ॥ २ ॥
इत्यादि ॥ अस्यार्थः—जीव ठे ते परमात्मा ठे, परमज्योति ठे, पंचपरमेष्टि
प्री पण अधिको पूज्य ठे, केस के पंचपरमेष्टी तो मोक्ष मार्गना देखाड
नार ठे, पण मोक्षनो जावावालो तो आपणो जीव ठे, अज्ञाननो मटाड
नार ज्ञानदृष्टियें करी पोताना स्वरूपनो जाणनार, सर्व कर्मक्लेशनो खपाव
नार, एवो पोतानो आत्मा ध्यावो. तेहीज परम श्रेयनुं कारण ठे, शुद्ध ठे,
परम निर्मल ठे, एवो आत्मा उपादेय जाणी सईहे. जेह्वुं पोताधी निर्वहे,
तेवो त्यागवैराग्यनां प्रवर्तें. एवे श्लोक श्रीहैमाचार्यकृत वीतरागस्तोत्रना ठे.

एटडे धनने परवस्तु जाणी, सुपात्रने दान आये, इंद्रियना विकारने
कर्म बंधनां कारण जाणी, तेने परिदूरी शीज पाडे. आहार पुज्ज परव
स्तुनो ठे. ते शरीरपुष्टिनुं कारण ठे, अने शरीरपुष्ट कीधे इंद्रियना विष
यनी पुष्टि पाय, ते सर्व परस्वभाव जाणवो. माटे तिदांयकी समकेती
जीव, विरक्त जावें. संसार उदासी. त्यागरूप वैराग्य जावनायें वर्ततां एक
पोतानी सत्तायें वस्तुधर्मनी जेणें प्रतीति करी ठे, अने पोतानी आत्मन
साधवाने विषे जेनुं चित्त उजमाउपणे उचमनां प्रवर्तें ठे. एवी रीतें
ज्य जेनुं एक चोगुं ठे. अने (साधन के०) जे संवर निज्जगत्पर वन.
विरक्ताण, पोता, तानाधिक, पंडितनां, तीर्थयात्रा, पूजा, प्रभावना, न
स्तव, ध्यान, स्मरण, इत्यादि अनेक प्रकारें साधना ठे. पण साध्य ना

૨૧૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી અઢીઠીપચ્યાપિ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-અઢી ઠીપમાં મિથ્યાત્વી જીવ રહ્યા છે, તે આશ્રયી ઠ તત્ત્વ પામીયેં. અને સમકેતજાવે ઠગ્ગસ્ય અવસ્થા પર્યંત જે જીવ વર્તે છે, તે નિર્જા રાપત્યે કરે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને તેરમે ગુણઠાણે કેવલી જગ વાન્ વર્તે છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૧ શિષ્ય:-એ નવતત્ત્વમાંથી અઢીઠીપથી વાહેરના લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ ?

ગુરુ:-અઢી ઠીપથી વાહેર તિર્યંચ જીવ રહ્યા છે, અને દેવતા, વિદ્યાધર તથા મુનિરાજનું અઢીઠીપ વાહેર આવાગમન છે, માટે તિહાં મિથ્યાત્વી જીવમાં ઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને સમકેત જાવે જે જીવ વર્તે છે, તેમાં આઠતત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જર્ઘ્વ લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-જર્ઘ્વલોકમાં વૈમાનિક દેવ રહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ રહ્યા છે, પાંચ સ્યાવરના જીવ રહ્યા છે, અને નિગોદીયા જીવ રહ્યા છે, તેમાં સિદ્ધના જીવ આશ્રયી ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, અને મિથ્યાત્વી જીવ આશ્રયી ઠ તત્ત્વ પામીયેં, તથા સમકેતી જીવ આશ્રયી આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૩ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી તિર્ઠા લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-તિર્ઠા લોકમાં જે મિથ્યાત્વી જીવ છે, તે આશ્રયી ઠ તત્ત્વ અને સમકેતજાવે ઠગ્ગસ્ય અવસ્થા પર્યંત જે જીવ વર્તે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ, તથા તેરમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાન્ વર્તે છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૪ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી અધોલોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-અધોલોકમાં જવનપતિ, દેવ તથા નારકીના જીવ અને પાંચ સ્યાવરના જીવ, તથા નિગોદીયા જીવ રહ્યા છે, તેમાં સમકેતી જીવ આશ્રયી આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને મિથ્યાત્વીજીવ આશ્રયી ઠ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૫ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી વ્યવહાર નયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-વ્યવહારનયનો મૂલજેદ તો એક છે, અને વિસ્તારથકી ઠ જેવ જાણવા. તે આવી રીતે:-એક તો અશુદ્ધવ્યવહાર નય છે, તે અશુદ્ધવ્યવહારનયે કરી, જીવમાં અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ, એ અનાદિકાલનાં શત્રુમૂત ઘડ લાગ્યાં છે. તેણે કરી જીવમાં અશુદ્ધપણું જાણવું. માટે એ અશુદ્ધતાની ચિ કાશે કરી જીવને સમય સમય અનંતાં કર્મરૂપ દલીયાં સત્તાયે લાગે છે,

૧ અશુદ્ધતા જીવને અનાદિની જાણવી, ૨ રીતે ૧ અશુદ્ધ વ્યવહારનયે જીવ કર્તા જાણવો. તેનું સ્વરૂપ સંક્ષેપમાત્ર કહ્યું.

હવે વીજો શુદ્ધવ્યવહાર નય છે. તેણે કરી જીવ, દાન, શીયલ, તપ, જાગૃત્તા, પૂજા, પ્રજાવના, સેવા, જ્ઞાતિ, સાહમ્મિવાત્સલ્ય અને વિનય, વેચાવચ, ઉપકાર, કરુણા, દયા, યજ્ઞ, મનોહર વચન ઘોલવું, સર્વ જીવનું રૂઢું ચિંતવવું, ૧ આદે દેશ અનેક પ્રકારે જીવ શુદ્ધવ્યવહારનયે કર્તા જાણવો.

હવે ત્રીજો અશુદ્ધવ્યવહાર નય. તેણે કરી જીવ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, વિષય, કપાય, નિદ્રા, વિકથા, હાંસી, વિનોદ, નિંદા, ઈર્ષ્યા, ઇર્ષ્યા, ચાડી, મૂર્ઝા, મમતા, હિંસા, મૃષા, અદત્ત, મેથુન, ૧ આદે દેશને અનેક પ્રકારે જીવ, અશુદ્ધ વ્યવહારનયે કર્તા જાણવો.

હવે ચોથો ઉપચરિતવ્યવહારનય. તેણે કરી જીવ, ધન, કુટુંબ, પરિવાર, હાટ, ઘર, વહાર, ગામ, ગરાસ, દેશ, ચાકરૂપ દાસ, દાસી, વાણોતર, રાજકુલ, ક્ષેત્ર, સલાં, વાડી, વન, આરામ, કૂવા, વાવ, સરોવર, નવાણ, ૧ આદિ અનેક પ્રકારની જે વસ્તુ પોતાયકી પ્રત્યક્ષ જૂદી છે, તેને જીવ, અજ્ઞાનપણે પોતાની કરી જાણે છે, તેને મહારું મહારું કરતો ફરે છે, તેથી તેના પાપનો અધિકારી થાય છે, ૧ ઉપચરિતવ્યવહારનયે જીવ; કર્તા જાણવો.

હવે પાંચમો અનુપચરિત વ્યવહારનય. તેણે કરી જીવ, શરીરાદિક પર વસ્તુ જે પોતાના આત્મસ્વરૂપથી પ્રત્યક્ષપણે જૂદી છે, પરંતુ પારિણામિક જાણે છોલીજૂતપણે એકઠી જીવની સાથે મલી રહી છે, તેને જીવ, પોતાની કરી જાણે છે, જો પણ જીવેં એવાં શરીર તો સંસારમાં અનંતી વાર કહ્યાં, અને અનંતી વાર મૂક્યાં, તો પણ અજ્ઞાનપણે જીવ, પોતાની કરી જાણે છે, તેથી તેને વાસ્તે અનેક પ્રકારનાં હિંસાદિક પાપેં કરી જીવને પુષ્ટ કરે છે, ૧ અનુપચરિતવ્યવહારનયે જીવને કર્તા જાણવો.

૧ પાંચ પ્રકારે વ્યવહારનયમાં જે જીવના પરિણામ વર્તે છે, તે જીવ, શુદ્ધા શુદ્ધરૂપ ફલ પ્રત્યે પામે, ૧ પાંચ વ્યવહાર તે શુદ્ધસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણ ઘણે જાણવા. એમાં વર્તનારો જીવ, મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય, તેમાં ઠ તત્ત્વ પામીયેં.

હવે ઠઠો શુદ્ધવ્યવહાર નય, એટલે શુદ્ધાશુદ્ધકર્મરૂપ કચરામાં જીવ, લે પાળો છે તિહાંથીકી શુદ્ધનિર્મલતાનો કરનાર, તેને ઠઠો શુદ્ધવ્યવહાર નય કહીયેં. એટલે નીચેના ગુણઘણાનું ઘોડવું અને ઉપરલા ગુણઘણાનું લેવું,

तेने शुद्धव्यवहारनय जाणवो. माटे पहेले गुणगणे मोहनीय कर्मनी सात प्रकृति खपावी, चोथे गुणगणे आव्यो, तेवारें आत्माना अनंता गुणमां हेथी एक समकेत गुण प्रगट्यो, एटली जीवने शुद्धता थइ. एमज चोथे थी पांचमे, पांचमेथी ठेठे, ठेठेथी सातमे, एम यावत् अगीयारमे वारमे गुणगणे ठेठस्य अवस्था पर्यंत जे जीव वत्तें ठे, तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

तथा समजिरूढनयने मतें तेरमे चौदमे गुणगणे केवली जगवान् शुद्ध व्यवहारमां वत्तें ठे, तेमां नव तत्त्व पामीयें, एटले चौदमे गुणगणे केवली जगवानने पण पंचलघु अक्षररूप कार्य करवुं वाकी ठे, तेथी एटली जीवने अशुद्धता जाणवी. ते अशुद्धताने टाळे अने शुद्धता निपजावे, तेने शुद्धव्यवहार नय कह्दीयें. एटले जेम जेम आगलनां गुणगणानुं ठोडवुं अने उपरलां गुणगणानुं लेवुं, तेने शुद्धव्यवहारनय जाणवो. ए रीतें ठ प्र कारें व्यवहारनयना स्वरूपमां ठ, आठ तथा नव तत्त्व जाणवां.

११६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निश्चयनयमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—एवंभूतनयने मतें जीवें १ ज्ञानावरणीयकर्मनी पांच प्रकृति दाय करी अनंत ज्ञान प्रगट कखुं, २ दर्शनावरणीय कर्मनी नव प्रकृति दाय करी अनंत दर्शन प्रगट कखुं, ३ वेदनीयकर्मनी वे प्रकृति दाय करी अव्यावाध सुख प्रगट कखुं. ४ मोहनीय कर्मनी अष्टावीश प्रकृति खपावी, दायिक समकेत अने यथाख्यातचारित्र प्रगट कखुं. ५ नामकर्मनी एकशो त्रण प्रकृति खपावी, अक्षरपी गुण प्रगट कख्यो. ६ आयुःकर्मनी चार प्रकृति खपावी, अक्षयस्थितिगुण प्रगट कख्यो, ७ गोत्रकर्मनी वे प्रकृति खपावी, अ गुरुलघुगुण प्रगट कख्यो, ८ अंतरायकर्मनी पांच प्रकृति खपावीने, अनंत वीर्यशक्तिरूप गुण प्रगट कख्यो. ए रीतें ए आठ कर्म अनादिकालनां आत्म गुणने घातक हतां, आत्मगुणने रोधक हतां, आत्मगुणने आवस्था ह ता, तेने शुद्धध्यानरूप अश्रियें करी आत्मप्रदेशयकी अष्ट कर्म वाली अष्टगुणसंपन्न लोकने अंतें विराजमान सादि अनंतमे जागें अनंता सि रू परमात्मा एवंभूतनयने मतें थया ठे, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें त्र ण तत्त्व पामीयें. ए रीतें नव तत्त्वमांथी निश्चयनयमां त्रण तत्त्व जाणवां.

११७ शिष्यः—जीवना व्यवहारप्राण ते कयां ? अने निश्चयप्राण ते कयां ?

गुरुः—व्यवहार नयना मतवालो तो बाह्ययकी जेनुं जेवुं स्वरूप देखे,

તેને તેહવું કહી બોલાવે, ઇટલે ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં જીવ નવ નવા જ વેં કરી એકંદ્રિયથી માંની પંચેંદ્રિય પર્યંત દેવતા, નારકી, તિર્યંચ અને મનુષ્ય નામ ધરાવી ચવવું ઉપજવું કરે છે, માટે જે ગતિમાં ઉપજે, તે ગતિનાં જે પ્રાણ જીવ ધરે છે, તે વ્યવહારનયે પ્રાણ જાણવાં, અને નિશ્ચય પ્રાણ તો જીવને સત્તાગતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગરૂપ છે. એ જીવનાં નિશ્ચયપ્રાણ તે સદાકાલ શાશ્વતાં છે, એનો કોઈ કાલે વિનાશ થતો નથી. ઇટલે વ્યવહારપ્રાણની તો ઘટ વધ થાય, ગતિયેં ગતિયેં વિનાશ થાય, પરંતુ નિશ્ચયપ્રાણ તો શાશ્વતાં જાણવાં.

૨૧૭ શિષ્ય:-એક મુઠીમાં જીવ કેટલા પામીયેં ?

ગુરુ:-નિગોદિયા ગોલા લોકાકાશપ્રમાણે અસંખ્યાતા છે, ઇટલે ચૌદ રાજલોક, જીવેં કરી કાજલની કૂપી પ્રમાણેં જલ્યો છે, અને એક મુઠીમાં પણ નિગોદના ગોલા અસંખ્યાતા છે, તેમાં અનંતા જીવ પામીયેં.

૨૧૯ શિષ્ય:-પદ્મવ્યમાંદેલાં એક મુઠીમાં કેટલાં દ્રવ્ય પામીયેં ?

ગુરુ:-એક મુઠીમાં ઠાે દ્રવ્ય પામીયેં, કેમ કે લોકમાં ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અધર્માસ્તિકાયના પણ અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને આ કાશાસ્તિકાયના પણ અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, તેમ નિગોદિયા ગોલા પણ તે પ્રમાણેં અસંખ્યાતા છે, અને તે અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા જેદ છે, તેથી એક મુઠીમાં પણ ધર્મ, અધર્મ અને આકાશના અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણવા. તેમ જીવ પણ અનંતા જાણવા. જેમ કોઈ એક વેયેં પેશાનાર પેશાનાર લાલ શ્યોપધી લાંમીને જેલી કરી તેમાંથી એક ચપટી જરીને આપે, તેને લલ શ્યોપધી કહીયેં, અને મહોટો ઢગલો પડ્યો છે તેને પણ લલ શ્યોપધી કહીયેં. એ દૃષ્ટાંતેં ચૌદ રાજલોકમાં પણ એકેક દ્રવ્યના અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણવા અને એક મુઠીમાં પણ અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણવા, ઇટલે એક મુઠીમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને નિગોદીયા જીવના ગોલા પણ અસંખ્યાતા આદ્યા, માટે એક ધર્માસ્તિકાય વીજું અધર્માસ્તિકાય, ત્રીજું આકાશાસ્તિકાય અને ચોથું જીવાસ્તિકાય, એ ચાર દ્રવ્ય યયાં. હવે તે નિગોદમાંદેલો એક ગોલો લહિયેં, તેમાં અસંખ્યાતી નિગોદ છે, તે અસંખ્યાતીમાંથી એક નિગોદ લહિયેં તેમાં અનંતા જીવ છે, તેમાંદેલો એક જીવ લહ્યેં, તેના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને જીવના એકેકા પ્રદે

तैं कर्मनीं कर्मनीं योगवादीं लागीं है, जेने एकेक योगवादीं कर्मनीं पुन
 ह पदवाक्यना गता है, ए पांचवें कृतवाक्यना जे, जेने ए पदवाक्यना
 गता बाब लागता है, सोई एकेक परमात्मजनां कर्मनीं कृतवाक्य
 गता बाब बड़ी कयो, सोई बहुत वाक्यवाक्य पद कर्मनीं कहीये, जेने ए
 वाक्यना नो पता ए वाक्यना है, ए रीति एक मुनीनां न ज्ञान ज्ञानवा.
 २२० शिष्यः—जीवना पांचवें प्रमाण जेद है, तेमांवी देवता जेवना

जीव मरना पामे जेने कहेला जेवना जीव नही मरना पामे ;

शुभः—जीवना पांचवो प्रमाण जेवमांवी देवताना ज्ञानवाक्यवाक्यना गता
 ए जेद नही मरे, तथा मायावीना ज्ञानवाक्यवाक्यना गता जेद नही मरे,
 तथा पुनर्जीवा मनुष्यना ज्ञानवाक्यवाक्यना ज्ञानी जेद नही मरे, ए नी
 है नही नही (१०२) जेद नही मरे, दासीना (२०१) जेदवासा मरे,

ए रीति नव वाक्यना ज्ञानवाक्यवाक्यना जीवना हितने एकेक कर्मनि
 रूप रज निर्मल वाक्यने वाक्ये वाक्यना परमात्मा प्रतीति वाक्यने दीपक
 समान, आत्मावी जीवने आनरण समान नववाक्य विचार कयो ॥

॥ एके वाक्यवाक्यवाक्यवाक्यना कहीये ठेये ॥

॥ दोहा ॥ माया जाख नृपी परी, धृत शरीर विचार ॥ जवजल ना
 राय पंतसम, धर्म हियमां धार ॥ १ ॥ धर्मपथी धन संपजे, धर्म सुखी
 या एवे ॥ धर्म धन वषे पाणुं, धर्म करे जग कोय ॥ २ ॥ धर्म करे जे प्रा
 रीया, ते सुखीया जगमांय ॥ जगमां स्तु जीजी करे, आबी लागे पाय ॥
 ३ ॥ धर्म धर्म स्तु को करे, धर्म न जाये कोय ॥ धर्म शब्द जगमां बडो,
 धिरजा चोख सोय ॥ ४ ॥ आत्मसाखें धर्म जे, त्यां जननुं शुं काम ॥ जन्मन
 रंजन धर्मनुं, मूढ्य न एक पदाम ॥ ५ ॥ पोचैगा तब कहैगा, तब सग क
 यो न जाय ॥ मनमें रोय नही करो, जडके जानी जाय ॥ ६ ॥ माणत होणां
 मुखफितु है, तो साध्य कहांते दोत ॥ साध हुवा तब सिद्ध जया, केनी न
 नही ज्योत ॥ ७ ॥ साधु जया तो क्या हुवा, न गया मनका छेद ॥ समता
 सुं चित साय कर, अंतरदृष्टि देख ॥ ८ ॥ चेतन तें परच्यो नही, क्या हुवा
 प्रतधार ॥ शक्ति विदूषा खेतमें, कृपा घनाइ बाह ॥ ९ ॥ आनम अनुभव
 वासवी, कोइक नमस्ती रीत ॥ नाक न पकरे वासना, वानप्रहे परतीन
 ॥ १० ॥ श्री जिनवाणी तुं नमी, कीजें आत्म शुद्ध ॥ चिदानंद मुख

पामीयें, मिटे अनादि अशुरू ॥ ११ ॥ शुद्धातमदर्शन विना, कर्म न बूटे
 कोय ॥ ते कारण शुद्धातमा, दर्शन करो धिर होय ॥ १२ ॥ आतम अनु
 जव रमणयें, मटे मोहअंधार ॥ आपस्वरूपमें जलहृत्से, नहीं तस अंत
 अपार ॥ १३ ॥ तिहां आतम त्रिविधा कह्यो, बाहिर अंतर नाम ॥ परमातम
 तिहां तीसरो, सो अनंत गुणधाम ॥ १४ ॥ प्रथम बहिरात्मलघन ॥ पुनलसे
 रातो रहे, जाने एह निधान ॥ तसलाजें लोच्यो रहे, बहिरातम अजिधान ॥ १५ ॥
 द्वितीय अंतरात्म लघन ॥ पुनल खलसंगी परें, सेवे अवसर देख ॥ तनु
 शक्ति ज्युं लकड़ी, ग्यानजेद पद लेख ॥ १६ ॥ बहिरातम तज आतमा,
 अंतर आतम रूप ॥ परमातमने ध्यावतां, प्रगटे सिद्ध स्वरूप ॥ १७ ॥ पु
 नल जाव रुचे नहीं, तांयें रहे उदास ॥ सो अंतर आतम लहे, परमातम
 परकाश ॥ १८ ॥ सिद्ध स्वरूपी जो कहूं, पण कहु देखुं न रूप ॥ अंतरदृष्टि
 विचारतां, ऐसे न सिद्ध अनूप ॥ १९ ॥ अनुजव गोचर वस्तुका, जाणे ए
 हि अजाद ॥ कहन सुननमें किसुं नहीं, पामे परम आल्हाद ॥ २० ॥ उदा ॥ आ
 तम परमातम हुई, अनुजव रस संगतें ॥ छेतजाव मल नीसरे, जगवंतनी ज
 कतें ॥ २१ ॥ दोहा ॥ आतमसंगें विलसतां, प्रगटे वचनातीत ॥ महानंद रसमो
 कलो, सकल उपाधि रहीत ॥ २२ ॥ सिद्धस्वरूपी आतमा, समता रस जरपूर ॥
 अंतरदृष्टि विचारतां, प्रगटे आतम नूर ॥ २३ ॥ आपें आप विचारतां, मन पा
 मे विशराम ॥ रस स्वादित सुख उपजे, अनुजव ताको नाम ॥ २४ ॥ अनु
 जव चिंतामणि रतन, अनुजव है रसकूप ॥ अनुजव मारग मोहको, अनु
 जव शुद्ध स्वरूप ॥ २५ ॥ चिदानंद चिन्मय सदा, अविचल जाव अनं
 त ॥ निर्मलज्योति निरंजनो, निरालंब जगवंत ॥ २६ ॥ कतकमल पर
 पंथकी, निःसंगें निलेंप ॥ जिहां विजाव दुर्जावनो, नहीं लवलेशें खेप ॥
 ॥ २७ ॥ ज्युं नवनीतको जल बले, तव प्रगटे घृत खास ॥ तिम अंत
 र आतमथकी, परमातम परकाश ॥ २८ ॥ शुद्धातम जावें रहे, प्रगटे
 निर्मल ज्योति ॥ तें त्रिजुवनशिर मुकुटमणि, गइ पाप सवि ठोति ॥
 ॥ २९ ॥ निजस्वरूप रहेतां थकां, परस्वरूपको नाश ॥ सहज जावथी
 संपजे, उरते वचन विलास ॥ ३० ॥ अंतरदृष्टि देखीयें, पुनल चेतन रू
 प ॥ परपरिणति होय वेगली, न पडे ते जवकूप ॥ ३१ ॥ अंतर्गत जा
 य्या विना, जे प्रहेरे मुनिवेश ॥ शुद्धक्रिया तस नवि हुये, इम जाणो ध

रो नेह ॥ ३२ ॥ अंतर्गतनी वातडी, नवि जाणे मति अंध ॥ केवललिंग धारी तणो, न करो तेह प्रसंग ॥ ३३ ॥ अंतर आत्मस्वज्ञाव ठे, ते जाणे मुनिराय ॥ कर्ममल दूरें करे, एम जाणो मनमांय ॥ ३४ ॥ आत्म वस्तु स्वज्ञाव ठे, ते जाणे रुपिराय ॥ अध्यात्म वेदी कहे, इम जाणो चित्तमांय ॥ ३६ ॥ आत्म ध्यानं पूर्णता, रमता आत्म स्वज्ञाव ॥ अष्ट कर्म दूरें करे, प्रगटे शुद्ध स्वज्ञाव ॥ ३६ ॥ लाख कोड वरसां लगे, किरिया यें करी कर्म ॥ झानी आसोद्यासमां, इम जाणे ते मर्म ॥ ३७ ॥ अंतर मे ल सवि उपशमे, प्रगटे शुद्ध स्वज्ञाव ॥ अव्यावाध सुख जोगवे, करी कर्म अज्ञाव ॥ ३७ ॥ अक्षय रुझि लेवा जणी, अष्ट कर्म करो दूर ॥ अष्ट कर्म ना नाशथी, सुख पामे जरपूर ॥ ३८ ॥ संतोषीय सदा सुखी, सदा सुधार स दीन ॥ इंद्रादिक जस आगलें, दीसे दुःखीया दीन ॥ ३८ ॥ जे सुख न हिं सुररायने, नही राया नहीं राय ॥ आत्म सुखने अनुजवे, ते संतोष पसाय ॥ ४१ ॥ सुरगण सुख त्रिहुं कालनां, अनंत गुणां ते कीध ॥ अनं तवगें वर्गित कस्यां, तोपण सुख समीध ॥ ४२ ॥ ते सुखनी श्रुता करो, मूको पुजलसंग ॥ अष्टसुखने कारणें, दुःख जोगवो परसंग ॥ ४३ ॥ अथ तृतीय परमात्म लक्षण ॥ दोहा ॥ प्यारो आप स्वरूपमां, न्यारो पुजल खे ल ॥ सो परमात्म जाणीयें, नही जस जवको मेल ॥ ४४ ॥ नामात्म बहिरात्मा, थापना कारण जेह ॥ सो अंतर अव्यात्मा, परमात्म गुण जेह ॥ ४५ ॥ जावात्म सो देखीयें, कर्ममर्मको नाश ॥ स करुणा जगवं तकी, जावें जाव उदास ॥ ४६ ॥ परम अध्यात्मने लखे, सद्गुरु केरे संग ॥ तिनको जव सफलो हुवे, अविहड प्रगटे रंग ॥ ४७ ॥ धर्म ध्या नको हेतु है, शिवसाधनको खेल ॥ असो अवसर कब मिले, चेत सके तो चेत ॥ ४८ ॥ वक्ता श्रोता सब मिले, प्रगटे निज गुण रूप ॥ अखय खजानो ग्यानको, तीन जवनको भूप ॥ ४९ ॥ अष्टकर्म वन दाहिकें, तप सिद्ध जिनचंद ॥ तासम जो अप्पा गणे, ताकूं वंदे इंद ॥ ५० ॥ कर्मरोग ओषध समी, ग्यान सुधारस वृष्टि ॥ शिवसुख अमृत सरोवरें, जय जय सम्यग्दृष्टि ॥ ५१ ॥ ज्ञानवृद्ध सेवो जविक, चारित्र समकित मूल ॥ अ जर अगम फल पद लहो, जिनवर पदवी फूल ॥ ५२ ॥ ए रीतें बहिरात्मा दिक त्रण आत्मानुं स्वरूप अध्यात्म वावनीयें करी जाणवुं.

हृवे जीव स्वरूपनुं ध्यान करवाने गाथा कहे ठे:- अहमिको सखु सुखो, निम्ममउं नाण दंसण सम्मग्गो ॥ निम्म निउत्तचित्तो, सबे एए रूपं नेमि ॥१॥ अर्थ:-ज्ञाती जीव एवी रीतें ध्यान करे जे हुं एक तुं, परपुन खयी न्यारो तुं, निश्चयनयें करी शुरू तुं, माहारं ज्ञान कर्ममखयी न्यारं ठे, निर्मम एटखे ममतायी रहित तुं, ज्ञान दर्शनयी जख्यो तुं, हुं महारा ज्ञानजाव सहित तुं, हुं महारा गुणमां रह्यो तुं, ते चेतना गुण महारी सत्ता ठे, एवुं पोतानुं आत्मस्वरूप तेने ध्यावतो सर्व कर्मने दूय करे ठे.

हृवे समकेतनी शुद्धि करवा सारु निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देव, गुरुं थने धर्मनुं स्वरूप देखाडे ठे.

२२१ निश्चययकी शुरू देव ते आपणो जीव, निष्पन्नस्वरूपी, तत्त्व मणी, आपणा आत्मानुं तरण तारण ऊहाज ते आपणो आत्मा ठे, सर्व कर्म क्लेशनो खपावनार थने थनंतगुणरूप खझीनो प्रगट करवा वाखो आपणो जीव ठे, माटे पोताना आत्मानुं ध्यान एकाग्र चित्तें करतो आ राधना करतोयको जीव, संसार समुद्रना (तीर के०) कांठा प्रत्यें पामे.

२२२ तथा व्यवहारयकी सुदेव ते श्रीथरिहंत जगवान् धार गुणें करी सहित, चोत्रीश अतिशयें करी विराजमान, पांत्रीश वाणीरूप गुणें करी ज व्य प्राणीने हितोपदेश करता थारीसानी पेरें निमित्त कारणरूप जाणवा.

२२३ तथा निश्चययकी कुदेव ते पोताना आत्मानुं स्वरूप न उलख्युं थने ज्ञान दशायें करी जडरूप विजावदशामां जेनुं चित्त सदाकाल खागी रखुं ठे ए रीतें पोताना आत्मानुं विराधना करतो यको प्राणी संसाररूपसमुद्रमांजूवे २२४ व्यवहारयकी कुदेव ते कृष्ण, महादेव, क्षेत्रपाल, ब्रह्मा, पितृ प्रमुख जाणवा. ए रीतें निश्चयव्यवहाररूप देवनुं स्वरूप जाणी समकित शुरू करखुं.

हृवे निश्चय व्यवहारयी गुरु उलखवा रूप चोजंगी कहे ठे.

२२५ प्रथम निश्चययकी सुगुरु ते आपणा जीवने एकांतें वेसाडी रुढी शीतानमय थारी, निष्पात्यरूप कुमांगेयकी निवारी थने समकेतरूप शु रुमांगे चडावे, एवी रीतें आत्माने मांगें थाणे, तो तुरत थावे, माटे नि थय सुगुरु ते आपणो आत्मा जाणवो.

२२६ व्यवहारयकी सुगुरु ते जे साधुमुनिराज सत्तावीश गुणें करी स

हित आचार व्यवहार सहित, कृपापात्र, शुरुमार्गना प्ररूपक, जन्मप्राणीने प्रतिबोधवा जन्ममवत, ते व्यवहार सुगुरु कारणरूप जाणवा.

११७ निश्चययकी कुगुरु ते जे जिन वचनना खोटा अर्थ करे अने अज्ञानने वशें खोटी प्ररूपणा करी संसारवृद्धिनां कारण सेवी पोतें कूवे, अने परने कूवावे.

११८ व्यवहारयकी कुगुरु ते योगी, संन्यासी, ब्राह्मण, कुलिंग प्रमुख तेमज स्वलिंगी जे आचार रहित जेखधारी एवा यति प्रमुख जाणवा.

हवे धर्मनुं स्वरूप निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देखाडे ठे.
११९ निश्चययकी सुधर्म ते जीवने अंतरंग सत्तागमें अनंतचतुष्टयरूप ज्ञान, दर्शन, चारित्र वीर्यरूप अनंतो धर्म रह्यो ठे, ते कमें करी आवराणो ठे. जे म आडां वादलां आव्याथी सूर्यनी कांति दवाइ जाय, पण अंतरमां देदी प्यमान कांति ठे. तेम आत्माने कर्मरूप वादलां आडां आव्यां, तेणें करी आत्मानी कांति दवाणी पण अंतरंग आत्मानी कांति सूर्यनी पेरें देदीप्य मान ठे, ते निश्चयधर्म कहीयें.

१२० ते पूर्वोक्त धर्म निरावरण प्रगट करवाने वास्ते साध्य एक चोखुं निर्मल राखीने जे वाद्य व्यवहार क्रियारूप व्रत पञ्चस्काण आदि जे करणी करवी, ते व्यवहारयकी सुधर्म जाणवो.

१२१ निश्चययकी कुधर्म ते जे एकांत मार्ग वाह्यकरणी ते उपर राच्यो परंतु अंतरंग ज्ञानहिन आत्मधर्म थोलख्यो नथी, ते निश्चयकुधर्म ठे.

१२२ व्यवहारयकी कुधर्म, ते पारका परदर्शनीना मतने अनुयायी जे धर्म करणी करवी, ते व्यवहारयकी कुधर्म जाणवो. ए रीतें निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देव, गुरु अने धर्मनुं स्वरूप जाणे, अने अंतरंग प्रतीतें निर्मल पणे सईहे, ते निश्चयसमकेतना धणी जाणवा.

हवे निश्चय व्यवहाररूप पांच महाव्रतनुं स्वरूप जे जाणे तेने ज्ञानी कहीयें. अने जाणीने पाखे, तेने साधुमुनिराज कहीयें ?

१२३ शिष्य:- ए पांच महाव्रतनुं स्वरूप केवी रीतें जाणीयें ?

गुरु:-एकेंद्रियची मांनीने पंचेंद्रिय पर्यंत व्रत अने स्यावर जीव ते स हुने पोताना जीव सरखा जाणी, ते जीवोनी यत्ना करे, रक्षा करे, दया पाखे, कोइ जीवने मनयकी, वचनयकी अने कायायकी पोतें दुहवे नहिं,

અને વીજાને પણ એજ રીતે ઉપદેશ આપે, તે જીવને વ્યવહારપ્રાણાતિ પાતથકી વિરમ્યો કહીયે. એ વ્યવહાર પ્રાણાતિપાતવિરમણનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૨૩૪ હવે નિશ્ચય પ્રાણાતિપાતવિરમણનું સ્વરૂપ કહે છે. આપણો જીવ અજ્ઞાનને વશ કરી દુઃખી છે, જન્મ, જરા મરણ, ત્રય, શોક, આધિ, વ્યાધિ રૂપ પીડાયેં કરી સંસારમાં અનંતા કાલ થયા દુઃખ ભોગવે છે, તેથી આ ત્મજ્ઞાનરૂપ લોચનેં કરી અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાત્વને લપાવી જ્ઞાન, દર્શનરૂપ ગુણ પ્રગટ કરી આપણા જીવને કર્મથી ઠોડાવવો, તેવારેં જન્મ જરારૂપ સર્વ દુઃખ મટે અને આત્મજ્ઞાનને વહેં કરી આત્મપ્રદેશેં નવા કર્મની રજ લાગવા ન આપે, એવા જેના શબ્દ નયને મતેં પરિણામ વત્તેં છે, તે જીવ, નિશ્ચય પ્રાણાતિપાતથકી વિરમ્યા કહીયે.

૨૩૫ હવે વ્યવહારથકી મૃપાવાદનું સ્વરૂપ કહે છે. કહ્યું વચન ઘોલ્યું. પરજીવને વિશ્વાસ પ્રતીતિ ઉપજાવી અસત્ય વચન ઘોલ્યું, તેથી જે વિરમ્યા છે અને મુલથકી સત્યવચન ઘોલે છે તે વ્યવહાર મૃપાવાદથકી વિરમ્યા કહીયે.

૨૩૬ હવે નિશ્ચયથકી મૃપાવાદ વિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે. પૌજલિક પરવસ્તુને આપણી કહેવી, તે નિશ્ચય મૃપાવાદ જાણવો કારણ કે પુજલ પરમાણુઆ છે તે શાશ્વતા છે, તે એકેક જીવેં અનંતી વાર આહાર પળે લઈ નિહાર પળે કરી અનંતા જીવ સિદ્ધિ વચ્ચા અને હજી પણ સર્વેં જીવ આહાર પળે લઈ નિહારપળે કરે છે, તેમ આપણા જીવેં પણ અનંતી વાર આહારપળે લઈ નિહારપળે કરચ્ચા, તે કારણેં એ સાધારણ વસ્તુ કહીયે. માટે તે પૌજલિક વસ્તુને જીવ આપણી કરી માને તે નિશ્ચય મૃપાવાદ કહીયે. અને જીવને અજીવ કરી જાણેં ઇત્યાદિક અજ્ઞાનપણું તેને નિશ્ચયમૃપાવાદ જાણવો. અથવા સિદ્ધાંતના અર્થ ઓટા કહે, તે પણ મૃપાવાદમાં છે, એ મૃપાવાદ જેણેં ત્યાગ્યો તે નિશ્ચય મૃપાવાદથકી વિરમ્યો કહીયે. ઇટલે વીજાં સર્વેં વ્રત જાંગે તેથી એક ચારિત્ર જંગ થાય, પરંતુ જ્ઞાન દર્શનનો જંગ ન થાય, અને નેણેં નિશ્ચયમૃપાવાદ જાંગ્યો, તેણેં દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ ત્રણેં જાંગ્યા, જે કારણેં આગમમાં એમ કહ્યું છે કે એક સાધુયેં ચોરું વ્રત જાંગ્યું અને એક સાધુયેં વીજું મૃપાવાદવ્રત જાંગ્યું તેમાં જેણેં ચોરું વ્રત જાંગ્યું તે આલોચના લીધે શુદ્ધ થાય, પરંતુ જેણેં સિદ્ધાંતના ઓટા અ

તે પાણી મુગાવાદ સ્વર્ગના લીધો, તે જગતોત્તમા કોઈ પણ વસ્તુ નથી
મં નિરવગચ્છી. પીતા મુગાવાદ વિરમણાવનું સ્વર્ગના વસ્તુ.

૨૬૭ ત્યે વ્યવહારપત્રી પ્રવત્તાવાન વિરમણાવનું સ્વર્ગના વસ્તુ છે. તે
પાણી અને વસ્તુ પ્રવત્તાવાન, જાણતો, જાણી, જાણી, જેને કોઈ કોઈ તે
જાણ લીધી. પાણી વસ્તુ લીધી, તેને પ્રવત્તાવાન કહીને તેને ન કહીને
છે, તે વ્યવહાર પ્રવત્તાવાનપત્રી વિરમણાવનું.

૨૬૮ ત્યે નિધય પ્રવત્તાવાન વિરમણાવનું સ્વર્ગના વસ્તુ છે. તેને
વિષયોત્તરીક વિષયવસ્તુ સુખ, તેની ચાંતાયે વસ્તુ કહેશે, જેને કોઈ કોઈ
તે, જાણતો વ્યવહારને તેના કોઈને નિધય પ્રવત્તાવાન સ્વર્ગના વસ્તુ
પ્રતે છે કે વિષયની અને વસ્તુની ચાંતા ચોઈ કરે છે. તેને કોઈ કોઈ
પ્રવત્તાવાનના એ વસ્તુનાલીક બેદ છે, તે વ્યવહારને કોઈ કોઈ
પાણી જીવ, પ્રવત્તાવાનના રૂઢિવસ્તુ વસ્તુ છે, તેને કોઈ કોઈ
ગણ તેને તેના વાચ્ય કહે છે, તે જીવ, વસ્તુની કોઈ વિષયવસ્તુ
છે, ગણને કોઈ જીવ વ્યવહારપત્રી તો વ્યવહારના વસ્તુ
તો નથી તો પણ તેને જો અંતરંગ પ્રવત્તાવાનના કોઈ કોઈ
નિધય પ્રવત્તાવાન સામે છે.

૨૬૯ ત્યે વ્યવહારપત્રી મૈયુનવત્તનું સ્વર્ગના વસ્તુ છે.
પરિહાર કરે, તેને વ્યવહારપત્રી મૈયુનવિરમણાવનું
સર્વથા શીનો ત્યાગ છે, તથા વ્યવહારને ત્યાગ વસ્તુ
પરમ્પરીનાં પદમ્પાણ છે, તે સર્વ વ્યવહાર મૈયુનવત્તનું

૨૭૦ ત્યે નિધય મૈયુનવિરમણાવત કહે છે. તેને
અનિજાવનો ત્યાગ અને મનની તુળાનો ત્યાગ
તેને વિષે રમણ કરે છે, પણ પરપરિવર્તિતને
ચિંતન કરે છે, પણ પરનું ચિંતન કરતો નથી
ધર મૃત્તી વિજાવગ્ધ પરપરમાં પેદી રહે છે
ય મૈયુનવત્રી વિરમણાવ છે.

૨૭૧ ત્યે વ્યવહારપત્રી પરિવ્રજ વસ્તુના વસ્તુ
વાની, વનુષ્ઠ, ધર, ધરતી, વગર, જાણતો
રિવ્રજલાગ વત જાણવું, પટલે સાધુને

સ્યને ઇચ્છા પ્રમાણે પરિગ્રહ છે, તે જેટલી ઇચ્છા હોય, તેટલો પરિગ્રહ મોકલો રાખે અને ઉપરાંત પરિગ્રહની નિવૃત્તિ કરે, તે વ્યવહારયકી પાંચમું વ્રત કહીયે.

૨૪૨ હવે નિશ્ચયયકી પરિગ્રહ વિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે:— જે જાવકર્મ રૂપ રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાન તેની ચિકાશે ક્રવ્યકર્મરૂપ જ્ઞાનાવરણાદિ આઠકર્મ નીપન્યાં તેને મૂકે, શરીર ઇન્દ્રિયનો પરિહાર ઇટલે શરીર અને ઇન્દ્રિય ઉપરથી મૂર્છા મૂકી અને શુજાશુજ વિકારરૂપ જે કર્મ, તેને પર જાણીને ઠાંકે, તે નિશ્ચયપરિગ્રહનો ત્યાગ કહીયે. ઇટલે આ જવસંવંધિ તથા પરજવસંવંધી શરીરાદિ પરવસ્તુની મૂર્છા ઠોડી તે જીવે નિશ્ચય પરિગ્રહ ઠોડ્યો, એમ જાણું. એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહારયકી પાંચ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ સંક્ષેપમાત્ર જાણું.

એ રીતે પાંચ મહાવ્રત પાલે પણ જ્ઞાનદૃષ્ટિ વિના પાંચ મહાવ્રત પલે ન હીં, માટે જ્ઞાનનું જાણપણું કરવા સારુ જીવનું સ્વરૂપ ચોજંગીયેં કરી ઊંલેલાવે છે, ઇટલે એક જીવ, હિંસા કરતા નથી પણ હિંસાનાં ફલ જોગવે છે, અને વીજા જીવ, હિંસા કરે છે, પણ હિંસાનાં ફલ જોગવતા નથી તથા ત્રીજા જીવ, હિંસા કરે છે અને હિંસાનાં ફલ પણ જોગવે છે, ચોથા જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ પણ જોગવતા નથી, એવી રીતે એ ચાર પ્રકારના જીવ ઊંલેલાવે જોડ્યેં.

૨૪૬ શિષ્ય:—પહેલા જીવ જે હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ જોગવે છે, તે કયા જીવ જાણવા? અને તેમાં ગુણઘણાં કેટલાં પામીયેં? તથા તેમાં સાત નય માંહેલા કેટલા નય પામીયેં? તથા તેમાં નવ તત્ત્વમાંહેલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? તથા તેના ચાર નિરૂપા કેમ જાણિયેં? એ ચાર પ્રશ્નોની પૃષ્ઠા છે.

ગુરુ:—સમુદ્રને વિષે હજાર હજાર યોજનના શરીરવાલા મહોટા મત્સ્ય છે, તેની આંખની પાપણમાં તંદૂલીયો મત્સ્ય ગર્જજ પર્યાપ્તો ઉપજે છે, તેનું આયુષ્ય એક અંતર મુહૂર્તનું હોય છે, તથાપિ ઇટલા આયુષ્યમાં તે એવું ચિંતવન કરે છે જે આ મત્સ્યના મુખમાંહે કોડો ગમે જીવ આવે છે અને જાય છે, પણ હું જો ઇટલું મહોટું શરીર પામ્યો હોત તો એક પણ જીવને જીવતો જવા દેત નહીં! એ રીતે યથાપિ એ મત્સ્ય વ્યવહાર નયને મતેં એક જીવને પણ હણતો નથી, તથાપિ રુઝુસૂત્ર નયને મતેં જીવહિંસારૂપ અશુભ પરિણામેં કરી પાપ વાંધી મરીને સાતમી નરકેં જાય છે, એ જીવ મિથ્યાત્વી જાણવા. એનું ગુણઘણું પહેલું જાણું. તથા એ જીવમાં નવ તત્ત્વમાંહેલાં

ઠ.તત્ત્વ પામીયેં. હવે એ મિથ્યાત્વી જીવમાં ચાર નિદેષા આવી રીતેં લગાડવા. પ્રથમ તો જેનું મિથ્યાત્વી એવું નામ હોય તે નામમિથ્યાત્વી કહેવો અને વીજો સ્થાપનામિથ્યાત્વી તે મિથ્યાત્વ એવા અક્ષર લક્ષી સ્થાપવા અથવા મૂર્તિસ્થાપવી, તથા ત્રીજો ડ્રવ્યમિથ્યાત્વી તે જીવને સત્તાયેં ડ્રવ્યમિથ્યાત્વરૂપ દલીલાં રહ્યાં છે, ચોથો જાવમિથ્યાત્વી, તે મિથ્યાત્વનાં દલીલાં ઉદયરૂપ જાવેં જોગવે છે. વલી પ્રકારાંતરેં ચાર નિદેષા કહે છે. પ્રથમ નામમિથ્યાત્વી, એટલે જે કોશ્નું મિથ્યાત્વી એવું નામ હોય તે, તથા વીજો સ્થાપનામિથ્યાત્વી તે તેની મૂર્તિ સ્થાપવી, તથા ત્રીજો ડ્રવ્યમિથ્યાત્વી તે બ્રાહ્મણ, અતીત, વૈરાગી પ્રમુખ કૃષ્ણ મહાદેવને માને તેને ડ્રવ્ય મિથ્યાત્વી કહીયેં, અને ચોથા જાવ મિથ્યાત્વી તે ઢુંઢીયા પ્રમુખ જિનશાસનના ઠેપી શત્રુરૂપ જાણવા.

૨૫૦ શિષ્ય:-વીજા જીવ જે હિંસા કરે છે અને હિંસાનાં ફલ જોગવતા નથી, તે જીવ કયા? અને તેમાં ચૌદ ગુણઘણાં માંહેલાં કેટલાં ગુણઘણાં પામીયેં? અને નવ તત્ત્વમાંહેલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? તથા સાતનય માંહેલા કેટલા નય પામીયેં? અને તેના ચાર નિદેષા કેમ જાણીયેં?

ગુરુ:- એ જીવ સમકેતી જાણવા. એનું ગુણઘણું ચોથું જાણવું. શબ્દ નયને મતેં અંતરંગ સત્તાગતના જ્ઞાસનરૂપ સાધ્ય એક, સાધન અનેક, એ રીતેં શ્રીવીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણેં જેણેં પ્રતીતિ કરી છે, પણ પૂર્વકૃતકર્મને યોગેં કરી સંતારમાં વ્યવહાર નયને મતેં અરુચિપણે વિપયાદિક આશ્રવરૂપ હિંસાનાં કામ કરે છે, અને આરંજના કામના આદેશ ઉપદેશ આપે છે, એટલે શબ્દનયને મતેં સમકિતજાવેં વર્તતાં જે પોતાનાં પૂર્વકૃત કર્મ છે, તેને નિર્જ્ઞા રાવે છે, પણ તેને અશુદ્ધરૂપ નવા કર્મનો બંધ પડતો નથી. એ જીવમાં નવ તત્ત્વમાંહેલાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. હવે એના ઉપર ચાર નિદેષા લગાવે છે. પ્રથમ કોશ્નું સમકેતી એવું નામ તે નામસમકેતી, વીજું સમકેતની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપીયેં, તે સ્થાપના સમકેત, ત્રીજું યાત્રા, દર્શન, સેવા, જાક્ષિ, સંઘ, સામીવત્સલ શ્યાદિ સમકેતની કરાણી કરવી પણ અંતરંગ જીવ અજીવની વેંચણરૂપ પ્રતીતિ કરી નથી, તેને ડ્રવ્ય સમકેત કહીયેં. ચોથું આગલ કહ્યા પ્રમાણેં સર્વ કાર્ય કરે, અને અજીવરૂપ નવતત્ત્વ પડે ડ્રવ્યનું જાણપણું કરી અંતરંગ સ્વસત્તાપરસત્તાની પ્રતીતિ પણ કરી છે, તેને જાવસમકેત કહીયેં.

૨૫૪ શિષ્ય:-ત્રીજા જીવ જે હિંસા કરે છે અને હિંસાનાં ફલ પણ જો

ગવે છે, તે જીવ કયા ? તેમાં ગુણગણાં કેટલાં પામીયેં ? અને નવ તત્ત્વમાં દેહાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંદેહા નય કેટલા પામીયેં ? અને એમાં ચાર નિદેષા શી રીતેં જાણવા ?

ગુરુ:- એ જીવ, મિથ્યાદૃષ્ટિ પહેલે ગુણગણે જાણવા. શુકુસૂત્ર નયને મતેં તેના પરિણામ મહાઆરંજપરિગ્રહરૂપ હિંસાજાવેં વર્તેં છે, તથા વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી પણ હિંસારૂપ આશ્રયનાં કામ કરે છે, એમાં ૮ તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિદેષા આગલ પ્રશ્ને લગાવ્યા છે, તે રીતેં જાણવા.

૨૫૦ શિષ્ય:- ચોથા જીવ જે હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ પણ જોગવતા નથી તે કયા ? તેમાં ગુણગણાં કેટલાં પામીયેં ? અને નવ તત્ત્વ માંદેહાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંદેહા નય કેટલા પામીયેં ? અને એના ચાર નિદેષા કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:- એ જીવ સાધુમુનિરાજ જાણવા. તે સંગ્રહનયને મતેં સર્વે જીવને પોતાના જીવ સમાન જાણી શુકુસૂત્રનયને મતેં તેવાજ મનઃપરિણામ વર્તેં છે, વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી ઠકાયની વધા પામે છે, અને શબ્દસમન્નિરૂદ્ધ નયને મતેં ઠઠા સાતમા ગુણગણાથી માંનીને યાવત્ ચારમા ગુણગણા પર્યંત ઇન્દ્રિય મુનિરાજ આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરતા કર્મરૂપ લેપને લાગવા દેતા નથી. એ રીતેં જાણવામાં વર્તતા પોતાના આત્માની રક્ષા કરે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિદેષા આથી રીતેં કહેવા. તે કોણેં સાધુ એવું નામ તે નામસાધુ, સાધુની મૂર્તિ સ્થાપીયેં, તે સ્થાપનાસાધુ, સાધુની ક્રિયા પામે, સૂજનો આદ્યાર લીધે, પટિલેહણ પટિકામણું કરે, પાંચ મહાવ્રત પામે, સત્તર જેદેં સંયમ આરાધે, પણ અંતરંગ સત્તાગતના જાણણા વિના જ્ઞાન ધ્યાનનો તેવો ઉપયોગ વર્તતો નથી, તેમાટે તે ઇન્દ્રિય સાધુ કહીયેં. તથા આગલ જે રીતેં સાધુની ક્રિયા કહી, તે પ્રમાણેં સર્વે ક્રિયા પણ કરે છે, અને અંતરંગ જીવ અર્જાવરૂપ સ્વસત્તા પરસત્તાની ઘેંચણ કરી સાધ્ય એક, સાધન અનેક, એ રીતેં સત્તાગતના ધર્મને સાધે, તે જાણસાધુ છે.

૨૬૨ વહ્ની હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ જોગવતા નથી એ જાંગામાં અરિદંત કેવડી પણ જાણવા. એ અરિદંત, વ્યવહારનયેં કરી ઇન્દ્રિયદ્વારૂપ ઇન્દ્રિયના પ્રતિભાસરૂપે, સમન્નિરૂદ્ધનયને મતેં તેમને ચોદમે ગુણગણે શુકુ ધ્યાનના વીજા વીજા પાયા વચાલે રહ્યા વર્તેં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે

रीतें नवे-तत्त्व पामीयें, एना चार निक्षेपा कहे ठे. अरिहंत एवुं नाम, ते नामअरिहंत, एनी मूर्तिप्रमुख करी स्थापवी, ते स्थापनाअरिहंत अने ज्यां सुधी केवलज्ञान नधी उपन्युं तिहां सुधी ठमस्यावस्यापर्यंत अरिहंतनो जीव, ते अव्यअरिहंत जाणवो, तथा अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां जाणे अने त्रिग डाने विषे वेत्ती जव्यप्राणीने हितोपदेश आपे, तेने जावअरिहंत कहीयें.

१६६ वली हिंसा करता नधी अने हिंसानां फल जोगवता नधी ए जां गामां सिद्ध परमात्माना जीव पण जाणवा. ए जीव, गुणगणावर्जित ठे, एवंभूतनयने मतें सकलकर्म दाय करी लोकने अंतें विराजमान वत्तें ठे. एमां आगल कल्यां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें. हवे एना चार निक्षेपा कहे ठेः—प्रथम सिद्ध एवुं नाम ते नामसिद्ध, बीजो श्रीजिनप्रतिमा स्या पीयें ते स्थापनासिद्ध, त्रीजा केवली जगवानने अव्यसिद्ध कहीयें, चोधा सकल कर्मनो दाय करी अनंतगुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी लोकने अंतें वि राजमान वत्तें, ते जावसिद्ध कहीयें. ए रीतें चोजंगीनुं स्वरूप जाणवुं. ए रीतें रत्नत्रयीनुं स्वरूप जाणी जे चारित्र पाळे, तेने साधु मुनिराज कहीयें. ए साधु मुनिराजनुं स्वरूप जाणवारूप चोजंगी लखियें ठेयें. एक जीव, उपरधी तो साधुपणा सहित ठे अने अंतरंगधकी साधुपणा रहित ठे, तथा बीजा जीव, अंतरधकी साधुपणा सहित ठे अने उपरधकी सा धुपणा रहित ठे तथा त्रीजा जीव, अंतरधकी साधुपणा रहित ठे अने उ परधकी पण साधुपणा रहित ठे, चोधा जीव, अंतधकी पण साधुपणा सहित ठे अने उपरधकी पण साधुपणा सहित ठे.

१९० शिष्यः—पहेला जीव जे उपरधकी साधुपणा सहित अने अंतरध की साधुपणा रहित ते कया जीव ? तेमां गुणगणां केटलां पामीयें ? तथा सात नयमांहेला नय केटला पामीयें ? तथा तेमां नव तत्त्वमांहेलां तत्त्व केटलां पामीयें ? अने एना चार निक्षेपा केम जाणीयें ?

गुरुः—ते जीव, साधुलिंगधारक पहेले गुणगणे होय, तेमां नयनुं स्वरू प वतावे ठे, ते जीवने नरकनिगोदनां दुःखधकी बीहीतां सुखनी लाखचें पुष्टरूप बांठाये साधुपणुं लेवानो मनमां अंश उपन्यो एटले नैगमनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे. कारण के ए नयना मतवालो एक अं

શ ગ્રહીને સર્વે વસ્તુનું પ્રમાણ કરે છે તેમાટે. તથા સંગ્રહનયના મતવાલો સત્તાને ગ્રહણ કરે છે, માટે સાધુપણાનાં ઉપકરણ જે ઊંઘો, મુદ્દપત્તી, કપ ડાં, પાત્રાં પ્રમુખ એ સર્વ સાધુપણાની સત્તા છે તેને ગ્રહે, તેવારે સંગ્રહનયના મતવાલો તેને સાધુ કહી બોલાવે. તથા વ્યવહારનયને મતે જે ઉપરથી આચાર વ્યવહાર ક્રિયા પ્રમુખ પાંચ મહાવ્રત પાલે છે, સૂજતો આહાર લીયે છે, બે ટંકનાં આવશ્યક સાચવે છે, એ રીતે ઉપરથી પ્રવર્તતો દેહીને વ્યવહારનયના મતવાલો તેને સાધુ કહી બોલાવે, તથા શ્વેતસૂત્રનયને મતે જે અંતરંગ વૈરાગ્યજાતિરૂપ સંસારનાં દુઃખ દેહી ઉદાસીજાતિ વર્તે, તો શુભફલ ઉપાર્જન કરે, અને કોઈ જીવના મનના પરિણામ લોકને ઠગવારૂપ થયવા ઉદરપૂર્ણ માટે કપટરૂપ વર્તતા હોય, તે જીવ અશુભ ફલ ઉપાર્જન કરે, એ શ્વેતસૂત્રનયના મતે સાધુ કહેવાય. એ રીતે ડ્રવ્ય લિંગી જીવમાં ચાર નય જાણવા. હવે ચાર નિદેશ વતાવે છે. પ્રથમ કોઈનું સાધુ એવું નામ હોય, તે નામકાધુ, વીજો સાધુની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપીયે, તે સ્થાપનાસાધુ, વીજો જે સાધુની ક્રિયા, આચાર, વ્યવહાર પ્રમુખ કરે છે, પાંચ મહાવ્રત પાલે છે, સૂજતો આહાર લીયે છે, પણ અંતરંગ સત્તા ગતના જાણપણા વિના જ્ઞાન ધ્યાનનો તેહનો ઉપયોગ વર્તતો નથી, અને પુણ્યાધિકની વાંઠાયે અનેક રીતે સાધન તો કરે છે, તોપણ તે વ્યવહાર નયને મતે ડ્રવ્યસાધુ જાણવા. એ ત્રણ નિદેશ ડ્રવ્યલિંગી સાધુમાં કહીયે. હવે એમાં નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ વતાવે છે, એ લિંગી જીવની સત્તાયે પુણ્ય પાપ રૂપ અજીવનાં દહીયાં અનંતાં લાગાં છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં અને એ દહીયે એ જીવ બંધાણોયકો ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં ફરે છે, માટે જીવ, પુણ્ય, પાપ, અજીવ, અને બંધ, એ ઠ તત્ત્વ જાણવાં.

૨૭૪ શિષ્ય:-વીજા જીવ જે અંતરયકી સાધુપણા સહિત છે, અને ઉપરથી સાધુપણા રહિત છે, તે જીવ કયા ? તેમાં ગુણગણાં કેટલાં પામીયે ? તથા તેમ સાત નયમાંહેલા નય કેટલા પામીયે ? નવ તત્ત્વ માંહેલાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયે ? અને એના ચાર નિદેશ કેમ જાણીયે ?

ગુરુ:-તે જીવ, ચોથા ગુણગણા વાલા સમકેતી તથા પાંચમા ગુણગણા વાલા દેશવિરતિ આવક જાણવા, ઇટલે તે જીવ, વ્યવહાર નયને મતે ઉપરથી તો સાધુ પણા રહિત છે પણ અંતરંગ વૈરાગ્ય સહિત ઉદાસી જા

वै विषयकसाधककी विरक्त त्याग वैराग्यरूप साधु समान एवा इन्द्र सुब्रह्मनयने मते अंतर्गतां परिणाम बनें ठे, अने शब्दनयने मते स्वसत्ता परसत्तारूप जीव अजीवनी वैचल्य करणां स्वरूपना चिंतनमां बनें ठे, ते ऐ करी नदनिर्झारा प्रत्ये करे ठे. एसां नव तत्व मांडेलां आन तत्व आ गल कल्यां, ते रीतें जाणवां. हवे एसां चार निक्षेपा कहे ठे. ते जीव, व्यवहारनयने मते तो संसारी एदृश्य कहीयें. पण अंतरंग जाव साधु समान परिणाम बनें ठे. माटे तेमां एक जाव निक्षेपोज पामीयें.

२७७शिष्यः—प्रीजा जीव. जे उपर्यकी साधु पणा रहित ठे, अने अंतर यकी पण साधुपणा रहित ठे, ते जीव कया ? तथा तेमां गुणनाणां केट लां पामीयें ? अने सात नयमांदेला केटला नय पामीयें ? तथा नय तत्व मांदेलां केटलां तत्व पामीयें ? तथा तेना चार निक्षेपा केम जापीयें ?

गुरुः—ते जीव. मिथ्यादृष्टि पहेले गुणनाणे जाणवा, तेमां नयनुं स्वरूप आवी रीतें ठे, नैगम नयने मते आगल गये कालें मिथ्यात्वी हतो अने आबते कालें मिथ्यात्वरूप गुणें करी मिथ्यात्व जावें वर्तेशे तथा वर्तमा नकालें पण मिथ्यात्व जावें वर्तें ठे. ए रीतें तेने नैगमनयना मतवालो मिथ्यात्वी करी बोलावे, अने संग्रहनयना मतवालो तो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे जे जीवने मिथ्यात्वरूप दलीयां सत्तायें अनंतां रखां ठे, तेची ते जी वने संग्रह नयना मतवालो पण मिथ्यात्वी करी बोलावे, अने व्यवहार नयना मतवालो वाय्यकी उपर्यी मिथ्यात्वरूप आचरण करतो देखे ठे. माटे ए पण मिथ्यात्वी करी बोलावे, तथा इन्द्रसूत्र नयना मतवालो पण एने अंतरंग परिणामें मिथ्यात्वरूप कार्यनुं चिंतन करतो देखी मिथ्या त्वी करी बोलावे. ए रीतें ए मिथ्यात्वी जीवमां चार नय जाणवा. तथा एसां आगल कहेली रीतें नव तत्वमांदेलां ठ तत्व पामीयें. हवे एसां चार निक्षेपा कहे ठेः—जे कोशनुं नाम, मिथ्यात्वी होय ते नामनिक्षेपो अने अक्षर खखवा अथवा तेनी मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनामिथ्यात्व, तथा ते जीवने सत्तायें मिथ्यात्वरूप दलीयां रखां ठे, ते अव्यमिथ्यात्व कहियें. तथा ते दलीयां उदयरूप जावपणे जोगवे ठे, ते जावमिथ्यात्व जाणवुं. वली वीजी रीतें चार निक्षेपा कहे ठेः—जे कोशनुं मिथ्यात्वी एवुं नाम, ते नाममिथ्यात्व, तथा मिथ्यात्वीनी मूर्ति प्रमुख स्थापवी, ते स्थापनामि

ધ્યાત્વ. તથા શ્રવ્યદર્શની જે શ્રુતીત, વૈરાગી, બ્રાહ્મણ પ્રમુખ તે ઇન્દ્રિય
ધ્યાત્વી જાણવા. તથા જે જિનશાસનના ઈર્ષી, શ્રવણ, વિપરીત માંગના
દેલાદનારા, ઢુંઢીયા પ્રમુખ તે જાવમિધ્યાત્વી જાણવા. ૫ મિધ્યાત્વીના ચાર
નિદ્દેષા છે, તેમાં નવતત્ત્વ માંહેલાં ૪ તત્ત્વ આગલ કહ્યાં, તે પ્રમાણે જાણકો.

૨૭૨ શિષ્ય:-ચોથા જીવ, ઉપરથી સાધુ પણ સહિત છે, અને અંત
થી પણ સાધુ પણ સહિત છે, તે જીવ કયા? તથા તેમાં ગુણગાણાં કેટલાં
પામીયે? અને સાત નવ માંહેલા નવ કેટલા પામીયે? તથા નવ તત્ત્વમાં
હેલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે? તથા તેમાં ચાર નિદ્દેષા કેવી રીતે જાણવા?

ગુરુ:-તે જીવ, સાધુ મુનિરાજ ઠઠા સાતમા ગુણગાણાથી માંનીને યાવત
શ્રીયારમા ચારમા ગુણગાણા પર્યંત ઠઠાસ્ય મુનિરાજ જાણવા, હવે તેમાં
નવનું સ્વરૂપ વતાવે છે, કોઈ જીવ, સંસારથી ઉત્તર્યો સાચા ધર્મની પર
દા કરતો મોક્ષસુખની લાલચે સાધુપણું લેવાનો તેના મનમાં અંશ ઝ
જ થયો એટલે નૈમનયના મતવાલો એક અંશ ગ્રહીને તે જીવને સાધુ
હી ઘોલાવે, તથા તે જીવ, જેવારે સાધુપણું લેવાને અર્થે ઉપકરણાદિ
ધો, મુહપત્તી, કપડાં, કાંચલી, પાત્રાં પ્રમુખ સાધુપણાની સત્તાને ગ્રહે,
વારે સંગ્રહનયના મતવાલો તેને સાધુ કહી ઘોલાવે, તથા જે પાંચ મહા
ત સૂધાં પાલે અને સાધુની ક્રિયા આચાર વ્યવહાર પ્રમુખ સૂધી રીતે ક
ઝગડ ટંકના આવશ્યક સાચવે, સાંજ સવાર પડિલેહણાં, પોરિસી જણાવે,
રીતે ઉપરથી આચરણારૂપ ક્રિયા દેશે, તેને વ્યવહારનયના મતવાલો સાધુ
હી ઘોલાવે, તથા શુભસૂત્રનયના મતવાલો પારિણામિક જાવ ગ્રહણ કરે
માટે સંસારહદાસી, વિષય કપાયથી વિરક્ત જાવ ત્યાગ વૈરાગ્યરૂપી
ણામ જેના વર્તે છે, તેને શુભસૂત્રનયના મતવાલો સાધુ કહે, તથા

તો જે, જીવ અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ પડ્ડવ્યની ડલલાણ વા, અને ઝ
અજીવસત્તાનો ત્યાગ કરે, તેવા શુભ નિશ્ચયનયના પામ
ક્રિયા પણ જે આગલ કહી, તે રીતે સર્વે તત્ત્વ માંહેલા
રીતે સત્તાગતના ધર્મને સાધે, તે

તાવે. તથા સમજિરૂઢ નયના મતવાલો ગુણગાણ
જીવ, નવમા દશમા ગુણગાણાથી માંની મતે ઝ
ગાણા પર્યંત શુભ શુદ્ધ ધ્યાન રૂપાતીત પક્ષી જા

તથા
કહ્યું.
જાણું.
નામ.
વા.
પરથી.

रूपकश्रेणिरूप ध्यानें वर्त्ते ठे, तेने समजिरूढ नयना मतवालो साधु कही गोलावे, ए रीतें साधुनुं स्वरूप ठ नयें करी कह्युं. हवे चार निक्षेपे करी साधुनुं स्वरूप उलखावे ठे. तिहां जे कोशुं साधु एवुं नाम ठे, ते नामसाधु. तथा जे साधु एवा अक्षर लखवा ते असद्भावस्थापना जाणवी. अने जे साधुनी मूर्ति प्रमुख स्थापवी, ते सद्भावस्थापना जाणवी, तथा जे साधुनी क्रिया, पडिक्कमणुं पडिलेहण शुद्धरीतें करे, सृजतो आहार दीये, पण तेह जे ज्ञान, ध्यान, मोक्षरूप साधननो उपयोग वर्त्ततो नथी माटे तने द्रव्य साधु कहीयें. तथा ज्ञानसाधु कहेतां जे आगला त्रण निक्षेपामांहे साधुनी क्रिया कही, ते रीतें सर्व क्रिया करे अने साध्य एक, साधन अनेक, ए रीतें सत्तागतना धर्मने साधे, तेने ज्ञानसाधु कहीयें. ए चार निक्षेपा साधुमां कह्या, एमां आगल एटले आ पठीना प्रश्नमां केहेसे ते प्रमाणे नव तत्त्व मांहेलां आठ तत्त्व पामीयें. ए रीतें चोजंगीयें करी साधुपणानुं स्वरूप जाणीने जे पावे, ते प्राणी, गण्डा दिवसमां परमानंद पदप्रत्यें पामे.

हवे समकेतनी शुद्धि करवा वास्ते पड्द्रव्य नव तत्त्वनुं स्वरूप, द्रव्य, क्षेत्र, काल, ज्ञान, चोजंगीयें करी देखाडे ठे एमां प्रत्येकमां चार चार प्रश्न ठे.

१७६ तिहां प्रथम जीवद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:- द्रव्यथकी जीवद्रव्य, निश्चयनयने मते ज्ञानादि गुणें करी सर्व एक सरखां ठे अने व्यवहार नयें करी देवता, नारकी, मनुष्य, निर्यचरूप जीवनी अनेक जाति जाणवी, तथा क्षेत्रथकी सर्व जीव, असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापि जाणवा, तथा कालथकी निश्चयनयें करी सर्व जीव, अनादि अनंत जांगे वर्त्ते ठे, अने व्य एने अंतयें करी संसारी जीव, चारगतिरूप संसारमां उत्पाद व्ययरूप स्वी करी ज्ञानावे करी सादि सांत जांगे वर्त्ते ठे, तथा ज्ञानथकी जोतां तो एमां आगल रिणामिक ज्ञाने पोताना स्वज्ञानमां रखा वर्त्ते ठे अने व्यवहार चार निक्षेपा सारी जीव शुजाऽशुज ज्ञानमां प्रवर्त्ते ठे.

अने अक्षर लक्ष्मीस्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:- द्रव्यथकी धर्मास्तिकाय ते जीवने सत्सहायक गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी एना असंख्याता प्रदेश तथा ते दर्शजाणवा तथा कालथकी धर्मास्तिकाय द्रव्य, अनादि अनंत जांगे वली वीर्जित एना देश, प्रदेश तथा अगुरुलघु सादि सांत जांगे जाणवा, नाममिश्रथकी धर्मास्तिकाय द्रव्य अवरणें, अरसें, अगंधें, अफरसें जाणवुं.

२९४ इवे अधर्मास्तिकायद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी अधर्मास्तिकाय द्रव्यनो स्थिर सहायक गुण, तथा क्षेत्रथकी एना असंख्याता प्रदेश लोकव्यापी जाणवा, तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्तें ठे अने देश, प्रदेश तथा अयुरु खडु, सादि सांत जांगे जाणवा. तथा जावथकी अधर्मास्तिकाय अत्रणें, अगंधे, अरसें अने अफरसें जाणवुं.

२९७ इवे आकाशास्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी आकाशास्तिकाय द्रव्यनो अवगाहना गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी अनंतप्रदेशी लोकालोकव्यापी जाणवो, तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्तें ठे, अने देश, प्रदेश तथा अयुरुखडु सादि सांत जांगे जाणवा. तथा जावथकी आकाशास्तिकाय अत्रणें, अगंधे, अरसें, अफरसें जाणवो.

३०२ इवे कालद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी काल द्रव्यनो नव पुराणा वत्तेंनासहाय गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी कालद्रव्य, अही छी प व्यापि जाणवुं. तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्तें ठे, अने उत्पाद व्ययरूप पलटण काल सादि सांत जांगे जाणवुं. तथा जावथकी कालद्रव्य अत्रणें अगंधें अफरसें जाणवुं.

३०६ इवे पुनसद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी पुनसद्रव्यनो मिसण विवरण पूर्णगमन गुण जाणवो तथा क्षेत्रथकी पुनस परमाणुआ लोकव्यापी जाणवा. तथा कालथकी पुनसद्रव्यना अनंता परमाणुआ निश्चयनयें करी अनादि अनंतजांगे वत्तें ठे, अने व्यवहारनयें करी पुनसना खंभ स बें सादिमांन जांगे जाणवा, तथा जावथकी वर्ण, गंध, रस, फरस सहित ठे. एरीतें जीव अजीवरूप पदद्रव्यना स्वरूपमां चोर्तंगी जाणवी. पटखे ए पदद्रव्यना स्वरूपमां नव तत्वमांहेसां जीव अने अजीव, ए वें तत्त्वनुं स्वरूप कहेवाणुं. इवे जेप पुनसादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे.

३१० पुन्यतत्व द्रव्यथकी चैतासीश जेदें कहीयें. तथा क्षेत्रथकी पुन्यतत्व लोकव्यापी जाणवुं तथा कालथकी पुन्यतत्व अतज्यजीव आश्रयी संनति जावे अनादि अनंतजांगे वत्तें ठे अने तज्यजीव आश्रयी अनादि सांत जांगे जाणवुं, तथा जावथकी पुन्यतत्वेने उगर्जन कथाना नव प्रकार जाणवा.

३१४ पास्तत्व, द्रव्यथकी व्याप्ती जेदें कहीयें, तथा क्षेत्रथकी पास्तत्व लोकव्यापी जाणवुं. तथा कालथकी अतज्यजीव आश्रयी संनतिनायें अना

દિ અનંત જાગે જાણવું. અને જવ્યજીવ આશ્રયી અનાદિ સાંત જાગે જાણવું. તથા જાવચકી પાપ ઉપાર્જન કરવાના અઢાર જોડ જાણવા.

૩૨૦ આશ્રવતત્ત્વનાં ડ્રવ્યચકી પુણ્યપાપરૂપ દલીયાં તે ડ્રવ્યાશ્રવ કહીયેં. તથા ક્ષેત્રચકી આશ્રવતત્ત્વ લોકવ્યાપિ જાણવું. તથા કાલચકી આશ્રવતત્ત્વ અજવ્યજીવ આશ્રયી સંતતિજાવેં અનાદિ અનંતજાગે વર્તે છે, અને જવ્ય જીવ આશ્રયી અનાદિસાંતજાગે વર્તે છે, તથા જાવચકી આશ્રવતત્ત્વ તે પુણ્ય પાપરૂપ દલીયાં ઉપાર્જન કરવા વહેંતાલીશ જોડ જાણવા.

૩૨૨ ડ્રવ્યચકી સંવરતત્ત્વના સત્તાવન જોડ કહીયેં. તથા ક્ષેત્રચકી સંવરતત્ત્વ ચૌદરાજ લોક વ્રતનાડી પ્રમાણે જાણવું. તથા કાલચકી સંવરતત્ત્વ દ્વાયિક જાવ આશ્રયી તો સાદિ અનંત જાગે વર્તે છે, અને દ્વાયોપશમ જાવ આશ્રયી સાદિ સાંત જાગે વર્તે છે, તથા જાવચકી પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરવું તે સંવરતત્ત્વ કહીયેં.

૩૨૬ ડ્રવ્યચકી નિર્જરાતત્ત્વ વાર જોડે કહીયેં. તથા ક્ષેત્રચકી ચૌદ રાજ લોક વ્રત નાડી પ્રમાણે જાણવું તથા કાલચકી સાદિ સાંત જાગે વર્તે છે, તથા જાવચકી સર્વ પ્રકારેં ઇધાનો રોધ કરી સમતાજાવેં વર્તવું, તે નિર્જરા.

૩૨૭ વંધતત્ત્વના ડ્રવ્યચકી ચાર જોડ કહીયેં. તથા ક્ષેત્રચકી લોક વ્યાપિ જાણવું અને કાલચકી વંધતત્ત્વ સાદિસાંત જાગે વર્તે છે, તથા જાવચકી જે અજ્ઞાનરૂપ રાગ દ્વેષની ચિકાશ તે જાવવંધ જાણવો.

૩૨૮ મોહતત્ત્વ ડ્રવ્યચકી તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલીને કહીયેં, તથા ક્ષેત્રચકી અઢીઢીપવ્યાપિ જાણવું. તથા કાલચકી સર્વેં સિદ્ધઆશ્રયી અનાદિ અનંતજાગે વર્તે છે અને એક સિદ્ધઆશ્રયી સાદિ અનંત જાગે જાણવું. તથા જાવચકી મોહતત્ત્વ તે સકલ કર્મ દ્વાય કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન એવા સિદ્ધપરમાત્માને કહીયેં. એ રીતેં નવ તત્ત્વના સ્વરૂપમાં ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવરૂપ ચોજંગીનું સ્વરૂપ જાણવું.

૩૨૯ શિષ્ય:- ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવ, એ ચારમાંથી કોણ કોણથી સૂક્ષ્મ અને કોણ કોણથી વાદર છે ? એ ચાર પ્રશ્ન છે.

ગુરુ:-એક આંખના મિચકારામાંહે અસંખ્યાતા સમય ધાય, માટે એ સમયરૂપ કાલ, સૂક્ષ્મ છે અને તે થકી વલી ક્ષેત્ર ઘણુંજ સૂક્ષ્મ છે. કેમ કે એક અંગુલ શ્રેણિ પ્રમાણેં જે ક્ષેત્ર, તેમાંથી આકાશરૂપ ડ્રવ્યના જે પ્ર

देश, तेने समय समय एकेको अपहरतां असंख्याती उत्सर्पिणी अने वसर्पिणी काल व्यतीत थइ जाय, माटे कालथकी क्षेत्र घणुं सूक्ष्म ठे, तथा क्षेत्रथकी इव्य सूक्ष्म ठे जे माटे एकेक आकाश प्रदेशरूप क्षेत्रमां अनंतानंत पुनलइव्यना परमाणुओ अवगाही रह्या ठे, माटे क्षेत्रथकी इव्य सूक्ष्म जाणवुं तथा इव्यथकी जाव सूक्ष्म ठे, केम के एकेका पुनलपरमाणुथामां वली अनंता गुण पर्याय रह्या ठे, माटे इव्यथकी जाव सूक्ष्म जाणवो. ए विचार आचारांगनीनिर्युक्तिनीटीकामां तथा आवश्यकमां जाणवो.

एवे निक्षेपानुं स्वरूप श्रीअनुयोगद्वारसूत्रना पाठ्यी कहे ठे:-गाथा॥ जठ य जं जाणिज्जा, निस्केवं निस्केवे निरविसेसं ॥ जठ य नो जाणिज्जा, चउक्यं निस्केवे तठ ॥२॥ अर्थ:-हे शिष्य ! जो जाणपणुं होय तो एकेक वस्तुमां अनेक प्रकारें निक्षेपा उतारजे अने तेहवुं जाणपणुं जो न होय, तो पण जे वस्तुनुं नाम पडवुं तेमां चार निक्षेपा तो जरूर उतारवा.

शिष्य:-ते पूर्वोक्त जीव अजीवरूप नव तत्व, पइइव्यनुं स्वरूप चार चार निक्षेपे करी केम जाणीयें ?

३३ए गुरु:-प्रथम (नामजीव के०) जे “ जीव ” एवुं नाम ते गये कालें जीवतो हतो अने थावते कालें पण जीवतो दृशे, तथा वर्तमानकालें पण जीवे ठे, ए रीतें नेगमनयने मतें त्रणे काल एकरूप पणे वत्तें, तेने नामजीव कहीयें. तथा जेमां चैनेवाणमां जीव ए सज्ञावस्थापना अने जीव एवा अद्वार खखवा, ते अज्ञावस्थापना एटखे ए संग्रहनयने मतें स्थापनारूप जीव जाणवो. तथा कजुसूत्र अने व्यवहार नयने मतें एके इयथी मांमीने पंचेंद्रिय पर्यंत जे जीव पहेले गुणगणे अनुपयोगें मिथ्या त्वजावें वत्तें, तेने “अणुवर्तगो दवं” ए वचनयकी इव्यजीव कहीयें. तथा शब्दनयने मतें समकेत जावें चोथा गुणगणायी मांमीने यावत् उठा सातमा गुणगणा पर्यंत जीव अजीवरूप स्वपरनी वेंचण करी जीवस्वरूप ना उपयोगमां वत्तें, तेने “उवर्तगो जावें” ए वचनयकी जावजीव कहीयें. ए रीतें जीवनुं स्वरूप पांच नवें करी चार निक्षेपे जाणवुं.

३४० नामयकी धर्मास्तिकाय एवुं नाम ते नामधर्मास्तिकाय जाणवुं. तथा स्थापनायकी धर्मास्तिकाय एवा अद्वार खखवा, ते स्थापना धर्मास्ति

काय. तथा द्रव्यधकी धर्मास्तिकाय द्रव्य असंख्यातप्रदेशी जाणवुं अने जावथकी धर्मास्तिकायद्रव्य, चलणसहायरूप जाणवुं.

३४१ नामधकी अधर्मास्तिकाय एवं नाम, ते नाम, अधर्मास्तिकाय तथा अधर्मास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना अधर्मास्तिकाय तथा द्रव्यधकी अधर्मास्तिकाय द्रव्य, असंख्यातप्रदेशी जाणवुं, अने जावथकी अधर्मास्तिकायद्रव्य, स्थिरसहायरूप जाणवुं.

३४२ नामधकी आकाशास्तिकाय एवं नाम, ते नाम आकाशास्तिकाय जाणवुं. तथा आकाशास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना आकाशास्तिकाय जाणवुं. तथा द्रव्यधकी आकाशास्तिकाय अनंतप्रदेशी जाणवुं. अने जावथकी आकाशास्तिकायद्रव्य, अवगाहनारूप जाणवुं.

३४३ नामधकी कालद्रव्य एवं नाम, ते नामकालद्रव्य, तथा कालद्रव्य एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना कालद्रव्य जाणवुं. तथा द्रव्यधकी तो कालनो एक समय लोकमां सदाकाल शाश्वतो वत्ते ठे, ते द्रव्यकाल जाणवो अने जावथकी कालद्रव्य, नवी पुराणी वर्तनारूप जाणवुं.

३४४ नामधकी पुजलास्तिकाय एवं नाम, ते नाम पुजलास्तिकाय जाणवुं, तथा पुजलास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनारूप पुजलास्तिकाय जाणवुं. तथा द्रव्यधकी पुजलद्रव्यना अनंता परमाणुआ लोकमां सदा काल शाश्वता वत्ते ठे, तथा जावथकी पुजलद्रव्य गलण पूर्ण मिलण विखरण रूप जाणवुं. ए रीतें जीव अजीरूप पइद्रव्यमां चार निक्षेपा जाणवा.

३४५ पुण्यतत्त्वमां निक्षेपा कहे ठे. एटले प्रथम नामधकी पुण्य कहेतां जे पुण्य एवं नाम ते नैगमनयने मतें त्रणकाल एक रूपपणे वत्ते ठे. अने स्थापनापुण्य कहेतां जे पुण्य एवा अक्षर लखीने स्थापवा. अने द्रव्यपुण्य कहेतां जे कोइ जीवनी सत्तायें पुण्यनां दलियां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे. ते संग्रह नयने मतें कर्मसत्तारूप द्रव्यपुण्य जाणवुं. अने जावपुण्य कहेतां जे ते दलियानो उदय थयो, ते व्यवहार नयने मतें उदयजावरूप जावपुण्य जाणवुं. ए रीतें उदयजावरूप पुण्यनेविषे त्रणनयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३४६ पुण्य एवं नाम ते नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं. तथा पुण्य एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनापुण्य जाणवुं. तथा जे कोइ जीवनी सत्तायें पुण्यनां दलियां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे, ते सं

ग्रहनयने मत्तें जाणवां अने तेदलियांनो उदय थयो, ते व्यवहारनयने मत्तें न्यारा रही उपरथकी लूखे परिणामें जोगवे ठे माटे एने अव्यपुण्य कहीयें, तथा जे कोइ जीव, ऋजुसूत्रनयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें पुण्यनां दलीयां व्यवहारनयने मत्तें उदयरूप जावें जोगवे ठे, तेने जावपुण्य कहीयें. ए रीतें चार नयमां चार निक्षेपा पुण्य जोगववा उपर जाणवा.

३४७ नामपुण्य कहेतां पुण्य एवुं नाम ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काळ एकरूप जाणवुं. अने पुण्य एवा अक्षर लखीने स्थापवा ते संग्रह नयने मत्तें स्थापनारूप पुण्य जाणवुं. तथा अव्यपुण्य एटले जे कोइ जीव, दान, शी यल, तप, जाव, दया, यत्ना इत्यादिक कष्टक्रियारूप करणी लोकने देखा डवारूप वीराशालवीनी परें कृष्णवासुदेवनुं मन रीजवन्नारूप अथवा पूर् णशेठनी परें करे, ते व्यवहारनयने मत्तें करणीरूप अव्यपुण्य जाणवुं. तथा जावपुण्य ते आगल अव्यनिक्षेपामां जे व्यवहारनयने मत्तें पुण्यनी करणी कही, ते करणी सर्व करे, पण अंतरंग ऋजुसूत्रनयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें जीर्णशेठनी परें करे, ते जावपुण्य जाणवुं. ए रीतें चार नयमां चार निक्षेपा पुण्य करवा उपर जाणवा.

३४८ हवे पाप उपर निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम नाम थकी पाप एवुं नाम, ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काळ एकरूपपणे वर्त्तें ठे, ते नामपाप जाणवुं. तथा पाप एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनारूप पाप जाणवुं. तथा कोइ जीवनी सत्तायें पापनां दलीयां प्रकृतिरूप सात्तापणे बांध्यां ठे, ते संग्र हनयने मत्तें कर्म सत्तारूप अव्यपाप जाणवुं तथा ते दलीयांनो उद य थयो, ते व्यवहारनयने मत्तें उदयजावरूप जावपाप जाणवुं. ए री तें ए उदयजावरूप पापमांहे त्रण नयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३४९ पाप एवुं नाम ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काळ एकरूप पणे वर्त्तें ठे ते नामपाप जाणवुं. तथा पाप एवा अक्षर लखवा ते स्थापनारूप पाप जा णवुं तथा जे कोइ जीवनी सत्तायें पापनां दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे संग्रह नयने मत्तें बांध्यां ठे, तेनो उदय थयो, तेवारें व्यवहार नयने मयें पण जुदा रही उपरथकी लूखे परिणामें जोगवे ठे, तेने अव्यपाप कहीयें. तथा जे कोइ जीव, ऋजुसूत्र नयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी दुःखरूप विपाकें पापनां दलीयां व्यवहारनयने मत्तें उदयरूप जावें जोगवे ठे, तेने जावपाप

कहीयें. ए रीतें चार नयमां चार निक्षेपा पाप जोगववा उपर जाणवा.
 ३५० पाप एवं नाम ते नामपाप ते नैगम नयने मत्तें त्रणे काल
 एक रूपपणे वर्त्ते ठे. तथा पाप एवा अक्षर लखवा ते संग्रहनयने
 मत्तें स्थापनारूप पाप जाणवुं. तथा कोइ जीव, हिंसा मृषा आदिक
 कजीया जगडा रूप अनेक प्रकारें उदयरूप जावने योगें करी चेडा
 राजानी परें करे, ते व्यवहार नयने मत्तें अव्यपाप, करणीरूप जाणवुं.
 तथा जे आगल त्रीजा निक्षेपामां व्यवहार नयने मत्तें करणी कही, ते
 सर्व करे, पण अंतरंग रुजुसूत्र नयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी
 एकचित्तें कालकसूरिया खाटकीनी परें करे, ते जावपाप जाणवुं. ए
 रीतें चार निक्षेपा पाप करवा रूपें जाणवा.

३५१ आश्रवमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम आश्रव एवं नाम ते
 नैगमनयने मत्तें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं ते नाम आश्रव. तथा
 आश्रव एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनारूप आश्रव जाणवुं तथा वहेतालीश
 प्रकाररूप आश्रवने गडनालें करी व्यवहार नयने मत्तें शुजाशुज आश्रव रूप
 दलीयानुं ग्रहण करवुं, ते अव्यआश्रव जाणवुं तथा रुजुसूत्र अने व्य
 वहार नयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी उदयजावने योगें ते दलीयानुं
 जोगववुं, ते उदय जावरूप जावआश्रव जाणवुं.

३५२ संवरमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम संवर एवं नाम, ते नैगमनयने
 मत्तें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं, ते नामसंवर तथा संवर एवा अक्षर
 लखीने स्थापवा, अथवा संवर रूप मूर्ति स्थापवी, ते संग्रह नयने मत्तें
 स्थापनारूप संवर जाणवुं. तथा व्यवहार नयने मत्तें उपरथकी अरुचि
 जावें लोक देखाडवारूप पोसा पडिक्कमणां सामायिक आदि अनेक प्रकारें
 संवरनी करणी करवी, ते अव्यसंवर व्यर्थरूप जाणवुं. तथा रुजुसूत्र
 नयने मत्तें मन, वचन अने कायायें करी यथाप्रवृत्तिरूप करणना परि
 णामें पोसा, पडिक्कमणां, व्रत, पञ्चक्राण आदें व्यवहार नयने मत्तें उपर
 थकी संवररूप करणीनुं करवुं. ते जावसंवर जाणवुं एटले चार नयमां
 चार निक्षेपे यथाप्रवृत्तिकरणरूप संवर जाणवुं.

३५३ नामथकी संवर एवं नाम, ते नामसंवर नैगमनयने मत्तें जाणवुं.
 तथा संवर एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनासंवर अथवा संवररूप

મૂર્તિ સ્થાપવી, તે સંગ્રહ નયને મતે સ્થાપનારૂપ સંવર જાણવું તથા ક્રુસૂત્ર નયને મતે મન, વચન, કાયાયં કરી વ્રત પચ્ચક્ષાણરૂપ, ઉપરથકી વ્યવહારનયને મતે સંવરરૂપ કરણીનું કરવું. તે દ્રવ્યસંવર જાણવું તથા શબ્દ નયને મતે જીવ, અજીવરૂપ સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી સ્થિરતારૂપ પરિણામે આગલ દ્રવ્યનિદેષા મધ્યે જે ક્રુસૂત્ર અને વ્યવહાર નયને મતે સંવરરૂપ કરણી કહી, તે કરણી કરતાં થકાં મહા નિર્જીરા પ્રત્યે કરે, તે જાવસંવર જાણવું. ૫ રીતે સંવરવિપે પાંચ નયમાં ચાર નિદેષા જાણવા.

૩૫૪ નિર્જીરામાં નિદેષા ઉતારે છે:- નિર્જીરા એવું નામ તે નૈગમનયને મતે નામ નિર્જીરા જાણવી તથા નિર્જીરા એવા અક્ષર લખવા, તે સંગ્રહનયને મતે સ્થાપના રૂપ નિર્જીરા જાણવી, તથા જે વ્યવહાર નયને મતે ક્રુસૂત્રના ઉપયોગ સહિત મિથ્યાત્વજાવેં અકામ નિર્જીરા કરવી, તે સર્વ, દ્રવ્યનિર્જીરા જાણવી. તથા શબ્દ નયને મતે જીવ અજીવરૂપ પદ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું જાણપણું પ્રતીત કરી ક્રુસૂત્રનયના ઉપયોગ સહિત ઉપરથકી વ્યવહાર નયને મતે ધાર જ્ઞેદં તપસ્યારૂપ કરણીનું કરવું તે જાવનિર્જીરા જાણવી. ૫ રીતે પાંચ નયમાં ચાર નિદેષા નિર્જીરાને વિપે જાણવા.

૩૫૫ વંધમાં ચાર નિદેષા ઉતારે છે. પ્રથમ વંધ એવું નામ તે નૈગમનયને મતે નામવંધ જાણવો. તથા વંધ એવા અક્ષર લખીને સ્થાપવા, તે સ્થાપના રૂપ વંધ જાણવો. તથા જે પ્રકૃતિવંધ, સ્થિતિવંધ, રસવંધ અને પ્રદેશવંધ, ૫ ચાર પ્રકારે વંધરૂપ દલીયાં જીવની સત્તાયેં વાંધ્યાં છે, તે સંગ્રહનયને મતે કર્મ સતારૂપ દ્રવ્યવંધ જાણવો, તથા જે વ્યવહારનયને મતે તે દલીયાંનો ઉદય થયો, તે ઉદયજાવરૂપ જાવવંધ જાણવો. ૫ રીતે ઉદયજાવરૂપ વંધ ને ત્રણ નયમાં ચાર નિદેષા જાણવા.

૩૫૬ તથા વલી નામથકી વંધ એવું નામ, તે નૈગમનયને મતે નામવંધ જાણવો. તથા વંધ એવા અક્ષર લખવા અથવા વંધરૂપ મૂર્તિ સ્થાપવી, તે સ્થાપનારૂપ વંધ જાણવો. તથા આગલ કહ્યા જે ચાર પ્રકાર, તે ચાર પ્રકારે વંધરૂપ દલીયાં સંગ્રહનયને મતે જીવની સત્તાયેં રહ્યાં છે, તેનો સ્થિતિપરિપાકે વ્યવહારનયને મતે ઉદય થયો, તે દ્રવ્યવંધ જાણવો. તથા ક્રુસૂત્રનયને મતે મિથ્યાત્વ, અવ્રત, કપાય અને યોગરૂપ સત્તાવન્ન વંધ હેતુપ્રમુખ જીવના પરિણામ ઇટલે તેની ચિકાશે વલી પાઠો કર્મરૂપ દલી

यांनो बंध पाडे, माटे रुजुसूत्रनयने मतें तेने जावबंध कहीयें. ए रीतें बंध बांधवाने विषे चार नयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३५७ मोक्षतत्त्व निःकर्मावस्थामां चार निक्षेपा उतारे ठे:-प्रथम नाम थकी मोक्ष एवुं नाम, ते नामनिक्षेपो, तथा जे मोक्षरूपें मूर्ति स्थापवी, अथवा मोक्ष एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनामोक्ष जाणवो. तथा समजिरूढनयने मतें शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामरूप एटले क्षपक श्रेणियें अज्ञानरूप राग, द्वेष अने मोहनीय कर्मनो चारमे गुणठाणे क्षय कखो अने तेरमे गुणठाणे केवल ज्ञान पाम्या, एवा केवली जगवानने जव्यशरीर आश्रयी अव्यमोक्षपद कहीयें, ते त्रीजो अव्यनिक्षेपो जाणवो, तथा एवंभूतनयने मतें अष्ट कर्मने क्षयें, अष्टगुणसंपन्न लोकने अंतें विराजमान, एवा सिद्ध परमात्माने जावमोक्षपद जाणवुं. ए रीतें जीव, अजीव रूप पड्अव्य नव तत्त्वमां नयसंयुक्त चार निक्षेपा जाणवा.

३५८ व्रतमां निक्षेपा उतारतो थको प्रथम प्राणातिपात विरमणवतें निक्षेपा कहे ठे:-तिहां प्रथम दया एवुं नाम ते नामदया जाणवी, तथा दया एवा अक्षर लखवा, ते अस्तज्ञावस्थापना अने दयाबुमूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना, तथा व्यवहार नयने मतें उपरथकी लोकने देखाडवारूप दया पालवी, ते अव्यदया जाणवी, तथा रुजुसूत्र नयने मतें मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें परजीवनां प्राण हणे नही, हणावे नही, तथा हणताने अनुमोदे नही ते जावदया जाणवी. ए चार निक्षेपा रुजुसूत्रनयने मतें यथाप्रवृत्तिकरणरूप पहेले गुणठाणे जाणवा.

३५९ तथा वली दया एवुं नाम ते नामदया तथा दया एवा अक्षर लखवा, अथवा दयाबुमूर्ति स्थापवी ते स्थापनादया तथा रुजुसूत्रनयने मतें एकचित्तें करी व्यवहारनयने मतें उपरथकी मन, वचन अने कायायें करी परजीवनां प्राण हणे नहि, हणावे नहि, हणताने अनुमोदे नहि, ते अव्यदया जाणवी. तथा शब्दनयने मतें जीव अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी. ज्ञान, दर्शन अने चारित्र प्रमुख जावप्राण पोतानां अने परनां तेने कर्मरूप आवरणपणे हणे नहि, हणावे नहि. हणताने अनुमोदे नहि, ते स्वदया, तथा पोतानो आत्माकर्मरूप आवरणे वीटाणोथको जन्म मरणनां दुःख जोगवे ठे, तेने स्वहिंसा कहीयें. ते माटे

તે પોતાના જીવને કર્મરૂપ આવરણથી મૂકાવવા નિમિત્તે સાધ્ય ચોક્ષો રાખી રુઝુસૂત્ર તથા વ્યવહારનયના મતેં જે રીતેં આગલ દ્રવ્યદયારૂપ આચરણ કહ્યું, તે રીતેં કરતાં થકાં સર્વેં લેશે જાણવી. ૯ ચોથી જાવદયા છે.

૩૬૦ વીજા વ્રત ઉપર નિદેષા ઉતારે છે:—પ્રથમ અમૃતાવાદ એવું નામ, તે નામ અમૃતાવાદ જાણવો, વીજો જે અમૃતા એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, તે સ્થાપનાઅમૃતાવાદ જાણવો, ત્રીજો વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથી સ્વદર્શની અન્યદર્શની મિથ્યાદૃષ્ટિજીવને સહેજે સત્યવચન ઘોલવારૂપ ઢાલ પડી ગયો છે, તે વ્યવહારનયને મતેં દ્રવ્ય અમૃતાવાદ જાણવો. ચોથો જે રુઝુસૂત્રનયને મતેં મન, વચન અને કાયાયેં કરી એકચિત્તે વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથી સત્યવચન ઘોલે છે, તે જીવ, યથાપ્રવૃત્તિકરણરૂપ પહેલેણુ ણઠાણે જાણવા. તે જાવથી અમૃતાવાદ જાણવો.

૩૬૧ અમૃતાવાદ એવું નામ તે નામ અમૃતાવાદ તથા અમૃતાવાદ એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, તે સ્થાપના અમૃતાવાદ તથા રુઝુસૂત્ર નયને મતેં ક્રોધેં કરી, માનેં કરી, જયેં કરી, લોજેં કરી સૂક્ષ્મ તથા વાદર લૌકિક તથા લોકોત્તર, મન, વચન અને કાયાયેં કરી જૂઠું પોતેં ઘોલે નહિ, વીજાને ઘોલાવે નહિ, ઘોલતાને અનુમોદે નહિ, તે દ્રવ્યથી અમૃતાવાદ જાણવો. તથા જાવ અમૃતાવાદ તે સર્વે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય નયનિદેષા નિશ્ચય વ્યવહારરૂપ દ્રવ્યજાવરૂપ જાણપણું સત્યજાસનરૂપ જ્ઞાયકતા શક્તિ સાધે, જ્ઞાનસત્ય પણું પાલે, તથા શ્રીવીતરાગના આગમ પ્રમાણે જે અર્થ જાવ છે, તેની સધાય કરે, જેથી પોતાના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ગુણ નિર્મલ થાય, તેવી જાણ ઘોલે, તે જાવ અમૃતાવાદ જાણવો.

૩૬૨ ત્રીજા વ્રત ઉપર નિદેષા ઉતારે છે:—અદત્ત રહિત એવું નામ તે નામ અદત્ત તથા અદત્ત રહિત એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા તે સ્થાપના અદત્ત. તથા વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથી કોઈની અણદીધી વસ્તુ લેવાનો સહજથી ઢાલ નથી, તે દ્રવ્યથી અદત્તરહિત જાણવો. તથા રુઝુસૂત્રનયને મતેં મન, વચન અને કાયાયેં કરી અદત્તનો ત્યાગ કરે, ઇટલે નરકનિગોદના દુઃખથી વિહીતો થકો સુખની લાલચેં વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી કોઈની અણદીધી વસ્તુ કાંઈ પણ લેતો નથી તે જીવ, યથાપ્રવૃત્તિકરણરૂપ પહેલેણુ ણઠાણે જાવથી અદત્તરહિત જાણવો.

पण अंतरंग परिणामनी आतुरतारूप चपलता मटी नथी, ते व्यवहार न यने मत्तं अव्ययकी सुशील जाणवुं. तथा ऋजुसूत्र नयने मत्तं मन, वचन अने कायायें करी नववाडें अढार जेद सहित शीयल पावे, ते जावसुशील ठे.

३६६ वली प्रकारांतरे सुशील उपर चार निक्षेपा कहे ठे:-एक सुशील एवुं नाम ते नामसुशील, तथा सुशील एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनासुशील, तथा ऋजुसूत्र नयने मत्तं मन, वचन अने कायायें करी पांचे इंद्रियोना त्रेवीश विषय सेवे नही, सेवरावे नही सेवताने अनुमोदे नही, तथा मनुष्य, तिर्यंच अने देवतासंबंधि विषयनी बांठा करे नही, करावे नही, अनुमोदे नही, ते ऋजुसूत्र तथा व्यवहार न यने मत्तं करी अव्यसुशील जाणवुं. तथा शब्द नयने मत्तं जोतां तो पोतानो आत्मा पोताना ज्ञानादि अनंत गुणनो जोगी ठे, ते परजावने जोगवे, माटे तेने जावमैथुन कहीयें, ते सर्व परजावजोगी पणे जोगववुं नही, अने पोता नो आत्मा निःकर्मा करवा माटे परजाव साधनपणे ग्रहे, पण अग्राह्यपणे अरमणिकपणे माने अने एवुं चिंतवे जे ए आत्माना नील ठे, ए रीतें आत्माने निंदतो ए परजावने अनंत जीवें अनंती वार लक्ष जोगवीने वम्बुं ते मुज ने ग्रहवुं, जोगववुं घटे नही, एम सर्वे परजाव जोगीपणें तर्जने स्वजाव जो कापणे रहे, ते जीव, शब्दनयने मत्तं करी जावसुशील जाणवो.

३७० अव्य, क्षेत्र, काल जावें करी मैथुननुं स्वरूप देखाडे ठे:-प्रथम अव्ययकी मैथुन ते करणीरूप सेववुं तथा क्षेत्रयकी मैथुन ते त्रणलो कने विपे इंद्रियना सावयनी इष्टा, तथा कालयकी मैथुन ते दिवस तथा रात्रि, अने जावयकी मैथुन ते रागथी तथा द्वेषथी ए सर्वथा सेववुं नही.

३७१ पांचमा व्रत उपर चार निक्षेपा उतारे ठे:-प्रथम अपरिग्रही एवुं नाम, ते नाम अपरिग्रही जाणवुं. वीजुं अपरिग्रही एवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा अपरिग्रहीरूप मूर्ति स्थापवी ते स्थापना अपरिग्रही. त्रीजो अव्ययकी अपरिग्रही ते व्यवहार नयने मत्तं अतीत, वैरागी, संन्यासी, मिथ्या दृष्टि लिंगी प्रमुख वालजीव जाणवा. चोथो जाव अपरिग्रही ते व्यवहार न यने मत्तं उपरयकी सात धातुमांहेली एके धातु मात्र ऋजुसूत्रनयने मत्तं मन वचन अने कायायें करी पासें राखता नथी, रखावता तथी, ते जीव, यथाप्र वृत्तिकरणें करी पहेले गुणगणे जाव अपरिग्रही जाणवा.

३७२ निक्षेपा कहे ठे:—एक अपरिग्रही एवुं नाम ते नाम अपरिग्रही. वीजो अपरिग्रही एवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा अपरिग्रहीरूप मू नि स्थापवी, ते स्थापना अपरिग्रही जाणवो. वीजो व्यवहार तथा ऋजुसूत्र नयने मते परिग्रहरूप जे धन, धान्य, दास, दासी, चतुःपद, घर, भरती, वस्त्र, आचरणरूप, नव प्रकारना परिग्रहनो मन, वचन अने कायायें करी त्याग करे, सूक्ष्म वादर परिग्रह राखे नहि, रखावे नहि, राखे तेने अनुमोदे नहि, ते जीव, अव्ययकी अपरिग्रही जाणवा. तथा ज्ञाय अपरिग्रही ते निश्चय ज्ञावकर्म जे रागद्वेषरूप अज्ञानदशा ते जीवने अनादिनी ठे, तेने ठांरवी अने तेनी चिकाशें अव्ययकर्म ज्ञानावरणीय प्रमुख आठ कर्मरूप शरीर इंद्रियनो परिहार. एटले शुजाशुन कर्मरूपने परजाव जाणीने तेने ठांरवा रूप परिणाम, ते निश्चयपरिग्रहनो त्याग जाणवो. एटले परवस्तु जे ठे, ते पोताना स्वरूपयकी जूदी ठे, तेनी मूर्छा ठोडवी. जेणें मूर्छा ठोडी, ते जीवने ज्ञावयकी परिग्रहरूप त्याग जाणवो.

ए रीतें ए पांच महाव्रतनुं स्वरूप चार निक्षेपे करी देखाडयुं, ते साधुमु निराजने जाणवुं अने एमांथी श्रावकने तो देशरूप धारवुं, ए पांच महाव्रतमां सर्वे व्रत आच्यां. हवे श्रावकनां वारे व्रत कहे ठे, तेमां पांच व्रतना निक्षेपा तो लखाइ गया, हवे शेष व्रतना निक्षेपा कहे ठे.

३७३ प्रथम ठष्ठाव्रत उपर निक्षेपा लगावे ठे. प्रथम दिशिव्रत एवुं नाम ते नाम दिशिव्रत जाणवुं. वीजुं दिशिव्रत एवा अक्षर लखी स्थापवा, ते स्थापना दिशिव्रत, वीजुं चार दिशि, चार विदिशि, अधोदिशि अने ऊर्ध्वदिशि, ए रीतें दशदिशि रूप क्षेत्रनुं मान करी व्यवहारनयने मते पंचरक्षाण करे अने ऋजुसूत्रनयने मते मन, वचन, कायायें करी पोतानी शक्ति अनुसारें पालवुं, ते अव्ययकी दिशिव्रत जाणवुं अने ज्ञावयकी दिशिव्रत, ते जे चार गतिने दुःखरूप जाणीने तिहांयकी उदासीपणुं त्यागरूप परिणाम अने सिद्ध अवस्था साथें उपादेयपणुं ते ज्ञावयकी दिशिव्रत जाणवुं.

३७४ सातमा व्रत उपर निक्षेपा लगावे ठे. प्रथम जोगउपजोग एवुं नाम ते नाम जोगउपजोग जाणवुं. वीजुं जोगउपजोग एवा अक्षर लखी ने स्थापवा, ते स्थापनाजोग उपजोग जाणवुं. वीजुं जे एकवार जोगवीयें, ते जोग अने जे बारंवार जोगवीयें, ते उपजोग, तेनुं जेणें पंचरक्षाण क

री व्यवहार नयने मते उपरथकी परिणाम करी, रुजुसूत्र नयने मते मन, वचन अने कायायें करी एकचित्तें पाले ठे, ते अव्ययकी जोग उपजोग व्रत जाणवुं. तथा जावयकी तो अनादि कालना जीवें परस्वभाव विज्ञावरूप पुनस्रना जोग उपजोगने विषे सुख करी मान्युं ठे, तिहांथकी मन पलटा घीने शब्दनयने मते जीव, अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी परसत्ता उपर त्याग बुद्धि अने स्वसत्तारूप ज्ञान, दर्शन, चारित्र, वीर्य आदिक अनेता गुण ठे, तेने प्रगट करवारूप बुद्धि, एटले ए गुणनुं उप जोगपणुं जे चारंचार तेना तेज जोगववामां आवे, माटे उपजोग कहीयें. अने तेना पर्याय अनेता ठे ते, समय समय पलटाइ रह्या ठे, तेनुं जोगीपणुं कहीयें, एवो बांठावरूप परिणाम वत्तें, ते जावयकी जोग उपजोग व्रत ठे.

३७५ आठमा व्रतमां निक्षेपा लगावे ठे. प्रथम अथर्थदंरुविरमण व्रत, ए वुं नाम, ते नाम अथर्थदंरु विरमणव्रत जाणवुं. वीजुं अथर्थदंरु विरमण व्रत एवा अक्षर सखीने स्थापवा, ते स्थापना अथर्थदंरु विरमणव्रत जाणवुं. वीजुं जे अथर्थने कामें जीवने पापरूप आरंज लगाडवा, तथा पारके का में आह्ता प्रमुख आपवी, तेनाथी जे विरम्या ठे, ते अव्य अथर्थदंरुधी रहित जाणवा. चोथुं जे जीवने अनादि कालनी मिथ्यात्वदशायें करी शुजा शुत्र कर्मरूप फलनी बांठाणा परिणाम वत्तें, तेने निवारी आत्मधर्म नि रावरणरूप प्रगट करवानी रुचि, ते जावयकी अथर्थदंरु रहित जाणवा.

३७६ नवमा व्रत उपर निक्षेपा उतारे ठे:-प्रथम सामायिक एवुं नाम ते नामसामायिक जाणवुं. वीजुं सामायिक एवा अक्षर सखीने स्थापवा, ते स्थापना सामायिक जाणवुं. वीजुं व्यवहार नयने मते उपरथकी व्रत रूप उच्चार करी वे घटी पर्यंत पुण्यपणे रहेंवुं, ते अव्यसामायिक व्यव ह्वाग्नयने मते जाणवुं. चोथुं जावयकी सामायिक ते जे अव्यरूप व्यव ह्वाग्नयने मते उच्चार करी रुजुसूत्र नयने मते मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें मावयने ठोडी वे घटी पर्यंत शुनध्यानमां वत्तेंवुं ते जीव, यथा प्रवृत्तिकरणरूप पदेसे गुणठाणे जावसामायिकी जाणवो.

३७७ बखी चार निक्षेपा कहे ठे. एक सामायिक एवुं नाम, ते नामसामायिक जाणवुं. वीजुं सामायिक एवा अक्षर सखीने स्थापवा, ते अस्वभाव स्थापना अने सामायिक रूपें मूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना, ए स्था

पनाथकी सामायिक जाणवुं. त्रीजुं जे रुजुसूत्रनयने मतें “करेमि जंतें” रूप व्रतनो उच्चार करी मन, वचन, कायायें करी सावयने ठोडी एक चित्तें वत्रीश दूषण टाळी सद्वायध्यानरूप शुचपरिणामें वर्त्तवुं. ते अव्यय की सामायिक व्रत जाणवुं. तथा चोथुं जावथकी सामायिक ते शब्दन यने मतें (सम के०) जे समता, तेनो (आय के०) लाज तेनुं नाम सामायिक ठे, एटले जेटली वार जीव, सत्तागतना ध्यानरूप संवर जाव मां वत्तें, तेटली वार सामायिकनो लाज जाणवो. माटे एक अंतरमुहूर्त्त पर्यंत जीव, पोताना स्वरूपना ध्यानरूप चिंतवनमां वर्त्ततो, घातिकर्म खपा वीने केवल ज्ञान पामे. ए जावसामायिक जाणवुं.

३९० दशमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे:—देशावकाशिक एवुं नाम, ते नामदेशावकाशिक जाणवुं, तथा देशावकाशिक एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनादेशावकाशिक जाणवुं. तथा रुजुसूत्रनयने मतें जे मन, वचन अने कायाना योगने एक ठोर करी, एक स्थानकें चार पहोर वेत्ती धर्म ध्यान करवुं ते अव्ययी देशावकाशिक जाणवुं तथा शब्दन यने मतें श्रुतज्ञानें करी ठ अव्ययुं स्वरूप उलखीने पांच अव्ययो त्याग कर वो अने एक ज्ञानवंत जीवअव्ययुं ध्याववुं ते जावदेशावकाशिक व्रत ठे.

३९१ अगीयारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम पोसह एवुं नाम, ते नामपोसह जाणवुं. वीजुं पोसह एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनापोसह जाणवुं. त्रीजुं रुजुसूत्र अने व्यावहारनयने मतें चार पहोर अथवा आठ पहोर पर्यंत एक चित्तें व्रत उच्चरी समता परिणामें निरारंज सावय ठोडी सद्वाय ध्यानमां प्रवर्त्तवुं, ते अव्यपोसह जाणवुं. चोथुं शब्दनयने मतें आपणा जीवने ज्ञान ध्यानथी पोपीने पुष्ट करवुं. एटले “ पोपे धर्मने शोपे कर्म, अग्यारमुं व्रत ते पोपो मर्म ” ए रीतिं आपणा जीवने स्वगुण साथें पोपीयें, ते जावपोसह जाणवुं.

३९० वारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम अतिथि संविज्ञाग एवुं नाम, ते नामथकी अतिथिसंविज्ञाग जाणवुं. वीजुं अतिथि संविज्ञाग एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अतिथि संविज्ञाग व्रत जाणवुं. त्रीजुं पौषघने पारणे अथवा सदा काल साधुने तथा जिनधर्मिं श्रावकने पोतानी शक्ति प्रमाणें दान देवुं, ते अव्ययकी अतिथिसंविज्ञाग व्रत जा

एवुं चोथुं शब्दनयने मतें उंलखाण सहित ज्ञान जणवुं, जणाववुं. सांज
 लवुं, संजलाववुं जे रीतें पोताना तथा परना ज्ञानादिक गुण वृद्धि पामे, ते
 रीतें करवुं, ते जावथकी अतिथिसंविज्ञाग व्रत जाणवुं. ए रीतें पांच महात्र
 तरूप वार व्रतमां निक्षेपानुं स्वरूप जाणी प्रतीति करी ने जली रीतें पाखवां.
 ३७२ हवे क्रोध, मान, माया अने लोच उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे, तिहां
 प्रथम क्रोध एवुं नाम, ते नामथकी क्रोध जाणवो, तथा क्रोध एवा अक्षर
 लखीने स्थापवा, अथवा क्रोधरूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनाक्रोध जाणवो,
 तथा संग्रहनयने मतें जीवने सत्तायें क्रोधरूप दलीयां ते प्रकृतिरूप सत्ता
 पणे वांध्यां ठे, ते अव्ययकी क्रोध जाणवो, तथा व्यवहारनयने मतें ते
 दलीयांनो उदय थयो, अने रुजुसूत्रनयने मतें क्रोधरूप परिणामें एकचित्त
 करी लौकिक तथा लोकोत्तर मार्गमां प्रवर्तवुं, तेथकी जीव, महापापरूप
 कर्मप्रत्ये वांधे, ते जावथकी क्रोध जाणवो.

३७३ मान उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम मान एवुं नाम, ते ना
 मथकी मान जाणवुं. वीजुं मान एवा अक्षर लखी स्थापवा, अथवा मान
 रूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापना मान जाणवुं. व्रीजुं संग्रहनयने मतें जी
 वने सत्तायें मानरूप दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां ठे, ते अव्ययकी
 मान जाणवुं. चोथुं व्यवहार नयने मतें ते दलीयांनो उदय थयो अने रुजु
 सूत्रनयने मतें एकचित्त मानरूप परिणामें लौकिक तथा लोकोत्तर मार्गमां
 प्रवर्तवुं तेथकी जीव महापापरूप कर्मप्रत्ये वांधे ते जावथकी मान ठे

३७४ माया उपर चार निक्षेपा लगावे ठे:-प्रथम माया एवुं नाम, ते ना
 मथकी माया जाणवी, वीजो माया एवा अक्षर लखीने स्थापवा, तथा मा
 यारूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनाथकी माया जाणवी. व्रीजो संग्रहनयने
 मतें जीवनी सत्तायें माया एटले कपटरूप दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे
 वांध्यां ठे, ते अव्ययकी माया जाणवी. चोथो जे रुजुसूत्र अने व्यवहार
 नयने मतें माયાના उदयरूप जाવે करી લૌકિક માર્ગે ઇટલે સંસારી ગર્ભ
 યમાં માયારૂપ કપટનું કરવું તથા લૌકોત્તર માર્ગે જે સામાયિક. પશ્ચિ
 મણાં, પોસદ્, વ્રત, પચ્ચક્ષાણરૂપ ધર્મ કરણીમાં માયા કપટ કરીને મસ
 ઠગવાં, તથા આ જવ અંને પરજવની વાંઠારૂપ માયા કપટના પરિણામ સંસ્કાર
 તેથકી જીવ મહાપાપ વાંધે તે જાવથકી માયાકપટ જાણવું.

૩૭૪ લોજ ઉપર ચાર નિદેષા લગાડે છે. પ્રથમ લોજ એવું નામ, તે નામ લોજ. વીજો લોજ એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, અથવા લોજરૂપ મૂર્તિ સ્થાપવી તે સ્થાપનાલોજ, ત્રીજો સંગ્રહનયને મતેં જીવની સત્તાયેં લોજરૂપ દલીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે વાંધ્યાં છે, તે ડ્રવ્યથકી લોજ જાણવો. ચોથો રુઝુસૂત્ર તથા વ્યવહાર નયને મતેં ઉદયરૂપ જાવેં કરી લૌકિકમાર્ગમાં ધન, માલ, રાજ, રુઝિ, સ્ત્રી, કુટુંબ પુત્ર, પરિવારની લાલચરૂપ તીવ્ર લોજના પરિણામ અને લોકોત્તરમાર્ગમાં જે ધર્મરૂપ કરાળી છે, તેમાં આ જીવને વિપેયશઃકીર્તિ, શોજા, વસ્ત્ર, પાત્ર, આહાર પાણીની વાંઠારૂપ તીવ્રલોજના પરિણામ, તે જાવથકી લોજ જાણવો. ૯ રીતેં ક્રોધાદિકની ચોકડીમાં નિદેષાવે.

૩૭૫ દાન ઉપર ચાર નિદેષા લગાવે છે. પ્રથમ દાન એવું નામ તે નામથકી દાન જાણવું. વીજું દાન એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, તે સ્થાપનાદાન જાણવું, ત્રીજું વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથકી અરુચિપણે લાજ થકી, શરમથકી, જયપ્રમુખથકી દાન દેવું. તે સર્વ ડ્રવ્યથકી દાન જાણવું. ચોથું રુઝુસૂત્ર તથા વ્યવહારનયને મતેં મન, વચન, કાયાયેં કરી એક ચિત્તેં સાધુ, સાધવી, શ્રાવક, શ્રાવિકા પ્રમુખને પોતાની શક્તિને અનુસારે દાન આપવું, તે સર્વે જાવથકી દાન જાણવું.

૩૭૬ વલી નિદેષા કહે છે:—દાન એવું નામ તે નામદાન, તથા દાન એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, તે સ્થાપનાદાન, તથા રુઝુસૂત્ર અને વ્યવહાર નયને મતેં મન, વચન, કાયાયેં કરી એક ચિત્તેં અજયદાન, સુપાત્રદાન, અનુકંપાદાન, ઉચિતદાન, કીર્તિદાનરૂપ પાંચ પ્રકારેં દાન દેવું. તે સર્વ ડ્રવ્યદાન જાણવું. તથા શબ્દનયને મતેં જીવ અજીવરૂપ પદ્મડ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું જાણપણું તથા પોતાના જીવને અને શિષ્યને પ્રતીતિ કરાવવીને સમકેતરૂપ રત્નનું દાન દેવું, તે સર્વ જાવદાન જાણવું.

૩૭૭ લાજ ઉપર ચાર નિદેષા લગાડે છે:—પ્રથમ લાજ એવું નામ, તે નામ લાજ, વીજો લાજ એવા અક્ષર લક્ષીને સ્થાપવા, તે સ્થાપનાલાજ ત્રીજો સંગ્રહનયને મતેં જીવને સત્તાયેં લાજરૂપ દલીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે વાંધ્યાં છે, તે ડ્રવ્યલાજ જાણવો. ચોથો રુઝુસૂત્ર અને વ્યવહાર નયને મતેં તે દલીયાં ઉદયરૂપ જાવેં પ્રગલ્યાં, તેવારેં ધન, ધાન્ય, રાજ, રુઝિ, પુત્ર, ક

सत्र, परिवार, छिपद, चतुष्पदरूप एम अनेक प्रकारें वस्तुनो साज था य, ते सर्वे जावथी साज जाणवो.

३०७ वली प्रकारातरें साज उपर चार निक्षेपा कहे ठे:- प्रथम साज एयुं नाम, ते नामसाज, बीजो साज एवा अक्षर खलीने स्थापवा, ते स्थापनासाज, ग्रीजो जे सांसारिक वस्तुनो साज ते उदयजावने योगें करी इंद्रियरूप सुखनां कारण मळे, ते सर्वे अव्यसाज जाणवो. चोथो जे संसारमां जमता जीवने अतंत पुजल परावर्तमान थयां, तेमां सर्वे वस्तुनो साज पाम्यो, परंतु ज्यां सुधी एक समकेतरूप रखनो साज पाम्यो नथी, त्यां सुधी सर्वे साज व्यर्थ जाणवा, माटे जे समकेतरूप रखनो साज पामवो, ते जावसाज जाणवो.

३०८ प्राथमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम जाव एयुं नाम ते नामजाव, बीजो जाव एवा अक्षर खलीने स्थापवा, ते स्थापनाजाव, ग्रीजो जे शब्द सूत्रनयने मतें दान, शील, तप, विनय, वेव्यावच्छरूप जे जीवना परिणा मनुं तल्लीनपणुं ते शुभजाव जाणवो. अने क्रोध, मान, माया, लोभ, विषय, कषाय, निद्रा, विकृधारूप जीवना परिणामनुं तल्लीनपणुं ते अशुभजाव जाणवो. ए रीतें शुभाशुभजाव ते अव्ययकी जाव जाणवो. तथा वली चोथो शब्द अने समनिरूढनयने मतें स्वसता परसत्तारूप स्वजाव परजावनी वैचणरूप प्रतीति करी, अजीवरूप परजावने त्यागे, अने जीव स्वरूपना ध्यानमां रद्देवुं, ते शुद्धजाव जाणवो. ए चोथो जावथकी जाव ठे.

३०९ रूपमां निक्षेपा सगाडे ठे. प्रथम रूप एयुं नाम, ते नामरूप. बीजुं रूप एवा अक्षर खलीने स्थापवा, अथवा रूपयंत मूर्ति स्थापयी, ते स्थापना रूप, ग्रीजुं मंगद नयने मतें जीवें सत्तायें रूपनां दक्षीयां प्रकृति रूप मचादणें सीधां ठे, ते अव्ययरूप जाणवुं. चोथुं ते दक्षीयां व्यवहार नयने मतें उद्दररूप जावें प्रगट्यां, एटखे चार गतिमां जीव, कण्ठे, धोसे, राठे, नीडे. पीडे रुपें करी अनेक प्रकारें शोना पामे, ते जावथकी रूप जाणवुं.

३१० तथा वली प्रकारांतरें रूपना चार निक्षेपा कहे ठे:-प्रथम रूप एयुं नाम ते नामरूप. बीजुं रूप एवा अक्षर खलीने स्थापवा अथवा रूपयंत मूर्ति स्थापयी, ते स्थापनारूप, ग्रीजुं रूपयंत पुरुष जे मंगलिकराजा, यमदेव, वासुदेव, चक्रवर्ती, देवता, इंद्र, गणधर तथा तीर्थंकरनां रूप, ते सर्वे अव्ययी

रूप जाणवां. चोथो शब्दनयने मत्तें जीव, शुजाशुज विज्ञावरूप अशुद्धता थकी रहित शुद्धनिश्चयनयने मत्तें अंतर्दृष्टियें करी एक पोताना आत्मा नुं रूप जौबुं प्रतीति करवी, ते जावरूप जाणवुं.

३९१ अनुजव उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे:-प्रथम अनुजव एवुं नाम ते नामथकी अनुजव जाणवो. वीजो अनुजव एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अनुजव जाणवो. त्रीजो रजुसूत्रनयने मत्ते जीवने शुजा शुजरूप परिणाम, तेमां शुजअनुजवरूप परिणाम ते सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा, पडिकमणुं, सामायिक, पोसहरूप व्रत उच्चरी शुजपरिणामें तल्लीन मननुं एकाग्रपणुं ते शुज अनुजव जाणवो. अने अशुज अनुजव ते विषय, कषाय, निद्रा, विकथारूप प्रमादनेविषे जीवना अशुज परिणामें तल्लीन पणुं मननुं एकाग्रपणुं ते अशुज अनुजव जाणवो. ए रीतें शुजाशुज परिणामने विषे जीवने तल्लीनपणुं ते त्रीजो अव्यअनुजव जाणवो. तथा चोथो जे शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें शुद्ध निश्चयनयें आत्मस्वरूपनी प्रतीति करी, एकाग्रचित्तें तल्लीनपणे मन, वचन, कायाना योग रुंधी पोताना स्वरूपमां रमवुं, ते जाव अनुजव जाणवो.

३९२ मनुष्यगति आश्रयी चार निक्षेपा उतारे ठे:-एक तो पुरुष एवुं नाम, ते नामथकी पुरुष जाणवो. वीजो पुरुष एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा परुषरूपें मनुष्यनी मूर्ति चित्रीने स्थापवी, ते स्थापनापुरुष जाणवो. त्रीजो संग्रहनयने मत्तें जीवें सत्तायें पुरुषवेदनां दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे, ते अव्यपुरुष जाणवो. चोथो ते दलीयांनो उदय थयो, एटवे उदयजावरूप व्यवहार नयने मत्तें करी जावथकी पुरुष जाणवो.

३९४ वली प्रकारांतरें पुरुष उपर चार निक्षेपा कहे ठे:-प्रथम पुरुष एवुं नाम, ते नामपुरुष, वीजो पुरुष एवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा पुरुष एवी मूर्ति स्थापवी, ते स्थापना पुरुष, त्रीजो उदयजावरूप व्यवहार नयने मत्तें पुरुषपणानां दलीयां जोगवे ठे, ते अव्यपुरुष जाणवो. चोथो रजुसूत्रनयने मत्तें जडिकपणुं सरल स्वजावें दया, यत्ता, करुणा, विनीतपणुं, सेवा जक्तिरूप करणी करे ठे, ते जीव, जावपुरुष कहियें.

३९५ मनुष्यरूप स्त्रीमां चार निक्षेपा लगाडे ठे:-प्रथम स्त्री एवुं नाम ते नामस्त्री जाणवी, वीजो स्त्री एवा अक्षर लखी स्थापवा, अथवा स्त्रीरूपें मू

તિં ચિત્રીને સ્થાપવી, તે સ્થાપનાસ્ત્રી, ત્રીજો સંગ્રહનયને મતેં જીવેં સત્તાયેં સ્ત્રીવેદનાં દલીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણેં ઘાંઘ્યાં છે, તેને દ્રવ્યસ્ત્રી કહીયેં. ચોથો તે દલીયાંનો ઉદય થયો, ઇટલે ઉદયજાવરૂપ વ્યવહાર નયને મતેં કરી જાવસ્ત્રી જાણવી.

૩૬૬ વલી પ્રકારાંતરેં સ્ત્રી ઉપરેં ચાર નિક્ષેપા કહે છે. પ્રથમ સ્ત્રી એવું નામ, તે નામસ્ત્રી જાણવી, વીજું સ્ત્રી એવા અદ્ધર લખવા અથવા મૂર્તિ ચિત્રીને સ્થાપવી, તે સ્થાપનાસ્ત્રી જાણવી. ત્રીજો ઉદયજાવને યોગેં સ્ત્રીપણા નો જવ પામી વ્યવહાર નયને મતેં સ્ત્રીપણાનાં દલીયાં જોગવે, તેને દ્રવ્ય સ્ત્રી કહીયેં, અને ચોથો માયારૂપ કૂડ કપટ ઠલ જેલ “ મુલ્કેમિષ્ઠા, હૃદયે હુષ્ઠા, ” એ રીતેં ળગવિદ્યારૂપ જે જીવના વરિણામ વત્તેં, તે જીવ, જાવસ્ત્રીરૂપ જાણવો. એ રીતેં ચાર ગતિમાં નિક્ષેપાનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે જીવ અર્જીવરૂપ પદ્ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ં લખાવે છે, તિહાં પ્રથમ જેની આદિ નથી અને અંત ઇટલે ઠેડો પણ નથી, તે નિશ્ચયનયને મતેં અનાદિ અનંત નામેં પ્રથમજાંગો જાણવો. તથા વીજો જેની આદિ નથી, પણ અંત છે, તે વ્યવહારનયને મતેં અનાદિ સાંત નામેં વીજો જાંગો જાણવો, તથા ત્રીજો જેની આદિ છે અને અંત પણ છે, તે વ્યવહાર નયને મતેં સાદિસાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા ચોથીજેની આદિ છે પણ અંત નથી તે નિશ્ચયનયને મતેં આદિ અનંત નામેં ચોથો જાંગો જાણવો, ચાર જાંગે કરી પ્રથમ પદ્ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ંલખાવે છે. ૪૦૦ તિહાં પ્રથમ જીવ દ્રવ્યમાં ચાર જાંગા લગાવે છે:-તિહાં જીવમાં જે જ્ઞાનાદિક ગુણ છે, તેની આદિ નથી, અને અંત પણ નથી, માટે નિશ્ચયનયને મતેં અનાદિ અનંત નામેં પ્રથમ જાંગો જાણવો. તથા જવ્ય જીવને કર્મ સાથેં તથા શરીરની સાથેં અનાદિનો સંબંધ છે તે સંબંધનો જેવારેં સિદ્ધિ વરશે તેવારેં અંત આવશે માટે વ્યવહાર નયને મતેં એ અનાદિસાંત નામેં વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, દેવતા, નારકી, તિર્યંચ અને મનુષ્યરૂપ ના ના જવ કરી જવવું ઉપજવું કરે છે, ઇટલે તે તે જવની આદિ પણ થાય છે, અને અંત પણ થાય છે, માટે વ્યવહાર નયને મતેં એ સાદિસાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, કર્મ લખાવી મોક્ષે ગયા, તિહાં મોક્ષ

मां सिद्धपणे करी तेनी आदि ठे, पण ते जीवोने वली पातुं जरीने संसार मां आवहुं नथी, माटे निश्चयनयने मतें ए सादि अनंत नामें चोथो जांगो ठे,

४०४ अजीवुं स्वरूप चार जांगे करी उलखावे ठे:- तिहां प्रथम धर्मास्तिकायमां गुण चार, अने पर्यायमां खंधपणुं. ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत नामे पहेले जांगे ठे, एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी तथा अनादि सांतनामें बीजो जांगो धर्मास्तिकायमां लागतो नथी, तथा धर्मास्तिकायना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु ते व्यवहारनयने मतें सादि सांत नामें बीजे जांगे जाणवा, तथा सिद्धना जीवें जे धर्मास्तिकायना प्रदेश फरस्या ठे ते प्रदेश मूकीने बीजे प्रदेशें सिद्धना जीवने जवुं नथी माटे ते निश्चयनयने मतें सादि अनंत नामे चोथो जांगो जाणवो, केम के जे सिद्धनो जीव मोक्षें प्होंचे, ते वखत धर्मास्तिकायना प्रदेशने फरसे, माटे तेनी आदि ठे, परंतु पठी ते प्रदेशथकी बीजे प्रदेशें जाय नही, माटे अंत नथी, ए धर्मास्तिकायमां चोजंगी कही, तेज रीतें अधर्मास्तिकायमां पण चोजंगी ठे,

४०५ आकाशास्तिकायमां चोजंगी कहे ठे. आकाशास्तिकायमां गुण चार, अने पर्यायमां खंधपणुं ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवुं, एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी, तथा अनादि सांत नामें बीजो जांगो आकाशास्तिकायमां लागतो नथी, तथा आकाशास्तिकायना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु, ते व्यवहारनयने मतें सादिसांत नामें बीजे जांगे जाणवा, एटले तेनी आदि ठे, अने ठेडो पण ठे तथा जे सिद्धना जीव, मोक्षें गया ठे, ते आकाशास्तिकायना जे प्रदेश फरशीने लोकने अंतें रह्या ठे, ते प्रदेश मूकीने बीजे प्रदेशें जाता नथी, माटे निश्चयनयने मतें ए सादि अनंत नामें चोथो जांगो जाणवो.

४११ पुज्जलास्तिकायमां चार जांगा लगावे ठे. पुज्जलमां गुण चार ठे, ते तो निश्चयनयने ममें अनादि अनंत नामें पहेले जांगे जाणवा. एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी, तथा जीव पुज्जलनो संबंध, जव्यजीवने तो व्यवहारनयने मतें अनादिसांत नामें बीजे जांगे जाणवो केमके जव्यजीव केवारेंक कर्मरूप पुज्जलने ठांनीने मोक्षें जाशे, तथा अजव्य जीवने पुज्जल साथें संबंध अनादिअनंतनामें पहेले जांगे ठे, ए संततिपणे जाणवो. केवारें टलशे नहीं माजे अजव्य जीवने कर्मरूप पुज्जलसाथें संबंध ते निश्च

यनयने मत्तें संततिपणे जाणवो, तथा पुज्जल खंध सादि सांत ठे, केम के वंधाय ठे, ते स्थितिप्रमाणें रही वली पाठा बिखरे ठे, वली नवा थाय ठे, माटे पुज्जलना खंध ते व्यवहार नयने मत्तें सादि सांत नामें वीजे जांगे जाणवा अने चोथो सादि अनंत नामें जांगो पुज्जलमां लागतो नही.

४१६ कालद्रव्यमां चार जांगा लगावे ठे. तिहां कालद्रव्यमां गुण चार तो निश्चयनयने मत्तें अनादि अनंत नामें पहेले जांगे जाणवा अने पण्यमां अतीतकाल तो अनादि सांत नामें वीजे जांगे ठे. तथा वर्तमानकाल सादि सांत नामें वीजे जांगे ठे, तथा अनागतकाल ते सादि अनंत नामें चोथे जांगे ठे, ए कालनुं स्वरूप, ते सर्वे उपचारमात्र ठे, ए रीतें एवद्रव्यनुं स्वरूप चार जांगे करी उलखवुं. इहां पदद्रव्यमां नव तत्त्वमांहेला जीव अने अजीव, ए वे तत्त्व उपर चार जांगा लगाव्या.

४१७ पुण्य तत्त्वमां चार जांगा लगावे ठे. तिहां अजव्य जीव आश्रयी पुण्यमां अनादि अनंत नामें पहेलो जांगो जाणवो, केम के अजव्य जीवने पुण्यनी साथे संबंध अनादि अनंत जांगे ठे. कारण के अजव्य जीव पुण्यनां दलीयां क्षय करीने केवारें पण सिद्धि वरशे नहीं माटे अनादि अनंत संबंध जाणवो. तथा जव्य जीवने पुण्यनी साथें संबंध अनादि सांत नामें वीजे जांगे ठे, केम के व्यवहार राशियां जव्य जीव, स्थितिपाकें एक दिवस, पुण्यनां दलीयां ठोडी सिद्धि वरशे, तेवारें ठेहेडो आवशे, माटे अनादि सांत वीजो जांगो जाणवो. तथा जीव, पुण्यनां दलीयां समय समय अने तां लीये ठे अने समय समय अनंतां खेरवे ठे, ते सादिसांत वीजे जांगे जाणवां. तथा सादि अनंत नामें चोथो जांगो पुण्यमां लागतो नही.

४१८ पाप तत्त्वमां चार जांगा लगावे ठे. प्रथम पापमां अनादि अनंत नामें पहेलो जांगो अजव्य जीव आश्रयी जाणवो. केम के अजव्य जीवने पापनां दलीयां ठोडी केवारें सिद्धि वरशे नहीं माटे अजव्य जीवने पापनां साथें संबंध ते अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवो. तथा जव्य जीवने पापनी साथें संबंध अनादि सांत नामें वीजे जांगे जाणवो, केम के व्यवहार राशि जव्य जीव, स्थितिपाकें एक दिवस पापनां दलीयां ठोडी सिद्धि वरशे, तेवारें पापनां ठेहेडो आवशे माटे अनादि सांत वीजो जांगो जाणवो तथा जे जीव समय समय पापनां अनंतां दलीयां लीये ठे अने समय समय

अनन्तां खेरवे ठे, ते आश्रयी सादि सांत नामें त्रीजो जांगो जाणवो. तथा सादि अनन्त चोथो जांगो पापमां लागतो नथी.

४१८ आश्रवमां चार जांगा लगावे ठे. आश्रवने अजव्य जीव साथें संबंध ते अनादि अनन्त पहेले जांगे जाणवो. केम के अजव्य जीवने शुभाशुभ आश्रवणुं आवणुं केवारें मटशे नहीं, तथा आश्रवने जव्य जीवनी साथें संबंध ते अनादिसांत बीजे जांगे जाणवो. एटले व्यवहारराशि जव्य जीवने आश्रवनां अनन्तां दलीयां समय समय आवे ठे, ते एक दिवसें यथा ह्यातरूप संवरजावें करी आश्रवणुं आवणुं रुंधशे माटे अनादिसांत बीजो जांगो जाणवो. तथा जे जीव, आश्रवनां दलीयां समय समय अनन्तां लीये ठे अने समय समय अनन्तां खेरवे ठे, ते सादिसांत त्रीजो जांगो जाणवो. तथा अनादि अनन्त चोथो जांगो आश्रवमां लागतो नथी.

४२१ संवरणुं स्वरूप चार जांगे करी उलखावे ठे. प्रथम सर्व सिद्धना जीव आश्रयी संवरजाव जोतां तो अनादि अनन्त पहेले जांगे जाणवो. एटले सिद्धना जीव, सदा संवरजावमां रखा वत्तें ठे, तेनी आदि पण नथी जने अंतपण नथी तथा अनादिसांत नामें बीजो जांगो संवरमां लागतो नथी तथा ह्योपशम जावआश्रयी जे जीव, संवरजावें वत्तें ठे, ते सादि सांत त्रीजो जांगो जाणवो ह्याधिक जावआश्रयी जे जीवने संवरगुण प्रगट्यो ठे, ते सादिअनन्त चोथो जांगो जाणवो.

४२६ निर्झरानुं स्वरूप चार जांगे करी देखावे ठे, प्रथम अजव्य जीव आश्रयी अकाम निर्झरा तो अनादि अनन्त पहेले जांगे जाणवी. केम के अजव्य जीव सदा काल अकाम निर्झरा करतांज फिरशे, पण सकाम निर्झरा अजव्यने कोइ वारें उदय आवशे नहीं, नाटे अनादि अनन्त पहेलो जांगो जाणवो. तथा अनादि सांत बीजो जांगो व्यवहारराशिया जव्यजीव आश्रयी जाणवो, केम के जव्यजीव अकामनिर्झरा अनादि कालनीकरे ठे, परंतु जेवारें समकेत गुणरूप धर्मध्यानमां आवशे, तेवारें अकामनिर्झराने ठोडशे, माटे अनादिसांत बीजो जांगो जाणवो, ए वें जांगा अकामनिर्झरानां सगाव्या, पण ते सर्व व्यर्थ जाणवा. तथा सादि सांत त्रीजो जांगो ते समकेती जीव आश्रयी चोथा गुणगणायी मांनीने यावत् तेरने चांदने गुण

ઠાણે કેવલીપર્યંત સર્વે જીવને સકામ નિર્જરા જાણવી, તે સકામનિર્જરા સાદિ સાંત જાંગે છે, તથા સાદિ અનંત ચોથો જાંગો નિર્જરામાં લાગતો નથી.

૪૪૦ વંધતત્ત્વનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ડહાણાવે છે. પ્રથમ અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો વંધમાં અજવ્ય જીવ આશ્રયી જાણવો. કેમ કે અજવ્ય જીવને જ્ઞાનાવરણી પ્રમુખ કર્મનાં દલીયાં સત્તામાં રહ્યાં છે, તે કોઈ દિવસે વૃદ્ધો નહીં તે આશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. તથા જવ્ય જીવને કર્મરૂપ દલીયાં સત્તાયે વાંધ્યાં છે, તે જે વારે સિદ્ધિ વરો તેવારે સર્વે વૃદ્ધો, તે આશ્રયી અનાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ કર્મરૂપ દલીયાં વાંધે છે અને વલી પાઠા સ્થિતિપાકે ઘોઢે છે, તે જીવ આશ્રયી સાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા સાદિ અનંત ચોથો જાંગો વંધતત્ત્વમાં લાગતો નથી.

૪૪૪ મોહનિઃકર્માવસ્થાનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ડહાણાવે છે. પ્રથમ સર્વે સિદ્ધ આશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. કેમ કે સિદ્ધિ વરો તેની આદિ પણ નથી અને અમુક દિવસે સિદ્ધિ વરી રહેશે, હવે કોઈ સિદ્ધિ વરોજ નહીં જવો અંત પણ નથી માટે. તથા અનાદિ સાંત નામે વીજો જાંગો સિદ્ધિમાં લાગતો નથી તથા સિદ્ધના અનંતા ગુણને વિષે વ્યાપની દાનિદૃષ્ટિરૂપ ઉપજવું વિણસવું સમય સમય થઈ રહ્યું છે તે માદિમાં વીજો જાંગો જાણવો. તથા શ્રીરૂપનાદિ જવું નામ સર્વે એક સિદ્ધ આશ્રયી સાદિ અનંત ચોથો જાંગો જાણવો. ૫ રીતે પદ્મસ્વ નવ તત્ત્વ સ્વરૂપ, ચાર જાંગે કરી જાણવું.

૪૪૬ નિગોદીયા જીવ આશ્રયી ચાર જાંગા કહે છે:-પ્રથમ અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો નિગોદમાં અનંતા જીવ રહ્યા છે, કેમ કે તે જીવ, કોઈ કાલે નિગોદમાંથી નિકળવા પામશે જ નહીં માટે તે આશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, નિગોદમાંથી નિકલી નિકલીને સિદ્ધિ વરો તે પણ કરી પાઠા નિગોદમાં જાના નથી તે જીવ આશ્રયી અનાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, નિગોદમાંથી નિકલી કરી પાઠા નિગોદમાં જઈ પડે છે, વલી પાઠા નિકળે છે, તે જીવ આશ્રયી સાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા માદિ અનંત ચોથો જાંગો નિગોદમાં લાગતો નથી.

४५२ देवलोकना जीव उपर चार जांगा लगाडे ठे, प्रथम देव गति आ
अयी जोतां तो अनादि अनंत पहेलो जांगो जाणवो. केम के देवगतिनी
आदि पण नथी अने अंत पण नथी, तथा अनादि सांत नामे वीजो
जांगो देवगतिमां लागतो नथी अने देवगतिमां जीव, समय समय असं
ख्याता चवे ठे अने असंख्याता उपजे ठे माटे ते सादि सांत वीजो जां
गो जाणवो तथा सादि अनंत नामें चोथो जांगो देवगतिमां लागे नहीं. एवी
रीतें मनुष्यादि चारे गतिमां जांगा जाणवा.

४५६ शाश्वती अशाश्वती वस्तुमां चार जांगा लगाडे ठे. एटले शाश्वती
वस्तु सर्वे अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवी अने अनादि सांत वीजो
जांगो शाश्वती वस्तुमां लागतो नथी तथा वीजो शाश्वतो वस्तुमां पुज्व
परमाणुआ समय समय अनंता पेसे ठे अने निकले ठे, माटे सादिसांत
वीजो जांगो जाणवो अने अशाश्वती वस्तु पण सर्वे सादिसांत वीजे
जांगे जाणवी, केम के अशाश्वती वस्तु नीपनी तेनी आदि ठे अने वली
हूय थारो तेवारें अंत पण आवशे तथा सादि अनंत चोथो जांगो एमां
लागतो नथी. ए रीतें सर्व वस्तुनुं चार जांगे करी प्रमाण करवुं.

४७० हवे ठ अव्यना परस्पर संबंधनी चोजंगी कहे ठे:—तेमां प्रथम
काश अव्य ठे, ते लोकालोकव्यापि ठे अने शेष पांच अव्य तो लोकालोक
जाणवां, तेमां वली लोकमां एक आकाशअव्य, बीजुं धर्मास्तिकायअव्य, बीजुं
अधर्मास्तिकायअव्य, ए त्रणे अव्यनो एकेक प्रदेश जेलो रह्यो ठे, ते
कोश कालें विठडशे नहीं माटे ए निश्चयनयने मतें अनादि अनंत
जांगे संबंध जाणवो. तथा लोकमां आकाशरूप क्षेत्रनी सादिसांत
व्यने संबंध, ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत ठे, तथा लोकमां
सहितने आकाशप्रदेशनी साधें संबंध ते सादिसांत ठे, काल के काल
जीवें जेटला आकाशअव्यना प्रदेश ठे, ते एकेक जीवें काल के काल
वली फरसशे माटे व्यवहारनयने मतें सादिसांत वीजे जांगे, तथा
लोकाकाश अने पुज्वने मांहोमांहे संबंध ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत
पहेले जांगे जाणवो. तथा आकाशप्रदेशनी साधें व्यवहारनयने मतें
सादिसांत वीजे जांगे ठे, काल के काल पुज्वने मांहोमांहे
एणुं ते सर्वे आकाश प्रदेशने फरश्यो ठे अने काल के काल मांहोमांहे

संबंध कहियें. ए रीतें आकाशद्रव्यनी पेरें धर्मास्तिकाय तथा अधर्मास्तिकायनो पण मांहोमांहे संबंध जाणवो.

हवे जीवपुञ्जलनो संबंध कहे ठे:- अजव्यजीवने पुञ्जलनी साथें संबंध, ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेले जांगे ठे, केम के अजव्य जीव नां कर्म, केवारें पण खपशे नही, अने जव्यजीवने कर्मरूप पुञ्जलनी साथें संबंध ते अनादिनो ठे, पण कारण सामग्री मळे, त्वारें केवारेंक वूटशे, माटे व्यवहारनयने मतें अनादि सांत जाणवो अने निश्चयनयने मतें करी एण् ड्रव्य स्वभावरूप परिणामें करीने परिणामी ठे, माटे परिणामिपणुं सदा शाश्वतुं ठे, तेथी अनादि अनंत जाणवो. तथा जीव अने पुञ्जल, ए वे ड्रव्य मळी रंधनाय पामे ठे, तेणें करी पारिणामिक जाणवा. तें पारिणामिक पणुं अजव्यजीवने निश्चयनयने मतें अनादि अनंत ठे अने जव्यजीवने व्यवहारनयने मतें अनादि सांत ठे, वली पुञ्जलद्रव्यनुं पारिणामिकपणुं तो निश्चयनयने करी अनादि अनंत ठे अने पुञ्जलपरमाणुं आनुं मळवुं, विसरवुं, ते व्यवहारनयने मतें सादिसांत ठे, एटले जीव, पुञ्जल साथें मळ्यां सक्रिय ठे.

हवे श्रीसम्मतिसूत्रमां कळुं ठे जे पांच समवाय मळवाथी सर्व कार्य नीपजे ठे, तेनी व्याख्या करीयें ठेयें ॥ गाथा ॥ कालो सहाय नियदे, पुत्रकयं पुरिस कारणे पंच ॥ समवाय सम्मत्तं, एगंते होइ मिष्ठत्तं ॥१॥ अर्थ:- काल, स्वभाव, नियति केतां जावि, कर्म अने उद्यम, ए पांच समवायांग माने, ते समकेती जाणवा अने ए मांहेलो एक समवाय उठापे, ते मिथ्यात्वी जाणवो, ए सम्मतिसूत्रनुं वचन ठे. एवुं सांजली ए पांच समवाय आश्रयी शिष्य पूवे ठे.

४७१ शिष्य:-जीव, समकेत केवारें पामशे ?

गुरु:-जेवारें काखसब्धि पाकशे, तेवारें जीव समकेत पामशे, पण काख पाम्या विना कोइ जीव, समकेत पामे नही, केम के काल सर्वेनुं कारणे ठे जे काखें जे कार्य होणार होवे, ते काखें ते घेलायें ते कार्य थाय.

४७२ शिष्य:-अजव्यजीवनेतोकाखयणोगयो, पण ते समकेत केमनयी पामता ?

गुरु:-अजव्यमां ड्रव्यस्वभावनयी, जेने जव्यस्वभावहोय, ते जीव समकेत पामे.

४७३ शिष्य:-जव्यजीव सर्वे समकेत पामशे ?

गुरुः—सर्व जीव समकेत नहीं पामशे जेने जावि कारणरूप देव, गुरु, धर्मनी जोगवाइ मलशे, ते जीव, समकेत पामशे बीजा नहीं पामे.

४८४ शिष्यः—जावि देव, गुरु, धर्मरूप कारणनी जोगवाइ तो घणा जीवने मली ठे ते केम समकेत नहीं पामता ?

गुरुः—देव, गुरु, धर्मरूप कारणनी जोगवाइ तो मली, पण ते जीव उद्यम नहीं करता परंतु जो उद्यम करे, तो समकेत पामे.

४८५ शिष्यः—वखाण सांजले ठे, पच्चरकाण करे ठे, यात्रा, दर्शन, पूजा, नक्ति आदि उद्यम तो घणा जीव करे ठे, तो पण केम समकेत पामता नहीं ?

गुरुः—ते जीवने पूर्वकृत कर्म घणां ठे, एटले सात कर्मनी वशे ने त्रीश कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थिति ठे, ते विवर आपे, तो जीव समकेत पामे.

४८६ शिष्यः—यथाप्रवृत्तिकरणरूप परिणामें करी, जीवें वशेने त्रेवीश कोडाकोडी सागरोपमरूप कर्मनी स्थिति खपावी, एटले कमें तो विवर दीधुं तो पण हजी केम समकेत नहीं पामता ?

गुरुः—हजी तेउनो उद्यम काचो ठे, परंतु अपूर्वकरणना परिणामरूप उद्यम करशे, तेवारें जीव, समकेत पामशे एटले ए पूर्वोक्त पांच समवाय जले, तेवारें समकेतरूप कार्य नीपजे.

४८७ शिष्यः—मोक्षरूपकार्य जीवने केम सिद्ध थाय ?

गुरुः—जेवारें काललब्धि पाकशे, तेवारें जीवने मोक्षरूप कार्य नीपजशे, पण काल पाक्या विना कोइ जीव, मोक्षें जाय नहीं. एटले काल सर्वतुं कारण ठे, जे कालें जे कार्य होणार होवे, ते कालें ते कार्य ते वेलायें नीपजे.

४८८ शिष्यः—अज्ञव्यजीवने तो कालघणोगयो तो केम मोक्षरूपकार्य सिद्ध थायुं न

गुरुः—अज्ञव्यमां स्वज्ञाव नहीं ज्ञव्यस्वज्ञाव होय तो सिद्धरूप कार्य निपजे.

४८९ शिष्यः—तो ज्ञव्यजीव तवें मोक्षें केम जाय नहीं ?

गुरुः—निश्चय समकेत गुणरूप कारण मल्या विना कोइ जीव, मोक्ष पामे नहीं.

४९० शिष्यः—नियतिनिश्चय एटले जावि समकेतरूप कारण तो श्रेणि कादिक पाम्या हता तो पण तेने मोक्षरूप कार्य केम न थायुं ?

गुरुः—तेने पूर्वकृत कर्म घणां हतां अथवा पुनपाकार उद्यम न कस्यो.

४९१ शिष्यः—उद्यम तो शाखिज्ज प्रमुखें घणो कस्यो, पण मोक्षरूप कार्य तो न नीपन्युं ?

ગુરુ:—એને પૂર્વકૃતકર્મ ઘણાં હતાં તેણે રોકી રાહ્યા.

૪૯૨ શિષ્ય:—કર્મ તો પ્રસન્નચંદ્રરાજર્પિયં સાતમી નરકનાં દક્ષીણ મેલવ્યાં હતાં, તો તેને મોક્ષરૂપ કાર્ય કેમ નીપજ્યું ?

ગુરુ:—પણે શુદ્ધધ્યાનરૂપ શ્રેણિનો ઉચ્ચ ઘણો કીધો, માટે પાંચે કારણ મળે, સર્વ કાર્ય નીપજે છે, એમાં જે કોઈ એક કારણ ઊઠાવે, તે મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવા અને પાંચે સમવાય મલવાથી કાર્ય માને, તે સમકેતદૃષ્ટિ જીવ જાણવા.

૪૯૩ સમકેતનું સ્વરૂપ, પદ્મ કારકે કરી દેલા છે. તિહાં પ્રથમ ૪૮ કારકનાં નામ કહે છે:—૧ કર્તા, ૨ કરણ, ૩ કાર્ય, ૪ સંપ્રદાન, ૫ અપાદાન, ૬ આધાર, ૭ પદ્મ કારકનાં નામ જાણવાં. તિહાં પ્રથમ કર્તા તે જીવ, વીજું કરણ તે દેવગુરુ ધર્મ, વીજું કાર્ય તે જીવને સમકેતરૂપ કાર્ય કરવું છે, ચોથું જે આત્મપ્રદેશ જીવને નિર્મલતા સંપજતી જાય, તે સંપ્રદાન, પાંચમું કર્મરૂપ આચરણ ટલતું જાય, તે અપાદાન, ઠહું ૭૮૯ સમકેતરૂપ કાર્યમાં જહ્યાં આધારચૂત જાણવાં, માટે ઠહું આધારનામા કારક જાણવું.

૫૦૪ મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાનું સ્વરૂપ, ૭ પદ્મકારક મળે નીપજે, તે કહે છે. તિહાં પ્રથમ કર્તા તે જીવ જાણવો અને વીજું કારણ તે જીવને સમકેતરૂપ મળે, તેવારે વીજું મોક્ષરૂપ કાર્ય નીપજે, તથા ચોથું સંપ્રદાન તે ગુણશ્રેણિરૂપ નિર્મલતા જીવને સંપજતી જાય અને પાંચમું અપાદાન તે કર્મરૂપ આચરણ ટલતાં જાય અને ઠહું આધાર, તે ૭૮૯ મોક્ષરૂપકાર્યમાં મહ્યાં આધારરૂપ જાણવાં. ૭૮૯ રીતે પદ્મકારકરૂપ ચક્ર કરી મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાનું સ્વરૂપ જે પ્રાણી જાણે, તે પ્રાણી ગણ્યા દિવસમાં પરમાનંદપદ પામે.

૫૧૩ શ્રીજિનમાર્ગમધ્યે નવ પ્રકારનાં નિયાણાં કરવાં નિપેધ્યાં છે, તેનો વિચાર લેવાયે છે. પ્રથમ કોઈ જીવ, એવું ચિંતવે જે વીજે જવે મને રાજ્યની પ્રાપ્તિ હોજો એવી જે ઇચ્છા તે પહેલું નિયાણું જાણવું. વલી કોઈ એવું ચિંતવે કે રાજ્યમાં તો મહેનત ઘણી માટે તેથી સહુ પળ મુજને શક્તિમંત રહસ્યપણાની પ્રાપ્તિ હોજો? એવી જે ઇચ્છા તે વીજું નિયાણું જાણવું. વલી કોઈ એમ ચિંતવે તે પુરુષને તો કમાવવા ધમાવવારૂપ ઘણું કષ્ટ પડે છે, માટે મહારે સ્ત્રીપણાની પ્રાપ્તિ હોજો? એવી ઘાંઘા, તે વીજું નિયાણું જાણવું. વલી કોઈ એમ ચિંતવે જે સ્ત્રીને તો પરવશપણા પ્રમુખ મહા કષ્ટ છે, માટે હું પુરુષ હોજો? એવી ઇચ્છા, તે ચોથું નિયાણું જાણવું. વલી કોઈ એમ ચિંતવે જે મનુષ્ય સંબંધિ

विषयजोग तो घणा अशुचि ठे माटे महारे बहुरत्ता देवतापणुं प्राप्त होजो ? एवी इष्टा, ते पांचमुं नियाणुं जाणवुं. वली कोइ देवता अने (अन्य के) वीजो कोइ देवता ते मांहोमांहे देव देवीनां रूप विकूर्वीने जोग जोगव्यानी तथा कोइ देवता पोतेंज देव देवीरूप विकूर्वीने जोगव्यानी वांठा ते बहुरत्ता देव कह्येजें, एवी वांठारूप परिणाम एटले एवुं सामर्थ्य हुं पामुं ? एवी इष्टा ते ठहुं नियाणुं जाणवुं. ए ठ नियाणांना करवावाला जीव परजवें दुर्लभबोधी थाय. एटले तेने बोधवीजरूप समकेतनी प्राप्ति न थाय, वली कोइ जीव एवुं चिंतवे के जे देवताउने संजोग नधी, ते देवोने अरत्ता देव कह्येजें. ते अरत्तादेव थवानी वांठा ते सातमुं नियाणुं जाणवुं. वली कोइ एक जीव, एम चिंतवे ठे मुजने साधुने पडिलाजण वाळुं रुडुं श्रावकपणुं प्राप्त याजो, एटले हुं घणा साधु, साधवीने आहार पाणी प्रमुख बहोरावुं ? एवी इष्टा करवी, ते आठमुं नियाणुं जाणवुं. वली कोइ एवुं चिंतवे जे मुजने दारिद्री श्रावकपणानी प्राप्ति होजो, के जेथकी मुजने चारित्रनी प्राप्ति तरत उदय आवे, एवी प्रार्थना करवी, ते नवमुं नियाणुं जाणवुं. ए पाठलां त्रण नियणांनुं फल, अनुक्रमें पूर्वले जवें समकेत, देशविरति अने सर्वविरतिनुं दायक ठे, पण मोक्षनुं दायक नधी. ए सर्व अर्थ, पांखीसूत्रनी टीकामध्ये ठे. तथा बृहत्कल्पवृत्तिमां एम कह्युं ठे जे तीर्थकरपणुं तथा चरमशरीरीपणुं प्रमुख पण साधुने प्रार्थवुं युक्त नधी, अपवादें पण ए नियाणुं साधुने नहीं करवुं. तथा आवश्यकवृत्तिमां ध्यानशतकने अधिकारें कह्युं ठे, जे सर्व कर्मना दयधकी मुजने मोक्ष होजो ? ए पण नियाणुंज ठे, एने पण निश्चयनयधी निषेधुं ठे, परंतु जावनामां जे जीव काचा ठे, तेने आश्रयी व्यवहारनयें निर्दोष ठे. एम योगशास्त्रवृत्तिमां पण कह्युं ठे. अने 'जयवीरराय' इत्यादिक प्रणिधान ठे, ते ठठा गुणगणाधी उपर न करवुं. इत्यादि, वली एवो विस्तारें अधिकार, पूजापंचाशकवृत्तिमां ठे. सर्व धर्शने प्रश्न ५१३ थया.

हवे श्री नवपदजीनी पूजा खरतरगठमां थयेला देवचंदजीकृत ठे, तेमां कह्युं ठे ॥ गाथा ॥ इम नव पद गुण मंगली, चउनिक्केप प्रमाणो जी ॥ सात नयें जे आदरे, सम्यग् ज्ञानी जाणो जी ॥ १ ॥ अर्थः—श्री सिद्धचक्रजीना यंत्रनुं स्वरूपते नैगमादिक सात नयें करी जाणवुं. तथा

नामादिक चार निक्षेपे करी जाणवुं. तथा प्रत्यक्ष अने परोक्ष, ए वे प्रमाणें करी जाणवुं. तथा अव्य, क्षेत्र, काल अने जावनी चोजंगीयें करी जाणवुं, तथा चौद गुणवाणे करी जाणवुं, तथा गुणें करी जाणवुं. तथा नव तत्त्वें करी जाणवुं तथा गुणिगुणें करी जाणवुं तथा पंचवणें करी जाणवुं तथा देव, गुरु, धर्मनी उलखाणें करी जाणवुं. ए दश जांगे करी श्री सिद्धचक्रजीना यंत्रनुं स्वरूप जे जाणे, सईदे, तेने सम्यग्ज्ञानी जाणवा.

५१२ तेमां प्रथम जांगे साते नयें करी यंत्रनुं स्वरूप देखाडे ठे. तिहां प्रथम नैगमनयने मतें अतीतकालें सिद्धचक्रजीनो यंत्र एवुं नाम वर्ततुं हतुं अने अनागत कालें पण ते नाम वर्तसे, तथा हमणां वर्तमान कालें पण ते नाम वर्तें ठे, ए रीतें त्रणे काल एकरूपपणे वर्तें, ते नैगमनय जाणवो. हवे संग्रह नयना मतवालो सर्वनो संग्रह करीने वोळो, जे था श्री सिद्धचक्रजीनो यंत्र ठे, पठी व्यवहार नयना मतवाले वेंचण करीने जुदा जुदा जेद देखाड्या, ते आवी रीतें के प्रथम पदें अरिहंत, बीजे पदें सिद्ध, त्रीजे पदें आचार्य, चौथे पदें उपाध्याय, पांचमे पदें साधु, ठेठे पदें दर्शन, सातमे पदें ज्ञान, आठमे पदें चारित्र, अने नवमे पदें तप, ए रीतें जेवां दीठा, तेवा जेद वेंच्या, ते व्यवहार नय जाणवो. पठी व्यवहार नयना मतवालो श्रुसूत्र नयनो उपयोग खड्ने वोळो जे ए सिद्धचक्रजीना यंत्रनी स्थापनामां मध्यजागें अरिहंत देव, ते ठेठे समजिरूढ नयें वर्तें ठे. अने उपर सिद्ध परमात्मा ते सातमे एवंजूतनयें वर्तें ठे, पडखामां आचार्य, उपाध्याय अने साधु, ते पांचमे शब्दनयें वर्तें ठे, तथा दर्शन, ज्ञान, चारित्र अने तप, ते पांचमे शब्दनयें अंश अंश मात्र प्रगट्या, अने ठेठे समजिरूढनयें संपूर्ण प्रगट्या, तथा सातमे एवंजूतनयें सकळ कार्य नीपजावी परमात्मा जीव, भोगवे ठे. ए सात नयें यंत्रनुं स्वरूप जाणवुं.

५१३ बीजे जांगे चार निक्षेपे करी श्री सिद्धचक्रजीना यंत्रनुं स्वरूप देखाडे ठे. तिहां प्रथम श्रीअरिहंतजी उपर चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम जे अरिहंत एवुं नाम खडी स्मरण करवुं, ते नाम अरिहंत. तथा श्री अरिहंतजीनी मूर्ति प्रमुख प्रतिमा स्थापीयें, ते सद्भाव स्थापना. तथा श्री अरिहंत एवा अक्षर समवा, ते अमदभावस्थापना. ए बीजो स्थापना निक्षेपो जाणवो. तथा त्रीजो श्री अरिहंतनो जीव श्रेणिकादि प्रमुख ते ज

व्य शरीरनुं द्रव्य जाणवुं अने जिहां लगे तीर्थकर जगवानने केवल ज्ञान न उपज्युं होय, त्यां लगे ठवस्थ अवस्थाये छयतिरिक्त शरीरनुं द्रव्य जाणवुं. तथा श्री अरिहंतजी मुक्तें गया पठी तेना शरीरनी चक्ति इंद्रादिक देवता तथा मनुष्य करे ठे, ते इशरीरनुं द्रव्य जाणवुं. एवी रीतें जव्यशरीर, तद्वयतिरिक्त शरीर अने इशरीर, ए त्रण प्रकारें त्रीजो द्रव्यनिक्षेपो जाणवो. हवे चोथो जावनिक्षेपो ते श्री अरिहंतने केवल ज्ञान उपन्या पठी त्रिगडाने विपे वेसीने वार पर्यदाने देशना आपे, तेने जाव अरिहंत कहीयें.

५१४ ए चार निक्षेपे श्रीसिद्धनुं स्वरूप कहे ठे. प्रथम श्रीसिद्ध एवुं नाम त्रणे काल एकरूपें शाश्वतुं वर्तें ठे, ते नामथकी सिद्ध जाणवा, तथा श्रीसिद्धजीनी प्रतिमा प्रमुख स्थापवी, ते सद्जावस्थापना अने सिद्ध एवा अक्षर लखवा, ते असद्जावस्थापना. ए रीतें स्थापनानिक्षेपो वे जेदें जाणवो. तथा त्रीजो द्रव्यनिक्षेपो ते तेरमे अने चौदमे गुणगणे वर्तता केवली जगवानने जव्यशरीर आश्रयी द्रव्य कहीयें अने जे सिद्धि वस्था तेना शरीरनी चक्ति करीयें, ते इशरीरनुं द्रव्य जाणवुं. ए त्रीजो द्रव्यनिक्षेपो जाणवो. तथा जावसिद्ध जे सकलकर्म क्षय करी लोकने अंतें विराजमान अव्याबाध सुखना जोगो, तेने जावसिद्ध कहीयें.

हवे सिद्धजगवानमां तद्वयतिरिक्तशरीर आश्रयी चार निक्षेपा कहे ठे. प्रथम सिद्ध एवुं नाम. ते त्रणे कालें एकरूपें शाश्वतुं वर्तें ठे, ते नामसिद्ध जाणवा तथा जे देहमान मध्येथी त्रीजो जाग घटाडी वे जागना शरीरप्रमाणे आत्मप्रदेशनो घन करी स्थापनारूप क्षेत्र अवगाही रह्यो ठे, ते वीजो स्थापनासिद्ध जाणवो. तथा द्रव्यसिद्ध ते शुद्ध, निर्मल, असंख्यातप्रदेशने विपे ज्ञानादिक अनंतगुणरूप ठती पर्यायप्रत्ये वस्तुरूप प्रगट्या ठे, ते सिद्धनो तद्वयतिरिक्तशरीर आश्रयी द्रव्यनिक्षेपो जाणवो. तथा जावथकी सिद्धनुं स्वरूप तो सामर्थ्यपर्यायप्रवर्तनारूप अनंतो धर्म प्रगट्यो ठे, तेने विपे सदा काल नवा नवा ज्ञेयनी वर्तनारूप पर्यायनो उत्पाद, व्यय, समय समय अनंतो अनंतो थइ रह्यो ठे. तेणे करी सिद्ध परमात्मा अनंतुं सुख जोगवे ठे, ते चोथो जावनिक्षेपो जाणवो.

५१५ आचार्यनुं स्वरूप चार निक्षेपे करी कहे ठे:—प्रथम आचार्य एवुं नाम, ते नाम आचार्य, वीजुं आचार्यजीनी मूर्तिप्रमुख स्थापवी, अथवा आचार्य एवा

અક્ષર લક્ષી સ્થાપવા, તે સ્થાપના આચાર્ય, ત્રીજો જે આચાર્યપદવીને યોગ્ય પૂર્ણ હજી આચાર્ય પદવી પામ્યા નથી, પરંતુ આગલ પામશે, તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીરનું ડ્રવ્ય જાણવું. તથા જે કોઈ ગતિમાં જીવ છે, પરંતુ ત્યાંથી આવી આચાર્ય પદવી પામશે, તેને જીવ્યશરીરનું ડ્રવ્ય કહીયે. તથા જે કોઈ આચાર્ય કાલંગત થયા પછી તેના શરીરની જાતિ મહોત્સવ કરીયે, તે જશરીરનું ડ્રવ્ય જાણવું, એ ત્રીજો ડ્રવ્યનિદેષો કહ્યો. હવે ચોથો જાવનિદેષો તે જે જાવાચાર્ય ઠગીશ ગુણે કરી વિરાજમાન પાંચ પ્રસ્થાને કરી સેવિત જીવ પ્રાણીને હિતોપદેશ કરતાં ગદ્યના નાયક થકા વિચરે, તેને જાવયકી આચાર્ય કહીયે. એજ રીતે ચાર નિદેષા ઉપાધ્યાયને વિષે પૂર્ણ જાણી લેવા.

૫૨૬ સાધુજીનું સ્વરૂપ ચાર નિદેષે કરી કહે છે:—પ્રથમ સાધુ એવું નામ, તે નામસાધુ, તથા વીજો સાધુજીની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપીયે, અથવા અક્ષર લક્ષીયે, તે સ્થાપના સાધુ તથા જે આવકમાં હોય આગલ સાધુપણે નીપજશે, તેને ડ્રવ્યસાધુ કહીયે. એ જીવ્ય શરીરનું ડ્રવ્ય જાણવું તથા જે સાધુ પાંચ મહા વ્રત સૂધાં પાલે સાધુની ક્રિયા કરે, સૂજતો આહાર લીયે, પૂર્ણ તેવો જ્ઞાન ધ્યાનનો ઉપયોગ વર્તતો નથી તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીર આશ્રયી ડ્રવ્ય જાણવું. તથા જે કોઈ સાધુને દેવગતિ થયા પછી તેના શરીરની મહોત્સવ જાતિ કરવી, તે જશરીરનું ડ્રવ્ય જાણવું એ ત્રણ પ્રકારે સાધુનો ડ્રવ્યનિદેષો કહ્યો. હવે જાવ નિદેષો કહે છે. જે સાધુને ગુણે કરી સહિત અને આગલ જે સાધુનો આચાર, વ્યવહાર કહ્યો તે પ્રમાણે સર્વ કરે અને જ્ઞાન ધ્યાનમાં વર્તતો સાધ્ય એક, સાધન અનેક, એ રીતે સત્તાગતના ધર્મરૂપ મોક્ષને સાધે, તે જાવનિદેષે સાધુ જાણવો.

૫૨૭ દર્શન ઉપર ચાર નિદેષા લગાવે છે. તિહાં પ્રથમ દર્શન એવું નામ, તે નામદર્શન કહીયે. વીજું મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપવી, તે સજ્ઞાવસ્થાપના અને દર્શન એવા અક્ષર લક્ષી સ્થાપવા, તે અસજ્ઞાવસ્થાપના, એ સ્થાપનાનિદેષો જાણવો. ત્રીજો જે અંતરંગ ઉપયોગ વિના કુલાચારે અતિ આનંદરે વિધિ સહિત દર્શનની કરણી કરે છે, પરંતુ તે આત્મદર્શન વિના કરે છે, માટે તે સર્વ ડ્રવ્યદર્શન જાણવું ॥ ગાથા ॥ દર્શન દર્શન જટકિયો, શિર પટકયું સો વાર ॥ પૂર્ણ જે દર્શન દર્શન વિના, તે ફરિયો અનંત સંસાર ॥ ૧ ॥ એ પરમાર્થ જાણવો. હવે ચોથે જાવનિદેષે દર્શન કહે છે. તિહાં જે

कार्यकारणनी उलखाण सहित दर्शन करवुं एटले उपरधी श्री वीतरागना दर्शननी आचरणारूप (करणी के०) सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा विधि सहित मन, वचन अने कायायें करी एकचित्तें करे ठे, ते सर्व ड्रव्यदर्शन कारणरूप जाणवुं अने जावदर्शन केतां तो जे अंतरंग आत्मदर्शनरूप लेजो धारीने आत्मा निरावरण करवारूप साध्य चोखुं राखीने ड्रव्यदर्शनरूप विधिसहित करणी करवी, ते सर्व निर्झरारूप जाणवी ॥ गाथा ॥ जे दर्शन दर्शन विना, ते दर्शन प्रतिपक्ष ॥ जे दर्शन दर्शन हुवे, ते दर्शन सापेक्ष ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. ए जावनिक्षेपे दर्शन कछुं.

५१७ ज्ञान उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम ज्ञान एवुं नाम, ते नामज्ञान जाणवुं. वीजुं पुस्तकमां लख्युं ते स्थापनाज्ञान जाणवुं. त्रीजुं अन्यमतनां सर्वशास्त्र, तेनां तथा जिनमतनां सूत्र, सिद्धांत, टीका, चूर्णि प्रमुखना अंतरंग आत्म उपयोग विना तथा निश्चयव्यवहाररूप कार्य कारणना जाणपणा विना जे अर्थ करवा, ते सर्वे ड्रव्यज्ञान जाणवुं तथा जावज्ञान ते पड्डव्य नव तत्त्वनुं जाणपणुं ड्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, नय, निक्षेपा, अने प्रमाणें करी जाणपणुं अने अंतरंग निश्चयनय आत्मसत्तानुं सर्वहुवुं ते जावज्ञान जाणवुं ॥ गाथा ॥ क्षण अर्द्ध जे अघ टले, ते न टले जवनी कोडें ॥ तपस्या करतां अति घणी, पण नावे ज्ञान तणी कोइ जोडें ॥ १ ॥

५१८ चारित्र उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे, प्रथम चारित्र एवुं नाम, ते नामचारित्र जाणवुं. तथा जे पुस्तकमां चारित्रना विधि प्रथम लखीने स्थापवुं ते स्थापनाचारित्र जाणवुं. तथा जे पांच महाव्रत सूधी रीतें मन, वचन, कायायें करी निवृत्ति प्रवृत्तिरूप आचार व्यवहार प्रमुख सहित सूधी रीतें करणी करवी, ते सर्व ड्रव्यचारित्र जाणवुं ॥ गाथा ॥ विरया सावझाळ, कसाय हीणा महावयधरावि ॥ सम्महिष्ठि विहूणा, कयावि मुक्कं न पावति ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. हवे जावचारित्र कहे ठे. जे कर्मने चूरे, तेने चारित्र कहीयें. एटले जीव, अजीवरूप स्वपरनी वेंचण करी स्वरूपनुं चिंतववुं. एकाग्रता तन्मयरूप परिणाम होय एटली वार नवा कर्मरूप आश्रवनुं रोकवुं जाणवुं, तेने जावचारित्र कहीयें ॥ गाथा ॥ चय ते अत्र कर्मनो संचय, रिक्त करे जे तेह ॥ चारित्र नाम निरुक्तें जांख्युं, ते वंदो गुण गेह ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. ए जावचारित्र जाणवुं.

૫૩૦ તપ ઝંપર ચાર નિદેષા લગાડે છે:-પ્રથમ તપ એવું નામ, તે ન નિદેષો જાણવો. વીજું પુસ્તકમાં તપના વિધિ પ્રમુખનું લેખવું, તે સ્થાપના જાણવું. ત્રીજું ઠઠ અઠમાદિ પ્રમુખ પાસ લેખણ માસલેખણ આદિક અને પ્રકારનું તપ જે આ જવ પરજવે પુણ્યરૂપ ઇન્દ્રિયસુખની વાંઠારૂપ પરિણ કરવું, તે સર્વે ડ્રવ્યતપ જાણવું. ચોથું જાવતપ. તે શ્દ જવ પરજવે ઇન્દ્રિય સુખની વાંઠા રહિત સર્વ પ્રકારે ઇધાનો રોધ કરી એક પોતાનો આત્મા મૂર્ખરૂપ આવરણથી રહિત કરવાને અર્થે જે આગલ ડ્રવ્યતપ કહ્યું, તે કરતાં થકાં નિર્જ્જારરૂપ જાણવું ॥ ગાથા ॥ ઇધા રોધે સંધરી, પરિણતિ સતા જોગે ॥ તપ તેહીજ આત્મા, વચ્ચે નિજગુણ જોગે ॥ એ જાવતપનો પરથ જાણવો. એ રીતે ચાર નિદેષે કરી સિદ્ધચક્રના યંત્રનું સ્વરૂપ જાણવું.

૫૩૧ ત્રીજે જાંગે એ યંત્રનું સ્વરૂપ, પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણે કરી ડલેખાવે છે. તે પ્રથમ પ્રમાણના જેદ છે. એક પ્રત્યક્ષપ્રમાણ અને વીજું પરોક્ષપ્રમાણ, તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણના વલી વે જેદ છે. તેમાં અરિહંત તથા સિદ્ધ જગવાનું કેવળ જ્ઞાને કરી લોકાલોકનું સ્વરૂપ જાણે છે, તે સર્વે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરી જાણે માટે એને સર્વપ્રત્યક્ષ કહીયે. તથા જે મનઃપર્યવજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન તેવી દેશપ્રત્યક્ષ કહીયે. તેમાં કોઈક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, મનઃપર્યવજ્ઞાનવાલા છે, તે મનોવર્ગણાને પ્રત્યક્ષપણે જાણે છે અને કોઈક આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ, અવધિજ્ઞાનવાલા છે, તે પુણ્યલવર્ગણાને પ્રત્યક્ષ પ જાણે છે. તે દેશપ્રત્યક્ષ જાણવો. એટલે અરિહંત અને સિદ્ધ, એ સર્વપ્રત્યક્ષ પ્રમાણવાલા તથા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, એ ત્રણ દેશપ્રત્યક્ષવાલા ॥ એ રીતે નવ પદમાં હેલાં પાંચ પદમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનું સ્વરૂપ કહ્યું. દ્વેશે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ ચાર પદમાં પ્રત્યક્ષપ્રમાણનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. તેમાં પ્રથમ (દર્શન કે) સમકેત જાણવું. અને એ સમકેત વિના જે જ્ઞાન તે નવ પૂર્વ સુધી જણ્યા છે, તે પણ તે અજ્ઞાનરૂપ છે, માટે સમકેત સહિત તે વીજું જ્ઞાન જાણવું અને તે જ્ઞાનની તીક્ષ્ણતા એટલે ઉપયોગ એકાગ્રપણું, તે ત્રીજું ચારિત્ર જાણવું અને ચારિત્ર એટલે પોતાના સ્વરૂપ રમણ કરવું, તે પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરતાં સર્વ પ્રકારે ઇધાનું રોધણ તેહીજ તપ જાણવું. એટલે પાંચમે શબ્દનયને મતે જે જીવને દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર અને તપ પ્રગટ્યાં છે, તેમાં કોઈ જીવને અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન

योग. माटे तेमां देशप्रत्यक्षपणुं जाणवुं. अने ठे समजिरूढनयें तथा मातमे एवंभूतनयें जे जीवने दर्शन, ज्ञान, चारित्र अने तप प्रगट्यां ठे, तेमां सर्वप्रत्यक्षपणुं जाणवुं.

हवे परोक्ष प्रमाणनुं स्वरूप कहे ठे:-ते परोक्ष प्रमाणना त्रण जेद प. एक आगमप्रमाण, वीजुं. अनुमानप्रमाण, वीजुं उपमाप्रमाण. तिहां कोष्क आचार्य, उपाध्याय अने साधु, ते आगमें करी सर्व वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. तथा कोष्क आचार्य, उपाध्याय अने साधु उपमायें करी वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. तथा कोष्क आचार्य, उपाध्याय अने साधु, अनुमानें करी वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. हवे दर्शन, ज्ञान. चारित्र अने तप, ए पांचमे शब्दनयें जे जीवने प्रगट्यां ठे. तेमां पण आगम, अनुमान अने उपमा प्रमाणे जाणपणुं जाणवुं. ए परोक्ष प्रमाणनुं स्वरूप कलुं. ए रीतें प्रत्यक्ष अने परोक्ष, ए वे प्रमाणें करी सिद्धचक्रना यंत्रनुं स्वरूप जाणवुं.

५४० चौथे जांगे ज्वय. क्षेत्र. काल अने जाव तेणें करी सिद्धयंत्रनुं स्वरूप देखाडे ठे. तिहां प्रथमपदे श्री अरिहंतनुं स्वरूप देखाडे ठे. तेमां ज्वय यकी अरिहंत ते चोत्रीश अतिशयें करी विराजमान पांत्रीश वचन वाणी ने गुणें करी संपूर्ण आठ महाप्रातिहार्यरूप वार गुणें करी सहित दो य. तथा क्षेत्रयकी श्री अरिहंत देव. ते अढी छीप प्रमाण क्षेत्रमां जाण वा. तथा काक्षयकी अरिहंत देव. संततिजावें अनादि अनंत जांगे वनें ठे अने एक अरिहंतआश्रयी नादित्तांतजांगो जाणवो. तथा जावयकी अरिहंतदेव, ते जे ज्ञानावरणादि घाति कर्मना दायें अनंत चतुष्टयरूप सक्षी प्रगट करी. शुद्धप्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रखा वनें ठे.

५४१ सिद्ध परमात्मा उपर ज्वयादि चार जांगा कहे ठे. ज्वययकी स वै सिद्ध परमात्मा अस्तंग्यातप्रदेदी जाणवा तथा क्षेत्रयकी सिद्ध परमात्मा. लोकने अंतें पीत्तालीश साख योजन सिद्धगिज्ञा प्रमाणें विराज मान जाणवा अने काक्षयकी सिद्ध परमात्मा. नये सिद्ध आश्रयी अना दि अनंत जांगे वनें ठे अने एक सिद्ध आश्रयी नादित्तांत जांगो जाण वो. तथा जावयकी सिद्ध परमात्मा ते नकल कर्नेने दायें अनंत गुण रूप सक्षी प्रगट करी लोकने अंतें विराजमान वनें ठे. ते जाणवा.

५४२ आचार्य भगवाननुं स्वरूप कहे ठे. ज्वययकी आचार्य भगवान्

उत्तीश गुणें करी विराजमान जाणवा, तथा क्षेत्रयकी आचार्य जगवान् अढी छीप प्रमाणें जाणवा तथा कालयकी आचार्य जगवान् संततिजावें अनादि अतंत जांगे वत्तें ठे अने एक आचार्य आश्रयी सादिसांत जांगो जाणवो, तथा जावयकी आचार्य जगवान् सदाकाल सत्तागतना जासन रूप ज्ञानस्वरूपना उपयोगमां जेनुं चित्त वत्तें ठे, ते जाणवा.

५४३ उपाध्यायजीनुं स्वरूप कहे ठे. अव्ययकी उपाध्यायजी पच्चीस गुणें करी विराजमान कहीयें. तथा क्षेत्रयकी उपाध्यायजी अढी छीप व्यापी जाणवा. तथा कालयकी उपाध्यायजी संततिजावें अनादि अने त जांगे वत्तें ठे, अने एक उपाध्यायजी आश्रयी सादिसांत जांगो जाणवो. तथा भावयकी उपाध्यायजी जीव अजीवरूप नव तत्व पद अव्ययनुं जाणपणुं करी सत्तागतना चिंतनरूप स्वभावमां जेनुं चित्त वत्तें ठे ते जाणवा.

५४४ साधुनुं स्वरूप कहे ठे. अव्ययकी साधु सत्तावीश गुणें करी विराजमान कहीयें. तथा क्षेत्रयकी साधु अढी छीपव्यापी जाणवा, तथा कालयकी साधु संततिजावें अनादि अनंतजांगे वत्तें ठे, अने एक साधुआश्रयी सादिसांत जांगो जाणवो. तथा जावयकी साधु जे साध्य एक, साधन अनेक, एरीतें सत्तागतना धर्मने साधे, ते जावसाधु जाणवा.

५४५ दर्शननुं स्वरूप कहे ठे. अव्ययकी दर्शन, ते इंद्रियना वलयी वस्तुनुं देखवुं तथा जासनपणुं ते सर्व अव्यदर्शन कहीयें. तथा क्षेत्रयकी दर्शन, चौदराज लोक व्रसनाडी प्रमाणें जाणवुं तथा कालयकी दर्शन, द्वायिक जाव आश्रयी जे जीवने प्रगटयुं ठे, ते सादि अनंत जांगे जाणवुं, अने द्वायोपशमजाव आश्रयी सादिसांत जांगे वत्तें ठे. तथा जावयकी दर्शन ते लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां देखवुं, तेने कहीयें.

५४६ ज्ञाननुं स्वरूप कहे ठे. अव्ययकी ज्ञान जे मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, श्रवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान इत्यादि, इंद्रियने अनुयायी जे जाणपणुं ते सर्व अव्यज्ञान कहीयें. तथा क्षेत्रयकी ज्ञान, ते चौदराज लोक व्रसनाडी प्रमाणें जाणवुं. तथा कालयकी ज्ञान ते द्वायिक जावआश्रयी जे जीवने ज्ञान प्रगटयुं ठे, ते सादि अनंत जांगे जाणवुं अने द्वायोपशमिक जाव आश्रयी सादि सांत जांगो जाणवो. तथा जावयकी ज्ञान ते जे लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां जाणवुं.

५४७ चारित्रनुं स्वरूप कहे ठे. द्रव्यथकी चारित्र ते चरणसित्तरी कर एसित्तरीने गुणें करी विराजमान तथा क्षेत्रथकी चारित्र ते चौदराज लोक त्रसनाडि प्रमाणें जाणवुं तथा कालथकी चारित्र ते द्वायिक जाव आश्रयी सादि अनंत जांगे वत्तें ठे अने क्षयोपशम जाव आश्रयी सादिसां तजांगो जाणवो. तथा जावथकी चारित्र ते यथाख्यात चारित्ररूपगुणें करी पोताना स्वजावमां रमण करवुं, ते जाणवुं,

५४८ तपनुं स्वरूप कहे ठे, द्रव्यथकी तपना वार जेद कहीयें तथा क्षेत्रथकी तप ते चौदराजलोक त्रसनाडी प्रमाण जाणवुं. तथा कालथकी तप ते द्वायिकजाव आश्रयी सादिअनंतजांगे वत्तें ठे अने क्षयोपशमजाव आश्रयी सादिसांतजांगे जाणवुं. तथा जावथकी तप ते सर्व प्रकारें इष्टानो रोध करी समता जावमां वर्त्तवुं. ए रीतें द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावनी चोचंगीयें करी सिद्धयंत्रनुं स्वरूप जाणवुं.

५५७ पांचमे जांगे चौद गुणठाणें करी यंत्रनुं स्वरूप उलखावे ठे. तीहां प्रथमपदें श्रीश्रिहंतदेव, तेरमे गुणठाणें जाणवा. वीजे पदें सिद्धपरमात्मा ते गुणठाणा वर्जित जाणवा. त्रीजे पदें आचार्यप्रभु तथा चोथे पदें उपाध्याय अने पांचमे पदें साधुमुनिराज, ते ठठे सातमे गुणठाणे अने श्रेणीप्रतिपन्न ठद्वस्थमुनि ते अंगीधारमे वारमे गुणठाणे जाणवा. हवे ठठुं दर्शन पद, सातमुं ज्ञानपद, आठमुं चारित्रपद अने नवमुं तपःपद, ए चारे पद, चोथा गुणठाणाधी मांकी यावत् तेरमा चौदमा गुणठाणा लगें जाणवां, ए रीतें चौद गुणठाणे करी सिद्धयंत्रनुं स्वरूप जाणवुं.

५६६ ठठे जांगे गुणें करी सिद्धयंत्रनुं स्वरूप देखाडे ठे. तिहां प्रथम पदें श्रीश्रिहंतदेव ते वार गुणें करी सहित जाणवा. वीजे पदें सिद्ध परमात्मा ते आठगुणें तथा एकत्रीश गुणें करी सहित जाणवा. त्रीजे पदें आचार्य जगवान्, ते पांच गुणें तथा ठत्रीश गुणें करी जाणवा. चोथे पदें उपाध्यायजी ते पच्चीश गुणें करी जाणवा. पांचमे पदें साधुजी ते सत्तावीश गुणें करी जाणवा. ठठे पदें दर्शन, ते सडशठ गुणें करी जाणवुं. सातमे पदें ज्ञान, ते पांच गुणें तथा एकावन गुणें करी जाणवुं. आठमे पदें चारित्र, ते सत्तर तथा सित्तर गुणें करी जाणवुं. नवमे पदें तप, ते वार गुणें तथा पचास गुणें करी जाणवुं. ए रीतें सिद्धयंत्रनुं स्वरूप गुणें करी जाणवुं.

૫૭૫ સાતમે જાગે ચંત્રનું સ્વરૂપ નવ તત્ત્વે કરી ઁલખાવે છે. પ્રથમપદે શ્રીશ્રિહંત દેવ, તેરમે ગુણઘણે વર્તતા તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે. તથા વીજે પદે શ્રી સિદ્ધપરમાત્મા, તેમાં આગલ કહ્યાં તે રીતે ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. તથા ત્રીજે પદે શ્રીઆચાર્યજી, ચોથે પદે શ્રીઉપાધ્યાયજી અને પાંચમે પદે શ્રી સાધુ, એ ત્રણ પદમાં પૂર્વે સમકેતમાં કહ્યાં, તે રીતે આઠ આઠ તત્ત્વ પામીયે, તથા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ ચાર ગુણમાં શબ્દનયને મતે ચોથા ગુણઘણથી માંનીને ઠઠા સાતમા ગુણઘણાં જે જીવને પ્રગટ્યાં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયે અને સમજિરૂઢનયને મતે આઠમા ગુણઘણથી માંની યાવત્ અગીયારમા વારમા ગુણઘણા પર્યંત શ્રેણી જાવે જે જીવ વર્તે છે, તેને એ દર્શનાદિક ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે અને તેરમે ગુણઘણે કેવલી જગવાનને ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે. અને ગુણઘણાં વર્જિત લોકને અંતે સિદ્ધપરમાત્મા વર્તે છે, તેને એ ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ, નવ તત્ત્વે કરી જાણવું.

૫૭૭ આઠમે જાગે ગુણિગુણે કરી સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ ઁલખાવે છે. તિ હાં પ્રથમ શ્રિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, એ પાંચે ગુણી જાણવા અને દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર અને તપ, એ ચારગુણ જાણવા, એટલે એ પૂર્વોક્ત પાંચ ગુણીમાં એ દર્શનાદિક ચાર ગુણ રહ્યા છે, માટે એ ગુણ જાણવા. અને એ શ્રિહંતાદિક પાંચે જે છે, તે દર્શનાદિક ચાર ગુણે કરી સહિત છે, માટે ગુણી જાણવા. એ રીતે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ ગુણી ગુણે કરી ઁલખાવું.

૫૭૯ નવમે જાગે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ પાંચ વર્ણે કરી દેખાડે છે. પ્રથમ ચંદ્રપ્રજ અને સુવિધિનાથ, એ બે તીર્થંકર ધોલે વર્ણે છે, માટે પ્રથમપદે શ્રિહંતનું ધ્યાન ધોલે વર્ણે કરવું તથા શ્રી પદ્મપ્રજ અને વાસુપૂજ, એ બે રાતે વર્ણે છે, માટે વીજે પદે શ્રી સિદ્ધનું ધ્યાન રક્તવર્ણે કરવું તથા શોભ તીર્થંકર પીતવર્ણે છે, માટે ત્રીજે પદે શ્રી આચાર્યજીનું ધ્યાન પીલે વર્ણે કરવું તથા શ્રી મહિનાથ અને શ્રી પાર્શ્વનાથ, એ બે પ્રજુ લીલે વર્ણે છે, માટે ચોથે પદે શ્રી ઉપાધ્યાયજીનું ધ્યાન લીલે વર્ણે કરવું, તથા શ્રી મુનિસુવ્રત અને નેમનાથ, એ બે તીર્થંકર શ્યામ વર્ણે છે, માટે પાંચમે પદે સાધુજીનું ધ્યાન શ્યામવર્ણે કરવું, તથા એ શ્રી શ્રિહંતાદિક પાંચને દર્શન, જ્ઞાન, ચા

रित्र अने तप, ए चार गुण, कर्मरूप मेलने अज्ञावें करी निर्मल प्रगट्या ठे. माटे श्वेतवर्ण ए चारेनुं ध्यान करवुं. ए पांच वर्ण यंत्रनुं स्वरूप जाणवुं.

५७५ दशमे जांगे देव, गुरु, अने धर्म करी यंत्रनुं स्वरूप उलखावे ठे:-तिहां ए नव पदमां श्रीअरिहंत अने सिद्ध, ए वे देव जाणवा. तथा आचार्य, उपाध्याय अने साधु, ए त्रणे गुरु जाणवा. तथा दर्शन, ज्ञान, चारित्र अने तप ए चारे धर्म जाणवा. ए रीतें देव, गुरु, धर्म करी यंत्रनुं स्वरूप उलखावुं. ए दश जांगे करी जे जीव, श्रीसिद्धचक्रना यंत्रनुं स्वरूप अंतरंग प्रतीति सहित उलखाणे ध्यावे, ते परमानंद पद पामे.

५७६ श्रीअनुयोगद्वार सूत्रमध्ये नयनुं स्वरूप कळुं ठे, ते इहां शिष्यने उलखाण करवा सारु विस्तारपणे विशेव व्याख्यायें लखीयें ठेयें ॥ गाथा ॥ नय जंग प्रमाणेहिं, जो अप्पा सायवाय जावेणं ॥ जाणेइमो सरूवं, सम्म द्विष्ठिं सो नेउं ॥ १ ॥ अर्थ:- (नयजंग के०) मूलनय वे अने उत्तरनय सात, तथा उपनय अष्टावीश अने तेना जांगा सातशें थाय. तथा (प्रमाणेहिं के०) मूल प्रमाण वे अने उत्तर प्रमाण पांच, तेना पण वली अनेक जेद थाय. अने (अप्पा के०) आत्मा तेने (सायवाय के०) स्याद्वा दादि आठ पक्षें उलखीने जली रीतिथी पोताना स्वरूपने (जावेण के०) जाववुं. (जाणेइमोसरूवं के०) ए रीतें जेणें आत्मस्वरूपने उलखीने प्रतीति करी ठे. (सम्मद्विष्ठिं सोनेउं के०) ते जीव निश्चे समकेतनो धणी जाणवो.

५७७ विशेषार्थ महे ठे. तिहां एक निश्चय अने बीजो व्यवहार, ए मूल वे नय जाणवा. अने एक नैगम, बीजो संग्रह, त्रीजो व्यवहार, चौथो क जुडूत्र, पांचमो शब्द, षष्ठो समजिरूढ, सातमो एवंजूत, ए सात उत्तर जेद जाणवा. सातमांघी पहेला ठ नय व्यवहारमां जाणवा अने सातमो एक एवंजूत नय ते निश्चयमां जाणवो. तेनो परमार्थ आवी रीतें ठे, ठ नयें जे कार्य ते अपवादें कारणरूप जाणवुं अने सातमे एवंजूतनयें जे कार्य, ते उल्लुष्टें उत्तमों निश्चयकार्यरूप ठे, माटे ठ नय ते व्यवहारमां गण्या अने सातमो एक एवंजूतनय ते कार्यरूप ठे, तेमाटे निश्चयमां गण्यो ठे.

५७८ शिष्य:-सिद्धमां नय ठे, किंवा नधी ?

गुरु:-जे कारणरूप सात नय ठे, तेतो व्यवहाररूप ठे, ते माटे ते सिद्धमां

નથી, કેમ કે સિદ્ધને તો કાર્ય સંપૂર્ણ નીપન્યું છે, માટે તિહાં કારણનો ભાવ નથી, તે વાસ્તે કારણરૂપ સાત નય તે સિદ્ધમાં ન પામીયે અને જે જે નવે કાર્ય નીપન્યું તે કાર્ય સર્વે સિદ્ધમાં વર્તે છે, માટે કાર્યરૂપે જોતાં તો સિદ્ધમાં સાતે નય પામીયે. એનો વિસ્તારેં છુલાસો આગલ વતાવશું.

૫૬૯ શિષ્ય:— એ સાત નયમાં દ્રવ્યનય કેટલા અને જાવનય કેટલા ?

ગુરુ:—શ્રીજિનજદ્ગણિકમાશ્રમણજી તો એક નૈગમ, વીજો સંગ્રહ, ત્રીજો વ્યવહાર અને ચોથો રુજુસૂત્ર, એ ચાર નયમાં નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિદેષા તે દ્રવ્યાસ્તિકપણે માને છે, તથા શબ્દાદિક ત્રણ નય તે જાવનિદેષે પર્યાયાસ્તિકપણે માને છે, અને શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી તો પ્રથમના ત્રણ નયમાં ત્રણ નિદેષા તે દ્રવ્યાસ્તિકપણે માને છે અને રુજુસૂત્રાદિક ચાર નય તે એકજ જાવનિદેષે પર્યાયાસ્તિકપણે માને છે, હાં ન્યાયરીતેં આશયરૂપેં જોતાં વન્ને આચાર્યનું વચન પ્રમાણ છે, તે દેખાડે છે.

૫૭૦ વસ્તુની ત્રણ અવસ્થા છે. એક પ્રવૃત્તિ, વીજી સંકલ્પ અને ત્રીજી પરિણતિ, એ ત્રણ જ્ઞેદ છે, તેમાં પ્રવૃત્તિ તે યોગ વ્યાપારરૂપ ક્રિયા અને સંકલ્પ તે ચેતનાના યોગ સહિત મનનો વિકલ્પ માટે શ્રીજિનજદ્ગણિકમાશ્રમણજીયેં પ્રવૃત્તિધર્મ તથા સંકલ્પધર્મ, એ બેને ઔદયિક મિશ્રિતપણા માટે દ્રવ્યનિદેષો કહેલો છે અને એક પરિણતિધર્મ તેને જાવનિદેષો કહે છે, અને શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી તો વિકલ્પ તે જીવની ચેતના, માટે તેને જાવનયમાં ગણે છે, અને પ્રવૃત્તિસીમ તે વ્યવહારનય છે તથા સંકલ્પ તે રુજુસૂત્ર છે અને પરિણતિ એક વચનપર્યાયરૂપ તે શબ્દનય અને સંકલ્પ વચનપર્યાયરૂપ તે સમજિરૂઢનય તથા વચનપર્યાય અર્થપર્યાયરૂપ સંપૂર્ણ, તે એવંજૂતનય. એ ત્રણ નય શુદ્ધ છે અને જાવધર્મમધ્યે મુખ્યજાવને ઉત્તરોપર સૂક્ષ્મતાના ગ્રાહક છે. એ રીતેં સંક્ષેપ અધિકારેં નયનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૫૭૧ હવે અઘાવીશ ઉપનયનું સ્વરૂપ વતાવે છે. તિહાં પ્રથમ નૈગમનયના ત્રણ જ્ઞેદ કહે છે. એક વર્તમાનેં અતીતારોપણ નૈગમ, વીજો વર્તમાનેં અનાગતારોપણ નૈગમ, ત્રીજો વર્તમાનનૈગમ. હવે સંગ્રહનયના બે જ્ઞેદ કહે છે. એક સામાન્યસંગ્રહ અને વીજો વિશેષસંગ્રહ, તથા વ્યવહારનયના બે જ્ઞેદ, એક શુદ્ધવ્યવહાર, વીજો અશુદ્ધવ્યવહાર, તથા રુજુસૂત્રનયના બે જ્ઞેદ, એક સૂક્ષ્મરુજુસૂત્ર, વીજો વાદર રુજુસૂત્ર, તથા શબ્દ સમજિરૂઢ

અને એવંચૂત, એ ત્રણે નયનો એકેક જ્ઞેદ છે. એ રીતે એ સાત નયના વારજ્ઞેદ થયા. હવે ડ્રવ્યાસ્તિક અને પર્યાયાસ્તિક એ બે નયના જ્ઞેદ કહે છે. તિહાં એક નિત્યડ્રવ્યાસ્તિક, વીજો એકડ્રવ્યાસ્તિક, ત્રીજો સત્ડ્રવ્યાસ્તિક, ચોથો વક્તવ્યડ્રવ્યાસ્તિક, પાંચમો અશુદ્ધડ્રવ્યાસ્તિક, ઠઠો અન્વયડ્રવ્યાસ્તિક, સાતમો પરમડ્રવ્યાસ્તિક, આઠમો શુદ્ધડ્રવ્યાસ્તિક, નવમો સત્તાડ્રવ્યાસ્તિક અને દશમો પરમજાવગ્રાહકડ્રવ્યાસ્તિક. એ રીતે ડ્રવ્યાસ્તિકનયના દશ જ્ઞેદ છે તે પૂર્વોક્ત વાર જ્ઞેદ સાથે મેલવતાં બાવીશ જ્ઞેદ થયા. હવે જે પર્યાયને ગ્રહે, તે પર્યાયાસ્તિક નય, તેના ઠ જ્ઞેદ કહે છે. એક ડ્રવ્યપર્યાય, વીજો ડ્રવ્યવ્યંજનપર્યાય, ત્રીજો ગુણપર્યાય, ચોથો ગુણવ્યંજનપર્યાય, પાંચમો સ્વજાવપર્યાય, ઠઠો વિજાવપર્યાય, એ ઠ જ્ઞેદને પૂર્વોક્ત બાવીશ સાથે મેલવતાં અઠાવીશ ઉપનય જાણવા. અને એ સાત નય માંહેલા એકેક નયના શો શો જાંગા છે, તેથી સાતસો જાંગા પણ જાણવા. એ સામાન્ય કથન કરું.

૫૧૨ હવે શિષ્યને સમજાવવા વિશેષ અર્થ જૂદા જૂદા જ્ઞેદ કરી દેલા છે. તિહાં પ્રથમ મૂલનયથી મંનાણ કરે છે. તે મૂલ તો એકનિશ્ચય અને વીજો વ્યવહાર, એ બે નય છે. તેણે કરી સર્વ વસ્તુ પદાર્થનું જાણપણું કરવું. કેમ કે શ્રીઉત્તરાધ્યયનમાં ક્ષાયિક સમકેતી જીવને દશ જાતિની રુચિનું જ્ઞાન પ્રગટે, તિહાં પ્રથમ નિસર્ગ રુચિમાં કહ્યો છે, જે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયે કરી તથા નેગમાદિ સાત નયે કરી તથા ચાર નિરૂપે કરી જીવ અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ, પદ્મડ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણે, તેને નિશ્ચય સમકેતી જાણવા માટે પ્રથમ નિશ્ચય અને વ્યવહાર, એ બે મૂલ નયનું સ્વરૂપ કહે છે.

તિહાં પ્રથમ વ્યવહારનયના બે જ્ઞેદ છે. એક અશુદ્ધ વ્યવહાર અને વીજો શુદ્ધ વ્યવહાર. તેમાં અશુદ્ધ વ્યવહારના બલી પાંચ જ્ઞેદ છે. એક અશુદ્ધવ્યવહાર વીજો ઉપચરિતવ્યવહાર. ત્રીજો અશુદ્ધવ્યવહાર, ચોથો શુદ્ધવ્યવહાર, પાંચમો અનુપચરિત વ્યવહાર અને ઠઠો શુદ્ધવ્યવહાર, એ ઠ જ્ઞેદ છે, તે વિસ્તારે કરી પ્રત્યેકે ઉલ્લાસે છે.

૫૧૩ પ્રથમ અશુદ્ધ વ્યવહાર, તે જે જીવને સત્તાયે રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાનરૂપ અશુદ્ધતા જાણિ સંપન્ન થનાદિકાલની લાગી છે, તે અશુદ્ધવ્યવહારનયે જાણવો. અને એ અશુદ્ધતાની ચિકાણે કર્નરૂપ દલીયાં જીવને પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે રહ્યાં છે, તે સંગ્રહનયને મતે છે, તથાપિ વ્યવહારરૂપ જાણવાં.

अने नेगमनयने मत्तें जीवें अतीत कालें दलीयां ग्रह्यां हतां अने अने
गतकालें जोगवशे तथा वर्तमानकालें सत्तायें रक्षां वत्तें ठे, तथा ते दलीयां
स्थितिपाकें व्यवहारनयें उदयरूपजावें अज्ञानपणे अनुपयोगें एकैडि
विकसंडियादि प्रमुख संमूर्धिम जीव जोगवे ठे, ते उदयरूपजावें व्यवहार
नय जाणवो. एटले ए अशुखव्यवहारनयमां एक नेगम, बीजो संम
अने ग्रीजो व्यवहार, ए प्रण नय जाणवा.

५९९ ग्रीजो उपचरित व्यवहारनय कहे ठे:-कोइ जीव घर, हाट, वस्त्रा
जादें, पिता, ग्री, कुटुंब, परिवार, ग्राम, गरास, नगर, दास, दासी, बाणोतर
शीपाइ, मुनट आदि अनेक प्रकारनी वस्तु ते पोताथकी प्रत्यक्षपणे जूद
ठे, तेनां जीव स्वामीरूप कर्ता थइ, शजुसूत्रनयना उपयोग सहित वत्तें
ते उपचरितव्यवहारनय कर्ता जाणवो ॥ १ ॥ अने तेनी चिकारां करी अ
शुनकर्मरूप दलीयां जीव ग्रहण करे ठे, ते दलीयां ग्रह्यारूप व्यवहार
नय जाणवो ॥ २ ॥ अने कोइ जीव, देहरा, उपासरा, क्षानोपकरण, पाटी,
पोथी, नोकरवासी प्रमुख तथा देव, गुरु, साधमी प्रमुख चारित्रनां उप
रण ते गरें पोताथी प्रत्यक्षपणे जूदां ठे, तेदुनो जीव कर्तारूप थइ शजुसू
त्रना उपयोग सहित वत्तें ठे, ते पण उपचरित व्यवहार नय जाणवो ॥ ३ ॥
अने तेनी चिकारां शुनकर्मरूप दलीयां ग्रहण करे ठे, ते ग्रह्यारूप व्यव
हारनय जाणवो ॥ ४ ॥ एटले उपचरित व्यवहार नयें करी शुनाशुनरूप
वे प्रकारें दलीयांतुं ग्रहण करी ते दलीयां जीवें प्रकृतिरूप सत्तापणे पां
प्यां, ते संग्रहणयने मत्तें ठे, पण व्यवहाररूप जाणवां ॥ ५ ॥ तथा नेग
मनयने मत्तें अतीतकालें दलीयां ग्रह्यां हतां अने आवते काळें जोगवशे
तथा वर्तमानकालें प्रकृतिरूप सत्तापणे रक्षां ठे, ते नेगमनयें जाणवां ॥ ६ ॥
अने ते दलीयां व्यवहारनयने मत्तें उदयरूपजावें समकेती जीव, उदास
पणे न्यारा रङ्गी जोगवे ठे, ते जोगव्यारूप कोरां व्यवहारनय जाणवां
॥ ७ ॥ अने निष्कार्त्री जीव, शजुसूत्रना उपयोग सहित, मांडें मसीनें गो
मवे ठे, ते दाखरूप व्यवहारनय जाणवो ॥ ८ ॥ एटले उपचरित व्यव
हारनयनां नेगम, संग्रह, व्यवहार अने शजुसूत्र, ए चार नय जाणवा.

६०३ ग्रीजो अशुखव्यवहार नय कहे ठे. कोइ जीव, शोच, मान, माया,
लोच, हास्य, विनोद, निदा, द्वेषां, चाटी, हिंसा, मृषा, अदत्त, मेयुन, इ

તાથી પ્રત્યક્ષપણે જૂદી છે, તેને જીવ, અજ્ઞાનને વશ કરી પોતાની કરી જાણે છે તેને પોતાના શરીરને વિષે જીવ્યુદ્ધિ છે, તે અનુપચરિત વ્યવહારનયે કર્તા જાણવો ॥ ૧ ॥ તથા તે અશુભયોગે કરી વ્યવહારનયને મતે કર્મરૂપ દલીયાનું ગ્રહણ કરી વાંધું, તે ગ્રહવારૂપ વ્યવહારનય જાણવો ॥ ૨ ॥ અને તે દલિયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે વાંધ્યાં, તે સંગ્રહનયને મતે કર્મસત્તા રૂપ છે, પણ વ્યવહારનયે જાણવાં ॥૩॥ તથા નૈગમનયને મતે અતીતકાલે દલીયાં ગ્રહ્યાં હતાં અને અનાગતકાલે જોગવશે તથા વર્તમાનકાલે સત્તાયે વંધરૂપ રહ્યાં છે, તે નૈગમનયને મતે વ્યવહારરૂપ જાણવાં ॥ ૪ ॥ તથા તે દલીયાં સ્થિતિપાકે વ્યવહારનયને મતે સમકેતી જીવ, ઉદયરૂપજાવે ઉદાસપણે ન્યારા રહી જોગવે છે, તે જોગવવારૂપ કોરો વ્યવહારનય જાણવો ॥૫॥ અને મિથ્યાત્વી જીવ, ક્ષુસૂત્રના ઉપયોગ સહિત માંહે મલીને જોગવે છે, તે વાધકરૂપ વ્યવહારનય જાણવો ॥ ૬ ॥ એટલે અનુપચરિત વ્યવહારનયમાં નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહાર અને ક્ષુસૂત્ર, એ ચાર નય જાણવા. એ રીતે અશુભવ્યવહારનયનો મૂલજેદ એક, તેના ઉત્તરજેદ પાંચ કહ્યા. એ અશુભ વ્યવહારનયનો વિચાર, સર્વ પ્રથમના નૈગમાદિક ચાર નયમાં જાણવો.

૬૧૬ હવે શુભવ્યવહારનયનું સ્વરૂપ કહે છે. શબ્દનયને મતે સમકેત જાવથી માંનીને યાવત્ ઠઠા, સાતમા ગુણઠાણા પર્યંત સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, એ સર્વ શુભવ્યવહારનયે વર્તે છે. તેમાં પાંચ નય પામીયે, તે આવી રીતે:-પ્રથમ સંગ્રહનયને મતે સિદ્ધ સમાન પોતાના આત્માની સત્તા અસંસ્ક્યાત પ્રદેશરૂપ છે. ધીજે નૈગમનયને મતે આઠ રુચક પ્રદેશ સદા કાલસિદ્ધ સમાને નિર્મલા છે. ધીજે વ્યવહારનયને મતે ઉપરથકી ગુણઠાણાં માફક પોતાની કરણી કરે છે, ચોથે ક્ષુસૂત્રનયને મતે સંસાર ઉદાસી વૈરાગ્યરૂપ પરિણામ વર્તે છે, પાંચમે શબ્દનયને મતે જીવ અજીવરૂપ સ્વપરની વેંચણ કરી જેવી હતી, તેવીજ શુભનિર્મલ પોતાના આત્માની પ્રતીતિ કરી છે. એ રીતે સમકેત જાવથી માંનીને યાવત્ ઠઠા સાતમા ગુણઠાણા પર્યંત ઉપરથકી વ્યવહારદૃષ્ટિયેં જોતાં એક શબ્દનય કહીયેં અને અંતરંગ નિશ્ચયદૃષ્ટિયેં પાંચ નય જાણવા. એ શબ્દનયને મતે શુભવ્યવહારનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૬૨૧ સમજિરૂઢ નયને મતે શુભ વ્યવહાર નયનું સ્વરૂપ ઉલ્લખાવે છે. એ સમજિરૂઢ નયને મતે આઠમા નવમા ગુણઠાણાથી માંનીને યાવત્ તેર

જા પોતાના હલકાયા પદને કેવલી સગવડ તે હુલ વ્યવહારને વળે
 છે. તેનાં ઠ નવ પાનીયે. તે જાણી રીતે— સંગ્રહનયને મળે મિલ પના
 ન પોતાના જાતનાની તથા જાગર કેવલી જુદી. તેથી હુલ નિર્મિત થયે
 પ્રગટ કરી છે ૥ ૧ ૥ અને મેગન નયને મળે જાત સ્વચ્છવેશ જાગર
 નિરાવરણ હતા. તે તેવાને તેવાંજ વળે છે ૥ ૨ ૥ તથા વ્યવહાર નયને
 મળે અંતરજ્ઞયીજ સ્વચ્છતાં સત્વાજ્ઞ ક્રિયા કરે છે અને વાલક
 સ્વચ્છતા ક્રિયા પણ સાચવે છે ૥ ૩ ૥ તથા મહુમુહ નયને મળે હુલ ત
 પદોગનાં વળે છે ૥ ૪ ૥ સ્વચ્છતાને મળે કાષ્ઠિક સમ્પત્તિજ્ઞ હુલ પ્ર
 મણે છે. તે પણ પોતાની પાતે છે ૥ ૫ ૥ તથા સનમિલ્લ નયને મળે
 હુલજાતકર એવી જાતના વીંચા ગ્રીયા પણ અંતરાલે રહ્યા વળે છે.
 ૥ ૬ ૥ ૬ રીતે એવીજાત પદને કેવલી સગવડના સ્વચ્છતાં વચ્ચેથી
 વ્યવહારકાર્યને જોતાં તે હુલ સનમિલ્લતર કહીયે અને અંતરંગ નિશ્ચય
 હોયે જોતાં તે ઠ નવ વાલવા. ૭ રીતે સ્વચ્છતાસમિલ્લતરને મળે હુલ
 વ્યવહારનયનું સ્વચ્છ જાણું.

સર હુલ નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્વચ્છ કહે છે. જુલે હુલ નિશ્ચય નવ
 જાને તે જો સ્વચ્છતા નયને મળે જાત કરીને જુદે જાત હુલ સંગ્રહ જોઈને
 અંતે વિરામતા કાઢી અંતરંગે જોઈ વળે. જુલ મિલ પનાત્મા તે હુલ
 નિશ્ચય નવ જાણવા. તેનાં જાતે નવ પાનીયે. વિદ્યાં મેગનનયને મળે મિલ
 પનાત્માને જાત સ્વચ્છ પ્રવેશ. અંતરંગકાર્યે નિરાવરણ હતા. તથા અંતરંગ
 કાર્યે નિરાવરણ વળે. અને વચ્ચેનાત કાર્યે પણ નિરાવરણ વળે છે. જોઈ
 સંગ્રહ નયને મળે પોતાના જાતનાની તથા અંતરંગ હુલ નિર્મિતનયે છે
 વી જુદી. તેથીજ નિરાવરણને પ્રગટ કરી છે. જોઈ વ્યવહાર નયને મ
 લે પદોગ જાતને સનમ સનમ નવચકા કોવતી. વચ્ચેનાત પદોગનાં ઠ
 તથા જાત પ્રગટ રહ્યા છે. જોઈ મહુમુહ નયને મળે મિલ પનાત્મા પોતા
 ના પોતાનાનિશ્ચયથી રહ્યા સનમ નિશ્ચય જાતોગનાં તથાજાત વળે
 છે. તેવાને સ્વચ્છતાને મળે જાગર લોચ અંતરંગી વેચક કરી કાષ્ઠિક
 સમ્પત્તિજ્ઞ હુલ પ્રમણે છે. તે પણ પોતા પાતે છે. અને સનમિલ્લ નવ
 ને મળે અને મહુમુહતર કહી પ્રગટ કરી છે. તે પણ પોતાની પાતે છે.
 જાતને સ્વચ્છતા નયને મળે મિલ પનાત્મા જાત કરીને જુદે જાત હુલ પ્ર

गट करी, लोकने थंतें धिराजमान वत्तें ठे. ए रीतें सिद्धना स्वरूपमां तरंग दृष्टियें जोतां कार्यरूप साते नय पामीयें थने उपरथकी व्यवहार दृष्टियें जोतां तो एक एवंचूतनय जाणवो. ए रीतें निश्चय व्यवहारुं स्वरूप सामान्य प्रकारें करी जाणवुं.

हवे अव्यक्तावतुं स्वरूप साते नयें उलखवा रूप लखीयें ठेयें.

६४० तिद्दां प्रथम अव्यक्तुं स्वरूप उलखवा रूप ठे. नेगम थने संग्रहने करी सर्व जीवअव्य, सत्तायें एकरूप ठे, तेने प्रथम सत्तारूप अव्य कहीयें. हवे धीजुं कर्मरूप अव्य उलखावे ठे. जे जीवने प्रकृतिरूप सत्तायें शुजा शुज कर्मनां दलीयां यांच्यां ठे, तेने पण नेगम थने संग्रह नयने मतें करी कर्मसत्तारूप अव्य कहीयें. धीजुं व्यवहारनयने मतें ते दलीयांनो उदय यो, ते उदयत्वारूप अव्य कहीयें ते जोगववा रूप अव्य जाणवुं. चोयुं व्यवहारनयने मतें अनुपयोगं समूर्धिम प्रायः शुजाशुज रूप करणी करी, ते चोयुं करणीरूप अव्य जाणवुं. पांचमुं शजुसूत्रनयने मतें उपयोग सहित शुजाशुज परिणामें करी कर्मनां दलीयांनुं ग्रहण करवुं, ते पांचमुं कर्म ग्रहणरूप अव्य जाणवुं. उठुं वली पण शजुसूत्रनयने मतें शुजाशुज परिणामें करी उपरथकी जे करणी करवी, ते करणीरूप अव्य जाणवुं. ते पण साधकरूप अव्य जाणवुं. सातमुं शब्दनयने मतें शजुसूत्रना उपयोग सहित चोया गुणगणायी मांकी यावत् उठा सातमा गुणगणायी न उपरथकी करणी करवी, ते साधकरूप अव्य जाणवुं. आठमुं ते जीवने थंनर करणीरूप उपयोग वत्तें ठे, ते उपरसा नयनी अपेक्षायें तेने साधकरूप अव्य कहीयें. नवमुं वली समतिरुद्ध नयने मतें शजुसूत्रना उपयोग सहित जे जीव, श्रेणीनायें केवली प्रमुख वत्तें ठे, ते उपरथकी करणी करे ठे, ते पण साधकरूप अव्य जाणवुं थने दशमुं थंतरंग श्रेणीरूप करणी करे ठे, ते पण उपरसा नयनी अपेक्षायें जोनां साधकरूप अव्य कहीयें. अशीपासुं जे जीव, एवंचूतनयने मतें लोकने थंतें वत्तें ठे, एवा मिक परमात्माने पर्यायनो उत्पाद, व्यय, समय समय यद्द रह्यें तेने थंनर करणीरूप अव्य जाणवुं. ए मात नयें करी अव्यक्तुं स्वरूप कथें

६४५ हवे मात नयें करी जावतुं स्वरूप कहे ठे:-प्रथम नेगम थने संग्रह नयने मतें ते जीवने सत्तायें कर्मनां दलीयां यांच्यां ठे, तेने उदय यो, ते

कर्मउदयरूप जाव जाणवो, बीजो श्नुसूत्रनयने मत्तें शुभाशुभ परिणामें करी जे कर्मरूप दलीयांनुं ग्रहण करुं, ते कर्मग्रहवारूप जाव जाणवो. बीजो शब्दनयने मत्तें श्नुसूत्रना उपयोग सहित खपरनी बेंचए करी जीव अजीवने जुदा जुदा बेंचवा, ते साधकरूप जाव जाणवो. चौथो स हनिरुद नयने मत्तें श्रेणीजावें जे जीव बत्तें ठे, ते पण द्वैतज्ञा नयनीश्च पेशायें साधकरूप जाव जाणवो. पांचमो एवंभूतनयने मत्तें जे जीवने अव्यावाधसुख प्रगटयुं, ते स्वरूपभोगीरूप जाव जाणवो.

हवे निश्चय अने व्यवहार ए वे मूलनय ठे, तैयें करी जाणवारूप नवतत्त्व पद अव्यनुं स्वरूप लखीयें ठेयें.

६५१ प्रथम जीवादि ठ तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:-निश्चयनयें करी सर्व जीव सच्चायें एकरूप सरखा तिख समान शाश्वता ठे अने व्यवहारयें करी जीवनी अनेक मांती देवता, नारकी, तिर्यच, मनुष्यरूप जाणवी, तथा कोइ जीव, शुभपरिणामें करी पुण्यरूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कह्यीयें, ते निश्चयनयें करी ठांनवा योग्य ठे अने व्यवहार नयें करी आदर वा योग्य ठे, दली कोइ जीव अशुभ परिणामें करी पापरूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कह्यीयें, ते निश्चयनयें करी ठांनवा योग्य ठे, अने व्यवहारनयें करी पण ठांनवा योग्य कह्यीयें. एटसे जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव अने बंध, ए ठ तत्त्वनां निश्चय व्यवहार नय कहेवाणा.

६५२ हवे सातमा संवर तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:-व्यवहारनयें करी संवरनुं स्वरूप ते निवृत्ति प्रवृत्तिरूप चारित्र जाणवुं अने निश्चयनयें करी तो पोताना स्वरूपनां रमण करुं, ते संवर जाणवुं.

६५३ हवे आठमा निर्झरातत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:-व्यवहारनयें करी निर्झराना वार जेइ जाणवा अने निश्चयनयें करी निर्झरानुं स्वरूप तो, सर्व प्रकारें इहानो रोध करी समताभावें प्रवर्तवुं ते जाणवुं.

६५४ हवे मोक्षनिःकर्मावस्थानुं स्वरूप कहे ठे, व्यवहारनयें करी मोक्ष, तो तेरने, चौदमे गुणठाणें केवलीने कह्यीयें अने निश्चयनयें मोक्षपद ते सकुष्ठ कर्म कय करी लोकने अंतें विराजमान एवा तिख परमात्माने जा एवो, ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप निश्चय अने व्यवहार नयें करी धारवुं.

६५५ पद अव्यनुं स्वरूप निश्चय व्यवहाररूप नयें करी उंजखावे ठे, ते

मां प्रथम जीवद्रव्यनुं स्वरूप तो आगल कछुं, ते रीतें जाणवुं तथा धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकाय, ए वे द्रव्यनुं स्वरूप साथे कहे ठे. तिहां निश्चयनयथकी ए वे द्रव्य लोकव्यापी खंध असंख्यात प्रदेशरूप शाश्वतो ठे अने व्यवहार नयें करी ए वे द्रव्यना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु जाणवा. हवे आकाशास्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. तिहां निश्चयथकी तो आकाशास्तिकायनो खंध लोकालोकव्यापी अनंतप्रदेशी शाश्वतो ठे, तथा व्यवहारनयें करी देश, प्रदेश अने अगुरुलघु जाणवा. हवे काष्ठ द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. निश्चयथकी कालद्रव्यनो एक समय ते सदाकाले लोकमां शाश्वतो वत्तें ठे अने व्यवहार नयें करी काल ते उत्पादव्ययरूप पलटण स्वभावें जाणवो. हवे पुज्जल द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. निश्चयनयें करी पुज्जल द्रव्यना अनंता परमाणुआ लोकमां सदाकाल शाश्वता वत्तें ठे अने व्यवहारनयें करी पुज्जलना खंध सर्वें अशाश्वता जाणवा. ए रीतें निश्चय अने व्यवहारथकी पट्ट द्रव्य नव तत्त्वनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे नैगमादि सात नयें करी सर्व वस्तुनुं जाणपणुं कराववानो जिन दास नामा शेठ, श्रावकपुत्र प्रत्ये प्रश्न पूठे अने श्रावकपुत्र, जिनदास शेठने उत्तर आपे ठे. एवी रीतना व्याख्यानरूपें कहे ठे:-

६६१ जिनदास शेठ:-सात नयमां नैगमनयें करी पट्ट द्रव्यनुं स्वरूप जाणवामां प्रथम नैगमनयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-नैगमनयने मतें धर्मास्तिकाय एबुं नाम कह्यीयें. केम के नैगम नयना मतवालो त्रणे काल वस्तुने एकरूपपणे माने ठे, एटले अतीतकाले धर्मास्तिकाय एबुं नाम हतुं अने अनागतकाले धर्मास्तिकाय एबुं नाम रहेशे, तथा वर्तमानकालें पण धर्मास्तिकाय एबुं नाम यत्तें ठे.

६६२ जिनदास:-संग्रह नयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-ए नयना मतवालो, सत्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे संग्रह नयने मतें असंख्यात प्रदेशरूप सत्ता सहित ते धर्मास्तिकाय कह्यीयें.

६६३ जिनदास:-व्यवहार नयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूपकेम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-ए नयना मतवालो जेवो उपरथकी देखे, तेवो जेद वेहेंचे, माटे व्यवहार नयने मतें खंध, देश, प्रदेशरूप धर्मास्तिकाय जाणवो.

६६४ जिनदास:-इजुसूत्रनयने मतें धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिकभाव ग्रहे ठे, माटे जावथकी धर्मास्तिकाय अनेक जीव पुज्जने चलनसहायरूप जावपणे परिणमे ठे, ए रीतें धर्मास्तिकायमां चार नय जाणवा.

६६५ जिनदासः—नैगमनयने मत्तें अधर्मास्तिकायनुं स्वरूपकेमजाणीयें?

श्रावकपुत्रः—नैगमनयने मत्तें अधर्मास्तिकाय एवुं नाम कह्तीयें. केम के नैगम नयना मतवालो त्रणे काळ वस्तुने एकरूपपणे माने ठे. एटले अती तकाळें अधर्मास्तिकाय एवुं नाम हुतुं अने अनागत काळें पण अधर्मास्तिकाय एवुं नाम वर्तुं, तथा वर्तमान काळें पण ए नाम वर्तें ठे

६६६ जिनदासः—संग्रहनयने मत्तें अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो सात्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे संग्रहनयने मत्तें अधर्मास्तिकाय असंख्यात प्रदेशरूप सत्ता सहित लोकमां सदा काळ शाश्वतो वर्तें ठे.

६६७ जिनदासः—व्यवहारनयने मत्तें अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो जेवो उपरथकी देखे, तेवो जेद वेहें चे, माटे व्यवहारनयने मत्तें खंध, देश, प्रदेशरूप अधर्मास्तिकाय जाणवो.

६६८ जिनदासः—क्षुत्तूत्रनयने मत्तें अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिकभाव ग्रहे ठे, माटे जावथकी अधर्मास्तिकाय अनेक जीव पुज्जने स्थिरसहायरूप जावपणे परिणमे ठे, ए रीतें अधर्मास्तिकायमां चार नय जाणवा.

६६९ जिनदासः—आकाशास्तिकायमां नैगमनयनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—नैगमनयने मत्तें आकाशास्तिकाय एवुं नाम कह्तीयें. केम के नैगमनयना मतवालो त्रणे काळ वस्तुने एकरूपपणे माने ठे. एटले अतीतकाळें आकाशास्तिकाय एवुं नाम हुतुं अने अनागतकाळें आकाशास्तिकाय एवुं नाम रहें, तथा वर्तमानकाळें आकाशास्तिकाय एवुं नाम वर्तें ठे.

६७० जिनदासः—संग्रहनयने मत्तें आकाशास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो सात्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे संग्रहनयने मत्तें अनंत प्रदेशरूप सत्ता सहित ते आकाशास्तिकाय अव्य कह्तीयें.

६७१ जिनदासः—व्यवहारनयने मत्तें आकाशास्तिकायनुं स्वरूप केमजाणीयें?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो जेवो उपरथी देखे, तेवो जेद वेहें चे,

માટે વ્યવહાર નયને મતેં સંધ, દેશ, પ્રદેશરૂપ આકાશાસ્તિકાય જાણે
 ૬૭૨ જિનદાસ:-ઋજુસૂત્રનયનેમતેં આકાશાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિક જાવ પ્રદે છે, માટે જા
 થકી આકાશાસ્તિકાય અનેક જીવ પુજ્જલને અવગાહનારૂપ જાવપણે પરિ
 ણમે છે. એ રીતે આકાશાસ્તિકાયમાં ચાર નય જાણવા.

૬૭૩ જિનદાસ:-નૈગમનયને મતેં કાલઙ્ગવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતેં કાલ એવું નામ કહીયે. કેમ કે નૈગમન
 યના મતવાલો ત્રણે કાલેં વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે. એટલે અતીતકાલેં
 કાલ એવું નામ હતું, તથા અનાગતકાલેં પણ કાલ એવું નામ રહેશે અને
 વર્તમાનકાલેં કાલ એવું નામ વર્તે છે.

૬૭૪ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતેં કાલઙ્ગવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સત્તાને પ્રદે છે, તેમાટે સંગ્રહ નયને મતેં
 કાલનો એક સમય, સત્તારૂપ સદાકાલ લોકમાં શાશ્વતો વર્તે છે,

૬૭૫ જિનદાસ:-વ્યવહાર નયને મતેં કાલઙ્ગવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-વ્યવહાર નયને મતેં કાલના ત્રણ જોદ કહીયે, તિહાં અતીત
 કાલ તે અનંતા સમય ગયા અને અનાગત કાલ તે અનંતા સમય આ
 વશે, તથા વર્તમાન કાલ તે એક સમય વર્તે છે, એમ અનેક જોદ જાણવા.

૬૭૬ જિનદાસ:-ઋજુસૂત્રનયને મતેં કાલનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિકજાવ પ્રદે છે, માટે એ નયને
 મતેં કાલઙ્ગવ્ય જીવ, અજીવરૂપ સર્વે વસ્તુમાં નવી પુરાણી વર્તનારૂપ જા
 વપણે સદાકાલ પરિણમી રહ્યો છે, એ રીતે કાલઙ્ગવ્યમાં ચાર નય જાણવા.

૬૭૭ જિનદાસ:-નૈગમનયનેમતેં પુજ્જલાસ્તિકાય ઙ્ગવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતેં પુજ્જલાસ્તિકાય એવું નામ કહીયે, કારણ
 કે નૈગમનયના મતવાલો ત્રણે કાલ વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે, એટલે
 અતીતકાલેં પુજ્જલઙ્ગવ્ય એવું નામ હતું તથા અનાગતકાલેં પણ પુજ્જલ ઙ્ગવ્ય
 એવું નામ રહેશે અને વર્તમાન કાલેં તે નામ વર્તે છે.

૬૭૮ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતેં પુજ્જલઙ્ગવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સત્તાનું પ્રદેષ કરે છે, માટે સંગ્રહનયને

मत्तें पुञ्जलद्रव्यनो सत्तारूप एकपरमाणु, एवा अनंतपरमाणुआ लोकमां सदाकाल शाश्वता वर्त्ते ठे,

६७९ जिनदासः—व्यवहारनयने मत्तें पुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूपकेम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो बाह्यथकी जेवुं स्वरूप देखे, तेवा जेद वेहेंचे. माटे व्यवहारनयने मत्तें पुञ्जलना वे जेद कहीयें. एक खंध वीजा पर माणुआ, ते वली खंधना वे जेद, एक तो जीवने लाग्या ते जीव सहित खंध जाणवा, वीजा जीव रहित अजीवरखंध ते घडा प्रमुखना जाणवा. तथा वली जीव सहित खंधना वे जेद, एक सूक्ष्म अने वीजा वादर, तेमां सूक्ष्म ना चार जेद ते जाया, उद्भास, मन अने कार्मण ए चार, वर्गणारूप जाण वा. तथा वादरना चार जेद ते औदारिक, वैक्रिय, आहारक अने तेजस ए चार वर्गणारूप जाणवा. तिहां प्रथम जे चार वर्गणा सूक्ष्म कही, तेमां चार फरस, पांच वर्ण, वे गंध, पांच रस, ए शोल गुण जाणवा. तथा वा दर चार वर्गणांमां पांच वर्ण, पांच रस, आठ फरस अने वे गंध, ए वीश गुण जाणवा. अने एक परमाणुआमां वे फरस, एक वर्ण, एक रस, एक गंध, ए पांच गुण जाणवा. ए रीतें व्यवहारनय उपरथकी देखे, तेवा जेद वेहेंचे

६८० जिनदासः—ऋजुसूत्रनयने मत्तें पुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहे ठे, माटे एने मत्तें पुञ्जल परमाणुआने मांहोमांहे अनादिकालनुं मलवाविखररूप पूर्ण गल नजावरूप परिणामिकपणुं वर्त्ती रखुं ठे, ए पुञ्जल द्रव्यमां चार नय जाणवा.

६८१ जिनदासः—नैगमनयने मत्तें जीवद्रव्यनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—नैगमनयना मतवालो एक अंश ग्रहीने. सर्व वस्तुसंपूर्णपणे माने, एटले सर्व जीवनी चेतना अक्षरने अनंतमे जागें उघाडी ठे, तिहां कर्म आवरण लागतां नथी, माटे नैगमनयने मत्तें सर्व जीव एकरूप कहियें.

६८२ जिनदासः—संग्रहनयने मत्तें जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, एटले सर्व जी वनी सत्ता असंख्यात प्रदेशरूप एक समान (सरखी) ठे, माटे संग्रहनयने मत्तें करी सर्वजीव सत्तायें एकरूप जाणवा.

६८३ जिनदासः—व्यवहार नयने मत्तें करी जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो बाह्यथकी जेवुं स्वरूप देखे, तेवा जेद

વેદેન્દ્રે, માટે દ્યવદહારનયને મતે કરી જીવના વે જ્ઞેદ. તેમાં એક તો સક્ષ્મ
કર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતે વિરાજમાન થયેલા સિદ્ધ જીવ જાણવા, અને
વીજા સંસારી જીવ જાણવા. તે સંસારી જીવના વહી વે જ્ઞેદ, એક તો જો
દમા ગુણગણના જીવ અયોગી અને વાકી વીજા સર્વ સયોગી જાણવા. તે
સયોગીના વે જ્ઞેદ, એક તેરમા ગુણગણના જીવ તે કેવલી જગવાન્ અને વાકી
વીજા સર્વ ઇદ્રસ્થ, તે ઇદ્રસ્થના વહી વે જ્ઞેદ, એક ઘારમા ગુણગણવાજા
ક્ષીણમોહી અને વાકી વીજા ઉપશાંતમોહી, તે ઉપશાંતમોહીના વે જ્ઞેદ,
એક અર્ગીયારમા ગુણગણના જીવ તે અકપાયી અને વાકી વીજા સર્વે સ
કપાયી, તે સકપાયીના વે જ્ઞેદ, એક દશમા ગુણગણના જીવ તે સૂક્ષ્મ
પાયી અને વીજા સર્વે યાદરકપાયી, તે યાદરકપાયીના વે જ્ઞેદ, એક આઠમા
નયમા ગુણગણના જીવ તે શ્રેણીપ્રતિપદ્મ અને વાકી વીજા શ્રેણીરહિત
તે શ્રેણીરહિતના વહી વે જ્ઞેદ એક સાતમા ગુણગણના જીવ તે અપ્રમા
દી અને વાકી વીજા સર્વે પ્રમાદી, તે પ્રમાદીના વે જ્ઞેદ, એક સર્વે વિર
તિ, વીજા દેશવિરતિ, તે દેશવિરતિના વે જ્ઞેદ, એક વિરતિપરિણામવાજા,
વીજા અવિરતિપરિણામવાજા જીવ, તે અવિરતિના વે જ્ઞેદ, એક અવિ
રતિમનકેતી, વીજા મિથ્યાત્વી, તે મિથ્યાત્વીના વે જ્ઞેદ, એક જલ્પ, વીજા અ
જલ્પ, જલ્પના વે જ્ઞેદ, એક ગંઠીનેદી, વીજા ગંઠી અજેદી, એ રીતે વ્યવ
હાર નયના મતવાજો જેવા દેશે, તેવા જ્ઞેદ વહેન્દ્રે.

વહી પ્રકારાંતરે જીવના વે જ્ઞેદ, એક પ્રસ અને વીજા સ્વાયર, તેમાં ૫
ધ્વી, અપુ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિ, એ પાંચ પ્રકારના સ્વાયર, જીવ તે
પાંચ સૂક્ષ્મ અને પાંચ યાદર મહી દશ જ્ઞેદ થાય. તે વહી પર્યાંતા અને
અપર્યાંતા મહી વીજા જ્ઞેદ થાય. તથા તેની સાથે પ્રત્યેક વનસ્પતિનો એક
જ્ઞેદ પર્યાંતા અને વીજા જ્ઞેદ અપર્યાંતા મેષવત્તાં વાયીજા જ્ઞેદ સ્વાયરના થાય.
દ્વે પ્રમ જીવના જ્ઞેદ કહે છે. દેવતા, નારકી, તિર્યંચ અને મનુષ્ય, એ સર્વ
જીવના મૂઝ ચાર જ્ઞેદ છે, તેમાં દેવતાના મૂણું જ્ઞેદ પર્યાંતા અને નગાઉં
અપર્યાંતા મહી ૧૫૭ જ્ઞેદ છે, તથા માતે નારકીના માત પર્યાંતા અને માત
અપર્યાંતા મહી ૫૦૬ જ્ઞેદ થાય. તથા મનુષ્યના એકશો એક, દેવતા ૧૦૧
પર્યાંતા, ૧૦૧ અપર્યાંતા, અને ૧૦૧ સંમૃદ્ધિ, એ રીતે સર્વ મહી ૩૦૩
જ્ઞેદ થાય. તથા ચેડિય, વેદિય અને ચોર્ગિડિય, એ પ્રત્યેક વિકસંદિય

तिर्यचना पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता करतां ठ जेद धाय. तथा पंचेंद्रिय तिर्यच ना एक जलचर, वीजा चतुष्पदं, त्रीजा उरःपरिसर्प, चोद्या जुजपरिसर्प अ ने पांचमा खेचर. ए पांच संमूर्धिम अने पांच गर्जज मली दश जेद धाय. ते वली दश पर्याप्ता अने दश अपर्याप्ता मली वीश जेद धाय. ए रीतें ११ जेद स्यावरना, १९७ देवताना, १४ नारकीना, ३०३ मनुष्यना, ६ विकलेंद्रियना, १० पंचेंद्रिय तिर्यचना. मली ५६३ जेद व्यवहारनयने मत्तें जाणवा.

६७४ जिनदातः—रुजसूत्र मयने मत्तें जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहे ठे, माटे जे सम य जे उपयोगरूप परिणाम वत्तें, ते समय ते जीवने तेवो कही बोलावे. एटले एणे इंद्रियादिक जेद त्वें टाळ्या, पण ज्ञान अज्ञाननो जेद न टाळ्यो.

६७५ जिनदातः—शब्दनयने मत्तें जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो जीवनो समकेतजाव ग्रहण करे ठे, माटे जीव अजीवरूप स्वरूपनुं जाणपणुं करी शुद्ध निर्मलपणे पोताना आत्मानो जेणें प्रतीति करी ठे, तेने शब्दनयना मतवालो जीव कही बोलावे.

६७६ जिनदातः—समजिरूढ नयने मत्तें जीव कोने कहीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो श्रेणीजाव ग्रहण करे ठे, माटे जेणें शुद्ध शुद्धध्यान रूपातीत परिणाम रूपक श्रेणीयें घाती कर्मने चूरी अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, तेने समजिरूढ नयने मत्तें जीव कहीयें. ए टले ए नयवालो तेरने, चौदमे गुणठाणे केवली जगवानने जीव कही बोलावे.

६७७ जिनदातः—एवंभूतनयने मत्तें जिननुं स्वरूप केम जाणियें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो संपूर्ण जावरूप वस्तु माने ठे, माटे जे सकल कर्मने छयें अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी लोकने अंतें विराजमान अव्याबाध सुखना जागी धया. तेने जीव कही बोलावे, एट ले ए नयने मतवाले तिद्धि अवस्थायां जे गुण दता, ते इहां ग्रहण क र्या. ए रीतें पट् अव्यनुं स्वरूप साते नयें करी बताव्युं.

६७८ हवे जिनदात शैठ पूठे ठे के साते नयें करी नव तत्त्वनुं स्वरूप केम जाणीयें ? तेवरें श्रावकपुत्र कहे ठे के आगज पट् अव्य रूप जीव तत्त्व अने अजीवतत्त्वनुं स्वरूप तो बताव्युं. शैष सात तत्त्वनुं स्वरूप सात नयें करी देखाडतां प्रथम त्रीजा पुखतत्त्वनुं स्वरूप नेगमनयें करी कहुं तुं.

६६ जिनदासः—पुण्यादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप सातनयेंकरी केम जाणीयें!

श्रावकपुत्रः—कोइ जीवें ऋजुसूत्र नयने मतें शुज परिणामें करी व्यवहारनयने मतें पुण्यरूप आ वनां दलीयां ग्रहण करी संग्रह नयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां, तेने अजीव कहीयें अने ते दलीयां नैगम नयने मतें करी त्रणें काल एकरूपपणे जाणवां, ए रीतें ऋजुसूत्र व्यवहार, संग्रह अने नैगम, ए चार नयें करी जे जीवें अव्यपुण्य उपाज्युं, तेमां पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व जाणवां, अने जावपुण्य तो ते पुण्यनां दलीयां शब्दनयने मतें स्थितिपाकें उदयरूप जावें प्रगट्यां, तथा समजिरूढनयने मतें सर्वपर्याय प्रवर्तनारूप वस्तु प्रत्ये पाम्यो अने एवंचूतनयने मतें ते पुण्यपर्यायरूप सर्व वस्तु जीवें जोगववा मांमी, एम साते नयें करी पुण्यनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे पापनुं स्वरूप, साते नयें करी कहे ठे. कोइ जीवें, ऋजुसूत्र नयने मतें अशुज परिणामें करी व्यवहार नयने मतें पापरूप आश्रवां दलीयांने ग्रहण करी संग्रहनयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां, ते अजीव, कहीयें. अने ते दलीयां नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूप जाणवां. एम चार नयें करी जे जीवें अव्यपाप उपाज्युं, तेमां पाप, श्रव, अजीव अने बंध, ए चार तत्त्व जाणवां अने जावयकी पाप ते ते दलीयां शब्दनयने मतें स्थितिपाकें उदयरूप जावें प्रगट्यां अने समजिरूढ नयने मतें सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप वस्तु प्रत्ये पाम्यो, तथा एवंचूतनयने मतें करी पाप पर्यायरूप सर्व वस्तु, जीवें जोगववा मांमी, एम साते नयें करी पापनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे साते नयें करी संवर अने निर्जारांनुं स्वरूप देखाडे ठे. कोइ जीव ने संवररूप व्रत खेवानो मनमां अंश उपन्यो, तेने नैगम नयना मतवालो संवर करी माने अने संग्रह नयना मतवालो संवररूप श्रावकनां वार व्रत अथवा साधुनां पांच महाव्रतरूप संवर अंगीकार करे, तेवारें तेने संवर करी माने, तथा व्यवहारनयना मतवालो संवररूप आचार, व्यवहार, क्रियामां प्रवर्ततो देखे, तेने संवर करी माने. तथा ऋजुसूत्र नयना मतवालो मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें त्याग वैराग्यरूप परिणामें वर्तें, तेने संवर करी माने, एटले ए चार नयें करी अव्यसंवर जाणवुं.

प्रने जावसंवर तो शब्दनयने मत्ते स्वसत्ता परसत्ता रूप जीव, अजीव,
नव तत्त्व, पद द्रव्यनुं स्वरूप जाणे, ते जीव, समजिरूढ नयने मत्ते श्रे
णीजावें चढतां जीवसत्ताने ध्यावे, अजीवसत्तानो त्याग करे, शुद्ध, शु
द्ध ध्यान, रूपातीत परिणामें करी स्वरूपमां रमे, तेवारें तेने संवर कहीयें.
प्रने एवी रीतें संवरमां रहे, तिहां सुधी समय समय अनंती निर्झरा क
ए रीतें निर्झरा थड, तेवारें एवंभूतनयने मत्ते सकल कर्मने दयें मो
रूपद पाम्यो, एम साते नयें करी संवर निर्झरानुं स्वरूप जाणवुं.

हवे मोक्षनिःकर्मा अवस्था ते सिद्धिरूप कार्य तेमां सात नय, कार्य
रूपें देखाडे ठे:- प्रथम नैगमनयने मत्ते सिद्ध परमात्माना आठ रुचक
प्रदेश अतीतकालें निरावरण हुता, अने अनागत कालें पण निरावरण
वर्तेशे, तथा वर्तमानकालें पण निरावरण वर्तें ठे. ए रीतें त्रणे काल एक
रूपपणे जाणवा. तथा संग्रहनयने मत्ते पोताना आत्माना सत्ता अंतरंग
शुद्ध निर्मलपणे जेवी हती, तेवीज निरावरण पणे प्रगट करी ठे, तथा
व्यवहार नयने मत्ते सिद्धने पलटणस्वजावें समय समय नवनवा ज्ञेयनी
वर्तनारूप पर्यायनो उत्पाद व्यय थड रह्यो ठे, तथा रुजुसूत्र नयने मत्ते
सिद्ध परमात्मा पोताना पारिणामिक जावमां रखा, सामान्य विशेषरूप
उपयोगमां सदाकाल वर्तें ठे, तथा शब्दनयने मत्ते आगल जीव अजीव
प स्वसत्ता परसत्तानी वेहेंचण करी दायिक समकेतरूप गुण प्रगट्यो, ते
ए पोतानी पासें ठे, तथा समजिरूढनयने मत्ते शुद्धध्यानरूप श्रेणीयें
ढी अनंतचतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, ते पण पोतानी पासें ठे, त
एवंभूतनयने मत्ते सिद्ध परमात्मा अष्ट कर्मने दयें अष्टगुण प्रगट
री, लोकने अंतें विराजमान वर्तें ठे. ए रीतें सिद्धना स्वरूपमां अंतरह
यें जोतां कार्यरूप साते नय पामीयें. ए प्रमाणें पद द्रव्य नव तत्त्वनुं
रूप साते नयें करी वालजीवने समजणरूप जाणवुं.

हवे ए नव तत्त्व उपर सात नय उतारे ठे.

१०३ जिनदास शेठ:-सात नयें करी नव तत्त्वनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्र:-नैगम अने संग्रह नयना मतवालो अंश तथा सत्ताने अ
ए करे ठे, माटे ए नयना मतवालो सर्वनो संग्रह करीने वोढ्यो जे एक
व ठे, तेवारें व्यवहार नयवालो वेहेंचण करीनं वोढ्यो जे एक जीव

तत्त्व, वीजुं अजीवतत्त्व, ए रीतें वे प्रकारनां तत्त्व जाणवां, तेवारे रजुसूत्र नयना मतवालो उपयोग दइने बोळ्यो जे कोइ जीव शुभाशुभ परिणाम करी पुण्य पापरूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कहियें, एटले जीव, पुण्य, पाप, आश्रव, बांध, अने अजीव, एठ तत्त्व थयां. हवे शब्द स मज्जिरूढ नयना मतवालो बोळ्यो जे चोथा गुणगणायी मांमी यावत् तेरमा चौदमा गुणगणा पर्यंत जीव, संवरजावमां वर्ततो महानिर्झरा प्रत्येक रे ठे. एम संवर तथा निर्झरा, ए वे तत्त्व कहां, एटले आठ तत्त्व थयां. वली एवंभूतनयने मते जे जीव, सकल कर्म क्षय करी लोकने अंत विरा जमान यथाख्यात चारित्ररूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करेठे, तेने जावमोक्षपद कहियें. ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप सात नयें करी जाणवुं.

७०४ शिष्यः—देवतामां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, रजुसूत्रनयने मते शुभपरिणामें करी व्यवहार नयने मते पुण्यरूप दलीयानुं ग्रहण करे, ते संग्रह नयने मते प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां तथा नैगमनयने मते अतीत कालें ते दलीयां ग्रहां हतां अने अनागत कालें जोगवशे तथा वर्तमान कालें सत्तायें रहां वर्तें ठे, ए रीतें नैगम नयने मते त्रण काल एक रूपपणे जाणवां. एटले जे जीवें देवतानुं आयु बांध्युं ते प्राणी ए चार नयें करी द्रव्य देव जाणवा. अने ते जीव, शब्दनयने मते देवतापणे उपन्या, तेने जावदेव कहियें. इहां शिष्य पूठे ठे के शब्दनयना मतवालो तो चारे निक्षेपे वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. माटे देवतामां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? गुरुः—देव एवुं नाम, ते नामदेव जाणवो. तथा देव एवा अक्षर लखवा, ते अक्षराव स्थापना अने देवरूपें मूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना तथा आगल अनागत कालें चार नयें करी देवतानुं आयु बांध्युं, तेने द्रव्यदेव कहियें. तथा जे शब्दनयने मते देवतापणे उपन्या ते उदयजावरूप जावदेव जाणवो. ए देवमां चार निक्षेपा कहा. हवे समजिरूढ नयना मतवालो कहे के जे देवताना जावना सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप वस्तु प्रत्येक पामे, तेने देव कहियें. तेवारे एवंभूतनयना मतवालो कहे के ते सर्व पर्यायरूप वस्तु प्रत्येक तखतें वेठा जोगवे, ते देव जाणवा. ए रीतें सात नयें करी देव तापणुं जाणवुं.

७०५ शिष्यः—नारकी जीवमां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, रुजुसूत्र नयने मत्तें अशुजपरिणामें करी व्यवहार नयने मत्तें पापरूप दलीयानुं ग्रहण करे, ते दलीयां संग्रहनयने मत्तें प्रकृतिरूप सत्तापणें बांध्यां अने नैगमनयने मत्तें ते दलीयां त्रणे काल एकरूपपणे जाणवां. ए रीतें जे जीवें नारकीनुं आउखुं बांध्युं, ते प्राणी ए चार नयें करी अव्यनारकी जाणवा. पठी ते जीव, शब्दनयने मत्तें नारकी पणें उपन्यो, तेने ज्ञानारकी कह्यीयें. इहां शिष्य पूछे ठे के शब्द नयना मतवालो तो चारे निक्षेपे वस्तुनुं प्रमाण करे ठे, माटे नारकीमां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? तेवारें गुरु कहे ठे जे प्रथम नारकी एवुं नाम ते नामनारकी बीजो नारकी एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञावस्थापना, अने नारकीरूपें मूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना, ए वे प्रकारें स्थापना नारकी जाणवा. तथा बीजो जेणे आगल कहा प्रमाणें चार नयें करी नारकीनुं आउखुं बांध्युं ठे, तेने अव्य नारकी कह्यीयें. तथा चोथा शब्द नयने मत्तें ते जीव नारकीपणे जइ उपन्यो, ते उदयज्ञावरूप ज्ञानारकी जाणवो. ए चार निक्षेपा नारकीने विषे कहा. हवे समजिरूढ नयना मतवालो कहे ठे, के नरक जवना सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप वस्तुप्रत्यें मामे, ते नारकी जाणवो. तेवारें एवंभूत नयना मतवालो कहे के ते पाप पर्याय रूप सर्व वस्तु दुःख रूप विपाकें करी जीवें जोगववा मांमी, तेवारें ते नारकी जाणवो. ए रीतें साते नयें करी नारकीपणुं जाणवुं.

७०६ शिष्यः—राजामां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—नैगमनयना मतवालो हाथ पगमां शुजलक्षण रेखा प्रमुख जो इने वोढ्यो जे आगल जतां आ पुरुष, राजा आशे, तेवारें संग्रह नयना मतवालो सर्वनो संग्रह करी वोढ्यो जे ए राजा न कहेवाय, परंतु जे राजाना कुलमां उपन्या, ते राजा कहेवाय, तेवारें व्यवहार नयना मतवालो वोढ्यो जे राजाना कुलमां तो घणा उपन्या पण जे युवराजपदवी जोगवे ठे, ते राजा जाणवो. तेवारें रुजुसूत्र नयना मतवालो उपयोग दइने वोढ्यो के एम राजा नही कहेवाय, परंतु राज्यकार्यना चिंतनरूप उपयोगमां जेना परिणाम वत्तें, ते राजा कहेवाय, तेवारें शब्दनयना मतवालो वोढ्यो जे राजकाजना चिंतनरूप उपयोगमां परिणाम वत्तें, तेथी कांइ गरज सरे नही परंतु

राजरूप तखतें वेगो चिंतन करे, ते राजा जाणवो. तेवारें समजिरूढ नयना मतवालो घोड्यो के राजरूप तखतें वेगो, पण राज्य अवस्थाना सर्व पर्याय प्रवर्त्तनारूप कारण मले, तेवारें राजा जाणवो. त्वारें एवंभूत नयना मतवालो घोड्यो जे राज्य अवस्थाना सर्वपर्याय प्रवर्त्तनारूप करण नी सामग्री सर्व एकठी करी राज्यरूप तखतें वेगो राज जोगवे हाल हुकम चलावे, जे मुखर्ची वचन नीकले, ते प्रमाणें काम थाय. सर्व लोक आझा माने, ते राजा जाणवो. एम साते नयें करी राज्यावस्थानुं स्वरूप जाणवुं ७०७ शिष्यः—मनुष्यमां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, झुसूत्र नयने मतें जडकपरिणामरूप सरल स्व जावें करी व्यवहारनयने मतें पुण्यरूप दलीयानुं ग्रहण करे, ते संग्रह नयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां अने नैगमनयने मतें ते दली यां त्रणे काल एकरूपपणे जाणवां. ए रीतें जे जीवें मनुष्यनुं आउखुं वांध्युं, ते प्राणी, ए चार नयें करी अव्यमनुष्य जाणवा. अने जेवारें ते जीव, शब्दनयने मतें मनुष्य पणे उपन्या, तेवारें तेने जावमनुष्य कही यें. एवुं सांजली शिष्य पूठे ठे के शब्दनयना मतवालो तो चार निक्षेपे वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. माटे मनुष्यमां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? तेवारें गुरु कहे ठे, प्रथम जे मनुष्य एवुं नाम ते नामनिक्षेपे मनुष्य जाणवो. बी जो मनुष्य एवा अक्षर लखवा अथवा मनुष्यरूपें मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनामनुष्य, बीजो जेणें आगल कक्षा प्रमाणें चार नयें करी मनुष्यनुं आउखुं वांध्युं ठे, तेने अव्यमनुष्य कहीयें अने चोथो जे शब्द नयने मतें मनुष्यपणे उपन्यो ते जावमनुष्य जाणवो. एटले उदय जावरूप मनुष्यपणुं ते जावमनुष्य जाणवो, ए चार निक्षेपा कक्षा. हवे समजिरूढ नयना मतवालो घोड्यो जे मनुष्यजवना सर्वपर्यायप्रवर्त्तनारूप वस्तुप्रत्ये पामे, ते मनुष्य जाणवा. तेवारें एवंभूतनयना मतवालो घोड्यो जे मनुष्यजवना सर्व पर्यायरूपवस्तुप्रत्ये जोगववा मांकी, ते मनुष्य जाणवा. ७०८ जिनदासः—सातनयमांथीनैगमनयें करी सामायिकनुं स्वरूपकेम जाणीयें ?

आवकपुत्रः—नैगमनयने मतें करी सर्व जीव अंशयकी संवर जावरूप सामायिकमां रखा वत्तें ठे, कारण के सर्व जीवना आठ रुचकप्रदेश त्रणे काल निरावरण पणे वत्तें ठे, तिहां कर्म आवरण लागतुं नथी, माटे नैगम

यै अष्टगुण संपन्न लोकने अतें विराजमान सादि अनंतमे जागे वर्तना
वा सिद्ध जगवानने यथाख्यात चारित्ररूप संवरजाव जाणवो. ए रीति
सात नयें करी सामायिकनुं स्वरूप धारवुं.

३०८६ एक आकाशप्रदेशमां पट् डव्यनुं तथा सात नयनुं स्वरूप कहेवे.
एटले जिनवे सम शेष एक आकाशप्रदेश मात्र क्षेत्र थंगीकार करिने आकाश
पुत्र प्रत्ये प्रश्न पुत्रे ठे के आ विवक्षित एक आकाशप्रदेश केहेनो कहीयें.

आयकपुत्रः नेग
श प्रदेशमां ठए डव्यनुं मनयने मते ए प्रदेश ठए डव्यनो ठे, कारण के एक आकाश
ठे, तेम के सरे सोके. प जेलां ठे, तथा संग्रहनयने मते एक कालडव्य अ प्रदेशी
प्रदेशमां कास जूदो मां एनो एक समय व्यापी रह्यो ठे, माटे ते आकाश
डव्यनो ए प्रदेश कहियें. थी संग्रहनयने मते एक कालडव्य बिना शेष पाव
गाय ठे, ते डव्यनो ए प्र. तथा व्यवहारनयने मते जे डव्य एमां मुख्य
जे डव्यनो उपयोग दइ पूर्यो देश कहीयें. तथा श्रुसूत्रनयने मते जे समय
एटले जो धर्मास्तिकायनो उपय. यें, ते समयें ते प्रदेश, तेही ज डव्यनो कहीयें.

कहीयें अने जो अधर्मडव्यनो उपयो दइ पूर्यो, तो धर्मास्तिकायनो प्रदेश
प्रदेश कहीयें. इत्यादि जे समय जे डव्यनो दइ पूर्यो, तो अधर्मास्तिकायनो
ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा शब्दनयने मते जे डव्यनुं नाम लइ पूर्यो
यें, ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा समजिरुवने मते एक आकाश
प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक
प्रदेश रह्यो ठे तथा जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्यो ठे. एम पुत्र
परमापुत्रा एण अनंता जाणवा. नया एवंचूतनयने मते जे समय जे प्रदेश
जे डव्यना क्रियागुणने थंगीकार करतो देखीयें, ते समय ते प्रदेश, ते डव्यनो
गणीजे. ए रीति एक आकाशप्रदेशमां पट् डव्यनुं स्वरूप सात नयें करी जावुं.

३०८७ ब्रह्म जिनशमशेव आयकपुत्र प्रत्ये प्रश्न पुत्रे ठे के तयें दइ मां कहेवे.
यारे अशुद्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ जे हुं लोकमां वसुं व.
नेग जिनशम शेष पुत्रयुं जे लोकना तो अधोलोक, ऊर्ध्वलोक अने नि
ल लोक. एसा प्राप्ति देवे, तेमां नमें कया लोकमां वसो वो ? तमां शु
द्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ के हुं तिकां लोकमां वसुं व. ते
को शेष पाओ के तिकां लोकमां तो असंगत्याता छीव अने असंगत्या

प्रदेश कहीयें. इत्यादि जे समय जे डव्यनो दइ पूर्यो, तो अधर्मास्तिकायनो
ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा शब्दनयने मते जे डव्यनुं नाम लइ पूर्यो
यें, ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा समजिरुवने मते एक आकाश
प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक
प्रदेश रह्यो ठे तथा जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्यो ठे. एम पुत्र
परमापुत्रा एण अनंता जाणवा. नया एवंचूतनयने मते जे समय जे प्रदेश
जे डव्यना क्रियागुणने थंगीकार करतो देखीयें, ते समय ते प्रदेश, ते डव्यनो
गणीजे. ए रीति एक आकाशप्रदेशमां पट् डव्यनुं स्वरूप सात नयें करी जावुं.

३०८७ ब्रह्म जिनशमशेव आयकपुत्र प्रत्ये प्रश्न पुत्रे ठे के तयें दइ मां कहेवे.
यारे अशुद्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ जे हुं लोकमां वसुं व.
नेग जिनशम शेष पुत्रयुं जे लोकना तो अधोलोक, ऊर्ध्वलोक अने नि
ल लोक. एसा प्राप्ति देवे, तेमां नमें कया लोकमां वसो वो ? तमां शु
द्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ के हुं तिकां लोकमां वसुं व. ते
को शेष पाओ के तिकां लोकमां तो असंगत्याता छीव अने असंगत्या

प्रदेश कहीयें. इत्यादि जे समय जे डव्यनो दइ पूर्यो, तो अधर्मास्तिकायनो
ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा शब्दनयने मते जे डव्यनुं नाम लइ पूर्यो
यें, ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा समजिरुवने मते एक आकाश
प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक
प्रदेश रह्यो ठे तथा जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्यो ठे. एम पुत्र
परमापुत्रा एण अनंता जाणवा. नया एवंचूतनयने मते जे समय जे प्रदेश
जे डव्यना क्रियागुणने थंगीकार करतो देखीयें, ते समय ते प्रदेश, ते डव्यनो
गणीजे. ए रीति एक आकाशप्रदेशमां पट् डव्यनुं स्वरूप सात नयें करी जावुं.

३०८७ ब्रह्म जिनशमशेव आयकपुत्र प्रत्ये प्रश्न पुत्रे ठे के तयें दइ मां कहेवे.
यारे अशुद्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ जे हुं लोकमां वसुं व.
नेग जिनशम शेष पुत्रयुं जे लोकना तो अधोलोक, ऊर्ध्वलोक अने नि
ल लोक. एसा प्राप्ति देवे, तेमां नमें कया लोकमां वसो वो ? तमां शु
द्ध नेगमनयने वचने आयकपुत्र पाओ के हुं तिकां लोकमां वसुं व. ते
को शेष पाओ के तिकां लोकमां तो असंगत्याता छीव अने असंगत्या

प्रदेश कहीयें. इत्यादि जे समय जे डव्यनो दइ पूर्यो, तो अधर्मास्तिकायनो
ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा शब्दनयने मते जे डव्यनुं नाम लइ पूर्यो
यें, ते प्रदेश ते डव्यनो कहीयें. तथा समजिरुवने मते एक आकाश
प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक
प्रदेश रह्यो ठे तथा जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्यो ठे. एम पुत्र
परमापुत्रा एण अनंता जाणवा. नया एवंचूतनयने मते जे समय जे प्रदेश
जे डव्यना क्रियागुणने थंगीकार करतो देखीयें, ते समय ते प्रदेश, ते डव्यनो
गणीजे. ए रीति एक आकाशप्रदेशमां पट् डव्यनुं स्वरूप सात नयें करी जावुं.

ता समुद्र ठे. तेमां तमें कया द्वीप समुद्रमां वसो ठो ? त्वारें शुद्धरतने गमनयने वचनें श्रावकपुत्र बोढ्यो के हुं जंबू द्वीपमां वसुं तुं. शेठ वोढ्या जंबूद्वीपमां तो घणां क्षेत्र ठे तेमां तमे कया क्षेत्रमां वसो ठो ? तेवारें अतिशुद्ध नैगमनयने वचनें श्रावकपुत्र बोढ्यो जे हुं जरतक्षेत्रमां वसुं तुं. शेठ वोढ्या जरतक्षेत्रमां घत्रीश हजार देश ठे, तेमां तमें कया देशमां वसो ठो ? तेसमय श्रावकपुत्र बोढ्यो जे हुं अमुक देशमां वसुं तुं, शेठ वोढ्या ते देशमां तो घणां नगर ठे, तो तमें कया नगरमां वसो ठो ? श्रावक पुत्र बोढ्यो के अमुक नगरमां वसुं तुं, शेठ वोढ्या ते नगरमां घणा पाडा ठे, तो तमें कया पाडामां वसो ठो ? श्रावकपुत्र बोढ्यो अमुक पाडामां वसुं तुं. एमज पाडामां घरादिक सहु वताव्यां. ए नैगमनयनो मत जाणवो.

वली जिनदास शेठ संग्रहनयने मतें पूठे ठे के तमें क्यां वसो ठो ? तेवारें श्रावकपुत्रें कछुं हुं शरीरमां वसुं तुं. वली शेठें व्यवहार नयने मतें पूठयुं तमें क्यां वसो ठो ? त्वारें श्रावकपुत्रें कछुं हुं आ संथारे वेठो तुं, एटले वीठानामां रह्यो तुं. वली ऋजुसूत्रनयने मतें पूठयुं तमें क्यां वसो ठो ? तेणें कछुं हुं उपयोगमां रहुं तुं, एटले ए नयने मतवाले ज्ञान अज्ञाननो जेद न पड्यो, वली शब्दनयने मतें पूठयुं, पामें क्यां रह्यो ठो ? तेणें कछुं हुं स्वभावमां रहुं तुं, वली समजिरूढनयने मतें पूठयुं तमें क्यां रह्यो ठो ? तेणें कछुं के हुं गुणमां रहुं तुं. वली एवंभूत नयने मतें पूठयुं तमें किहां रह्यो ठो ? तेणें कछुं जे हुं ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणमां रहुं तुं. एम साते नयनुं स्वरूप सर्व ठेकाणें उतारवुं.

७११ जिनदास शेठः—साते नयें करी जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—नैगम नयने मतें गुण पर्यायवंत शरीर सहित ते जीव जाणवो. एटले ए नयने मतवाले शरीरमांहे जीवपणुं मान्युं, तेथी वीजा पुज्जल तथा धर्मास्तिकायादिक अव्य, ते सर्वे जीवमां गणाणां, तथा संग्रहनयने मतें असंख्यात प्रदेशी ते जीव एटले ए नयने मतवाले एक आकाश प्रदेश टाळ्यो, पण वीजा सर्वे अव्य जीवमां गणां, व्यवहार नयने मतें तेख लक्ष काम चित्तारी जे ते जीव एटले एणें धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, तथा वीजा पुज्जल सर्वे टाळ्या, मण पंचंद्रिय, मन, क्षेत्रज्ञा पुज्जल ठे, तेणें जीवमां गणा, एटले विषया

दिक तो इंद्रियो लीये ठे, ते जीवयी न्यारा ठे, पण ए नयने मतवासे; हां जीवनी सायें लीधा. तथा शब्दसूत्र नयने मतें तो जे उपयोगयंत ते जीव, एटसे ए नयने मतवासे इंद्रियादिक तो सर्व टाट्यां पण ज्ञान अज्ञाननो जेद टाट्यो नही, तथा शब्दनयने मतें तो नामजीव, स्थापन जीव, इव्यजीव अने जावजीव, एटसे ए नयने मतवासे चार निहें जीवपणुं कणुं, पण गुणी निर्गुणीनो जेद नही पाट्यो, तथा समजिरू नयने मतें ज्ञानादिक गुणयंत ते जीव एटसे ए नयने मतवासे मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, इत्यादिक साधक सिद्धरूप परिणाम ते जीवस्वरूपमां मण्या, तथा एवंजूतनयने मतें अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतचारित्र्य शुद्ध सत्तामात्र ते जीव जाणवो. एटसे ए नयने मतवासे सिद्धि अथवा ना जे गुण दता, ते इहां ग्रहण करया, ए रीतें जीवमां सात नय कथा.

७१२ जिनदास शैवः—नयनी अथेहायें करी ज्ञाननुं स्वरूप केन जाणीयें!

श्रावकपुत्रः—नेगम नयना मतवालो एक अंश ग्रहीने सर्व वस्तुनुं प्रमाण करे ठे, माटे नेगमनयने मतें सर्व जीव, ज्ञानी कहीयें. कारण के सर्व जीवनी चेतना अक्षरने अनंतमे जागें उघाडी ठे, तिहां ज्ञानावरणादि कर्मनुं आवरण लागतुं नथी, माटे नेगमनयनेमतें सर्व जीव अंशय की ज्ञानी जाणवा. तथा संप्रहृदनयना मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे सर्व जीवनी सत्ता ज्ञानरूप ठे, तेथी संप्रहृदनयने मतें सर्व जीव, सत्तायें ज्ञानी जाणवा. तथा व्यवहारनयना मतवालो तो बाह्यकी जेनुं जेवुं स्वरूप देखे, तेने तेवुं कही बोलावे, पण अंतरंग उपयोग न माने, माटे जे अन्यमतनां सर्व शास्त्र प्रत्ये वांचे तथा, जैनमतनां सर्व सूत्र, सिद्धांत, जाप्य, निर्युक्ति, टीका, चूर्णिप्रत्ये वांचे, गुरुमुखें सर्वदे, अर्थ करे, तेने व्यवहार नयना मतवालो ज्ञानी कहीने बोलावे, तथा शब्दसूत्रनयने मतें तो अंतरंग प्रतीति सहित वस्तुगतनां भासनरूप ज्ञान स्वरूपना उपयोगमां जेनुं चित्त, जे समयें वत्तें ठे, ते समयें ते जीव, ज्ञानी जाणवा. एटसे ए नयने मतवासे समकेती जीवने ज्ञानी कही बोलाव्या, तथा शब्दनयने मतें तो जे मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपरिणाम, इत्यादिक शुद्ध शुक्लध्यानरूप साधक सिद्ध परिणाम ते ज्ञान जाणवा. तथा समजिरू नय अने एवंजूत नयने मतें करी तो जे आवरणादि घाति

अध्यानी कर्मने दायें करी अनंत चतुष्टय रूप लक्ष्मी प्रगट करी. लोकाजोक नुं स्वरूप एक समग्रमां जाणें, तेने हानी जाणवा.

७१३ जिनदास श्रेष्ठः—साते नयें करी साधर्मिपणानुं स्वरूप केम जानीयें?

श्रावकपुत्रः—नेगम अने संग्रह नयने मतें करी नयेंजीव सत्तायें एक रूप ठे, एटखे नये जीवनां धर्म, नग्यो कहीयें माटे ए ने नयनें मतें नये जीव, सत्तायें साधर्मी जाणवा. तथा व्यवहारनयना मतवालो तो दाय पयी जेनी जेयी आचरणा देखे, तेने तेयो कहे. एण अनरंग सत्ता उपयो ग न माने. एटखे जे जीवनी प्रिया प्रहृतिरूप एक सामाचारी नग्यी हो य, तेने व्यवहार नयना मतवालो साधर्मी कही पोलाये. तथा अनुसूत्र नयना मतें तो जे समय उपयोग सहित त्याग पराग्यरूप उदासतायें जेनुं चित्त वत्तें ठे. ते समय ते जीव साधर्मी जाणवा. एटखे ए नयने मतवाले यथाप्रहृत्यादिकरणना परिणाम दृता, ते इहां ग्रहण कर्या, ए परिणाम तो पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वीनेपण धाय. तथा शब्दनयने मतें तो अंतरंग उप योगरूप समकेत जावें साध्य एक साधन अनेक, ए रीतें जे जीव सत्ताग तना धर्मने साथे. ते साधर्मी जाणवा. एटखे ए नयने मतवाले समकेती जीवने साधर्मी कही बोलाव्या. तथा समजिरूढ नयना मतवालो श्रेणी जावनुं ग्रहण करे ठे, एटखे नवमा दशमा गुणठाणाधी मांनी यावत् तेर मा चौदसा गुणठाणा पर्यंत जे जीव, घाती कर्मने दायें अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी शुद्धध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रह्या संवरजावें वत्तें. एवा केवली जगवान् ते साधर्मी जाणवा. तथा एवंभूत नयने मतें तो जे अष्ट कर्म दाय करी अष्टगुण संपन्न लोकने अंतें विराजमान अव्याबाध मुखना जोगी सादि अनंतमे जागे वत्तें ठे, एवा सिद्ध परमात्माने साधर्मी जाणवा. ए रीतें साधर्मी उपर सात नय कएा.

७१४ जिनदास श्रेष्ठः—सात नयें करी धर्मनुं स्वरूप केम जानीयें ?

श्रावकपुत्रः—नेगम नयनें मतें तो सर्वे धर्म ठे, केम के सर्वे धर्मने चा हे ठे. एटखे ए नयने मतवाले सर्वधर्मने धर्मनाम कही बोलाव्या, तथा संग्रहनयने मतें जे वडेरायें आदर्यो, ते धर्म. एटखे ए नयने मतवाले अनाचार तो ठोड्यो अने कुलाचारने धर्म करी मान्यो, एटखे जे जेना कु लकर्मगत आदर्यो, ते धर्म जाणवो ॥ गाथा ॥ जेखधारीकूं गुरु कहे, पु

૭૩૩ જિનદાસશેઠ:—સાતે નયેં કરી નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં
 શ્રાવકપુત્ર:—નેગમનયને મતેં સર્વેં તત્ત્વ ઠે, જે કારણે સર્વકોઈ તત્ત્વ
 ઘાહે ઠે, તથા સંગ્રહનયના મતવાલો સર્વનો સંગ્રહ કરીને ઘોલ્યો જે એક
 તત્ત્વ ઠે, ઇટલે જે જેહને મન માન્યું, તે તત્ત્વ, વીજાં સર્વેં થતત્ત્વ જાણવાં
 તથા વ્યવહાર નયના મતવાલો વાહ્યસ્વરૂપ દેહીને જેદ વેહેંચે, ઇટલે
 દીસતા ગુણ દેહે, તે માને, માટે એક જીવતત્ત્વ અને વીજું અજીવતત્ત્વ
 એ વે તત્ત્વ માને, તેમાં વલી પ્રથમજીવ તત્ત્વના વે જેદ, ઇત્યાદિ આંગ
 કહ્યા, તે રીતેં યાવત્ ગંઠીજેદી તથા અગંઠીજેદી સુધી કહીને વલી પ્રકાર
 તરેં ૫૬૩ જેદ કહે. તથા અજીવ તત્ત્વના જેદની વેહેંચણ આવી રીતેં કરવ
 પ્રથમ અજીવના વે જેદ ઠે, એક રૂપી અજીવ અને વીજો અરૂપી અજીવ
 તેમાં ધર્માસ્તિકાયનો સંધ, દેશ અને પ્રદેશ, તથા અધર્માસ્તિકાયનો સંધ
 દેશ અને પ્રદેશ, તથા આકાશાસ્તિકાયનો સંધ, દેશ અને પ્રદેશ, તથા અ
 જેદ કાલઙ્ગ્યનો મલી અરૂપી અજીવના દશ જેદ થયા. વલી ધર્માસ્તિકા
 ઙ્ગ્યયકી, ક્ષેત્રથકી, કાલથકી, જાવથકી અને ગુણથકી, એ પાંચજેદેં ઠે
 એ રીતેં અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, તથા કાલ, સર્વના પાંચ પાંચ
 જેદ કરતાં વીશ જેદ થાય. તે પૂર્વોક્ત દશ સાથેં મેલવતાં ત્રીશ જેદ અ
 રૂપી અજીવના થયા. હવે રૂપી અજીવના પાંચશો ને ત્રીશ જેદનું સરૂપ
 કહે ઠે. ફરસના આઠ, ગંધના વે, રસના પાંચ, વર્ણના પાંચ અને સંસ્થા
 નના પાંચ, એ રીતેં પચીશ જેદ મૂલ ઠે, તેના ઉત્તર જેદ પાંચશો ને ત્રીશ, તે
 આવી રીતેં ધાય:—પ્રથમ આઠ ફરસ માહિલા પ્રત્યેક ફરસ ને પાંચ વર્ણ, વે
 ગંધ, પાંચ રસ, પાંચ સંસ્થાન અને ઠ સ્પર્શ, એ રીતેં ત્રેવીશ સાથેં ગુણતાં
 ૧૦૪ જેદ થાય. આઠ સ્પર્શ ઠે, તેમાંથી ઠ સ્પર્શ સાથેં ગણવાનું કારણ
 એ ઠે કે જો જારી સ્પર્શના જેદ સાથેં ગણવો હોય, તો તે જારી સ્પર્શ, તથા
 તેનો પ્રતિપક્ષી વીજો હજવો સ્પર્શ, એ વે સ્પર્શ મૂકી દેવા. યાકી ઠ સ્પર્શ
 હેવા. તેમજ જો સુખા સાથેં ગણવો હોય, તો તેનો પ્રતિપક્ષી ચોષટ્યા સ્પર્શ
 પણ મૂકી આપવો. એ રીતેં સર્વેં સમજી હેવું. એ આઠ સ્પર્શના ૧૦૪ જેદ
 થયા. તેમજ પચીશ જેદમાંથી વે ગંધ કહાડીને ત્રેવીશ જેદને વે ગં
 સાથેં ગુણીયે, તેમજ વે ગંધના ઠેતાહીજ જેદ થાય તથા પચીશ જેદમાંથી
 પાંચ રસ, માદ કરતાં યાકી ત્રીજ જેદને પાંચ રસ સાથેં ગુણતાં પાંચ રસન

१०० जेद थाय. तथा तेवीज रीतें पांच वर्णना पण शो जेद थाय. अने तेमज पांच संस्थानना पण शो जेद थाय. ए सरवाले ५३० जेद पुजल अव्यरूपी अजीव ठे तेना थया. तेनी साथें पूर्वोक्त अरूपी अजीवना त्रीश जेद मेलवतां ५६० जेद थाय. ए सर्व व्यवहारनयने मतें जेदनी वेहेंचण ठे.

तथा ऋजुसूत्रनयने मतें जे जीव, शुजाशुज परिणामें करी पुण्य, पाप रूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कहीयें. ए ठ तत्त्व थयां, तथा शब्दनयने मतें तो चोथे गुणठाणे समकेती जीव, पांचमे गुणठाणे देशविरतिजीव, षष्ठे सातमे गुणठाणे सर्वविरति जीव, ए त्रणे सत्तागतना जा सनरूप संवरजावमां वर्तता समय समय अनंतां कर्म निर्जारावे ठे, तथा समजिरूढनयना मतवालो श्रेणीजावने ग्रहे ठे, माटे नवमा दशमा गुण ठाणाथी मांकीने यावत् तेरमा चौदमा गुणठाणा पर्यंत केवली जगवान् पण संवरजावमां वर्तता महा निर्जाराप्रत्ये करे ठे, तेने अव्यमोक्षपद कहीयें. ए नवे तत्त्व आव्यां. तथा एवंभूतनयने मतें सकल कर्मक्षयें करी लोकने अंतें विराजमान सादि अनंतमे जांगे वर्तता एवा सिरूपरमा त्मा, तेने जावमोक्षपद कहीयें. ए रीतें साते नयें करी नव नत्वनुं स्वरूप ठे,

७३४ हवे पाथो उपरे उत्सर्ग अपवाद मागें नय उतारे ठे. एटले कोइ जीव पाथाने अथें वनमां काष्ठ वेवाने चाल्यो, तिहां वीजो कोइ सन्मुख मल्यो तेणें पूव्युं तुं क्यां जाय ठे ? तेवारें ते अशुरू नैगमनयने वचनें बोल्यो जे हुं पाथो लेवा जाउं तुं. हवे वनमां जइने काष्ठ ठेदवा मांम्युं, तेवारें बली कोइयें पूव्युं के शुं ठेदे ठे ? तेवारें शुरू नैगमनयने वचनें बोल्यो के हुं पाथो ठेहुं तुं. हवे काष्ठ लइने पाठो बल्यो, तेवारें बली कोइयें पूव्युं के तुं शुं लाव्यो ? तेवारें शूरुतर नैगमनयने वचनें बोल्यो के हुं पाथो लाव्यो. हवे पाथो सराणें चडावी उतारवा मांम्यो, तेवारें बली कोइयें पूव्युं जे तुं शुं उतारे ठे ? त्वारें ते अतिशुरू नैगमनयने वचनें बोल्यो के हुं पाथो उतारुं तुं. ए रीतें नैगमनय जाणवो. हवे व्यवहारनयना मतवालो बोल्यो के एवी रीतें पाथो हुं मानुं नही परंतु हुंती संपूर्ण दे खाती वस्तुमां वस्तुपणुं मानुं, एटले पाथो उतारी तैय्यार करी मेल्यो, ते वारें व्यवहारनयना मतवालो कहे, जे हवे एने पाथो कहीयें. हवे संग्रह नयना मतवालो बोल्यो के एम पाथो नही पाथानी सत्तारूपमांहे धान्य

जसुं, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के हवे पाथो कहीयें. हवे रुजुसूत्र नयना मतवालो बोड्यो के एवी रीतें पाथो नहीं. हुंतो वस्तुना जावन ग्रहण करूं, एटखे पांच, सात, पाथा धान्य जरीने एक वाजु ढगलो कखो, अने पाथारूप खोखुं दूर काढी नाखुं, तेवारें रुजुसूत्रनयना मतवालो कहे के हवे एने पाथो कहीयें. बली कोश्यें पूखुं जे ए पांच सात पाथानुं ज्ञान किहां रलुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो वेहेंचण करीने बोड्यो जे आ शरीररूप पाथो ठे, तेमां ज्ञानादि अनंतगुणरूप धान्य जसुं ठे, तेवारें समजिरुदनयना मतवालो बोड्यो के एम पाथो नहीं, ए शरीररूप पाथा मांहेथी उपयोग काढी अने ज्ञानादिक अनंतगुणरूप मांहे धान्य जसुं ठे, तेमां उपयोग सगावीने श्रेणीजावें चड्यो, एटखे एने पाथो कहीयें. तेवारें एवजतनयवालो बोड्यो, के एम पाथो नहीं परंतु ज्ञानादि अनंतगुणरूप धान्य मांहे जसुं ठे, ते संपूर्ण प्रगट करी पाथारूप शरीरनुं खोखुं मूकी जे खोकने अंतें शिवपुरीमां विराजमान थया, तिहां पाथो कहीयें. एमां थाग सा चार नय अपवादमागें अने पाठखा त्रण नय उत्सर्गमागें जाणवा.

७३५ हवे जिनमंदिररूप देरासर उपर सात नय उत्सर्ग अने अपवाद मागें उतारे ठे. कोइ पुरुष, देरासर कराववा सारु सामान खेवा चाड्यो, तेवारें बीजो कोइ सामो मख्यो, तेणें पूखुं तुं क्यां जाय ठे? ते समय ते अशुख नेगमनयने बचनें बोड्यो के हुं देहरूं खेवा जाउं तुं. पठी देहरा नो सामान खेवा मांमयो, ते बचन बली कोश्यें पूखुं तुं शुं लीये ठे? त्वारें शुख नेगमनयने बचनें बोड्यो के हुं देहरूं खउं तुं. हवे देहरानो सामान खइने पाठो आवनां बली कोश्यें पूखुं के तुं शुं खाव्यो? त्वारें शुखतर नेगमनयने बचनें बोड्यो के हुं देहरूं खाव्यो. हवे घेर आवीने देहरूं न पाववा मांमनुं, तेवारें बली कोश्यें पूखुं के तुं शुं चणाये ठे? त्वारें अतिशुख नेगमनयने बचनें बोड्यो के हुं देहरूं चणावुं तुं ॥ इति नेगम नयः ॥ हवे व्यवहार नयना मतवालो बोड्यो के ए रीतें देहरूं नहीं, परंतु हुं तो संपूर्ण दीमती बस्तुमां बस्तुषणुं मानुं, एटखे जेवारें संपूर्ण देहरूं ते प्यार दयुं. तेवारें व्यवहार नयना मतवालो कहे के हवे एने देहरूं कही यें. हवे संग्रहनयना मतवालो बोड्यो के एम देहरूं नहीं. पाण देहरानी मतारूप मांहे देव विराजमान थाय. तेवारें देहरूं कहीयें. एटखे प्रतिष्ठा म

होस्तव विधिप्रयुग्व करी मांहे देव वेसाहे, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के एने देहरुं कहीयें. हवे शजुसूत्रनयना मतवालो बोळ्यो के एम देहरुं नही, हुंतो जावने ग्रहण करुं तुं: आपणे देहरानुं शुं काम ठे, पण एमां देव कोण ठे? शपन देव ठे? किंवा अजितनाथ ठे? किंवा संजवनाथ ठे? इत्यादि जे देव मांहे वेठा होय, तेनुं प्रयोजन ठे. एटले ए शजुसूत्रनयने मतवाले देहरा उपरची उपयोग उतारीने देव विराज्या ठे. तेना ध्यानामांहे उपयोग लगाव्यो. तेवारें कोइ बोळ्यो जे देरासरमां देव विराज्या ठे, तेनी उलखाणरूप ज्ञान किहां रलुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो अंत रंग उपयोग दइने बोळ्यो के आ शरीररूप देहरुं तेमां निश्चय देव आत्मा पोतेंज ठे, तेने विपे ए ज्ञान रलुं ठे. हवे समजिरूढनयना मतवालो बोळ्यो के एम देहरुं नही, ए शरीररूप देहरामांथी उपयोग काढी तेमांहे निश्चय देव आत्मा विराजे ठे, तेना स्वरूपना चिंतनरूप ध्यानमां उपयोग लगाडी श्रेणीजायें चढे, तेवारें देहरुं कहियें. त्यारें एवंभूत नयना मतवालो कहेवा लाग्यो के एम देहरुं नही, परंतु मांहे निश्चय देव आत्मा विराजे ठे, तेनुं स्वरूप संपूर्ण प्रगट करी अने देहरारूप शरीरनुं खोखुं इहां मूकी लो कने अंतें सिरूपरीमां विराजमान थया, त्यां देहरुं कहीयें.

७३६ हवे उत्सर्ग अपवाद मागें घट उपर सात नय उतारे ठे. कोइक घट लेवा चाळ्यो, तेवारें मार्गमां तेनें बीजो कोइ सन्मुख मळ्यो, तेणें पूव्युं तुं शुं लेवा जाय ठे? ते वखत ते अशुरू नैगमनयने वचनें बोळ्यो के हुं घट लेवा जाउं तुं. पठी तिहां जइने माटी खणवा मांकी ते वारें कोइयें पूव्युं तुं शुं करे ठे? त्यारें शुरू नैगमनयने वचनें बोळ्यो के हुं घट लउं तुं. हवे माटी लइने पाठो वळ्यो, तेवारें वली कोइयें पूव्युं तुं शुं लाव्यो! तेवखत शुरूतरनैगमनयने वचनें बोळ्यो हुं घट लाव्यो; हवे माटी चाकडे चडावी घट उतारवा मांभयो, तेवारें वली कोइयें पूव्युं तुं शुं उतारे ठे? त्यारें अतिशुरूनैगमनयने मतें बोळ्यो हुं घट उतारुं तुं॥ इतिनैगमनयः॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो बोळ्यो के एम घट न थाय हुंतो संपूर्ण वस्तु नजरें देखुं, तेमां वस्तुपणुं मानुं एटले घडो तैयार संपूर्ण नी पजे, तेवारें एने घट कहीयें. हवे संग्रहनयना मतवालो बोळ्यो के एम घट नही, परंतु घटनी सत्तारूप जल मांहे जखुं होय, तेवारें घट कहेवाय,

एटले घटनी सत्तारूप जलें करी संपूर्ण जरे, तेवारें एने घडो कहीयें. हवे
 ऋजुसूत्रनयना मतवालो वोढ्यो के एम घट हुं मानुं नही हुंतो जावने प्र
 हण करुं तुं. एटले पांच, सात, घट जरीने एक ठामडामां रेड्या अने घडा
 रूप खोखुं एक वाजु काढी नाखुं, त्पारें तेने घट कहीयें. तेवारें कोइ
 वोढ्यो जे ए पांच, सात, घटरूप जलनुं ज्ञान किहां रखुं ठे ! ते वखत शब्द
 नयना मतवालो वेहेंचण करीने वोढ्यो के आ शरीररूप घट अने ज्ञानादि
 अनंतगुणरूप मांहे जलजखुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो वोढ्यो
 के एम घट नही आ शरीररूप घटमांथी उपयोग काढी अने मांहे ज्ञाना
 दि अनंतगुणरूप जे जल जखुं ठे, तेमां उपयोग लगावी श्रेणीजावें चढे,
 तेवारें घट कहीयें. एटले एणें शरीररूप घटमांथी उपयोग काढी अने ज्ञा
 नादि अनंतगुणरूप मांहे जल जखुं ठे, तेमां उपयोग लगावीने श्रेणीजावें
 चढ्यो, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो घट कहे. हवे एवंचूत नयना म
 तवालो वोढ्यो जे एम घट नही, परंतु एमां जे ज्ञानादि अनंतगुणरूप जल
 जखुं ठे, ते प्रगट करी घटरूप शरीरनुं खोखुं इहां मूकी लोकने अंतें सिद्ध
 पुरीमां विराजमान थया. तिहां घट कहीयें.

७३७ हवे घर उपर उत्सर्ग अपवाद मार्गे करी सात नय उतारे ठे. कोइ
 पुरुष घरनो सामान लेवा चाख्यो, तेने कोइ बीजो पुरुष मार्गमां सामो म
 ल्यो, तेणें पूव्युं तुं किहां जाय ठे ? तेवारें ते अशुद्धनैगमनयने मतें वोढ्यो
 के हुं घर लेवा जाउं तुं. पठी ज्यारें घरनो सामान लेवा मांख्यो, तेवारें
 बली कोइयें पूव्युं के तुं शुं लीये ठे ? तेसमय शुद्धनैगमनयने मतें वोढ्यो
 के हुं घर लउं तुं. हवे घरनो सामान लइने पाठो बढ्यो, तेवारें बली कोइ
 यें पूव्युं तुं शुं लाव्यो ? त्पारें शुद्धतरनैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं घर
 लाव्यो. हवे घर कराववा मांख्युं, तेवारें कोइयें पूव्युं तुं शुं करावे ठे ? त्पारें
 अति शुद्धनैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं घर चणावुं तुं ॥ इतिनैगमनयः ॥
 हवे व्यवहारनयना मतवालो वोढ्यो के एम घर न थाय, हुं तो संपूर्ण तैय्यार
 र घर नजरें देखुं, तेवारें घर मानुं. एटले संपूर्ण तैय्यार घर नीपन्युं, तेवारें
 व्यवहारनयना मतवालो कहे जे ए घर थयुं. हवे संग्रहनयना मतवालो
 वोढ्यो जे एम घर नही, परंतु घरनी सत्ताने ग्रहण करे, तेवारें घर के
 वाय. एटले जेम तेम खटपट करी परणीने घरनी सत्तारूप छी लावी ।

मां वेसाडी, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे हवे एने घर कहीयें. तेवारे रुजुसूत्रनयना मतवालो वोढ्यो के एम घर न धाय, हुंतो जावनें ग्रहण करुं हुं. घरनुं शुं प्रयोजन ठे? माहारे तो मांहे घरनी धणीयाणी स्त्री वेठी ठे, तेनी साथे काम ठे, घरनुं शुं काम ठे? एटले एरुजुसूत्रनयने मतवाले घररूप खोखा उपरधी उपयोग काढी अने मांहे घरनी धणीयाणी स्त्री वेठी ठे, तेमां उपयोग लगाव्यो, वली तेवारें कोइ वोढ्यो के ए घरमां स्त्री वेठी ठे, तेनुं ज्ञान किहां रखुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो वेहेंचण करीने वोढ्यो के आ शरीररूप घर अने मांहे चेतन महाराजरूप पुरुष अने सम तारूप स्त्री वेठी ठे, तेमध्ये ए ज्ञान रखुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो वोढ्यो के एम घर नही, परंतु शरीररूप घरमांघी उपयोग काढी अने समतारूप स्त्रीमां उपयोग लगावी, श्रेणी जावे चढे, तेवारें घर कहीयें. हवे एवंभूत नयवालो वोढ्यो एम घर नही, पण ए शरीररूप घरनुं खोखुं इहां भूकी तमतारूप स्त्रीने लइ लोकने अंतें मोक्षपुरीमां जइ वस्त्या, तिहां घर कहीयें.

३३७ हवे राज्य उपर उत्सर्ग अपवादमागे सात नय उतारे ठे. कोइ पुरुष, राज्य लेवा चाख्यो, तेने मार्गमां कोइ सामो मढ्यो, तेणें पूठ्युं तुं किहां जाय ठे? त्वारें ते अशुद्ध नैगमनयने वचनें वोढ्यो हुं राज्य लेवा जाउं हुं. हवे राज्य लेवानी सामग्री मांनी, तेवारें वली कोश्यें पूठ्युं तुं शुं लीये ठे? एटले शुद्ध नैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं राज्य लउं हुं? हवे राज्य लइने पात्रो वढ्यो, तेवारें वली कोश्यें पूठ्युं के तुं शुं लाव्यो? तेवारें शुद्धतर नैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं राज्य लाव्यो. हवे राज्य पालवा मांनुं, तेवारें कोश्यें पूठ्युं तुं शुं पाले ठे? एटले अतिशुद्ध नैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं राज्य पावुं हुं॥ इति नैगमनयः॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो वोढ्यो के एम राज्य कहेवाय नहीं, हुंतो संपूर्ण राज्य जोगवतां नजरें देखुं. तेवारें राज्य मांनुं, ते वल्लत संग्रहनयना मतवालो वोढ्यो, एम राज्य कहेवाय नहीं जे राज्यनी सत्ताने ग्रहे. ते राज्य कहेवाय. एटले राज्यनी सत्तारूप प्रधान कामदार, शिरदार, सुजट, शीपाई, जमादार, फोजदार, कोटवाल, हात्ती, मुहाली, हाथी, घोडा, रथ, पायक आदिक राजानी सत्तारूप सामग्री मले त्वारें राजा कहीयें. हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो वोढ्यो एन राज्य कहेवाय नहीं, हुं तो जावने ग्रहण करुं हुं. एटले राज्यरूप सामग्री तो सर्वे मसी,

पण राज्य कार्यनी चिंत्तारूप हाव डुकम, न्याय, इनसाफ, वात, विचार रूप राज्य कार्यना चिंतनमां उपयोगना परिणाम वत्तें, ते समय राज्य कहे वाय, नहीं तो रातना राजानी परें श्रंथुं राज्य जाणवुं. वली कोइ बोझो ए राज्यकाजना उपयोगरूप चिंतननुं ज्ञान क्यां रहुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो बोझो के आ शरीररूप नगर नवछारें करी शोजतुं अने मांहे चेतन माहाराजारूप राजा राज्य करे ठे. तेमांहे ए ज्ञान रहुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो बोझो के एम राज्य कहेवाय नहीं, पण ए शरीर रूप नगरमांथी उपयोग काढी अने जे एमांहे चेतन महाराजारूप राजा राज्य करे ठे, तेना स्वरूपमां उपयोग लगावी, श्रेणीजावें चढे, तेवारें राजा कहियें. हवे एवंभूतनयना मतवालो बोझो के एम राजा कहेवाय नहीं, पण मांहे चेतनमाहाराजारूप राजा राज्य करे ठे, तेनुं स्वरूप संपूर्ण प्रगट करी, ए शरीररूप नगरनुं खोखुं इहां मूकी लोकने अंतें सिरूपुरीमां मोक्षनगरनुं राज्य करे, तेने राजा कहियें.

७३ए हवे धर्मीजीवने समकेतनी स्थिरता करवा वास्ते जाणपणारूप सात नयनुं स्वरूप लखियें ठैयें. कोइ जीवने मार्गें जातां वाण लाग्यो, एट ले नैगमनयने मतें वाण हाथमां लइने लोकने कहेवा लाग्यो, जे आ वाण मुजने लाग्यो, आ वाणथकी हुं दुःख जोगवुं हुं.

एटले वली संग्रहनयना मतवालो बोझो के ए वाणनो कांइ वाक नथी वाण तो कोइकनो नाख्यो आब्यो पण वाणनो मारनारो कोण ठे? तेने शोधी काहाढो. एटले आपणुं वेर लइयें? एम संग्रहनयने मतें तेनो संग्रह करी चित्तमां धारी राख्यो, हवे व्यवहारनयना मतवालो बोझो के जाई! ए वाण मारनारनो कांइ वांक नथी, पण कोइ प्रकारें ताहारा ग्रहनो वांक ठे. एटले ताहारा ग्रह वांका आब्या देखाय ठे, तेवारें ए धणीने तुने मारवाना परिणाम थया, तो ए विचारो शुं करे? माटे कोइ रीतें ग्रहनी पूजा करी, ग्रहनी शांति करो. एटले सुख थाय. माटे ज्योतिष, वैद्यक, जोइने चालवुं काम करवुं, ए प्रमाणें व्यवहारनयें लौकिक वचन ठे.

हवे रंजुसूत्रनयना मतवालो उपयोग दइने बोझो के हे जाइ! ग्रहनो कांइ वांक नथी. ग्रहतो सर्वें सम्यग्रूप ठे, माटे तेतो कोइने दुःख देता नथी, पण ताहारा कर्मनो वांक ठे, जेवां कर्मरूप दक्षीयां ताहारी सत्तायें

हृतां,तेवा ग्रह पण आख्या,माटे शुजाशुजन्य कर्मे, सर्वने सुखदुःख दीये
ठे. ए विपाक सर्वे कर्मना कस्या उदय आवे ठे. एमां ग्रहनो कांइ वांक नधी.
॥गाथा॥ कर्म करे तेन करेकोय,कर्म कीडी कुंजर होय ॥ कर्म सुख दुःख पामे
सहु. कर्म जीव जमे ते घट्टु ॥ १ ॥ माटे सर्व जीव, कर्मने वश ठे. ए ऋजुसूत्रनुं
वचन ठे. ए रीतें चारनयें जाणपाणुं करीसंतारमां जीव परित्रमणपाणुं करे ठे.

हवे शब्दनयना मतवालो बोळ्यो के ए कर्म विचारां शुं करे? एतो जड
ठे,कोझे सुख दुःख देतां नधी, पण सुख दुःखनो पेदा करवावालो त
या जोगवावा वालो आपणो जीव ठे, जेवा परिणामें करीने जीवें कर्म
घांध्यां होय, तेवा विपाक उदय आवे,माटे एमां कर्मनो कांइ वांक नधी.
जीवें पोतें उद्यमें करी कर्म घांध्यां,तेवा विपाक जोगवे ठे माटे वांक ता
हारा जीवनो ठे, पण कर्मनो वांक नधी. कर्म तो जीवनां कस्यां थाय ठे,
अने वली जीवज उद्यम करीने टालतो जाय. ए रीतें शब्दनयने मतवाले
जीव अने अजीवरूप जे कर्म, तेनी जूदी जूदी वेहेंचण करीने देखाडी.

हवे समजिरूढनयना मतवालो बोळ्यो के एमां जीवनो कांइ वांक न
धी, जे वेलायें, जे कालें,जेवा केवली जगवाननें जाव दीठा होय ते वे
लायें,ते कालें,तेवाज जीवना परिणाम थाय, पण ते जाव कोझना टाळ्या
टले नही, एटले केवली जगवानें जेवी रीतें आगल आपणा जव दीठा
होय, के जे देवता,नारकी,तिर्यच, मनुष्यना एटला जव करीने सिद्धि व
रशे ते दिवस,ते घडी, ते वेला आवे,तेवारें जीव,तेवे परिणामें करी तेवा
कर्मनुं ग्रहण करे,एमां जीवनो कांइवांक नधी, केवली जगवानें दीठेला जा
व कोझना टाळ्या टले नजी, जे प्रमाणें केवलीयें दीठुं होय, ते प्रमाणें ज वने.

हवे एवंभूतनयना मतवालो बोळ्यो के एतो सर्वे बाह्य व्यवहाररूप
वात ठे,परंतु निश्चयनयें करी अंतरदृष्टियें जोतां तो जीवने जन्म नधी,म
रण नधी, कर्म नधी, जर्म नधी, रोग नधी, शोक नधी, राग नधी, रोष
नधी,शुद्ध, चिदानंद, निर्मल, परमज्योति, ज्ञानदर्शनचारित्रमय, अद्भुत,
अखंड,अक्षिप्त, शाश्वतो, परमानंदसुखमय, सत्तायें सिद्धतमान, एवो ता
हारो जीव ठे,जेवो सिरूद्धेत्रें वसे, तेवो आ शरीरमांहे अंतरदृष्टियें विचा
रतां जेद नधी मनमांहे ए रीतें जांगे,लागे,इंट लागे, थांजो लागे,शस्त्र ला
गे,कोइ निंदा करे,चाडी करे,नुकशान करे,रोग उपजे, ए आदि सर्वठेकाणें,

ए रीतें साते नयेंकरी अर्थविचारतां जीव संवरजावमां आवे अने जेवारें सं
वर जावमां आवे, तेवारें जीव, निर्झरा करे, पण नवां कर्म न बांधे.

७४० को५ जीव एम कहे ठे, के “जहागति, तहामति” ए वचन अन्वया एकांत
वादीनुं ठे. अने “जहामति, तहामति” ए वचन, ते आगम प्रमाणें श्रीजिनवच
न अनुसारें ठे. माटे “जहागति, तहामति” ए वचनने अनुसारें सात नय
उतारे ठे:- को५ जीवना रुजुसूत्रनयनेमतें शुजाशुजरूप परिणाम थया, ते
शुजाशुज परिणामें करीने जीवें व्यवहारनयने मतें पुण्य पापरूप कर्मनां दली
यानुं ग्रहण करुं, ते कर्मनां दलीयानुं ग्रहण करीने संग्रहनयने मतें जीवें आठ
स्वरूप सत्तापणे बांध्यां, अने नेगमनयने मतें ते दलीयां अतीतकालें ग्रहां
हतां, अने थनागतकालें जोगवशे तथा वर्तमानकालें सत्तायें रक्षां वर्तें ठे.
ए चार नयें करी अव्यकर्मरूप आठखानो बांध जाणवो. अने शब्दनयने
मतें जावपणे चारे गतिने विषे जीव उपन्यो अने समजिरूढनयने मतें जे
गतिमां जीव उपजे, ते गतिना सर्व पर्यायरूप वस्तु प्रत्यें पामे. तेने तेवो कही
यें, तथा एवंचूतनयने मतें ते पर्यायरूप वस्तु जीवें जोगववा मांकी, तेने
तेवो कहीयें. ए रीतें “जहामति, तहामति” तेमां सात नय कह्या.

७५० हवे अष्टाधीश उपनयनुं स्वरूप देखाटे ठे:- तिहां प्रथम अव्या
स्तिकदश नयनुं स्वरूप कहे ठे. सर्वअव्यमां अनेक स्वजाव ठे, ते एक वचन
ची कह्या जाय नही. तेथी मांदो मांदे संक्षेपणें कहे ठे. तिहां जे उत्पाद,
व्यय, पर्याय गुणपणे अव्यनी गुणसत्ताने ग्रह, ते अव्यास्तिकनय कहीयें.
ते अव्यास्तिकनयना दश जेद ठे, ते कहे ठे. तिहां प्रथम सर्वें अव्य नित्य
माटे नित्यअव्यास्तिक कहीयें. बीजो जे अगुरुसु अने क्षेत्रनी अपेक्षा न
करे, अने मूल गुणने पिंकीपणे ग्रहे, जेम ज्ञानादिक गुणें करी सर्वें जीव
एक सरित्वा ठे माटे सर्वें जीव एक कहीयें, ते एकअव्यास्तिक जाणवो श्री
जो जे नवअव्यादिकने ग्रह, ते सत्यअव्यास्तिकनय चार प्रकारें ठे. तेमां प्रथम
सर्वें अव्य पोतपोताना गुणें करी सत्य ठे. ते स्वअव्य सत्यअव्यास्तिक
कहीयें तथा जे सर्वें अव्य पोतपोताना प्रदेशरूप क्षेत्रने मानें करी सद्धित
ठे, ते स्वक्षेत्रअव्यास्तिक तथा स्वकासअव्यास्तिक ते सर्वअव्यमां पोतपोता
अगुरुसु जाणवो तथा स्वजावअव्यास्तिक ते सर्वें अव्य पोतपोताना गुण
पर्यायरूपतायें करी सद्धित वनें ठे. ए रीतें सर्वें अव्य, आपआपणें स्व

श्रीपद्मनाभजी तीर्थंकर थाशे, तेनो आज जन्मकल्याणिकादिक जक्ति-म होत्सव करीयें, ते सर्वें वर्त्तमान अनागतारोपण नामें नैगमनयनो वीजो जेद जाणवो, तथा हमणां वर्त्तमानें जे कामनो आदर करी अंगीकारकरी ते वर्त्तमाननैगमनयनो वीजो जेद जाणवो. ए नैगमनयना व्रण जेद कह

७६१ हवे संग्रहनयनुं स्वरूप कहें ठे. जे सत्ताने ग्रहे, ते संग्रहनय जा वो जे कारणें एक नाम लीधायी सर्वगुण पर्याय परिवार सहित आवे, संग्रहनय जाणवो. तेना वे जेद ठे. एक सामान्यसंग्रह अने वीजो अशेष सह, तिहां अव्य एवुं नाम लेतां थकां जीव अजीवपणानो कांइ जेद पञ्चो हीं, ते सामान्यसंग्रह अने वीजो जे विशेषता अंगीकार करीयें, जेम के ज अव्य एटलुं कहुं तेवारें अजीव सर्वें टली गया, तेने विशेष संग्रह कही वली पण एनुं स्वरूप कहें ठे. जेम के मात्र घट एवुं नाम लेतां सामा संग्रह कहीयें. अने विशेषता गुण अंगीकार करीने बोलीयें, जेम के टीनो घट एवुं नाम लीधायकी त्रांवा, पीतल, लोढा, रूपा, सोना प्रमुख घट सर्वें टली गया, ते विशेषसंग्रह कहीयें. ए संग्रहनयना वे जेद कह

७६२ हवे व्यवहारनयनुं स्वरूप कहें ठे:-जे बाह्यस्वरूप देखीने जेद वेहें एटले बाह्य दीसता गुण देखे, तेवा माने, पण अंतरंग परिणाम तथा सत्ता न माने, जेम के ए नयमां आचारक्रियाप्रमुख ठे, पण अंतरंग परिणाम उपयोग नथी, एटले जेम नैगम अने संग्रह ए वे नय ज्ञानरूप ध्यान परिणाम विना अंश तथा सत्ताग्राहि ठे, तेम ए नयमां करणी मुख्य ठे. व्यवहारनयना वे जेद ठे. एक शुद्धव्यवहार, वीजो अशुद्धव्यवहार, ते शुद्धव्यवहार, पहेले गुणवाणे ठे. तेना पांच जेद ठे, ते शिष्यने समजाव सारु जूदा जूदा देखाडे ठे. एक अशुद्धव्यवहार, वीजो शुद्धव्यवहार, जो अशुद्धव्यवहार, चौथो उपचरितव्यवहार, पांचमो अनुपचरितव्यवहार ए पांच जेद अशुद्धव्यवहारना जाणवा, अने वीजो शुद्धव्यवहारनय जे ते चौथा गुणवाणायी मांभीने यावत् तेरमा चौदमा गुणवाणा पर्यंत जाणव

७६५ हवे कजुसूत्रनयनुं स्वरूप कहें ठे. (कजु के०) सरल एटले अती काल अने अनागत कालनी अपेक्षा न करे, पण वर्त्तमान कालें जे वस्तु जेवे गुण परिणामें वत्तें, ते वस्तुने तेवे गुण परिणामें माने, तेथी ए नय परिणामग्राही ठे एटले कोइ जीव रहस्य ठे, पण तेना अंतरंग परिणाम

સાધુ સમાન વર્તે છે, તે જીવને સાધુ કહે અને કોઈ જીવ સાધુને વેશે છે તથાપિ તેના મનના પરિણામ વિષયાજિલાપ સહિત છે, તો તે જીવ અવ્રતીજ છે, એમ માને, એ રુજુસૂત્રનયના વે જ્ઞેદ છે. એક સૂક્ષ્મરુજુસૂત્ર અને વીજો સ્થૂલ એટલે વાદરુજુસૂત્ર, તિહાં જે સદાકાલ સર્વે વસ્તુમાં એક વર્તમાન સમય વર્તે છે, એટલે કે જે જીવ અતીતકાલે અજ્ઞાની હતો અને અનાગતકાલે જ્ઞાનીજાવે જ્ઞાની થાશે, તે વેહુકાની અપેક્ષા ન કરે, પરંતુ એક વર્તમાન સમયે જે જેહવો હોય તેને તેહવો કહે, એ સૂક્ષ્મરુજુસૂત્ર કહીયે. અને વાહ્ય મહોટા પરિણામને ગ્રહણ કરે, તે સ્થૂલરુજુસૂત્ર કહીયે.

૭૬૬ હવે શબ્દનયનું સ્વરૂપ કહે છે:—એટલે જે વસ્તુ ગુણ અથવા નિર્ગુણ હોય તે વસ્તુને નામ કહી બોલાવીયે એટલે જાપાવર્ગણાથી શબ્દપણે વચન ગોચર થાય, તે શબ્દનય, જે કારણે અરૂપીદ્રવ્યને વચનથી કહેવાં, તે શબ્દ નય કહીયે. જ્યાં જે શબ્દનો અર્થ કહે છે, તે વસ્તુમાં વસ્તુપણ પામે, તેવારે તે વસ્તુ શબ્દનયે કહીયે. એટલે ચેષ્ટા કરતો તે ઘટ જાણવો. એ શબ્દનયમાં વ્યાકરણ નીપન્યાં અને વીજા પણ સર્વશબ્દ લીધા, તે શબ્દનયના નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને જાવ, એ ચાર નિદેષાને નામે ચાર જ્ઞેદ છે. શ્રીઅનુયોગ દ્વારમાં “જઞ્ઞ ય જં જાણિજ્ઞા” એ પૂર્વોક્ત ગાથાયે ચાર નિદેષા જાણવા. જ્યાં પહેલો જાવનિદેષો તે ધુરલા ચાર નયમધ્યે તે દ્રવ્ય છે અને જાવ નિદેષાનાં તે શબ્દાદિક રૂપ છે, પણ તે નિદેષાની પરિણતિરૂપ વસ્તુ તે ત્રણ નિદેષે વસ્તુ આદિ ચાર નયમાં છે અને જાવનિદેષે વસ્તુ તે શબ્દાદિ નય છે, એમ સર્વજ્ઞો. એ રીતે એ શબ્દનયનો એક જ્ઞેદ કહીયે. એ શબ્દનય કહ્યો.

૭૬૭ હવે ઠઠા સમજિરૂદનયનું સ્વરૂપ કહે છે:—જે વસ્તુના કેટલાએક ગુણ પ્રગટ્યા છે અને કેટલાએક ગુણ નથી પ્રગટ્યા પરંતુ જે નથી પ્રગટ્યા તે પણ અવશ્ય પ્રગટશે એટલે એક અંશે ડંઠી વસ્તુને પણ પૂર્ણ કહે, જેમ તેરમે ગુણગણે કેવલીજગવાનને સિદ્ધ કહે, તે સમજિરૂદનય એક જ્ઞેદ જાણવો.

૭૬૮ હવે સાતમા એવંચૂત નયનું સ્વરૂપ કહે છે:—જે વસ્તુ પોતાને ગુણ સંપૂર્ણ છે અને પોતાની ક્રિયા કરે છે, તેને વસ્તુ કહીયે, તે વસ્તુના નય ગુણપર્યાય તથા વસ્તુધર્મ સર્વે પ્રગટ પ્રવર્તતા હોય, તેને વસ્તુ કહીયે, જેમ મોક્ષસ્થા નકે જે પહોતો હોય તે જીવને સિદ્ધ કહે, તથા જેમ પાણીયે જસ્યો છીના માથા ઉપર આવતો જલધારણક્રિયા કરતો હોય તેને ઘડો કહે, તે એવંચૂત

નય જાણવો. તેનો એકજેદ છે. એ સર્વ મલી નેગમના ગ્રણ, સંગ્રહના વે. વ્યવહારના વે, શ્વસૂત્રના વે, તથા શબ્દાદિક ગ્રણેના ગ્રણ, મલી વાર પ્રે થયા, તે પૂર્વોક્ત શોભ જેદ સાથે મેલવીયેં, તેવારેં અઠાવીશ ઉપનય થાય. ૭૭૦ હવે એ સાત નયના શ્રીવિશેષાવશ્યકને અનુસારેં જેદ કહે છે. નેગ

ના દશ, સંગ્રહના વાર, વ્યવહારના ચૌદ, શ્વસૂત્રના ઠ, શબ્દના સાત, સંચિરૂઢના વે અને પવંજૂતનો એક, એમ સર્વ મલી વાવન જેદ જાણવા. વડ નયચક્રસારમધ્યેં એ સાત નયના સાત સો જેદ કહ્યા છે, તે પણ જાણવું હવે સ્યાદ્ઘાદરત્નાકરથી નયનું સ્વરૂપ લેલીયેં ઠેયેં. (નય કે૦) પમાડીં એટલે જેણેં શ્રુતજ્ઞાનેં વિષયપ્રમાણ કીધો જે પદાર્થનો અંશ, તેહથી જ્ઞાને જે વીજો અંશ, તે અંશથી ઉદાસીપણું તેને જે પડિવજવાવાલાનો અર્થ પ્રાયવિશેષનય તે નય કહીયેં. એટલે વસ્તુના અંશને ઉદાસીપણે પ્રદે, નય કહીયેં અને એક અંશને મુખ્ય કરી વીજા અંશને ઉદાપે, તે નયાના કહીયેં. તે નયના વે જેદ છે. એક ડ્રવ્યાર્થિક, વીજો પર્યાયાર્થિક, એ રીતે નયનું સ્વરૂપ કહ્યું, અને (પમાણેહિં કે૦) પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, એ વે પ્રમાણનું સ્વરૂપ, આગલ શ્રીસિદ્ધચક્રજીના યંત્રમધ્યે કહ્યું છે, તે પ્રમાણે જાણવું

અને જો “અપ્પા સાયવાયજાવેણ” એટલે (અપ્પા કે૦) આત્મા તે (સાયવાય કે૦) સ્યાદ્ઘાદરૂપ નિત્યાનિત્યાદિ આઠ પદ્ધેં કરી (જાવેણ કે૦) ઊલેલીને જેણેં પોતાના આત્માની પ્રતીતિ કરી છે. હ્રાં શિષ્ય પૂછે છે કે સ્યાદ્ઘાદરૂપ નિત્યાનિત્યાદિ આઠ પદ્ધેં કરી પોતાના આત્માની પ્રતીતિ કેવી રીતે થાય ? તેવારેં ગુરુ કહે છે જે સ્યાદ્ઘાદમંજરીમાં કહ્યું છે કે “નિત્યાનિત્યાયનેકધર્મશબ્લેકવસ્ત્વચ્ચુપગમત્વં સ્યાદ્ઘાદત્વં ॥ ૧ ॥

શિષ્ય:-એ નિત્ય અનિત્યાદિ આઠ પદ્ધેં કરી જીવનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં. ગુરુ:-વ્યવહારનયને મતેં ઉદયજાવને યોગેં કરી જે ગતિમાં જીવ વે છે, તે ગતિમાં નિત્ય છે અને સમય સમય આઠયું ઘટે છે, માટે અનિત્ય કહીયેં. પણ તે અનિત્યપણામાં પોતેં નિત્યપણે વતેં છે, એ રીતે નિત્યમ અનિત્ય અને અનિત્યમાં નિત્યપદ્ધનો વિચાર વ્યવહારનયને મતેં જાણવો હવે નિશ્ચયનયને મતેં નિત્ય અનિત્ય પદ્ધેં કરી જીવનું સ્વરૂપ દેખાડે છે નિશ્ચયનયને મતેં જીવના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય, એ ચાર ગુણ તથા અવ્યાવાધ અમૂર્તિ અને અનવગાહ, એ ગ્રણ પર્યાય નિત્ય છે અને એક અણુ

ધુ પર્યાય, જીવને સર્વેગુણમાં હાનિવૃદ્ધિરૂપ ઉપજવું, વિણસવું કરે છે. તે પ્રનિત્ય છે તેમાં એ જ્ઞાનાદિ ચાર ગુણ તે નિત્યપણે વર્તે છે, એટલે એ નિત્ય માં અનિત્ય અનિત્યમાં નિત્યપદ્ધતો વિચાર નિશ્ચયનયને મતેં જાણવો.

હવે વ્યવહારનયને મતેં એક અનેક પદ્ધતિ કરી જીવતું સ્વરૂપ દેખાડે છે. વ્યવહારનયને મતેં ઉદયજાવને યોગેં કરી જે ગતિમાં જીવ વર્તે છે, તે ગતિમાં એક છે, પણ કોઈનો વેટો, કોઈનો વાપ, કોઈનો કાકો, કોઈનો મામો, કોઈનો જાઈ, કોઈનો જત્રીજો, એમ અનેક પ્રકારેં જીવમાં વેટા વાપાદિકપણું રહ્યું છે, તેથી અનેક પણ કહીયેં. પરંતુ એ વેટા, વાપ, જાઈ, જત્રીજાપણામાં પોતાપણું તે એક વર્તે છે, એટલે એ એકમાં અનેક અને અનેકમાં એક પદ્ધતિનો આચાર વ્યવહારનયને મતેં જાણવો.

હવે નિશ્ચયનયને મતેં જીવમાં એક અનેક પદ્ધતિ દેખાડે છે. એટલે નિશ્ચયેં કરી સર્વ જીવનો ધર્મ સત્તાયેં એકરૂપસરસો છે માટે સર્વજીવ એક કહીયેં અને ગુણ, પર્યાય, તથા પ્રદેશ અનેક છે, એટલે ગુણ અનંતા છે, પર્યાય અનંતા છે અને પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે, માટે અનેક પણ કહીયેં. તેમાટે એ એકમાં અનેક છે અને એ ગુણપર્યાય તથા પ્રદેશ અનેક છે, પણ તેમાં જીવપણું એકસરખું છે, માટે અનેકમાં એક પણ કહીયેં. એ રીતેં નિશ્ચયનયને મતેં કરી એકમાં અનેક અને અનેકમાં એક પદ્ધતિનો વિચાર જાણવો.

હવે વ્યવહારનયને મતેં જીવમાં સત્ અસત્ પદ્ધતિ દેખાડે છે. વ્યવહારનયને મતેં જીવ પોતેં પોતાનાં ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવપણે કરીને સત્ છે, અને પરડ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ અને પરજાવપણે કરીને અસત્ છે, એટલે વ્યવહારનયને મતેં ડ્રવ્યથકી જીવડ્રવ્ય, જે ગતિમાં પોતેં વિરાજમાન થકો વર્તે છે અને ક્ષેત્રથકી જેટલું ક્ષેત્ર પોતેં અવગાહી એટલે મર્યાદા રૂપ પોતાનું કરીને રોક્યું છે, તે જાણવું. તથા કાલ થકી સમયરૂપ પોતાના આજઠા પ્રમાણે કાલ વત્યોં જાય છે, તથા જાવથકી સર્વે જીવ, પોતપોતાના શુભાશુભરૂપ જાવમાં રહ્યા વર્તે છે, એવી રીતેં વ્યવહારનયને મતેં સર્વે જીવ પોતપોતાના સ્વડ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વજાવેં કરીને સત્ છે, અને પરડ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ અને પરજાવપણે કરી અસત્ છે, પણ એ અસત્પણામાં પોતાનું સત્પણું વર્તે છે, એટલે એ સત્માં અસત્ અને અસત્માં સત્ પદ્ધતિનો વિચાર વ્યવહારનયને મતેં કરી જાણવો.

હવે નિશ્ચયનયે કરી જીવમાં સત્શ્ચસત્ પદ્મ દેલાહે છે. નિશ્ચયનયને મતે જીવ પોતાનાં સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વજાવપણે કરીને સત્ છે, અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ અને પરજાવપણે કરીને અસત્ છે. એટલે એ નિશ્ચયનયને મતે જીવમાં સ્વદ્રવ્ય તે જ્ઞાનાદિક ગુણ જાણવા અને સ્વદેત્ર તે જીવ, પોતે પોતાનાં અસંખ્યાત પ્રદેશરૂપ દેત્ર અવગાહી રહ્યો છે અને સ્વકાલ તે પોતાનો અગુરુલઘુ પર્યાય સદાકાલ હાનિવૃદ્ધિરૂપ ઊપજવું વિણસવું કરે છે. તથા સ્વજાવ તે પોતાના ગુણપર્યાય તેણે કરીને જીવ સત્ છે અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ અને પરજાવપણે કરી જીવ અસત્ છે, પણ એ અસત્પણામાં પોતાનું સત્પણું વર્તે છે. એટલે સત્માં અસત્ અને અસત્માં સત્ પદ્મનો વિચાર નિશ્ચયનયને મતે કરી જાણવો.

હવે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયને મતે કરી વક્તવ્ય અવક્તવ્યરૂપ પદ્મ કરી જીવનું સ્વરૂપ દેલાહે છે. એટલે ઉદયજાવને યોગે કરી વ્યવહારનયને મતે જે જીવ પદ્મેલા ગુણઠાણથી માંની યાવત્ તેરમા ચૌદમા ગુણઠાણ પર્યંત વર્તે છે, તે જીવના જેટલા ગુણ કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં આવે, તે વક્તવ્ય જાણવા અને જે કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં ન આવે, તે અવક્તવ્ય જાણવા. તથા નિશ્ચયનયને મતે સિદ્ધપરમાત્મા ગુણઠાણ વર્જિત લોકને અંતે વિરાજમાન વર્તે છે, તેના જેટલા ગુણ, કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં આવે, તે વક્તવ્ય અને જે કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં ન આવે, તે અવક્તવ્ય જાણવા. એ રીતે નિશ્ચયનયને મતે વક્તવ્ય અવક્તવ્યરૂપ પદ્મ કરી જીવનું સ્વરૂપ જાણવું. તથા (જાણેશ્મોસરૂબં કે૦) એવી રીતે સ્વરૂપ જાણપણારૂપ જેણે ઈશ્વર જાણ કરી છે. (સમ્મદિઠિઊંણસોનય કે૦) તે જીવ સમ્યગ્દષ્ટિ જાણવા.

શિષ્ય:-સમકેતના કેટલા પ્રકાર છે ?

ગુરુ:-સમકેતના નવપ્રકાર જાણવા. તિહાં પ્રથમ દ્રવ્યસમકેત, ઘ્રીઝું જાવસમકેત, ઘ્રીઝું વ્યવહારસમકેત, ચોથું નિશ્ચયસમકેત, પાંચમું નિશ્ચયસમકેત, ઘ્રીઝું ઉપદેશસમકેત, સાતમું રોચકસમકેત, આઠમું કારકસમકેત અને નવમું દીપકસમકેત, એ નવ પ્રકારે કરી સમકેતનું સ્વરૂપ જાણવું.

૩૩૧ શિષ્ય:-દ્રવ્યસમકેત અને જાવસમકેત કોને કહીયે ?

ગુરુ:-નીચકગ્ના વચન ઉપર આમ્ના પ્રતીતિ હોય, જે શ્રીતીર્થકરે વચન કહ્યાં, તે તદ્દત્ત કરી માને. પણ પરમાર્થ ન જાણે અને જીવાદિક નવ

पदार्थना जेदानेद न जाणे, तथा कुलाचारें देवयात्रा, संघ, साह्ममीवत्सल, पूजा, प्रजायनादि करणी करे अने केवलीयें कलुं. ते वचन तहत्ति करी माने, तथा देव ते अरिहंत, गुरु ते मुस्ताधु, धर्म ते केवलीनो प्ररूप्यो, एवी सदृष्टा जेने होय, ते जीव, अव्यसमकेती जाणवा ॥ १ ॥

अने जावसमकेती ते आगल अव्य समकेतमां जे गुण कला, ते गुणें करी सहित तथा जीवादिक नव तत्त्वना परमार्थरूप जेदानेद जाणे, एटले नव तत्त्वनुं स्वरूप हेय, हेय अने उपादेय पणे जाणे, तथा वली नव तत्त्वनुं स्वरूप, साधक, बाधक अने सिद्धरूप, ए प्रण दशायें करी जाणे, तथा वली ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, कर्ता, कारण अने कार्यरूप त्रिजंगीयें करी जाणे, अने वली ए नवतत्त्वनुं स्वरूप, स्वाभाविक विजाविकपणे जाणे, तथा वली ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, गुणीगुणपणे करी जाणे, वली ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, रूपी अरूपीपणे जाणे. जीवसत्ता, अव्यगुण पर्यायरूप जाणे. अजीवसत्ता, जावकर्म, अव्यकर्म अने नोकर्मरूप परमार्थ जाणे. ए रीतें अनेक प्रकारें जीव अजीवरूप नव तत्त्वना जेदानेदरूप विचार ठे, ते प्रत्यें जाणे, तथा पड्ड वचना अनंता गुण अने अनंता पर्याय तेनुं समय समय उत्पाद व्ययरूप पलटणपणुं थइ रलुं ठे, तेनी अंतरंग जाणपणा जासनरूप प्रतीति करे. अने कार्यधर्म कारण धर्मरूप अंतरंग प्रतीति करी साध्य एक, साधन अनेक, ए रीतें साधन करे, ते जीव, जावसमकेती जाणवा ॥ २ ॥

७७१ शिष्यः—व्यवहारसमकेत अने निश्चयसमकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—व्यवहार समकेत ते शुजलक्षणरूप आचरणायें करी सहित अने उपादानपणुं जाणे, उपादान बाह्य कारणपणे जाणे, उपादान अंतर कारणपणे जाणे, उपादान कार्यपणे जाणे तथा कर्मसत्ताने ठता अठतापणे जाणे, जीवसत्ताने ठता अठतापणे जाणे, अने संवेगादिक समकेतना सड शठ बोलमांहेला एकशठ बोलने गुणें करी द्योपशमसमकित तथा उपशमसमकितवंत जे जीव होय, तेने व्यवहार समकेत जाणवुं. एटले उपरधी शुज आचरणारूप लक्षण देखीयें, ते जीवने व्यवहारसमकेत कहीयें. ए समकेत आव्युं थकुं जाय, ते माटे ए व्यवहारसमकेत जाणवुं. जो आव्युं थकुं न जाय, तो ते निश्चयनयसंबंधि निश्चयसम्यक्त्व कहेवाय ॥ ३ ॥

अने निश्चयसमकित ते समकितना एकशठ तथा पट्ट बोलना जाणपणा

ज्ञासनरूप गुणें करी सहित सात प्रकृतिने दायें दायिक समकेतवंत जीवने अंतरंग ज्ञासनरूप ज्ञान, दर्शन, चारित्रनेत्रिपे शुद्धपरिणाम वत्तें, ते जीवने निश्चयसमकित जाणवुं. एटले ए समकेत आब्युं थकुं जाय नही. माटे एने निश्चयसमकित कहीयें अने दायोपशम तथा उपशम ए वे समकेत आबीने पाठां जतां रहे ठे, तेथी ते व्यवहार समकेतमां गण्यां अने दायिक समकेत जो जीवने आब्युं ते फरी पावुं जायज नही, तेथी ए समकेत निश्चयमां गणाय ठे ॥ ४ ॥

७७३ शिष्यः—निसर्गसमकेत अने उपदेशसमकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—निसर्ग समकेत ते जे पोताने दायोपशमं गुरुना उपदेश विना निश्चय व्यवहारनयें करी नेगमादि सात नयें करी तथा नामादिचार निक्षेपे करी जीव अजीवरूप नव तत्व पद्मव्यनुं स्वरूप जाणे अने निश्चय व्यय हारनयें करी स्याद्वादरूप नित्य अनित्यादि आठपदें करी जीव स्वरूपनी प्रतीति करे, एवी रीतें जाणपणारूप निश्चयें करी नव तत्वमां आश्वरूप पांच तत्व ठे, ते उपर त्यागबुद्धि अने संवरनिर्झरारूप शुद्धगुण, तेनुं आदखुं करे, तथा श्रीवीतरागना कल्या जे जाव नवतत्व पद्मव्यरूप तेना स्वरूपने डव्य, क्षेत्र, काल, जावथी जाणे, तथा नामादि चार निक्षेपे करी पोतानी बुद्धिथी सर्वें वस्तुनुं प्रमाण करे, सावुं करी सर्वदे, ते निसर्ग समकित जाणवुं. एटले जेम असोचा केवलीने गुरुना उपदेश विना समकेतनी प्राप्ति थाय ठे ते निसर्गसमकेत जाणवुं ॥ ५ ॥

हवे उपदेशसमकेत कहे ठे. तिहां आगल निसर्ग समकेतमां जे जाव कल्या, ते सर्वजाव गुरुना उपदेशथी जाणीने तेने साचा करी सर्वदे, अंतरंग प्रतीति सहित माने, ते जीवने उपदेशसमकेती जाणवो ॥ ६ ॥

७७४ शिष्यः—रोचकसमकेत तथा कारक समकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—रोचक समकेत ते श्रीवीतरागदेवनी आज्ञाने रुचि सहित तद्गति करी साची सर्वदे, एटले जे जगवंतें पद्मव्यनुं स्वरूप नयनिक्षेपा प्रत्यक्षादि प्रमाणें कहुं ठे, तेने तद्गति करी माने तथा सात नयमां चार निक्षेपा उत्सर्ग अवादे करी जाणे तथा त्रण निक्षेपामां सात तय ते पण उत्सर्ग अपवा करी जाणे, लौकिक धर्म जाणे, लोकोत्तर वाद्य कारणरूप धर्म जाणे, लोकोत्तर अंतर कारणरूप धर्म जाणे, लोकोत्तर अंतरकार्यरूप धर्म जाणे

तथा सिद्धुं स्वरूप, निगोदनुं स्वरूप जेम कछुं ठे, तेम सईहे, एटले वीत रागनी आझा प्रमाणें यथार्थ उपयोगें जासन थाय, तेने हर्षें करी ते उप योगमध्ये निराधार जासन रमण अनुभवनी एकता यथार्थ उपयोगथी जाणी आत्मधर्म प्रगट करवानी रुचि घणी उपजे, पण उदयजावने योगें करी संसार अवस्थामां खूतो थको नीकली शके नही, माटे अनेक प्रकारें जरूणा करे, विषय कपायना फल विष समान जाणी, धर्म साधवाने रुचि घणी करे, पण ए उपायथकी ठुटी शके नही, ते जीवने चोथे गुणगणे रोचकसमकेत जाणवुं ॥ ७ ॥

अने कारक समकेत तो जे आगल रोचक समकेतमां जाव कह्या, तेणें करी सहित तथा संसारथकी निवृत्ति करी ठे, अने प्रवृत्तिरूप जे साधुनी शुद्धक्रिया ठे ते साचवे ठे, आचरे ठे, तेने विषे प्रेम सहित उपयोग वर्तें ठे, सिद्धांतने मतें श्री वीतराग देवनी आझा प्रमाणें चाले ठे, ते जीव, ठे सातमे गुणगणें वर्तता कारकसमकेतना धणी जाणवा. एटले जेवुं जाणे, तेवुंज श्रंगीकार करे, तेने कारकसमकेत कहीयें ॥ ८ ॥

७७५ शिष्यः—दीपकसमकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—(दीपक के०) दीवो एटले जेम दीवो आगल उद्योत करे अने पा ठल जोतां दीवाने पोताने अंधारुं रहे, ए दृष्टांतें अहिंयां पण अज्ञव्य जीव, लोकने उपदेशरूप प्रतिबोध आपीने समकेतरूप उद्योत करे, वीजाने धर्म पमाडी संसारथकी तारे, पण पोताने मिथ्यात्वरूप अंधारुं टले नही. जेम त्रावुं, लोडुं होय ते रसकूपिकादिक औषधिने योगें करी सोनापणुं पामे, पण पीतलने अनेक औषधियोना योग मले, तोपण पीतलपणुं पालटीने सोनापणुं नीपजे नही. एटले पीतलने जेम जेम अग्निमां नाखे, तेम तेम कावुं थाय, तेम अज्ञव्यजीव ते पीतल सरखा जाणवा. अने ज्ञव्यजीव त्रांवा अने लोढा सरखा जाणवा. केम के ज्ञव्यजीव तो कारण सामग्री म ले कोशक दिवसें सिद्धपणुं पामे, पण अज्ञव्य न पामे. माटे ए दीपक समकेत जाणवुं. एरीतें नव प्रकारें समकेतनुं स्वरूप विचारवुं ॥ इति समकेताधिकारः ॥

७७६ हवे नैगमादि सात नयमध्ये जीव, कर्मनो कर्त्ता कया नयें करी क हीयें? तथा जीव, कर्मनो जोक्ता कया नयें करी कहीयें? तथा जीव, स्वरूप नो कर्त्ता कया नयें करी कहीयें? तथा जीव, स्वरूपनो जोक्ता कया नयें

करी कहियें? ए चार प्रश्नार्थ साते नयें करी कहेवा. वली जीव, कर्मनो अकर्ता कया नयें करी? तथा जीव, कर्मनो अजोक्ता कया नये करी? तथा जीव, स्वरूपनो अकर्ता कया नयें करी? तथा जीव, स्वरूपनो अजोक्ता कया नयें करी जाणवो? ए चार प्रश्नार्थ पण साते नयें करी जाणवा. एटले ए वे चउजंगीमां आठ प्रश्न कहेवा, तेनो परमार्थ नैगमादि सात नयें करी जाणवो, तथा नवमा उत्सर्ग अपवादरूप मागें करी नय संयुक्त निक्षेपा लगाडवा, तेनो प्रश्न. एटले नैगमादि सात नयमध्यें नामादि चार निक्षेपा ते उत्सर्ग अने अपवादें करी केम जाणीयें? तथा दशमा नैगमादि सात नय मध्ये चोथा जावनिक्षेपा विना शेष नामादि त्रण निक्षेपा ते पण उत्सर्ग अने अपवादें करी केम जाणीयें? ए दश प्रश्ननो अर्थ सातनयें विचारिने पाठो उत्तर वाले, ते जैनमती पंक्तिशिरोमणि, सर्वशास्त्रनो वेत्ता, स्याद्वाद रूप अनेकतानयें करी सर्वपदार्थनो जाण, सर्वज्ञपुत्र जाणवो. अने ए प्रश्ननो अर्थ विचारतां जे कोइ जीव मुंजाशे, ते ज्ञानहीन अल्पबुद्धिनो धणी ज्ञानरूप लक्ष्मीयें करी रहित पामर जन तेने सर्वज्ञपुत्र न कहेवो.

शिष्यः—जीवने कर्मना कर्त्तापणामां अने जोक्तापणामां नैगमादि सात नय मांहेला केटला नय पामीयें?

गुरुः—जिणजडगणिहमाश्रमणजी कहे ठे जे चार अव्ययनय ठे, अने त्रण जावनय ठे, माटे जीवने अव्यकर्मरूप कार्यना कर्त्तापणामां चार नय जाणवा अने ते अव्यकर्म जेवारें स्थितिपाकें उदयरूपजावें जीव जो गवे, तेमां उपरला त्रण नयनी गवेपणा जाणवी. ए रीतें जीवने कर्मना कर्त्ता जोक्ता पणामां साते नय पामीयें. तेनुं स्वरूप कहे ठे. कोइ जीव, अजुसूत्रनयने मतें शुभपरिणामें करी व्यवहारनयने मतें पुण्यरूप दलीयांने ग्रहण करे, ए रीतें पुण्यरूप दलीयांने ग्रहण करी ते जीवें संग्रहनयने मतें देवजवना आउखारूप प्रकृतिपणे दलीयां सत्तायें बांध्यां अने ते नैगमनयने मतें अतीतकालें पण हतां तथा अनागतकालें स्थितिपाकें उदयरूपजावें जोगवशे अने वर्तमानकालें सत्तायें रक्षां वत्तें ठे, ते नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूपपणे कहियें. ए रीतें जीवें ए चार नयें करी अव्यकर्म रूप देवतानुं आउखुं बांध्युं, ते प्राणी अव्यदेव जाणवा, अने जावदेव तो जेवारें ते जीव, शब्दनयने म

तैं देवतापणे उपन्यो, तेवारें जावदेव कह्दीयें. एवुं सांजली शिष्य बोळ्यो के शब्दनयना मतवालो तो चार निक्षेपे करी वस्तुने प्रमाण करे ठे. माटे देवतामां चार निक्षेपा केम जाणीयें? तेवारें गुरु कहे ठेः—प्रथम देव एवुं नाम ते नामथकी देव, बीजो देव एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञावस्था पना अने देवरूपें मूर्ति स्थापवी. ते सज्ञावस्थापना अने चार नयें करी देवतानुं आउखुं बांधे, तेने जव्यशरीरआश्रयी अव्यदेव कह्दीयें. तथा जे शब्दनयने मतें देवतापणे उपन्या, तेने उदयजावरूप जावदेव जाणवा. ए देवतामां चार निक्षेपा कहा. हवे समजिरूढनयने मतें देवजवना सर्व पर्यायप्रवर्त्तनारूप वस्तुप्रत्ये पामे, तेने देव कह्दीयें. तथा एवंभूतनयने मतें ते देवजवना पर्यायरूप वस्तु सर्वें तखतें वेग जोगवे, ते देव कह्दीयें. ए रीतें सात नयें करी जीवने कर्मनुं कर्ता जोक्तापणुं जाणवुं.

शिष्यः—जीवने स्वरूपना कर्तापणामां केटला नय पामीयें ?

गुरुः—जे कार्य करवुं, ते साते नयें मली नीपजे ठे, तेवारें ते वस्तु वरोवर पाकी प्रमाण जाणवी. ए जिनमत अनुसारें वचन ठे, पण एमां एके नये अधूरी वस्तुमां वस्तुपणुं माने, ते जिनमत विरोध वादीनुं वचन जाणवुं. माटे इहां जीवने स्वरूपनो कर्ता ते सिद्धिरूप कार्यनो कर्ता जाणवो, ते सिद्धिरूप कार्य तो साते नयें मलीने नीपजे ठे, माटे साते नयें करी सिद्धिरूप कार्य देखाडे ठे. तिहां कोइ सम्यग्दृष्टि जीव जाग्यो थको विवेकरूप नेत्रें करीने अंतरदृष्टियें जोतो पोतानुं स्वरूप नीपजावे, एटले संग्रहनयने मतें सिद्धसमान पोताना आत्माना सत्ता असंख्यात प्रदेशरूप ठे, ते उल्लखीने जेणें प्रतीति करी ठे अने नैगमनयने मतें आठ रुचकप्रदेश जीव ने सदाकाल सिद्धसमान निर्मला वत्तें ठे, तेणें करी अंशयकी पोताना आत्माने सिद्धसमान करी जाणे ठे, तेनी आचारांगनी टीकाभां साख ठे, अने व्यवहारनयने मतें उपरथकी गुणठाणां माफक साध्य चोखुं राखीने पोतानी करणी करतो जाय ठे, तथा झुसूत्रनयने मतें संसार उदासी त्या ग वैराग्यरूप उदासजावें परिणाम वत्तें ठे. तथा शब्दनयने मतें जीव अ जीव रूप स्वसत्ता परसत्तानी वेहेंचण करी जेवी हती, तेबीज शुद्ध निर्मलपणे जेणें पोताना आत्माना अंतरंग ज्ञासनरूप प्रतीति करी ठे, ते जीव, समजिरूढनयने मतें शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामरूप कृपक अ

ણીયેં ચઢે, તેવારેં ધાતીકર્મને ક્યેં જ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયરૂપ સજ્જી પ્રગટ કરે અને એવંચૂતનયને મતેં તે જીવ, જ્ઞાનાવરણાદિ અષ્ટ કર્મને ક્યેં અષ્ટગુણ સંપન્ન ઉત્કૃષ્ટ આનંદમય એવું પોતાના આત્માનું સિદ્ધિરૂપ કાર્ય કરવું, તેનો કર્તા જાણવો. એ રીતેં સાત નયેં કરી જીવને સ્વરૂપનું કર્તાપણું કહ્યું, પણ એમાં, એકે નયેં અધૂરે જે જીવમાં સ્વરૂપનું કર્તાપણું માને, તેનું વચન અન્યથા અપ્રમાણ છે.

શિષ્ય:—જીવને સ્વરૂપના જોક્તાપણામાં કેટલા નય પામીયેં ?

ગુરુ:—કર્તા તેહીજ જોક્તા એ ન્યાયમાર્ગ છે, એટલે જે કરે, તેહીજ જોગ વે, માટે પોતાના સ્વરૂપનો કર્તા છે, તો જોક્તાપણું પણ એનેજ જોઈયેં. તેમાટે આગલ જીવને સ્વરૂપના કર્તાપણામાં સાતે નય દેલાઢ્યા તો સ્વરૂપના જોક્તાપણામાં પણ સાતે નય જોઈયેં. એટલે હજાં ચોજ છે જે કર્તાપણામાં સાત નય લગાઢ્યા, તેતો કારણ રૂપ જાણવા અને કહ્યું છે કે “કાર્યેં સિદ્ધે કારણતાવ્યય:” એ જાવાર્થ જોતાં તો કાર્યની સિદ્ધિ નીપજે, તેવારેં કારણપણાનો (વ્યય કે) નાશ જાણવો. અને સિદ્ધ પરમાત્માયેં તો કારણરૂપ સાતે નયેં કરી પોતાનું સંપૂર્ણ કાર્ય કહ્યું છે, માટે કારણરૂપ સાત નયનો પણ સિદ્ધજીવમાં નાશ જાણવો. એ પરમાર્થ છે. હવે કાર્યરૂપ સાતે નયેં કરી સિદ્ધના જીવ અવ્યાવાધરૂપ પોતાના સ્વરૂપને જોગવે છે, તે જોક્તાપણામાં સાત નય દેલાઢે છે. તિહાં પ્રથમ નૈગમનયને મતેં સિદ્ધપરમાત્માને આઠ રુચક પ્રદેશ અતીતકાલેં નિરાવરણ હતા, અને અનાગતકાલેં પણ નિરાવરણ વર્તેશે તથા વર્તમાનકાલેં પણ નિરાવરણ વર્તે છે, એ રીતેં ત્રણે કાલ એકરૂપ જાણવા. તથા સંગ્રહનયને મતેં પોતાના આત્માની સત્તા અંતરંગ શુદ્ધ નિર્મલપણે જેવી હતી, તેવીજ નિરાવરણપણે પ્રગટ કરી છે, તથા વ્યવહારનયને મતેં પલટણસ્વચાચેં નવનવા ફેયની વર્તનારૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, અનંત અનંતો થઈ રહ્યો છે, તથા શુસૂત્રનયને મતેં સિદ્ધપરમાત્મા પોતાના પારિણામિકજાવેં સામાન્ય વિશેષરૂપ ઉપયોગમાં સદાકાલ વર્તે છે, તથા શબ્દનયને મતેં આગલ જીવ, અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ પહૂડઢ્યના જાણપણાજાસનરૂપ અંતરંગ પ્રતીતિ કરી, ક્ષાયિક સમકેતરૂપ ગુણ પ્રગટ્યો છે, તે પણ સિદ્ધના જીવને પોતાની પાસેં છે, તથા સમજિરૂ ઢનયને મતેં શુદ્ધશુદ્ધધ્યાન રૂપાતીત પરિણામરૂપ ક્ષપકશ્રેણીયેં ધાતીકર્મને

क्षयें अनंतचतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, ते पण पोतानी पासें ठे, तथा एवंभूतनयने मत्तें सिद्धपरमात्मायें अष्ट कर्मने क्षयें अष्टगुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी, ते लक्ष्मीने लोकने अंतें जइ विराजमान थका वत्तें ठे. ए रीतें जीवने स्वरूपना जोक्तापणामां अंतरदृष्टियें जोतां कार्यरूप साते नय जाणवा.

शिष्यः—नैगमादि सात नयमां जीव, कर्मनो अकर्त्ता कया नयें करी जाणवो. तथा कर्मनो अजोक्ता कया नयें करी जाणवो? तथा स्वरूपनो अकर्त्ता कया नयें करी जाणवो? तथा स्वरूपनो अजोक्ता कया नयें करी जाणवो?

गुरुः—श्रीअध्यात्मगीतामध्ये मुनिदेवचंद्रजीयें आवी रीतें कहुं ठे॥ गाथा॥
आतम सर्व समान, निधान महासुखकंद ॥ सिद्ध तणा साधर्मी, सत्तायें गुण वृंद ॥
अर्थः—नैगम तथा संग्रहनयने मत्तें सर्व जीव एकरूप सरखा सत्तायें सिद्धसमान, ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यरूप निधानें करी सहित ठे, अने (महासुखकंद के०) मूलस्वजावें करी जोतां तो सर्व जीव, पोतपोताना पारिणामिकजावें करी स्वजावरूप सुखमां रखा स्फाटिक रत्ननी पेरें सदाकाल एकरूपपणे वत्तें ठे, माटे तेमां कर्मनुं कर्त्तापणुं नथी, अने कर्मनुं जोक्ता पणुं पण नथी, तथा स्वरूपनुं कर्त्तापणुं पण नथी, अने स्वरूपनुं जोक्तापणुं पण नथी एटले नैगम अने संग्रह, ए वे नयने मत्तें सर्व जीव, सरखा पोतें पोताना पारिणामिक जावमां रखा त्रणे काल एक रूपपणे वत्तें ठे.

शिष्यः—आगल नवमा प्रश्नमध्ये कहुं ठे, ते प्रमाणें नैगमादि सात नय मध्ये नामादि चार निक्षेपा उत्सर्ग अने अपवादमागें करी केम जाणीयें?

गुरुः—मंजूषा उपर सात नयमां चार निक्षेपा उत्सर्ग अने अपवादें करी देखाडुं तुंः—कोइ जीव, मंजूषाने अयें वनमां काष्ठ लेवा चाव्यो, तेने रस्ता मां कोइ वीजो पुरुष सन्मुख मळ्यो, तेणें पृथुं तुं शुं लेवा जाय ठे? ते वारें ते अशुद्धनैगमनयने मत्तें वोव्यो के हुं मंजूषा लेवा जाउं तुं. हवे वनमां जइने लाकडुं कापवा मांरुं, तेवारें वली कोश्यें पृथुं के तुं शुं लीये ठे? तेवारें ते शुद्ध नैगमनयने मत्तें वोव्यो के हुं मंजूषा खउं तुं. हवे मंजूषाने सारु लाकडुं लइने पाठो वळ्यो, तेवारें वली कोश्यें पृथुं तुं शुं लाव्यो? तेवारें शुद्धतरनैगमनयने मत्तें वोव्यो के हुं मंजूषा लाव्यो, हवे सूतारने तेडी मंजूषा कराववा मांनी, तेवारें वली कोश्यें पृथुं तुं शुं करावे ठे? एटले अतिशुद्धनैगमनयने मत्तें वोव्यो के हुं मंजूषा करावुं तुं ॥ इति ने

गमनयः ॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो बोझो के एम मंजूपा नही मानुं, हुं तो तैय्यार नजरें देखुं, तो मंजूपापणुं मानुं माटे जेवारें मंजूपा तैय्यार संपूर्ण नीपनी, तैय्यारें व्यवहारनयना मतवालो कहे के एने मंजूपा कहीयें. हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो एम मंजूपा न होय, जे मंजूपानी सत्ता पूर्ण ग्रहण करे, ते मंजूपा कहेवाय, पण ठाली मंजूपा कांइ कामनी नही, परंतु मंजूपानी सत्तारूप माणक, मोती, हीरा, जवाहीर, रत्न, परवाला प्रमुख वस्तु मांहे जरै, तैय्यारें संग्रहनयना मतवालो कहे के हवे एने मंजूपा कहीयें. हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो के एम मंजूपा कहेवाय नही, हुं तो जावने ग्रहण करूं एटले मांहे जे वस्तु जरै ठे, तेनी साथें काम, परंतु मंजूपारूप खोखानुं कांइ प्रयोजन नथी. एटले ए नयने मतवाले मंजूपारूप खोखे मांहेथी पोतानो उपयोग काढीने माणक, मोती, हीरा, जवाहीर प्रमुख जे एमां वस्तु जरै ठे, तेमांहे उपयोग लगाव्यो, एरीतें चार नयें करी मंजूपापणुं कछुं, ते अपवादमागें करी जाणवुं. पण तेमां निक्षेपा त्रण होय, ते लगावी देखाडे ठे. प्रथम मंजूपा एवुं नाम, ते नाममंजूपा, बीजुं स्थापना मंजूपाना वे जेद ठे, एक मंजूपा एवा अक्षर लखवा, ते अक्षर स्थापना अने मंजूपारूपें चित्रामण करी स्थापवुं, ते बीजी सङ्गावस्थापना, तथा अव्ययकी मंजूपाना त्रण जेद ठे. ते आवी रीतें:—कोइयें मंजूपा करावी घरमां राखी ते अव्ययशरीरनुं अव्य जाणवुं तथा कोइना घरमां मंजूपा ठे, पण मां हेथीमाख छूटाणो, अने जांगो तुझ्यो पड्यो ठे, ते इशरीरनुं अव्य जाणवुं अने कोइना घरमां मंजूपा ठे, ते माणक, मोती, जवाहीर अने रत्न प्रमुखें करी जरैली ठे, तेने तदव्यतिरिक्त शरीरनुं अव्य कहीयें. ए त्रण प्रकारें अव्य निक्षेपो कह्यो. एरीतें ए चार नयमां त्रण निक्षेपा ते अपवादमागें करी जाणवा.

हवे चोया जावनिक्षेपामां शब्दादिक त्रण नय ते उत्सर्गमागें करी देखाडे ठे:—पुर्वे रुजुसूत्रनयने मतवाले मंजूपारूप खोखामध्येथी उपयोग काढी अने मांहे माणक, मोती प्रमुख जे वस्तु जरै हती, तेमां उपयोग लगाव्यो हतो, एटले वली कोइ बोझो के मांहे माणक, मोती, हीरा, जवाहीर प्रमुख जे वस्तु जरै ठे, तेना जाणपणारूप जे ज्ञान ते किहां रह्यो ठे! तैय्यारें शब्दनयना मतवालो अंतरंग उपयोगरूप बहेंचण करी बोझो के आशरीररूप मंजूपा अने तेमां ज्ञान, दर्शन, चारित्र, अव्याबाध, अमूर्ति आ

दिक अनंतगुणरूप जावलक्ष्मी जरी ठे, तेमां ए ज्ञान रह्युं ठे, तेवारें समजि
रूढनयना मतवालो बोल्यो के एम मंजूपा कहेवाय नही पण ए शरीररूप
मंजूपा उपरथी उपयोग उतारी अने मांहे जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र, अग्या
वाध, अमूर्ति प्रमुख अनंतगुणरूप लक्ष्मी जरी ठे, तेमां उपयोग लगावी
श्रेणीजावें चढे, तेवारें एने मंजूपा कहीयें. हवे एवंजूननयना मतवालो
बोल्यो के एम मंजूपा कहेवाय नही परंतु ए शरीररूप मंजूपातुं खोखुं इहां
मूकी अने मांहे ज्ञानादि अनंतगुणरूप जे लक्ष्मी जरी ठे, तेने लइलोकने
अंते सिद्धपुरीमां विराजमान थया, तिहां एने मंजूपा कहीयें. एटले पूर्व त्रण
निक्षेपामां चार नय अपवादमागें देखाड्या, अने इहां एक जावनिक्षेपामां
शब्दादिक त्रण नय उत्सर्गमागें देखाड्या. ए रीतें सात नयमां चार निक्षे
पा

पोत

रीतें सर्वे वस्तुमां
पा जाणी लेवा.
रा उत्सर्ग अने अप

गरिणामें करी, व्य
दाहीयांने ग्रहण
कृतिपणे सत्तायें
ख्यां हतां, अने
तर्तमानकाळें सत्ता
पपणे जाणवा. ए
उपाच्युं ते प्राणी
मत्तें मनुष्यपणे
तरूढनयन। मत्तें
पामे, तेने मनुष्य
परूप वस्तुने जोग

वद... नयन चार नय अपवाद मागें करी
मनुष्यपणुं दखाड्युं ते अव्य मनुष्य जाणवा अने पाठला त्रण नयें उत्स
र्ग मागें करी मनुष्यपणुं जोगववुं ते जावमनुष्य जाणवा. ए रीतें उत्स
र्ग तथा अपवादें करी सात नयनं स्वरूप कहां, पण ए जीव मिथ्यादृष्टि

ઠે, કેમ કે “શ્રણુવર્ગો દશ” એ શ્રીયનુયોગ દ્વારાનું વચન ઠે, માટે જો યોગે મિથ્યાત્વજાણે વર્તે, તેને ડ્રવ્યજીવ કહીયે. એટલે મિથ્યાત્વની સાત નય લગાડવા, તે મિથ્યાત્વની તે સૂત્રમાં ડ્રવ્યજીવ કહી ઘોષાવ્યા માટે તેમાં એકજાવવિના શેષ આચના ત્રણ નિદેષા જાણવા ॥ ૬ ॥

એ પ્રશ્નાર્થની રચના શ્રીજિનવચનને અનુસારે નવની અપેક્ષા કરી મેં હારી બુદ્ધિ માફક કરી ઠે, વહી એથી વિશેષાયે શ્રીજિનવચનને અનુસારે કિતજન મલીને જે કરે, તે પ્રમાણ ઠે. ણરીતે જવરૂપ અટવીમાં ફરતા જીવને એ પ્રકારે સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ થયો, તે જીવ સર્વ પામ્યો ॥ ૧ ॥ તથા ॥ સમ્મત્તમિય લક્ષે, વિમાણ વયં ન વક્ષ્ણ આહ ॥ જહ્વિ નમત્તજો અહ, વા ન વક્ષ્ણાહ પુઆધિ ॥ ૧ ॥ અર્થ:—કોઈ જવ્યજીવ સંસારમાં ફરતા સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ પામ્યો, તે જીવ, વૈમાનિકદેવ વિના ધીર્ગતિનું આયુ ન વાંધે, એટલે સમકેતથી પહે, તો ધીર્ગતિયે જાય, પણ સમકેત સહિત હોય તેતો વૈમાનિકનુંજ આયુ વાંધે, એ પરમાર્થ ॥ ગાયા ॥ લપ્પ્હ સુરસમિદ્ધં, લપ્પ્હ પહુત્તણં ન સંદેહો ॥ ઇગં નવરં ન લપ્પ્હ, હુહ્વહરં ણં ચ સમ્મતં ॥ ૨ ॥ અર્થ:—આપણો જીવ અનાદિકાલનો શાશ્વતો ઠે માટે સંસારમાં ફરતાં (સુર કે ૦) દેવતાની પદવી ઘણી વાર પામ્યો, અથવા (પહુત્તણં કે ૦) પ્રજુતારૂપ રાજકુલિ લક્ષ્મી ઘણી વાર પામ્યો, એમાં સંદેહ ન જાણવો, પણ (ઇગં નવરં ન લપ્પ્હ કે ૦) એક સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ નથી પામ્યો, તેણે કરી હુઃસ્વરૂપ દારિદ્ર્યે જીવ પીડાય ઠે.

શિષ્ય:—સમકેતરૂપરત્ન જે મોક્ષસુખનું દાતાર ઠે, તેનો લાજ કેમ પામીયે ?

ગુરુ:—સમકેતનાં લક્ષણ શ્રી પદ્મવણાસૂત્રથી કહીયે ઠેયે ॥ ગાયા ॥ પરમઠ સંથુવો વા, સુદિધિ પરમઠ સેવણા વાવિ ॥ વાવન કુદંસણ વવ ણા ય તં સમ્મત્ત સદ્દહણા ॥ ૧ ॥ અર્થ:—પરમાર્થ જે ઠ ડ્રવ્ય નવતત્ત્વ, યુગ પર્યાય સહિત મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાનું સ્વરૂપ જાણે, એટલે પરમાર્થ જે સુખ અર્થ ઠે, તેને જાણવાનો ઘણો પરિચય કરે, અથવા જાણવાની ઘણી વા હ રાખે, તથા (સુદિધિ કે ૦) જહી રીતે દીઠા ઠે જાણ્યા ઠે ઠ ડ્રવ્યના પરમાર્થ તથા મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાને જેણે એવા ગુરુ તેની સેવા કરે, એટલે જ્ઞાનીગુરુને ધારણ કરે અને (વાવન કે ૦) જૈનમતિ તિનામં ધરાવી ક્ષેત્રપાલ પ્રમુખને માને, એવા જે સમકેત વિનાના હોય

નો સંગ કરી, તથા કુદરતી અવ્યયનીનો સંગ ન કરે, પણ તે પ્રતિજ્ઞાને સમયોત્તરી સદ્ગુણ જાણવી, વર્તી ॥ માત્રા ॥ વિચાર સત્યવાદ, જગત્ત્રી તથા મહત્ત્વ પ્રમાણિ ॥ અભ્યર્થિક વિદ્યુત્તા, કલ્યાણિ મોક્ષ ન પાવેનિ ॥ ૧ ॥ અર્થ:-જે સાચક પ્રારંભથી વિચાર્યો છે, તેમણે કોષાદિક વાત કષ્ટાત્ત્રીયા તે અને જે વાત પંચ મતાત્ત્રા પાવે છે, કલ્યાણિક વિદ્યા પાવે, પણ સમયોત્ત્રિયા તે સીધાંત્રીયા મોક્ષ પાવે વર્તી, કારણે સમયોત્ત્રીયા સમય જાણવાને વર્તી માત્રા કરે છે ॥ નવ સંગ પ્રમાણિ, જે અપ્પા સાચકાત્ત્રીયા સાચે ॥ અપ્પા મોક્ષ, સમય, અભ્યર્થિકાત્ત્રીયા મોક્ષ ॥ ૨ ॥ અર્થ:-(નવ સંગ) કલ્યાણિક વાત નવે વર્તી અને પર્યાયિકાત્ત્રીયા નવે વર્તી તથા મોક્ષાદિક સાત નવે વર્તી તથા (સંગ સંગ) પ્રમાણી, પ્રતિજ્ઞી, સાત્રીયાં વર્તી તથા (પ્રમાણિ ૧૦) પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ એ બે પ્રમાણે વર્તી જે (અપ્પા ૧૦) પોતાના પ્રાપ્તિને જાણે, હજારે અને વર્તી (સાચકાત્ત્રીયા ૧૦) સ્વાદ્યાત્ત્રીયા જાણે, એ મજ સ્વાદ્યાત્ત્રીયા મોક્ષાત્ત્રીયા આદરવાને પણ જાણે, પરસ્પરુને દેવ જાણે, સીધાંત્રીયા ઉપાદેવ જાણે, તે સમયોત્ત્રીયા જીવ જાણવા, અને એવા સમયોત્ત્રીયા સત્ત્રીયા જે વર્તી વર્તી, તે સર્વ મોક્ષમાર્ગોત્ત્રીયા હેતુ જાણવું એ સંજ્ઞીયાને શિષ્ય:-જલ્પજીવ મોક્ષાત્ત્રીયાને સ્વરૂપની પ્રતીતિ કરવા વાસ્તે નવ તત્ત્રીયા સ્વરૂપ વર્તું, તે પ્રમાણ છે, પરંતુ આગલ પદ્યવાસુધના પાઠનપ્યે વર્તું જે પ્રમાણ છે કલ્પના ગુણપર્યાયરૂપ સૂક્ષ્મ અર્થ છે, તે જાણવાનો ધર્મો પરિચય કરવો, અભ્યાસ કરવો, એવી રીતે તમે વર્તું માટે કાલ જીવ ઉપર કૃપા કરી પદ્યકલ્પનું સ્વરૂપ પ્રકાશ કરો ?

શુભ:-ઠ કલ્પ જાણે, ઠ કલ્પના ગુણ જાણે, ઠ કલ્પના પર્યાય જાણે, તે ઠ કલ્પમાર્ગેલાં પાંચ અજીવકલ્પ હેતુ જાણી અને એક જીવ કલ્પ નિ અપનયે કરી સિદ્ધ સમાન મોક્ષમય મોક્ષનો જાણનાર, મોક્ષનો કારણ, મોક્ષમાં જાવાવાલો, મોક્ષમાં રહેનારો, એવો આપણો જીવ અનંતગુણી અ રૂપી છે, તેને પ્યારે, તે નિશ્ચયજ્ઞાન વર્તીયે, દુષ્ટે એ ઠ કલ્પનાં નામ કહે છે:- એક ધર્માસ્તિકાચ, ધીજું અધર્માસ્તિકાચ, અને ધીજું આકાશાસ્તિકાચ, ચોથું પુનઃજ્ઞાન્તિકાચ, પાંચમું જીવાસ્તિકાચ અને ઠહું કાલકલ્પ, એ ઠ કલ્પ શા અર્થનાં છે, તેમાં પાંચ કલ્પ અજીવ છે, તે ઠાંગવા યોગ્ય છે અને એક જીવકલ્પ

જ્ઞાનાદિ ચેતનાગુણે કરી સહિત ઠે,તે (ઉપાદેય કે૦) આદરવા યોગ્ય છે. એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણ કહે છે. ધર્માસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અને તન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો ચલણસહાય, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા અધર્માસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો સ્થિરસહાય, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા આકાશાસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો અવગાહના, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા કાલ ડ્રવ્યના એક અરૂપી; વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, અને ચોથો નવા પુરાણ વર્તનાલક્ષણ. એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા પુનઃકાલ ડ્રવ્યના એકરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો સક્રિય અને ચોથો મિલણવિચરણ રૂપ પૂર્ણગતિ ગુણ, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા જીવ ડ્રવ્યનું એક અતંત જ્ઞાન, વીજું અતંતદર્શન, ત્રીજું અતંતચારિત્ર, ચોથું અતંતવીર્ય, એ ચાર ગુણ જાણવા. એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણ કહ્યા, તે સર્વ ગુણ નિત્ય ધ્રુવપણે છે.

હવે ઠ ડ્રવ્યના પર્યાય કહે છે:-ધર્માસ્તિકાયના સંધ, દેશ, પ્રદેશ અને અગુરુસ્રુ, એ ચાર પર્યાય, તથા અધર્માસ્તિકાયના સંધ, દેશ, પ્રદેશ અને અગુરુસ્રુ, એ ચાર પર્યાય, તથા આકાશાસ્તિકાયના સંધ, દેશ, પ્રદેશ અને અગુરુસ્રુ, એ ચાર પર્યાય તથા કાલ ડ્રવ્યના અતીત, અનાગત, વર્તમાન અને અગુરુસ્રુ, એ ચાર પર્યાય, તથા પુનઃકાલ ડ્રવ્યના વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ, અગુરુસ્રુસહિત એ ચાર પર્યાય, તથા જીવાસ્તિકાયના અવ્યાવાધ, અનવગાહ, અમૌર્તિક અને અગુરુસ્રુ, એ ચાર પર્યાય જાણવા. એ ઠ ડ્રવ્યના પર્યાય કહ્યા.

હવે એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણપર્યાયે સાધર્મિકપણું કહે છે તિહાં પ્રથમ અગુરુસ્રુ પર્યાય સર્વે ડ્રવ્યમાં સરસો છે. અને અરૂપીગુણ પાંચ ડ્રવ્યમાં છે, એક પુનઃકાલ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા અચેતનપણું પાંચ ડ્રવ્યમાં છે, એક જીવ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા સક્રિયગુણ જીવ અને પુનઃકાલ, એ બે ડ્રવ્યમાં છે, શેષ ત્રણ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા ચલણસહાયગુણ એક ધર્માસ્તિકાયમાં છે, શેષ ત્રણ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા સ્થિરસહાય ગુણ એક અધર્માસ્તિકાયમાં છે, શેષ ત્રણ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા અવગાહનાગુણ એક આકાશ ડ્રવ્યમાં છે, શેષ ત્રણ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા વર્તનગુણ એક કાલ ડ્રવ્યમાં છે, વીજા ડ્રવ્યમાં નથી, તથા મિલણ વિચરણ ગુણ એક પુનઃકાલ ડ્રવ્યમાં છે, વીજા ડ્રવ્યમાં નથી, તથા જ્ઞાનાદિક ચેતનાગુણ એક જીવ ડ્રવ્યમાં છે, શેષ ડ્રવ્યમાં નથી, એ મૂલગુણ, કોઈ ડ્રવ્યના

कोइद्रव्यमां जले नही, तथा धर्म, अधर्म अने आकाश ए त्रण द्रव्यना त्रण गुण अने चार पर्याय सरखा ठे. तथा त्रणगुणेंकरी कालद्रव्यपणएसमानठे.

हवे ए ठ द्रव्यना गुणपर्यायरूप स्वरूप जाणवाने सूत्रपाठ गाथा 'क हे ठे' परिणामि जीवमुक्ता, सपएसा एगखित्त किरिआ य ॥ निचं कारण कत्ता, सबगय इयर अपवेसा ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ शिष्य अने गुरुना प्रश्नोत्तररूपें लखीयें ठैयें.

७७७ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां परिणामि केटलां अने अपरिणामी केटलां?

गुरुः—निश्चयनयें करी तो ठए द्रव्यपरिणामी ठे, केम के धर्मास्तिकाय द्रव्य निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमां परिणामी रळुं ठे, पण वीजा पां च द्रव्यमां परिणमतुं नथी तथा अधर्मास्तिकायद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण वीजां पांच द्रव्यमां नथी परिणम तुं. तथा आकाशास्तिकाय पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परि णमे ठे. पण वीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा कालद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण वीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा जीवद्रव्य पण संग्रहनयने मतें निश्चयनयें करी पा रिणामिकजावें पोताना स्वरूपमां परिणामी रळुं ठे, पण वीजा पांचद्रव्यमां नथी परिणमतुं केम के जो निश्चयनयें करी जीव परपुजल द्रव्यमां प रिणमे तो कोइकालें पण कर्मथकी रहित न्यारो थइ सिद्धिप्रत्ये न पा मे, माटे निश्चयनयें करी जीव पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे अने व्यव हारनयें करी जीव, नाटकीया वजाणीया जवाइयानी पेरे अनेक प्रकारें एकेंड्री, वेंड्री, तेंड्री, चौरिड्री, पंचेंड्री पर्यंत देवता, नारकी, मनुष्य अने तिर्य चरूप नवानवा वेश पेहेरी नवानवा रूप करी नवानवां नाम धरावी चार गतिरूप संसारमां चोराशी लाख चउटामां जमतो फरे ठे. एकवेश उतारे ठे एकवेश पेहेरे ठे, एरीतें जीव अनेक प्रकारें संसारमां नाटक करे ठे. ते सर्वव्य वहारनयें करी जाणवुं. परंतु निश्चयनयें करी तो जीव शाश्वतो सत्तायें सि रूसमान ठे तथा पुजलास्तिकाय द्रव्यपण निश्चयनयें करी परमाणुआ सर्व पोतें पोताने स्वजावें रह्या ठे अने व्यवहारनयें करी पुजलपरमाणुआ मली खंध थाय ठे परंतु जो निश्चयनयें करी खंध थातो होत तो कोइ कालें ए खंध बिखराइ जात नही, सदाकाल खंधना खंध जावेंज रेहेत, तेम तो

રહેતા નથી માટે વ્યવહારનયેં પુજ્જલના પરમાણુઆ મલી સંધ થાય છે અને પાઠા સંધ વિચરે પણ છે અને નિશ્ચયનયેં કરી તો પરમાણુઆ પોતપોતાને સ્વજાવેં સદા કાલ શાશ્વતા છે, પણ કોઈ કાલેં ઘટશે વધશે નહીં, એ રીતેં એ ઠણે ડ્રવ્ય નિશ્ચયનયેં કરી પોતપોતાને સ્વજાવેં પારિણામિક જાણવા.

તથા વ્યવહારનયેં કરી તો ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાલ, એ ધાં ડ્રવ્ય અપરિણામી છે, અને જીવ તથા પુજ્જલ એ બે ડ્રવ્ય પરિણામી છે કેમ કે? વ્યવહારનયને મતેં જીવ, સમય સમય અનેતાં કર્મરૂપ વર્ગણાનાં દલી યાં લીધે છે, અને સમય સમય અનેતાં કર્મરૂપ વર્ગણાનાં દલીયાં ચેરવે છે. પણ જો નિશ્ચયનયેં કરી કર્મનું ગ્રહણ કરતો હોય, તો કોઈકાલેં કર્મચક્લી ટૂટેજ નહીં, માટે જીવને અજ્ઞાન અને રાગ દ્વેષ રૂપ ચિકાશેં કરી અશુદ્ધાં છે, તેણેં કરી પરડ્રવ્યમાં પરિણમે છે અને પુજ્જલડ્રવ્યને પરિણમન પણાનો સ્વજાવ છે, માટે જીવ, રાગ, દ્વેષ અને અજ્ઞાનરૂપ અશુદ્ધતાયેં કરી પુજ્જલ પરમાણુઆને ગ્રહણ કરે છે અને મનુષ્ય, દેવતા, નારકી તથા તિર્યચના શરીરરૂપ સંધ પ્રત્યેં નિપજાવે છે, તે સંધસ્થિતિ પ્રમાણેં રહે છે, વલી પાઠા ચેરવે છે, વલી વીજા પરમાણુઆ લઈ નવા શરીરરૂપ સંધ નીપજાવે છે, એમ કેટલાએક પુજ્જલ પરમાણુઆ આહારપણે ગ્રહે છે. અને કેટલાએક પુજ્જલ પરમાણુઆને વર્ણ, ગંધ, રસ અને ફરસપણે ગ્રહણ કરે છે. તથા કેટલા એક પુજ્જલપરમાણુઆને કર્મપણે ગ્રહણ કરે છે, વલી પાઠા ચેરવે છે, એમ અનાદિકાલની જીવ પુજ્જલને પરિણમનપણાની ઘટમાલ ચાલી જાય છે, અને અજ્ઞાનદશાયેં કરી જો શુજ પુજ્જલ જીવને મલે, તો રાજી થાય છે, તથા અશુજ પુજ્જલ મલે, તો નારાજી થાય છે. એ રીતેં વ્યવહારનયને મતેં જીવ અને પુજ્જલ, એ બે ડ્રવ્ય પરિણામી છે. તેનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૭૭૦ શિષ્ય:-ઠ ડ્રવ્યમાં (જીવ કે) જીવ કેટલા અને અજીવ કેટલા?

ગુરુ:-પડ્રવ્યમાં એક જીવડ્રવ્ય તે જીવ છે, અને શેષ પાંચ ડ્રવ્ય અજીવ છે, જે કારણેં સંગ્રહનયને મતેં પારિણામિક જાવેં નિશ્ચયનયેં કરી એક જીવ ડ્રવ્ય, જ્ઞાનાદિચેતનારૂપણેં કરી સહિત સત્તાયેં સિદ્ધસમાન અનેતરૂદ્ધિનો ધણી છે અને વ્યવહારનયેં કરી શુજાશુજ કર્મરૂપ પુણ્યપાપનો જોક્તા જાણે. તથા શેષ 'ધર્માદિક પાંચ ડ્રવ્ય તે અજીવરૂપ જડસ્વજાવવાલા જ્ઞાનાદિ ચેતનાણેં કરી રહિત સુખદુઃખને ન જાણનારા માટે અજીવ છે.

७८१ शिष्यः—ठ द्रव्यमां (मूत्ता के०) मूर्ति केटला अने अमूर्ति केटलां ?

गुरुः—एक पुञ्जलद्रव्य मूर्ति ठे, अने शेष पांच द्रव्य अमूर्ति ठे, ते आ वी रीतें जे धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार द्रव्य तो अमूर्ति ठे, अने एक जीवद्रव्य ते मूर्ति अमूर्ति जाणवो. तेमां निश्चयनयें करी तो जीव अरूपी माटे अमूर्ति कहियें, अने व्यवहारनयें करी देव, नारकी, ति र्वच अने मनुष्यरूप जीवना (५६३) जेद ठे, ते सर्व मूर्तिरूपें जाणवा. तथा ठुं पुञ्जलद्रव्य ठे तेनो व्यवहारनयने मतें अनंता परमाणुआ मदी खंध वने ठे, तेवारें नजरें दीठामां आवे ठे, माटे एने मूर्ति कहियें. एरीतें ठ द्रव्यना स्वरूपमां मूर्ति अमूर्तिनो विचार कखो.

७८४ शिष्यः—ठ द्रव्यमां (सपएसाके०) सप्रदेशी केटलां अने अप्रदेशी केटलां ?

गुरुः—ठ द्रव्यमां पांच द्रव्य सप्रदेशी अने एक कालद्रव्य अप्रदेशी जाणवुं केम के धर्मास्तिकायद्रव्य असंख्यात प्रदेशी अने अधर्मास्तिकाय पण असं ख्यातप्रदेशी, तथा एक आकाशास्तिकाय द्रव्य अनंतप्रदेशी तथा एक जीव द्रव्य ते सत्तागतें असंख्यातप्रदेशी ठे, एवा अनंता जीव जाणवा. तथा पुञ्जल परमाणुआ अनंत प्रदेशी अने एक एक परमाणुआमां अनंता गुणपर्याय रह्या ठे, ते आगल बतावशुं. ए रीतें ए पांच द्रव्य सप्रदेशी क हीयें, अने एक कालद्रव्य, अप्रदेशी ठे, एनुं लोकालोकमां एक समय सदा काल वत्तें ठे, अने गणितकाल तो उत्पादव्ययरूप पलटण स्वजावें अढी छीप प्रमाणें जाणवो. ए रीतें पद्द्रव्यमां सप्रदेशी अप्रदेशीनो विचार जाणवो

७८६ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां (एग के०) एक केटलां अने अनेक केटलां ?

गुरुः—त्रण द्रव्य एक अने त्रण द्रव्य अनेक जाणवां केम के धर्मास्तिकाय द्रव्य असंख्यात प्रदेशी लोकव्यापी एक जाणवुं. तथा अधर्मास्तिकाय पण असंख्यात प्रदेशी लोकव्यापी एक जाणवुं तथा आकाशास्तिकाय पण अनं त प्रदेशी लोकालोकव्यापी एक जाणवुं एटले ए त्रण द्रव्य ते एक कहियें. अने जीव द्रव्य जे ठे ते लोकव्यापी अनंतां जाणवां. ते एकेक जीवना असं ख्याता असंख्याता प्रदेश ठे, ते एकेक प्रदेशें अनंती कर्मनी वर्गेणाना थो कडा लागा ठे, तथा जीवथकी रहित घट प्रमुख बीजा पुञ्जल परमाणुआ वृटा पण अनंता ठे, माटे जीवथकी पुञ्जलद्रव्य अनंतगुणा जाणवां. अने एकेकी कर्मवर्गेणामां अनंत पुञ्जल परमाणुआ रह्या ठे, ते परमाणुआ

અવ્યયકી સદાકાલ શાશ્વતા છે, માટે એકેક પરમાણુઆમાં અનંતા સ્વરૂપ વ્યયરૂપ કાલના સમય અનાગતકાલે વ્યતીત થઈ ગયા, તથા હજી પણ અનંતા સમય આવતે કાલે વ્યતીત થાશે, અને પરમાણુઆ તો તેના તેજ સદાકાલ શાશ્વતા છે, માટે પુનઃજન્મ અવ્યયકી પણ કાલ અવ્યયના સમય અનંતા જાણવા. એ રીતે જીવ, પુનઃજન્મ અને કાલ, એ ત્રણ અવ્યય અનેક કહીયે. એ રીતે પદ્મ અવ્યયના સ્વરૂપમાં એક અનેકનો વિચાર જાણવો.

૭૭૭ શિષ્ય:—ઠ અવ્યયમાં (ચિત્ત કે) ક્ષેત્ર કેટલાં અને ક્ષેત્રી કેટલાં ?

ગુરુ:—ઠ અવ્યયમાં એક આકાશ તે ક્ષેત્ર કહીયે અને વીજા પાંચ અવ્યયક્ષેત્રી કહીયે. કેમ કે એક આકાશના ઘરમાં પાંચે અવ્યય મલીને રહ્યાં છે તે આવી રીતે:—જે આંધ્રની પાંપણનો એક વાલ લહીને તેનો અગ્રજાગ એવો સૂક્ષ્મ કરીયે કે જેના એક ચંદ્રના વે ચંદ્ર ન થાય, એવા સૂક્ષ્મ ચંદ્ર પ્રમાણે આ કાશ ક્ષેત્ર લહીયે. તેટલામાં આકાશરૂપ ક્ષેત્રના પોતાના અસંખ્યાતા પ્રદેશ રહ્યા છે, અને તેટલામાં ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તથા અધર્માસ્તિકાયના પણ અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને નિગોદીયા ગોલા પણ અસંખ્યાતા રહ્યા છે, તે સર્વે પડ્યા મૂકીને તેમાંહેલો માત્ર એક જ ગોલો લહીયે. તે એક ગોલામાં પણ અસંખ્યાતી નિગોદ રહી છે, તે અસંખ્યાતી નિગોદ પડતી મૂકીને માંહેથી એક નિગોદ લહીયે. તે એક નિગોદમાં પણ અનંતા જીવ રહ્યા છે, તે જીવની ગણતી કહે છે. એક અતીતકાલ કેતાં આગલ જે ઠેકા રહિત અનંતો કાલ ગયો તથા અનાગતકાલ તે પણ ઠેકા રહિત છે, તે સર્વેના જેટલા સમય થાય, તેની સાથે ત્રીજો વર્તમાન કાલનો એક સમય પણ લેવો, એટલે અતીતાદિક ત્રણેકાલના અંત રહિત જેટલા સમય થાય, તે સર્વેને અનંત ગુણ કરીયે, એટલા જીવ એક નિગોદમાં છે, તે સર્વે જીવ પડ્યા મૂકીને તેમાંહેથી માત્ર એક જીવ લહીયે, તે જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, તે એકેકા પ્રદેશ અનંતી કર્મની વર્ગણાઈ લાગી છે, તે સર્વે વર્ગણાઈ પડતી મૂકીને, તેમાંથી એક વર્ગણા લહીયે, તે એક વર્ગણામાં અનંતા પુનઃજન્મ પરમાણુઓ રહ્યા છે. તે આવી રીતે:—પ્રથમ પરમાણુઆના વે જોડ છે, એક વૃદ્ધ પરમાણુઆ અને વીજા ચંદ્ર, ચંદ્રના વલી વે જોડ, એક જીવ સહિત ચંદ્ર તે જીવને લાગેલા જાણવા અને વીજા જીવ રહિત ચંદ્ર તે ઘટ પ્રમુખ અજીવચંદ્ર જાણવા.

તિહાં પ્રથમ જીવ સહિત સંધનો વિચાર કહે છે:- વે પરમાણુઆ જે લા થાય, તેવારેં દ્વ્યણુક સંધ કહેવાય, ત્રણ પરમાણુઆ જેલા થાય, તે વારેં ત્ર્યણુક સંધ કહેવાય, એમ સંખ્યાતા પરમાણુઆ જેલા થાય તેવારેં સંખ્યાતાણુક સંધ કહેવાય, અસંખ્યાતા પરમાણુઆ જેલા થાય, તેવારેં અસંખ્યાતાણુક સંધ કહેવાય, અને અનંતા પરમાણુઆ જેલા થાય, તેવારેં અનંતાણુક સંધ કહેવાય, એટલા પરમાણુઓનો સંધ થાય, તિહાં સુધીના સંધ તે સર્વે સંધજીવને અગ્રહણ યોગ્ય છે. એટલા પરમાણુઆના સંધને કોઈ જીવ ગ્રહણ કરી શકે નહીં, પરંતુ અન્નવ્યરાશિના જીવ ચમ્મોતેરમે બોલે છે તે થકી અનંતગુણાધિક પરમાણુઆ જેવારેં જેલા થાય, તેવારેં એક ઔદારિકશરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, અને તે ઔદારિકની વર્ગણાથી વલ્લી અનંતગુણાધિકમય દલીયાં જેલાં થાય. તેવારેં એક વૈક્રિયશરીરને લેવાયોગ્ય વર્ગણા થાય, અને વૈક્રિયની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક આહારકશરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય અને આહારકની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક તૈજસને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, અને તૈજસની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક જ્ઞાપાને લેવાયોગ્ય વર્ગણા થાય તથા જ્ઞાપાની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક મય દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક ઉઘ્વાસને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, તે ઉઘ્વાસની વર્ગણાથી અનંતગુણા અધિકમય દલીયાં જેલાં થાય તેવારેં એક મનને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય. એ સાતમી મનોવર્ગણા થકી વલ્લી આઠમી કર્મવર્ગણામાં અનંતગુણાધિક પરમાણુઆ જાણવા. એ વી જીવને એકેકપ્રદેશેં અનંતી કર્મની વર્ગણાઉં રાગદ્વેષની ચિકાશેં કરી લાગી છે, તેણેં કરી જીવના જ્ઞાનાદિક ગુણ દવાઈ ગયા છે, માટે જીવથકી પુજ્જલ દ્રવ્ય અનંતગુણા જાણવા. તે પુજ્જલરૂપી છે, અચેત્તન છે, સક્રિય છે, પૂર્ણ ગલન છે, એ ચાર ગુણ, એમાં સ્વાત્તાવિક જાણવા. એ પરમાર્થ છે.

હવે વર્ગણાનો વિચાર કહે છે:- પૂર્વોક્ત આઠવર્ગણા જીવને અનાદિકાલની લાગી છે, તેમાં એક ઔદારિક વીજી વૈક્રિય, ત્રીજી આહારક અને ચોથી તૈજસ, એ ચાર વર્ગણા વાદર છે, તેમાં પાંચ વર્ણ, વે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શ. એ વીશ ગુણ જાણવા. અને વાકીની ચાર વર્ગણા સૂક્ષ્મ છે, તેમાં પાંચ વર્ણ. વે ગંધ. પાંચ રસ. અને ચાર સ્પર્શ મલી શોલ ગુણ છે,

તથા એક પરમાણુઆમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, અને એ સ્પર્શ, મહી પાંચ ગુણ છે, તે પરમાણુઆ શાશ્વતા છે, વાટ્યા વેણે નહીં, ગાટ્યા ગંધે નહીં, ઠેચા ઠેદાય નહીં, જેચા જેદાય નહીં, સદાકાલ શાશ્વતા છે, તેટલાને તેટલા છે, પણ કોઈ કાલે એક પરમાણુ પણ વધશે ઘટશે નહીં. તે એકેક પરમાણુડે આગલ અનાગતકાલે અનંતી અનંતી વાર એકેક વસ્તુમાં પરિણમી ચૂકો, તિહાં જે વસ્તુને પરિણમીને ફરી જે વસ્તુ તે વસ્તુથી વૂટો પડ્યો તે વસ્તુને તે વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, અને વીજી વસ્તુમાં જડ પરિણમ્યો તેથી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, વલી ત્રીજી વસ્તુમાં પરિણમ્યો, તેવારે વલી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો; વલી ચોથી વસ્તુમાં પરિણમ્યો તેવારે તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, તથા વલી તે આગલી વસ્તુમાં પાઠો પરિણમ્યો, એમ એકેક પરમાણુઆમાં અનંતી વસ્તુ ઉત્પાદવ્યયરૂપ પર્યાયપણે પલટાળી તેમાં અનંતો કાલ વહી ગયો અને હજી અનંતો કાલ જાશે, પણ પરમાણુઆ તે ના તેજ છે, એ રીતે એકેક પુજ્જલ પરમાણુડે એકેકી વસ્તુમાં અનંતીવાર જૂદા જૂદા જાવે પરિણમ્યો છે, તેથી અનંતીવાર તે તે વસ્તુનો પર્યાય થયો તે પુજ્જલ પરમાણુઆથી વલી કાલના સમય અનંતગુણા જાણવા. એ પરમાર્થ છે. એમ પદ્મડ્વયમાં એક આકાશ તે ક્ષેત્ર અને પાંચ ડ્વય, આકાશના ઘરમાં રહ્યાં છે, માટે તે ક્ષેત્રી જાણવાં. એ એક વાલાગ્રમાત્ર ક્ષેત્રનો લેશમાત્ર વિચાર જાણવો. એ પ્રકારે જીવ અજીવરૂપ વહેંચણ કરતાં અંતરમાં ધારતાં વિચારતાં થકાં જીવને સમકેતની પ્રાપ્તિ થાય.

૭૫૦ શિષ્ય:-એ ડ્વયમાં (કિરિઆય કે) સક્રિય કેટલાં અને અક્રિય કેટલાં? ગુરુ:-નિશ્ચયનયે કરી તો ઠાવે ડ્વયને સક્રિય કહીયે અને વ્યવહારનયે કરી તો ચાર ડ્વય અક્રિય કહીયે. તથા એ ડ્વય સક્રિય કહીયે. તે આવી રીતે:-નિશ્ચયનયે કરી ધર્માસ્તિકાય ડ્વય, તે જીવ અને પુજ્જલ એ એ ડ્વયને પોતાની ચલણસહાયરૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયે કરી અધર્માસ્તિકાય પણ જીવ પુજ્જલને પોતાની સ્થિરસહાયરૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયે કરી આકાશાસ્તિકાય ડ્વય પણ જીવ પુજ્જલને પોતાની અવગાહનારૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયે કરી કાલ ડ્વય તે પણ

जीव अजीवरूप सर्ववस्तुनां पोतानी वर्तनारूप क्रिया करतो जाय ठे, तथा निश्चयनयें करी तो जीवउच्च, पर पोताना स्वरूपनां रमवारूप क्रिया करतो जाय ठे. केन के जो निश्चयनयें करी जीव शुभाशुभरूप विभाव इशानां रमण करवारूप क्रिया करतो होय, तो कोइ काखें जीव सिद्धि बरेज नही. नाटे निश्चयनयें करी तो जीव पोताना स्वरूपनां रमवारूपज क्रिया करे ठे. तथा निश्चयनयें करी पुजउपरमाणुआ जे ठे ते पर अनादि काजना पोतानी नसवा विखरवारूप क्रिया करता जाय ठे. ए रीतें ठए उच्च निश्चयनयें करी पोतपोतानी क्रिया करे ठे, नाटे सक्रिय ठे.

अने व्यवहारनयें करी धर्म, अर्थ, आकाश अने काज, ए चार उच्च अक्रिय जाण्वां. तथा जीव अने पुजउ ए वे उच्च सक्रिय जाण्वां. कार ए के व्यवहार नयने नतें जीव अज्ञान अने रागद्वेषनी विकाररूप अशु उतायें करी समय समय अनंता पुजउ परमाणुआनुं ग्रहण करवारूप क्रिया करे ठे, अने पुजउ परमाणुआने वसगवानो खभाव ठे, नाटे पुजउ परमाणुआ वसगवारूप क्रिया करे ठे. ए रीतें व्यवहारनयने नतें जीव अने पुजउ, ए वे उच्च नसवा विखरवारूप क्रिया करे ठे, नाटे सक्रिय जा एवां. जे कारणनाटे जीव, समय समय अनंता कर्मरूप पुजउ परमाणु आनुं ग्रहण करे ठे अने आगउ सचायें अनंता कर्मरूप दक्षीयां बांध्यां ठे. ते स्थितिप्रमाणें जीवने उदय आवे ठे. तेने जोगवीने खेखे ठे, तथा केटला एक परमाणुआ तो उदीरीने उदय आवी जोगवीने खेखे ठे, तथा केटला एक ज्ञानरूप इष्टियें करी बाडीने खेखे ठे. एन अनेक प्रकारें समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ ग्रहण करे ठे अने समय समय अनंता क र्मरूप परमाणुआ खेखे ठे. नाटे अनादिकाजना जीव अने पुजउ, ए वे उच्च नसवा विखरवा रूप क्रिया करे ठे. तेथी सक्रिय जाण्वां.

उत्तरशिष्यः—ए उच्चनां (निबं के) नित्य केटलां अने अनित्य केटलां?

गुरुः—निश्चय नयें करी ठए उच्च नित्य ठे. अने निश्चयनयें करी ठए उच्च अनित्य पर ठे. तथा व्यवहार नयें करी तो चार उच्च नित्य जाण्वां अने वे उच्च अनित्य जाण्वां, ते आदी रीतें—धर्मात्मिकादना अर्थीअ चेतन अक्रिय अने वसरतदाय ए चार ठए अने रसायनां धर्मात्मिकादनां इक खंब ए पांच नित्य जाण्वा. तथा देश, प्रदेश अने अणुअणु, ए चार

તથા એક પરમાણુઆમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, અને એ સ્પર્શ, મત્તે પાંચ ગુણ છે, તે પરમાણુઆ શાશ્વતા છે, ઘાટ્યા એલે નહીં, માટ્યા ગંધ નહીં, ટેંચ્યા ટેંદાય નહીં, ઝેંચ્યા ઝેંદાય નહીં, સદાકાલ શાશ્વતા છે, ટેંડ લાને તેટલા છે, પણ કોઈ કાલે એક પરમાણુ પણ વધશે ઘટશે નહીં. તે એકેક પરમાણુડ આગલ અનાગતકાલે અનંતી અનંતી વાર એકેક વસ્તુમાં પરિણમી ચૂકો, તિહાં જે વસ્તુને પરિણમીને ફરી જે વસ્તુતે તે વસ્તુથી ઘટો પડ્યો તે વસ્તુને તે વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, અને બીજી વસ્તુમાં જઈ પરિણમ્યો તેથી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, બંસી ત્રીજી વસ્તુમાં પરિણમ્યો, તેવારે બંસી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો; બંસી ચોથી વસ્તુમાં પરિણમ્યો તેવારે તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, તથા બંસી તે આગલી વસ્તુમાં પાઠો પરિણમ્યો, એમ એકેક પરમાણુઆમાં અનંતી વસ્તુ ઉત્પાદવ્યયરૂપ પર્યાયપણે પલટાળી તેમાં અનંતો કાલ વહી ગયો અને હજી અનંતો કાલ જાશે, પણ પરમાણુઆ તેના તેજ છે. એ રીતે એકેક પુજ્જલ પરમાણુડ એકેકી વસ્તુમાં અનંતીવાર જૂદા જૂદા જાવે પરિણમ્યો છે, તેથી અનંતીવાર તે તે વસ્તુનો પર્યાય થયો તે પુજ્જલ પરમાણુઆથી બંસી કાલના સમય અનંતગુણા જાણવા. એ પરમાર્થ છે. એમ પદ્મદ્રવ્યમાં એક આકાશ તે ક્ષેત્ર અને પાંચ દ્રવ્ય, આકાશના ઘરમાં રહ્યાં છે, માટે તે ક્ષેત્રી જાણવાં. એ એક વાલાગ્રમાત્ર ક્ષેત્રનો લેશમાત્ર વિચાર જાણવો. એ પ્રકારે જીવ અજીવરૂપ વહેંચણ કરતાં અંતરમાં ધારતાં વિચારતાં થકાં જીવને સમકેતની પ્રાપ્તિ થાય.

૭૯૦ શિષ્ય:-એ ટદ્રવ્યમાં (કિરિઆય કે) સક્રિયકેટલાં અને અક્રિયકેટલાં?

ગુરુ:-નિશ્ચયનયેં કરી તો ટદ્રવ્યને સક્રિય કહીયેં અને વ્યવહારનયેં કરી તો ચાર દ્રવ્ય અક્રિય કહીયેં. તથા એ દ્રવ્ય સક્રિય કહીયેં. તે આવી રીતે:-નિશ્ચયનયેં કરી ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્ય, તે જીવ અને પુજ્જલ એ બે દ્રવ્યને પોતાની ચલણસહાયરૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયેં કરી અધર્માસ્તિકાય પણ જીવ પુજ્જલને પોતાની સ્થિરસહાયરૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયેં કરી આકાશાસ્તિકાયદ્રવ્ય પણ જીવ પુજ્જલને પોતાની અવગાહનારૂપ ક્રિયા કરતો જાય છે, તથા નિશ્ચયનયેં કરી કાલદ્રવ્ય તે પણ

जीव अजीवरूप सर्ववस्तुमां पोतानी वर्तनारूप क्रिया करतो जाय ठे, तथा निश्चयनयें करी तो जीवडव्य, पण पोताना स्वरूपमां रमवारूप क्रिया करतो जाय ठे. केम के जो निश्चयनयें करी जीव शुजाशुजरूप विज्ञाव दशामां रमण करवारूप क्रिया करतो होय, तो कोइ कालें जीव सिद्धि वरेज नही, माटे निश्चयनयें करी तो जीव पोताना स्वरूपमां रमवारूपज क्रिया करे ठे. तथा निश्चयनयें करी पुजलपरमाणुआ जे ठे ते पण अनांदि कालना पोतानी मलवा विखरवारूप क्रिया करता जाय ठे. ए रीतें ठए डव्य निश्चयनयें करी पोतपोतानी क्रिया करे ठे, माटे सक्रिय ठे.

अने व्यवहारनयें करी धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार डव्य अक्रिय जाणवां. तथा जीव अने पुजल ए वे डव्य सक्रिय जाणवां. कार ए के व्यवहार नयने मतें जीव अज्ञान अने रागद्वेषनी चिकाशरूप अशु रूतायें करी समय समय अनंता पुजल परमाणुआनुं ग्रहण करवारूप क्रिया करे ठे, अने पुजल परमाणुआने बलगवानो स्वज्ञाव ठे, माटे पुजल परमाणुआ बलगवारूप क्रिया करे ठे. ए रीतें व्यवहारनयने मतें जीव अने पुजल, ए वे डव्य मलवा विखरवारूप क्रिया करे ठे, माटे सक्रिय जा णवां. जे कारणमाटे जीव, समय समय अनंता कर्मरूप पुजल परमाणु आनुं ग्रहण करे ठे अने आगल सत्तायें अनंतां कर्मरूप दलीयां चांध्यां ठे, ते स्थितिप्रमाणें जीवने उदय आवे ठे, तेने जोगवीने खेरवे ठे, तथा केटला एक परमाणुआ तो उदीरीने उदय आणी जोगवीने खेरवे ठे, तथा केटला एक ज्ञानरूप दृष्टियें करी वालीने खेरवे ठे, एम अनेक प्रकारें समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ ग्रहण करे ठे अने समय समय अनंता क र्मरूप परमाणुआ खेरवे ठे, माटे अनादिकालना जीव अने पुजल, ए वे डव्य मलवा विखरवा रूप क्रिया करे ठे, तेथी सक्रिय जाणवां.

५९१ शिष्यः—ए ठडव्यमां (निच्चं के०) नित्य केटलां अने अनित्य केटलां?

गुरुः—निश्चय नयें करी ठए डव्य नित्य ठे. अने निश्चयनयें करी ठए डव्य अनित्य पण ठे, तथा व्यवहार नयें करी तो चार डव्य नित्य जाणवां अने वे डव्य अनित्य जाणवां. ते आची रीतें—धर्मास्तिकायना अरूपीअ चेतन अक्रिय अने चलणसहाय ए चार गुण अने पर्यायनां धर्मास्तिमायनो ँक खंध ए पांच नित्य जाणवा, तथा देश. प्रदेश अने अगुरुलघु, ए त्रण

पर्याय धर्मास्तिकायना अनित्य जाणवा. तथा अधर्मास्तिकायना पण अरूपी, अचेतन, अक्रिय अने स्थिरसहाय, ए चार गुण तथा पर्यायमां अधर्मास्तिकायनो एक खंध, ए पांच नित्य जाणवा. अने देश, प्रदेश, तथा अगुरुलघु, ए त्रण पर्याय अधर्मास्तिकायना अनित्य जाणवा. हवे आकाशास्तिकायना अरूपी, अचेतन, अक्रिय अने अवगाहक, ए चार गुण अने पर्यायमां आकाशास्तिकायनो खंध, ए पांच नित्य जाणवा. तथा देश, प्रदेश, अने अगुरुलघु, ए त्रण पर्याय आकाशास्तिकायना अनित्य जाणवा. हवे कालद्रव्यना अरूपी अचेतन अक्रिय अने नवा पूराणा वर्तना लक्षण ए चार गुण नित्य जाणवा. तथा अतीत, अनागत, वर्तमान अने अगुरुलघु, ए चार पर्याय काल द्रव्यना अनित्य जाणवा. हवे पुञ्जल द्रव्यना रूपी अचेतन सक्रिय अने पूर्णगलण मिलण विखरण, ए चार गुण नित्य जाणवा. तथा वर्ण, गंध, रस, फरस, अगुरुलघु सहित ए चार पर्याय पुञ्जलास्तिकायना अनित्य जाणवा. हवे जीव द्रव्यना ज्ञान, दर्शन, चारित्र्य अने वीर्य, ए चार गुण अने अव्याबाध, अमूर्तिक तथा अनवगाह, ए त्रण पर्याय जीवना नित्य जाणवा. अने एक अगुरुलघुपर्याय, जीवनो अनित्य जाणवो. ए रीतें निश्चयनयें करी ठडव्य नित्यपण कहियें, अने अनित्यपण कहियें.

हवे व्यवहारनयें करी धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार द्रव्य नित्य कहियें. तथा जीव अने पुञ्जल, ए वे द्रव्य अनित्य जाणवां. कारण के व्यवहार नयने मतें जीव, चारगतिरूप संसारमां जन्म मरण रूप नवा नवा जव करे ठे, माटे अनित्य कहियें तथा व्यवहारनयें करी पुञ्जल द्रव्यना खंध पण सर्वें अनित्य जाणवा. कारण के पुञ्जलना खंध वने ठे, ते स्थितिप्रमाणें रहे ठे, बली पाठा विखरे ठे, माटे अनित्य जाणवा. तथा जे कारणें बली द्रव्यास्तिकनयने मतें जीव असंख्यांत प्रदेशी नित्य, सदाकाल शाश्वतो ठे, अने अगुरु अनित्य पर्याय करी जीव अनित्य अशाश्वतो जाणवो, केम के अगुरु अनित्य पर्यायें करी जीव चार गतिरूप संसारमां उत्पाद, व्ययरूप पलटण स्वतावे वतें ठे. ते आधी रीतें:—मनुष्य जवना पर्यायनो व्यय थयो, अने देवताना जवना पर्यायनो उत्पाद थयो, बली देव जवना पर्यायनो व्यय थयो, अने तिर्यक जवना पर्यायनो उत्पाद थयो, बली तिर्यक जवना पर्यायनो व्यय थ

यो अने मनुष्यजवना पर्यायनो उत्पाद घयो. एम अशुद्ध अनित्य पर्यायं करी जीव, अनेक प्रकारें उत्पाद व्ययरूप पलटण स्वभावें चार गतिरूप संसारमां सदा काल वत्तें ठे, अने जीव, एनो ए ध्रुवपणे शाश्वतो ठे, तथा जन्म, मरण, थाय ठे, ते सर्व पर्यायनो उत्पाद व्यय थाय ठे, माटें अव्यास्तिक नयें करी जीवने नित्य कहीयें, अने पर्यायास्तिक नयें करी जीवने अनित्य कहीयें, ए परमार्थ ठे. तथा पुञ्जल परमाणुआ पण अव्ययकी नित्य शाश्वता ठे, अने पर्याययकी घणा परमाणुआ मली खंध वने ठे, ते स्थिति प्रमाणे रहे ठे, वली पाठा विखरे ठे, ते खंधने अनित्य पण कहीयें. एरीतें पट् अव्यमां निश्चयव्यवहार नयें करी नित्य अनित्यनुं स्वरूप जाणवुं.

७९४ शिष्यः—ए ठ अव्यमां कारण केटलां अने अकारण केटलां ?

गुरुः—ठ अव्यमां पांच अव्यने एक जीव अव्य ते अकारण ठे, अने जीव अव्यने पांचे अव्य, कारणरूप जाणवां. जेम के जीव कर्ता, अने तेने धर्मास्तिकाय कारण मढ्युं, तेवारें जीवने चालवा हालवारूप कार्य थयुं, तेमज जीव कर्ता तेने अधर्मास्तिकाय कारण मढ्युं, तेवारें जीवने स्थिर रहेवारूप कार्य नीपन्युं, तेमज जीव कर्ता, अने तेने आकाशास्तिकाय कारण मढ्युं, तेवारें जीवने अवगाहनारूप कार्य नीपन्युं. तेमज जीव कर्ता, तेने पुञ्जलास्तिकाय कारण मढ्युं, तेवारें जीवने समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ लेवा, अने समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ खेरवारूप कार्य नीपन्युं. तेमज जीव कर्ता अने तेने काल अव्य कारण मढ्युं. तेवारें जीवने नवा पुराणा वर्तनारूप कार्य नीपन्युं, एरीतें पट् अव्यमां जीवने पांचे अव्य, कारणरूपें जाणवां अने जीव पोतें अकारण ठे. ७९६ शिष्यः—ए ठ अव्यमां (कर्ता केठ) कर्ता केटला अने अकर्ता केटला ?

गुरुः—निश्चय नयें करी ठे अव्य पोतें पोताना स्वरूपना कर्ता ठे, अने व्यवहारनयें करी अनेक नयनी अपेक्षायें जोतां तो एक जीव अव्य कर्ता अने पांच अव्य अकर्ता जाणवां, तें आवीरीतें—जे व्यवहार नयना ठ जेद ठे, तिहां प्रथम शुद्धव्यवहारनयें करी जीव, शुद्ध निर्मल, कर्मयकी रहित एवुं पोतानुं स्वरूप नीपजावुं तेनो कर्ता जाणवो, एटले जे जे आगलां गुणगणानुं ठोडवुं अने उपरलां गुणगणानुं लेवुं तेने शुद्धव्यवहारनयें कर्ता कहीयें. एटले पहेले गुणगणे अनंतानुबंधियानी

ચોકડી હતી, તે સ્વપાત્રી અને ચોચે ગુણગણે આશ્ચર્ય, તેવારે જીવને એક
 મંકેત ગુણ નિરાવરણ થયો અને અપ્રત્યાશ્ચર્યાનીની ચોકડી સ્વપાત્રી, તેમાં
 પાંચમે ગુણગણે દેશવિરતિ ગુણ પામ્યો, તથા પ્રત્યાશ્ચર્યાનીની ચોકડી
 તાગતી, તેવારે ઠઠે સાતમે ગુણગણે સર્વવિરતિ ગુણ પામ્યો, તથા સાત
 પાત્ર કાય થયા, તેવારે અગ્રીયારમે, ધારમે, ગુણગણે પદોંચી રાગ દેવ
 રૂપ મોહનીય કર્મ સ્વપાત્રી, ધારમે ગુણગણે ધાતી કર્મનો કાય કરી
 નેરમે ગુણગણે કેવલજ્ઞાન પામ્યો. ૫ રીતે જેમ જેમ પૂર્વલાં ગુણગણાં
 ઠોડાં અને અગ્રજ્ઞા ગુણગણાં સેવું તેને શુદ્ધ વ્યવહાર નય કહીયે. ૫
 રીતે જીવ જેમ જેમ કર્મરૂપ અશુદ્ધતાને ટાલે, અને ગુણરૂપ શુદ્ધતાને નીપજા
 યે, તે શુદ્ધવ્યવહાર નય જાણયો. હવે ત્રીજા અશુદ્ધવ્યવહારનયે કરી જીવ
 માં અજ્ઞાન, રાગ, રૂપ, અનાદિકાલના શત્રુ યદ્ સાગા છે, તેણે કરી જીવ
 માં અશુદ્ધતા જાણવું. ૫ અશુદ્ધતાની નિકાશ કરી જીવને સમય સમયે
 અનંતાં કર્મરૂપ દલીયાં મત્તાયે લાગે છે, ૫ અશુદ્ધતા અનાદિની જાણવી.
 ૫ અશુદ્ધ વ્યવહારનયે જીવ કર્તા, તેનું સ્વરૂપ કહું. હવે ત્રીજા શુદ્ધ
 વ્યવહારનયે કરી જીવ, દાન, જીલ, તપ, ત્યાગ, પૂજા, પ્રનાયના, સંતા,
 પ્રતિ, સાદ્મનીવાત્મજ, વિનય, વૈયાવચ, ઉપકાર, કરુણા, દયા, યજ્ઞ, મી
 નું મનોદ્વ વન યોગ્યું, મને જીવનું રૂઢું ચિંતવું, ૫ આદિ અનેક પ્રકાર
 રની જીવને શુદ્ધ કરવી જાણવી. ૫ શુદ્ધ વ્યવહારનયે જીવ કર્તા કહી
 યે. હવે પાંચા અશુદ્ધવ્યવહાર નયે કરી જીવ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ,
 વિશ્વ, કષાય, નિદ્રા, વિક્રયા, દામ્ય, વિનોદ, નિંદા, દંભ્યા, પાટી, મૂર્ખા,
 મનસ, દિગ્મા, મૃયા, અદન, મેયુન, પરિમહ, ૫ આદિ અનેક પ્રકારની
 જીવને અશુદ્ધ કરવી કહીયે. ૫ અશુદ્ધ વ્યવહારનયે જીવ, કર્તા જાણયો.
 હવે પાંચમા અશુદ્ધવ્યવહાર નયે કરી જીવ, ધન, કુદુંચ, પરિચાર, હાટ,
 ધા, વચ્ચ, મામ, મામ, દેશ, નાકરૂપ, દાન, વાગી, વાળાંતર, મામ,
 પ્રતિ, જેવ, મહા, વાટી, વન, આગમ, કૃપા, વાલ્ય, મનોવર, નગા, ૫
 આદિ અનેક પ્રકારની વસ્તુ ને પોતાયકી પ્રત્યક્ષને જુદી છે. તેને
 જીવ અજ્ઞાનગણે પોતાની કરી જાણે છે, તેને માદ્દામે માદ્દામે કર્તા ક
 યે છે. ૫ હવે તેના વચ્ચે અધિકારી કાય છે, ૫ રીતે અશુદ્ધ વ્યવહાર
 નયે જીવને કર્તા જાણવો. હવે ઠઠા અશુદ્ધવ્યવહાર નયે કરી જીવ.

शरीरादिक परवस्तु जे पोताना स्वरूपथकी प्रत्यक्षपणे जुदी ठे, पण पारिणामिक जावें लोदीभूतपणे एकठी मली रही ठे, तेने जीव, पोता नी करी जाणे ठे. पण एवां शरीर तो अनंती वार कस्यां अने अनंती वार मूक्यां, तथापि अज्ञानपणे तेने पोतानां करी जाणे ठे, तेने वास्ते अनेक प्रकारें हिंसादि पाप करी पुष्ट करे ठे, ए रीतें अनुपचरित व्यवहारनयेंकरी जीव कर्त्ता जाणवो. ए ठ प्रकारें व्यवहार नयने मत्तें जीवनुं कर्त्तापणुं देखाड्युं, एम ठ अव्यमां कर्त्ता अकर्त्ता पणानुं स्वरूप जाणवुं.

३९८ शिष्यः—ए ठ अव्यमां (सवगयश्यर के०) सर्वगत एटले सर्वव्यापी अव्य केटलां अने ते थकी इतर एटले देश व्यापी अव्य केटलां पामीयें ?

गुरुः—ठ अव्यमां एक आकाशअव्य सर्वलोकालोकव्यापी ठे अने पांच अव्य, देशव्यापी जाणवां. कारण के धर्मास्तिकाय असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापी जाणवुं अने अधर्मास्तिकायअव्य पण असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापी जाणवुं. तथा कालअव्य गणितकाल ते अढीछीप व्यापी जाणवुं. तथा जीवअव्य पण लोकव्यापी जाणवुं. एटले जेटला लोकाकाशना प्रदेश ठे, ते टला निगोदना गोला ठे, अने एकेक गोलांमां असंख्याती निगोद रही ठे, ते एकेकी निगोदमां अनंता जीव रखा ठे, माटे जीवअव्य लोकव्यापी जाणवुं. तथा पुजलअव्य पण एकेक जीवने सत्तायें अनंता कर्मरूप पुजल परमाणुआ लागी ठे, तथा ते थकी बीजा वृत्ता लोकव्यापी पुजलपरणुआ पण अनंता ठे, ते सर्वलोक व्यापी ठे. ए रीतें ए पांच अव्य देशव्यापी जाणवां, अने एकआकाशास्तिकायअव्य लोकालोकव्यापिअनंतप्रदेशी ते सर्वव्यापी जाणवुं. ए ठ अव्यमां सर्व व्यापी तथा देश व्यापीनुं स्वरूप कह्युं.

३९९ शिष्यः—ए ठ अव्य (अप्रवेस्ता के०) अप्रवेशी एटले एक क्षेत्रें ठ अव्य जेलां मली रह्यां ठे, पण कोइ एक बीजांमां प्रवेश करी जली जातांनथी अने एक बीजानुं कोइ कोइनुं काम पण करतां नथी तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—जेम कोइएक डुकानमां पांच बाणोतर रद्देता होय, ते सर्वें पोत पोताना हवाला प्रमाणें काम करता जाय, अने सहु सहुनी मर्यादामां चाले, तेम इहां एकक्षेत्रें ठ अव्य जेलां रह्यां ठे. पण सहु पातपोतानुं काम करे ठे. अने पोत पोतानी मर्यादामां वत्तें ठे. पण निश्चयनयें करी कोइ एक

वीजामां मांहोमांहे जलतां नथी, माटे अप्रवेशी जाणवा. ए परमार्थ ठे. ए रीतें पट्टडव्यनुं स्वरूप वार जांगे करी सामान्यप्रकारें जव्यजीवने जाणवुं.

७०० शिष्यः—आगल पन्नावणासूत्रना पाठमध्ये तमें कहुं जे जीव अजीवरूप पट्टडव्यनुं स्वरूप स्याद्वादादि आठ पदें करी जाणवुं. माटे ते आठ पद कया, तेनां नाम कहो ?

गुरुः—आठ पद ते एक, अनेक, नित्य, अनित्य, सत्य, असत्य, वक्तव्य, अवक्तव्य, ए प्रत्येक डव्यमां आठ पद करतां ठ डव्यमां अडतालीश पद कया

७१२ शिष्यः—ए ठ डव्यमां एक अनेक पद केम जाणीयें ?

गुरुः—ए पट्टडव्यने एक पण कहीयें अने अनेक पण कहीयें केम के धर्म, अधर्म, ए वे डव्य खंधरूप लोकाकाश प्रमाणें एक ठे अने एना गुण पर्याय प्रदेश अनेक ठे, एटले गुण अनंता पर्याय अनंता अने प्रदेश असंख्याता जाणवा. हवे आकाशास्तिकायडव्य पण खंधरूप लोकालोकप्रमाणें एक ठे अने गुणपर्याय प्रदेश अनेक ठे, एटले गुण अनंता, पर्याय अता अने प्रदेश पण अनंता जाणवा. ए रीतें त्रण डव्यमां एक अनेक पद कहो. हवे शेष त्रण डव्यमां एक अनेकपणुं देखाडे ठे. तिहां प्रथम कालडव्यनो वर्तमानरूप गुण एक जाणवो अने गुणपर्याय तथा समा अनेक ठे, एटले गुण अनंता ठे, पर्याय अनंता ठे, अने समय पण अनंत जाणवा, केम के अतीतकालें अनंता समय वही गया अने अनागतकालें अनंता समय आगल आवशे, तथा वर्तमान काल एक समय मात्र जाणवो. हवे पुज्जलास्तिकाय डव्यमां एक अनेक पद कहें ठे. पुज्जलडव्यना पमाणुआ अनंता ठे ते एकेक परमाणुआमां अनंता गुणपर्याय रखा ठे, धोल अनेक ठे, पण सर्व परमाणुआमां पुज्जलपणुं एक सरखुं ठे, तेथ एक ठे. हवे जीवडव्यमां एक, अनेकपणुं कहें ठे. लोकमां जीव अनंत ठे, एकेकजीवना असंख्याता, असंख्याता प्रदेश ठे, अने एकेक प्रदेश अनंता गुण रखा ठे, तथा एकेक गुणमां अनंता अनंता पर्याय ठे अने पर्याय पर्यायमां धर्म अनंतो ठे, ए सर्व धोल अनेकपदना दशाविनारा ठे. अने संग्रहनयें करी जीवपणुं सर्वमां एक सरखुं ठे, माटे एकपद ठे.

इहां शिष्य पूठे ठे केजो एम सर्वजीव एक सरखा ठे तो एकजीव सिद्धस्वरूपी परमानंद सुखमय देखाय ठे, अने वीजा संसारी जीव कर्म

वशें पढ्याधका दुःखी देखाय ठे, तेणें करी सर्वजीव, जूदा जूदा लागे ठे, तेनो श्यो परमार्थ ? तेवारें गुरु कहे ठे, के निश्चय नयें करी सर्व जीव, सत्तायें सिद्धसमान ठे, तेथीज सर्व जीव कर्म खपावी सिद्धि वरे ठे, तेणें करी सर्व जीवनी सत्ता एक सरखी जाणवी माटे सरखा ठे.

शिष्यः—सर्वे जीव, सिद्ध समान कहो ठो तेवारें अज्ञव्य जीव पण सिद्धसमान थया, तो अज्ञव्य जीव केम मोहें जता नथी ?

गुरुः—अज्ञव्यनो स्वज्ञाव एवोज ठे, जे संसारमां फरतां कदाचित् कारण सामग्री मले, तो पण अज्ञव्यने परावर्तन धर्म नथी, तेणे करी सिद्ध थता नथी, पण ज्ञव्य जीवने परावर्तन धर्म ठे माटे तेने कारण सामग्री मलवा थी पूर्वज्ञावने पलटावी गुणश्रेणी चढी सर्व कर्मने चूर्ण करी सिद्धि पद वरे ठे. अने सर्व जीवना आठ रुचक प्रदेश मुख्य ठे, ते निश्चयनयें करी ज्ञव्य अज्ञव्य वेहुना सिद्ध समान ठे, तेणे करी सर्व जीवनी सत्ता एक सरखी ठे, केम के ए आठ रुचक प्रदेशने कर्म लागतां नथी, तेनी आचारांगसूत्र नी टीकामां साख ठे. ए रीतें पद द्वयमां एक अनेक पद्वनुं स्वरूप कहुं.

७१४ शिष्यः—पद द्वयमां नित्य अनित्य पद्व केम जाणीयें ?

गुरुः—ठ द्वय नित्य पण कहेवाय अने अनित्य पण कहेवाय, ते आची रीतें के धर्मास्तिकायना अरूपी, अचेतन, अक्रिय अने चलणसहाय ए चार गुण तथा पर्यायमां धर्मास्तिकायनो खंध, ए पांच नित्य जाणवा, अने देश, प्रदेश तथा अगुरुलघु ए त्रण पर्याय धर्मास्तिकायना अनित्य जाणवा तथा अधर्मास्तिकायना अरूपी अचेतन, अक्रिय अने थिर सहाय ए चार गुण तथा पर्यायमां अधर्मास्तिकायनो खंध, ए पांच नित्य जाणवा, अने देश, प्रदेश तथा अगुरुलघु, ए त्रण पर्याय अनित्य जाणवा. तथा आकाशास्तिकायना अरूपी, अचेतन, अक्रिय अने अवगाहक, ए चार गुण तथा पर्यायमां आकाशास्तिकायनो खंध, ए पांच नित्य जाणवा, अने देश, प्रदेश, तथा अगुरुलघु, ए त्रण पर्याय अनित्य जाणवा, तेमज काल द्वयना अरूपी, अचेतन, अक्रिय, अने नवापुराणा वर्तना लक्ष ए ए चार गुण नित्य जाणवा, तथा अतीत अनागत, वर्तमान अने अ गुरु लघु ए चार पर्याय अनित्य जाणवा. तथा पुजल द्वयना रूपी, अचेतन सक्रिय अने गलण पूरण मिलण विखरण ए चार गुण नित्य जाणवा.

नया वस्तु, गंध, रस, फरस, अगुरु लघुसहित ए चार पर्याय पुद्गलद्रव्यना
अनित्य जाणवा, तथा जीवद्रव्यना ज्ञान, दर्शन, चारित्र्य अने धीर्य ए
चार गुण अने अव्याबाध, अमूर्तिक तथा अनवगाह्य ए त्रण पर्याय नित्य
जाणवा तथा एक अगुरुलघु पर्याय, जीवनो अनित्य जाणवो. ए रीतिं पद
द्रव्यमां नित्य अनित्य पदानुं स्वरूप कणुं.

०३१ शिष्यः—पट्ट द्रव्यमां सत् असत् पदानुं स्वरूप केम जाणीये।

गुरुः—नष्ट द्रव्य, म्रद्रव्य, म्रक्षेत्र, स्वकाल अने स्वजावपणे (सत् के०)
नया ठे. अने परद्रव्य, परक्षेत्र, परकाल तथा परजाव पणे (असत् के०)
अनया ठे. ह्ये एठ द्रव्यमां स्वद्रव्यादिक चारपाणुं देखाडेठे, प्रथम धर्मास्ति
कायनुं म्रद्रव्य ते चक्षुषराहाय गुण तथा अधर्मास्तिकायनुं स्वद्रव्य ते स्थि
रमहाय गुण, तथा आकाशास्तिकायनुं म्रद्रव्य ते अथगाहक गुण, तथा
कायनुं म्रद्रव्य ते नया पुराणा वर्चना लक्षणगुण, तथा पुद्गलास्तिकायनुं
म्रद्रव्य ते पूर्णगलन गुण, अने जीवनुं स्वद्रव्य ते ज्ञानादि चेतना लक्षण
गुण. एठ द्रव्यमां म्रद्रव्यपाणुं कणुं. ह्ये स्वक्षेत्रपाणुं देखाडेठे. एटसे म्रक्षेत्र
म्रक्षेत्र यत्ता ठे, माटे एठ द्रव्यमां स्वक्षेत्रपाणुं कहे ठे. तिहां प्रथम धर्म अ
ने अर्थ, ए दे द्रव्यना स्वक्षेत्रं अर्थव्याता प्रदेश जाणवा. तथा आकाशा
द्रव्यता स्वक्षेत्रं अर्थव्याता प्रदेश जाणवा, तथा काय द्रव्यनो स्वक्षेत्रं एक स
मय जाणवो, तथा पुद्गलद्रव्यनो स्वक्षेत्रं एक परमाणुं, एवा अर्थव्याता परमा
णुका जाणवा. तथा जीवद्रव्यना स्वक्षेत्रं एक जीवना अर्थव्याता प्रदेश जा
णवा. ए रीतिं ठ द्रव्यमां स्वक्षेत्रपाणानो विचार जाणवो, ह्ये ठ द्रव्यमां अ
कारणनुं देखाडेठे. एठ द्रव्यमां पान पोतानो स्वकाय ते अगुरुलघु पर्या
यनोउ वने ठे. ह्ये एठ द्रव्यमां स्वजावपाणुं देखाडे ठे (मानाय के०) गुण
पर्याय, ते एठ द्रव्यमां पान पोताने स्वजावें गुण पर्याय रथा ठे. ते नया
वस्तुं जाणवे. एठ धर्मास्तिकाय द्रव्यमां पोतानुं स्वद्रव्य, स्वक्षेत्र, म्रक्षेत्र
अने स्वरादिकानो संबध ठे, पण धीता पांय द्रव्यना स्वद्रव्यादिकान
नो तेनां संबध नयी. तेनउ अधर्मास्तिकाय द्रव्यमां पोतानो स्वद्रव्य, म्र
क्षेत्र, म्रक्षेत्र अने स्वरादिकानो संबध ठे, पण धीता पांय द्रव्यना
स्वद्रव्यादिक चारपाणो संबध तेनां नयी. तेनउ आकाशास्तिकायमां, कायमां,
पुद्गलमां अने जीवमां ए सर्वमां पान पोतानुं स्वद्रव्य, स्वक्षेत्र, स्वकाय अने

સ્વજ્ઞાવ પણાનો સંબંધ છે, પણ વીજા પાંચ દ્રવ્યનાં સ્વદ્રવ્યાદિક ચારનો તેમાં સંબંધ નથી. એમ ઠ દ્રવ્ય સ્વગુણે કરી સત્ છે, અને પરગુણે કરી અસત્ જાણવાં. જે દ્રવ્ય તે ગુણ પર્યાયવંત હોય, એટલે અનેક પર્યાય તે દ્રવ્ય કહીયે, અને સ્વદ્રવ્યનું આવર્તપણું તે ક્ષેત્ર કહીયે. તથા ઉત્પાદ વ્યયની વર્તના તે કાલ કહીયે, તથા વિશેષ ગુણ પરિણતિ તે સ્વજ્ઞાવ પરિણતિ જાણવી, એટલે પર્યાય પ્રમુખ તે સ્વજ્ઞાવ કહીયે. એ રીતે ઠ દ્રવ્યના સ્વરૂપમાં સત્ અસત્ પણાનો વિચાર જાણવો.

૫૪૭ શિષ્ય:-ઠ દ્રવ્યમાં વક્તવ્ય અવક્તવ્ય પણાનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

ગુરુ:-ઠ દ્રવ્યમાં (વક્તવ્ય કે) વચનથી કહેવાય એવા પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં અનંતા ગુણ પર્યાય વક્તવ્ય છે, અને ઠ દ્રવ્યમાં (અવક્તવ્ય કે) વચ નથી કહ્યા ન જાય. એવા અનંતા ગુણ પર્યાય અવક્તવ્ય છે, તેનું સ્વરૂપ કહે છે. શ્રી તીર્થકર જગવાને સર્વ જ્ઞાવ પ્રત્યક્ષ પાળે દીઠા, તેને અનંતમે જાણે વક્તવ્યા એટલે પ્રરૂપ્યા અને જે શ્રી તીર્થકર જગવાને પ્રરૂપ્યા, તેનો અનંતમો જાગ શ્રી ગણધર દેવે જાણ્યો તે સૂત્રમાં ગુંધ્યો છે, અને જે સૂત્રમાં ગુંધ્યો, તેને અસંખ્યાતમે જાણે હમણાં આગમ વર્તે છે. એ ઠ દ્રવ્યમાં વક્તવ્ય અવક્તવ્ય પદ્ધતું સ્વરૂપ જાણવું. એ રીતે ઠ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ આઠ પદ્ધતે જાણે, તેને સમકેતી કહીયે.

અત્ર સૂત્રપાઠઃ ॥ ગાથા ॥ જીવાઈસદ્દહણં, સમ્મતં એસ અશ્ગમો નાણં ॥ તહેવ સયા રમય, ચરથી એસો હુમુક્ષપહો ॥૧॥ અર્થ:-જીવાદિક ઠ દ્રવ્ય જે જેહવા છે, તે તેવા ગુણ પર્યાય સહિત જાણે અને નિત્ય અનિત્ય પાળે સમય સમય પલટાય છે, તે સદ્દે, તેને સમકેતી જાણવા. એ રીતે ઠ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણી તેમાંથી પાંચ અજીવ દ્રવ્યને ઠાંની ને એકજ જીવના સ્વગુણમાં સ્થિર થઈ રમણ કરવું, તેને ચારિત્ર કહીયે.

હવે પ્રથમ સમકેત શુદ્ધ કરવું જોઈયે, માટે સમકેતનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. નવ તત્ત્વમાં મોક્ષનું કર્તા જીવતત્ત્વ છે, અને સંવર તથા નિર્જારા એ વે ગુણ છે, તે મોક્ષના ઉપાદાન કારણ છે, તથા દેવ અને ગુરુ એ વે ઉપકારી છે, તે મોક્ષના નિમિત્તકારણ જાણવાં. એ રીતે જીવ, સંવર, નિર્જારા અને મોક્ષ, એ ચાર ઉપાદેય છે, એટલે આદરવા યોગ્ય છે, અને શેષ પાંચ તત્ત્વ હૈય છે, એટલે ઠાંનવા યોગ્ય છે, એવા જે પરિણામ તે સમકેત જ્ઞાન કહીયે, એ

વા સમકેત જ્ઞાનેં કરી જહું થાય, શ્રી અનુયોગ દ્વારમાં કહ્યું છે ॥ ગાયા ॥
નાણઢમિ ગિણ્હિયવે, અગિણ્હિયવે ય ઇદ્વ અઢમ્મિ ॥ જણ્ય વમે વડ્ય જો, સો
ઊવણ્સો નરું નામ ॥૧॥ અર્થ:—જ્ઞાન તે શું? જે ઠ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ નિત્યાનિત્ય
દિ આઠ પદ્દેં કરી જેવું છે, તેવું જાણીને તેમાં જે લેવા યોગ્ય હોય તે સીંધે
અને ઠાંત્રવા યોગ્ય હોય, તે ઠાંત્રે, એવો જે ઉપદેશ, તે નય ઉપદેશ કહીયે.

વલી શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં સમકેતની દશ રુચિ કહી છે. તેનાં ના
મ કહે છે. એક નિઃસર્ગરુચિ, વીજી ઉપદેશરુચિ, ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, ચો
થી સૂત્રરુચિ, પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, ઠઠી સંદેપરુચિ, સાતમી અજિગમ
રુચિ, આઠમી વિસ્તારરુચિ, નવમી ક્રિયારુચિ, અને દશમી ધર્મરુચિ. એ
દશ રુચિનું જે જીવને જ્ઞાન થયું હોય, તેહને દ્વાયિક સમકેતી જાણવો.
માટે હવે એ દશ રુચિનું સ્વરૂપ શિષ્યને જાણવા સારું સંદેપથી કહે છે.

૮૪૯ પ્રથમ નિઃસર્ગરુચિ તે જે નિશ્ચય વ્યવહાર નયેં કરી નૈગમાદિ સાત
નયેં કરી, નામાદિ ચાર નિદ્દેપે કરી, જીવ અજીવરૂપ નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્ય
નું સ્વરૂપ જાણે, તેમાં આશ્રવરૂપ પાંચ તત્ત્વ તે ઉપર ત્યાગબુદ્ધિ તથા સં
વર નિર્જ્ઞારૂપ શુદ્ધ ગુણ તેનું આદરવું કરે, તથા શ્રી વીતરાગ જાપિત જે
નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્યરૂપ તેનું સ્વરૂપ, ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવથી જાણે,
તથા નામાદિચારનિદ્દેપે કરી સર્વ વસ્તુનું પ્રમાણ કરે, તે નિઃસર્ગરુચિ કહીયે.

૮૫૦ વીજી ઉપદેશરુચિ તે એહીજ નવ તત્ત્વ, પદ્ ડ્રવ્યને ગુરુના ઉપ
દેશથી જાણીને સર્વદે, પ્રતીતિ કરે, તેનું સ્વરૂપ જાણવાને ઘણી રુચિ રાખે,
તે ઉપદેશરુચિ.

૮૫૧ ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, તે જેના રાગ, દ્વેષ અને મોહ, ક્રય થઈ ગયા છે
અને જેનું અજ્ઞાન મટી ગયું છે, એવા શ્રીશ્વરિહંતદેવ તેણે જે આજ્ઞા કરી, તે
પ્રમાણ કરે, તેમાં કાંઈ પણ શંકા સંદેહ ન આણે, તે આજ્ઞારુચિ જાણવી.

૮૫૨ ચોથી સૂત્રરુચિ, તે આગમસૂત્ર, નિર્યૂક્તિ, જાપ્ય, ચૂર્ણિ અને ટીકા, એ પં
ચાંગીનાં વચન માને, આગમસૂત્ર જાણવાની યાદના રાખે, તે સૂત્રરુચિ જાણવી.

૮૫૩ પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, તે શ્રીજગવતી તથા નંદીસૂત્રમાં આ પ્રમાણે
ગાયા છે ॥ સુત્તઠો સ્વહુ પદમો, વીરું નિહ્નુત્તિ મિસ્સરું જણિરું ॥ તરું ય
નિરવિત્તેસો, એસ વિહિ હોઈ અણુરંગો ॥૧॥ તથા અનુયોગ દ્વારમાં નિર્યૂક્તિ
અનુગમ કહ્યો છે, તથા સમવાયાંગમાં “સન્નિયુત્તાપ” ઇત્યાદિક ઘણી

साखो ठे ते माटे जे पुरुष पंचांगी माने ते आराधक ठे तेथी पंचांगीनी श्रद्धा राखवी ते श्रद्धारुचि जाणवी.

८५४ ठळी अजिगमरुचिते सूत्र सिद्धांत अर्थ सहित जाणे, तथा अर्थविचार सुणवानी जणवानी जेने घणी चाहना होये, तेने अजिगमरुचि जाणवी.

८५५ सातमी विस्ताररुचि, ते ठ डव्यने जाणे, ठ डव्यना प्रदेश जाणे, गुण जाणे, पर्याय जाणे, नाम, क्षेत्र, काल, जाव, डव्य, गुण, पर्याय, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, सात नय, चार निक्षेपा, ठ कारक, प्रमाण, पांच समवाय, डव्यास्ति क दश नय, पर्यायास्तिक ठ नय, कर्त्ता, कारण, कार्य, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, हेय, हेय, उपादेय, चउजंगी, त्रिजंगी, सप्तजंगी, अनेकजंगी, ए रीतें नयप्रमाण सहित नवतत्त्व तथा ठ डव्यने सईहे, ते विस्ताररुचि जाणवी.

८५६ आठमी क्रियारुचि कहे ठे. रत्नत्रयी जे ज्ञान, दर्शन, अने चारित्ररूप आत्मसत्ता ठे, ते निवारण करवा सारु तप, जप, विनय, वैय्यावच्च, ज क्ति, व्रत, पञ्चस्काण, समिति गुप्तिरूप चरणसित्तरी, करणसित्तरीने गुणें करी सहित ॥ गाथा ॥ वय समण धम्म संजम, वेयावच्चं च वंज गुत्तीज ॥

नाणाइ तियं तव को, ह निग्गहाइं इचरण मेयं ॥ १ ॥ अर्थ:-पांच व्रत तथा दश प्रकारें श्रमणधर्म, पाळे, सत्तर जेदें संयम आराधे, दश प्रकारनुं वैय्यावच्च करे, नव वाडे ब्रह्मचर्य पाळे, त्रण गुप्तिने आदरे, रत्नत्रयीने आराधे, वार प्रकारना तपने आदरे, क्रोधादिक चार कपायनो निग्रह करे, ए चरणसित्तरीना सीत्तेर जेद जाणवा. हवे करणसीत्तरी कहे ठे ॥ गाथा ॥

पिरुविसोही समिई, जवणा पडिमाय इंदिय निरोहो ॥ पडिलेहण गुत्ती जं, अजिगहो चव करणं तु ॥ १ ॥ अर्थ:-चार प्रकारनो पिरु सूजतो वीये, इर्यासमिति प्रमुख पांच समिति पाळे, अनित्यादि वार जावना जावे, साधुनी वार प्रतिमा वहे, पांच इंद्रियनो निरोध करे, पञ्चीश पडिलेहण उपयोग सहित करे, त्रण गुप्ति पाळे, तथा डव्य, क्षेत्र, काल अने जाव, ए चार प्रकारें अजिग्रह करे, निश्चयधकी ए करणसित्तरीना सीत्तेर वोल पाळे, ए रीतें चरणसीत्तरी अने करणसीत्तरीना गुणें करी जे सहित होय अने आत्मधर्मथी रुचि घणी होय, ते जीव क्रियारुचिवंत जाणवो. ८५७ नवमी संक्षेपरुचि ते अर्थमां तथा ज्ञानमां थोडुं कह्याथी पण घणुं जाणे. कुमतिमां न पडे, जैनमतमां अंतरंग प्रतीति माने, तेने संक्षेपरुचि होय.

વા સમકેત જ્ઞાનેં કરી જહું થાય, શ્રી અનુયોગ દ્વારમાં કહું ઠે ॥ ગાથા ॥
નાણઘમિ ગિણ્હિયવે, અગિણ્હિયવે ય ઇત્ત અઘમ્મિ ॥ જશ્ય વમે વણ્ય જો, સો
ઉવણ્ણો નહં નામ ॥૧॥ અર્થ:-જ્ઞાન તે શું? જે ઠ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ નિત્યાનિતા
દિ આઠ પદ્દેં કરી જેવું ઠે, તેવું જાણીને તેમાં જે લેવા યોગ્ય હોય તે લીધે
અને ઠાંકવા યોગ્ય હોય, તે ઠાંકે, એવો જે ઉપદેશ, તે નય ઉપદેશ કહીયે.

વલી શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં સમકેતની દશ રુચિ કહી ઠે. તેનાં ના
મ કહે ઠે. એક નિઃસર્ગરુચિ, વીજી ઉપદેશરુચિ, ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, ચો
થી સૂત્રરુચિ, પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, ઠઠી સંદેપરુચિ, સાતમી અજિગમ
રુચિ, આઠમી વિસ્તારરુચિ, નવમી ક્રિયારુચિ, અને દશમી ધર્મરુચિ. એ
દશ રુચિનું જે જીવને જ્ઞાન થયું હોય, તેહને દ્વાયિક સમકેતી જાણવો.
માટે હવે એ દશ રુચિનું સ્વરૂપ શિષ્યને જાણવા સારું સંદેપથી કહે ઠે.

૫૪૯ પ્રથમ નિઃસર્ગરુચિ તે જે નિશ્ચય વ્યવહાર નયેં કરી નૈગમાદિ સાત
નયેં કરી, નામાદિ ચાર નિદેપે કરી, જીવ અજીવરૂપ નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્ય
નું સ્વરૂપ જાણે, તેમાં આશ્રવરૂપ પાંચ તત્ત્વ તે ઉપર ત્યાગબુદ્ધિ તથા સં
વર નિર્જારારૂપ શુદ્ધ ગુણ તેનું આદરવું કરે, તથા શ્રી વીતરાગ જાપિત જે
નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્યરૂપ તેનું સ્વરૂપ, ડ્રવ્ય, દેત્ર, કાલ અને જાવથી જાણે,
તથા નામાદિચારનિદેપે કરી સર્વ વસ્તુનું પ્રમાણ કરે, તે નિઃસર્ગરુચિ કહીયે.

૫૫૦ વીજી ઉપદેશરુચિ તે એહીજ નવ તત્ત્વ, પદ્ ડ્રવ્યને ગુરુના ઉપ
દેશથી જાણીને સર્વદે, પ્રતીતિ કરે, તેનું સ્વરૂપ જાણવાને ઘણી રુચિ રાખે,
તે ઉપદેશરુચિ.

૫૫૧ ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, તે જેના રાગ, દ્વેષ અને મોહ, ક્ષય થઈ ગયા ઠે
અને જેનું અજ્ઞાન મટી ગયું ઠે, એવા શ્રીઅરિહંતદેવ તેણે જે આજ્ઞા કરી, તે
પ્રમાણ કરે, તેમાં કાંઈ પણ શંકા સંદેહ ન આણે, તે આજ્ઞારુચિ જાણવી.

૫૫૨ ચોથી સૂત્રરુચિ, તે આગમસૂત્ર, નિર્યૂક્તિ, જાપ્ય, ચૂર્ણિ અને ટીકા, એ પં
ચાંગીનાં વચન માને, આગમસૂત્ર જાણવાની ચાહના રાખે, તે સૂત્રરુચિ જાણવી.

૫૫૩ પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, તે શ્રીજગવતી તથા નંદીસૂત્રમાં આ પ્રમાણે
ગાથા ઠે ॥ સુત્તઘો રહ્નુ પદમો, વીઠં નિઙ્ઠુત્તિ મિસ્સઠં જણિઠં ॥ તશ્ઠં ય
નિરવિસેસો, એસ વિહિ દોઈ અણુઠંગો ॥૧॥ તથા અનુયોગ દ્વારમાં નિર્યૂક્તિ
અનુગમ કહ્યો ઠે, તથા સમવાયાંગમાં “સન્નિયુત્તાણ” इत्यादिक ઘણી

ते चालता नथी, पण तेहीज क्षेत्रमां सूक्ष्मनिगोदीआ जीव तथा पुज्जल परमाणुआ अनन्ता रखा ठे, तेने चालवारूप क्रिया करे ठे, तथा अधर्मास्तिकाय इव्य जीव पुज्जलने स्थिरराखवा रूप क्रिया करे ठे, तथा आकाशास्तिकाय इव्य सर्व इव्यने अवगाहकरूप क्रिया करे ठे. अहीं शिष्य आशंका करे ठे, के अलोकमां पण आकाश इव्यने अवगाह शक्ति तेवीज ठे, पण तिहां अवगाहना केम करतो नथी? तेनो उत्तर गुरु कहे ठे, अलोकमां अवगाहक कोइ इव्य नथी एटले केने अवगाह क्रिया करे? तथा पुज्जल इव्य मलवाविखरवारूप पोतानी क्रिया करे ठे, तथा काल इव्य पण पोतानी वर्त्तनारूप क्रिया करे ठे, तथा जीव इव्य पण ज्ञानलक्षण उपयोग रूप क्रिया करे ठे, ए रीतें ठए इव्य, पोताने पारिणामिक पण पोत पोतानी सत्तानी क्रिया करे ठे, ते इव्यत्व जाणवुं.

७७२ हवे ए ठ इव्यमां प्रमेयपणुं कहे ठे. जे वस्तुनुं प्रमाण करवुं तेने प्रमेयत्व कह्यौं. एटले केवली जगवान् पोताना ज्ञानथी जाणे ठे जे ठ इव्य मल्यां ठे, ते ठ इव्यमां प्रमेयपणुं ठे, ते ठ इव्यनुं प्रमाणपणुं देखाडे ठे. धर्मास्तिकाय इव्य एक, अधर्मास्तिकाय इव्य एक, आकाशास्तिकाय इव्य एक, अने जीव इव्य अनन्तां ठे, तेनी गणती कहे ठे तेमां संझी मनुष्य संख्या ता ठे, असंझी मनुष्य असंख्याता ठे, नारकी असंख्याता ठे, देवता असंख्याता, तिर्यचपंचेंद्रिय असंख्याता, वैद्री असंख्याता, तैद्री असंख्याता चो, रिंद्रिय असंख्याता, पृथ्वीकाय असंख्याता, अप्काय असंख्याता, तेजकाय असंख्याता, वातकाय असंख्याता, प्रत्येक वनस्पति जीव असंख्याता. ए सर्व तेर बोखना जीव जेला करीयें. तेथकी सिद्धना जीव अनन्ता ठे. अने सिद्धना जीव करतां वादर निगोदना जीव अनन्तगुणा जाणवा. वादर निगोद ते मूला, आहु. नीली हलदर, रताहु. पिंताहु. शकरकंद, गाजर. खसण, सूरण, गरमर प्रमुख कंदमूल ठे. ते सूझना अग्रजाग जेटवुं कंदमूल द्योय. तेमां पण सर्वेतिद्धना जीव करता अनन्तगुणा जीव रखा ठे. ए रीतें वादर निगोदनो विचार जाणवो. अने सूक्ष्मनिगोदमां तो बली ए नदयी अनन्तगुणा जीव जाणवा. तेनो विचार कहे ठे. जेटला लोकाकाशना प्रदेश ठे. तेटला निगोदीया गोला ठे. ए रीतें देवचंदजीवन आगनलाग्ने मते जाणवुं अने बीजा आचार्य बली एन कहे ठे के जेटला लोकाकाशना प्रदेश ठे, तेने

८५८ दशमी धर्मरुचि ते पंचास्तिकायानुं स्वरूप जाणये करी श्रुतज्ञानने सज्जावें अंतरंग निश्चयनयने सत्ताने सईदे, एटले वस्तुगतें अनंतो धर्म रहो ठे, तेने निरावरण प्रगट करवानी रुचिजेने होय तेने धर्मरुचि जीव कहीयें. ए रीतें दश रुचिनुं स्वरूप जाणे, तेने द्वायिकसमकेती कहीयें.

हवे वली ठ ड्रव्यनुं स्वरूप जाणवाने अर्थे एकेक ड्रव्यमां ठ ठ सामान्यगुण ठे, तेनां नाम कहे ठे. एकअस्तित्व ते अस्तित्पणुं, वीजुं वस्तुत्व ते वस्तुपणुं, त्रीजुं ड्रव्यत्व ते ड्रव्यपणुं, चोथुं प्रमेयत्व ते प्रमेयपणुं, पांचमुं सत्त्व ते सत्त्वपणुं, ठहुं अगुरुलघुत्व, ते अगुरुलघु पणुं. ए ठ गुण जाणवा.

८६४ तिहां प्रथम अस्तित्पणुं कहे ठे. ए ठ ड्रव्य पोताना गुण पर्याय अने प्रदेशे करीने अस्ति ठे, तेमां पांच ड्रव्य अस्तिकाय जाणवा. अने एक कालड्रव्यमां अस्तिकायपणुं नथी, जे कारणे धर्म, अधर्म, आकाश अने जीव, ए चार ड्रव्यना असंख्याता प्रदेश मली खंध थाय ठे अने पुज्जमां पण खंध थवानी शक्ति ठे, तेथी पांचे ड्रव्य अस्तिकाय जाणवा. अने कालनो समय जे ठे ते कोइ वीजा समयथी मलतो नथी, एटले एक समय विणसे ठे, अने ते पठी वीजो समय आवे ठे, तेणें करी कालड्रव्य अस्तिकाय न कहेवाय, अने पांच ड्रव्य अस्तिकाय कहेवाय.

८७० हवे ठ ड्रव्यमां वस्तु पणुं देखाडे ठे. वस्तुत्व ते ठए ड्रव्य एकठां एक क्षेत्रमां जेलां रह्यां ठे, जे कारणें आकाशरूप क्षेत्रना एक प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, अने जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्या ठे, तथा पुज्जल परमाणुआ पण तेमज अनंता रह्या ठे, एम एक आकाश प्रदेशमां पांच ड्रव्य रह्यां ठे, ते सर्वे ड्रव्य पोत पोतानी सत्ता लीधां रह्यां ठे, पण कोइ ड्रव्य कोइ ड्रव्य मां नथी, ए ड्रव्यनेधिपे वस्तुपणुं जाणवुं.

८७६ हवे ए ठ ड्रव्यमां ड्रव्यपणुं देखाडे ठे. ठए ड्रव्य पोत पोतानी क्रिया करे ठे, एटले धर्मास्तिकायमां पोतानो चलण सहाय गुण ठे, ते धर्मास्तिकायना सर्वे प्रदेशमां जाणवो. ते सदा काल जीव पुज्जने चाल वारूप क्रिया करे ठे. इहां शिष्य आशंका करे ठे के लोकने अंतें सिद्ध क्षेत्रमां धर्मास्तिकाय ठे, ते सिद्धना जीवने चलणरूप क्रिया केम कर तो नथी ? तेनो उत्तर गुरु कहे ठे. सिद्धना जीव अक्रिय ठे, तेथी

મનુષ્યના એક શ્વાસોદ્વાસમાં સત્તર જવ જાજેરા કરે છે, તેવા ઉદ્વાસ એક મુહૂર્તમાં ૩૭૭૨ થાય છે ॥ ગાથા ॥ પણસઠિ સહસ્ત પણસય, ઠત્તીસા ઈગ મુહૂર્ત ચુનુજવા ॥ આવલિયાણાં દોસય, ઠપ્પન્ના એગચુનુજવો ॥ ૩ ॥

અર્થ:-નિગોદીયા जीव एकमुहूर्तમાં ૬૫૫૩૬ જવ કરે છે, તે નિગોદનો એકજવ ૨૫૬ આવલિકાનો છે એ ચુલ્લકજવનું પ્રમાણ છે ॥ ગાથા ॥ અઠ્ઠિ અણંતા जीवा, જેहिં ન પત્તો તસાઈ પરિણામો ॥ ઉવવહંતિ ચયંવિ य, पुणो वि तथेव तथेव ॥ ૧ ॥ અર્થ:- નિગોદમાં અનંતા जीव એવા છે, કે જે जीव વ્રત્તપણું કેવારેં પણ પામ્યો નથી અનંતો કાલ પૂર્વે વહી ગયો છે, વલી અનંતો કાલ આગલ જાશે તો પણ તે जीव વારંવાર તિહાંજ ઉપજે છે અને તિહાંજ ચલે છે, તે એકેકી નિગોદમાં અનંતા जीव છે.

હવે તે નિગોદના વે જોદ છે. એક વ્યવહારરાશિ નિગોદ અને વીજા અ વ્યવહારરાશિ નિગોદ, તિહાં જે जीव, વાદર એકંદ્રિયપણું અથવા વ્રત્તપણું પામીને પાઠા નિગોદમાં જઈ પડે છે, તે નિગોદીયા जीव વ્યવહાર રાશિયા કહીયે. તથા જે जीव, કોઈ કાલેં પણ નિગોદથી નિકલીને વાદર એકંદ્રિયાદિકપણું પામ્યા નથી, તે जीव, અવ્યવહારરાશિયા કહીયે. એ અવ્યવહાર રાશિ નિગોદમાં જવ્ય અને અજવ્ય, એવા વે જાતિના जीव છે, એ સ્વરૂપ સર્વ શ્રીજીવનજાનુકેવલીના ચરિત્રની સાથેં લખ્યું છે. તથા ઇહાં મનુષ્ય પણા માંથી જેટલા जीव કર્મ લપાવી એક સમયમાં મોઢેં જાય છે, તેટલા जीव તે સમયમાં અવ્યવહારરાશિ સૂક્ષ્મનિગોદમાંથી નીકલીને ઝંચા આવે છે. એ ટલે જો દશ जीव મોઢા જાય તો દશ जीव અવ્યવહારરાશિમાંથી નિકલે, તિહાં કોઈ સમયેં તે जीवમાં જવ્યजीव ઝંઠા નિકલે તો એક વે અજવ્ય जीव નીકલે, પણ વ્યવહારરાશિ जीवમાં વધઘટ થાય નહીં, તેટલાના તેટલાજ રહે, એવા એ નિગોદના ગોલા લોકમાં અસંખ્યાતા છે, તે ઠ દિશિના આવ્યા પુજલ આહારાદિ પાણે લીધે છે, એ જે ઠદિશિનો આહાર લીધે છે, તે સકલ ગોલા કહેવાય છે. અને જે લોકના અંતપ્રદેશેં નિગોદીયા ગોલા રહ્યા છે, તે ત્રણદિશિનો આહાર ફરસનાયેં લીધે છે. તે વિકલગોલા કહેવાય છે, એ સૂક્ષ્મનિગોદમાં એક સાધારણ વનસ્પતિના સ્થાવર સૂક્ષ્મजीव છે, અને પૃથિવ્યાદિક ચાર પ્રમુખના સૂક્ષ્મजीव જે લોકવ્યાપી છે, તે સર્વ પ્રત્યેક

અસંખ્યાતમે જાગે નિગોદીયા ગોલા છે, એ વાતનો નયની અપેક્ષાએ જોત
પણ કોઈ નિકાલ સૂજતો નથી માટે એ વિચાર વહુશ્રુતગમ્ય છે.

હવે તે લોકાકાશના પ્રદેશનું માન કહે છે. એક તંદુલરૂપ શ્રેણીપ્રમાણ
દેગ્રમાંથી સમય સમય એક એક આકાશ પ્રદેશ કાઢતાં અસંખ્યાતી અવ
ર્ષિણી અને ઉત્સર્પિણી કાલ વહી જાય, એવા ચૌદ રાજલોકમાં આકા
શ પ્રદેશ જરૂયાં છે, તેટલા નિગોદીયા ગોલા લોકમાં જાણવા, અને એક
ગોલામાં અસંખ્યાતી નિગોદ જાણવી, તે એકેક નિગોદમાં વહી અને
જીવ રહ્યા છે, તેનું માન કહે છે. અતીત કાલ, અનંતો વેડારહિત ગયે
તેના સમય તથા અનાગતકાલ આગલ અનંતો આવશે, તેના સમય અ
ર્થત્તમાન કાલનો એક સમય, એ રીતેં ત્રણે કાલના સમય લઈ જોવા કા
યેં, તેને અનંતગુણ કરીયેં, તેટલા જીવ, એક નિગોદમાં છે. એવી એક ગ
લામાં અસંખ્યાતી નિગોદ રહી છે. એ રીતેં જીવની સૂક્ષ્મતા જાણવી. હવે
એકેક જીવના અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને એકેક પ્રદેશ અનંત
કર્મની વર્ગણાઈ લાગી છે, તે એકેક વર્ગણામાં અનંતા પુણ્ય પરમાણુઆ રહ્યા
છે, એમ અનંતા પરમાણુઆ જીવને લાગ્યા છે, અને જીવયત્રી રહિત ઘીજ
ચૂટા પરમાણુઆ તે વહી જીવોને લાગેલા પરમાણુઆથી પણ અનંતગુણ
છે, અને એકેકા પરમાણુઆમાં અનંતો ઉત્પાદવ્યયરૂપ કાલ વહી ગયે
અને પરમાણુઆ તેના તેહીજ છે, એ ઠ ડ્રવ્યનું માન સામાન્યપણે કર્યું
તે પંક્તિ જીવને શ્રદ્ધામાં લાવ્યું. એ નિગોદનું સ્વરૂપ શ્રદ્ધામાં આવે, તેના
સમકેતની પ્રાપ્તિ થાય. એવી રીતેં ઠ ડ્રવ્યનું જે પ્રમાણ કર્યું તેને પ્રમેય
કહીયેં. જે પ્રમાણ કરવા યોગ્ય હોય તેને પ્રમેય કહીયેં તે પ્રમેય ઠ ડ્રવ્ય
છે તેનું જે પ્રમાણ કર્યું તેને પ્રમેયત્વ કહીયેં.

વહી નિગોદનું સ્વરૂપ વિશેષરીતેં સૂત્રપાઠેં કરી દેલાં છે ॥ ગાથા ૧
ગોષાપ અસંસ્કિજ્ઞા, અસંસ્કનિગોદ્દૃઢવશ્ચ ગોલો ॥ ૬ ॥ કિંમિ નિગોદે, અ
ન જીવા મુણેયશ્ચ ॥ ૧ ॥ અર્થઃ—લોકમાં અસંખ્યાતા ગોલા છે, એકેક ગ
લામાં અસંખ્યાતી નિગોદ છે, એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે ॥ ગાથા ૨
મત્તરમ સમદિયાકિરિ, યગુણુયાણા મુદ્દત્ત ચુદ્ધુતયા ॥ મગતીસસયતિ
ત્તર, પાણા પુણ્ણ ઇગ મુદ્દત્તમિ ॥ ૨ ॥ અર્થઃ—નિગોદીયાજીવ સંહીપંચંદ્રિ

ઠે, તિહાં એકપ્રદેશમાં અનંતો અગુરુલઘુ ઠે, અને વીજા પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો અગુરુલઘુ ઠે એમ ત્રીજા પ્રદેશમાં સંખ્યાતો અગુરુલઘુ ઠે, એ રીતે અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાય ઘટતો વધતો રહ્યો ઠે, એ અગુરુલઘુ પર્યાય સમય સમય ચલે ઠે, તેથી જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો ઠે તે પ્રદેશમાં અનંતો થાય ઠે અને જે પ્રદેશમાં અનંતો ઠે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો થાય ઠે, એમ ચૌદરાજ લોકમાં ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ ઠે, તેમાં સરખો સમકાલે અગુરુ લઘુ પર્યાય ફરે ઠે. એટલે જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો ઠે, તે સ્થાનકે અસંખ્યાતો ફીટીને અનંતો થાય ઠે, તેવારે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતા પણાનો વિનાશ ઠે, અને અનંત પણાનો ઉત્પાદ ઠે, એ રીતે અગુરુલઘુનો ઉત્પાદ વ્યય ઠે, અને એ ધર્માસ્તિકાયમાં વીજા જે ગુણ ઠે તે ધ્રુવપણે ઠે અથવા અગુરુલઘુ પોતે પણ અગુરુલઘુપણે ધ્રુવ ઠે માટેં ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું એ ત્રણે જાવ ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયસમય થઈ રહ્યા ઠે, તે મજ એ ત્રણે જાવ અધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં તથા આકાશાસ્તિકાયના પણ અનંતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયે સમયે થઈ રહ્યા ઠે. તથા એક જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા ઠે, તેમાં પણ ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું અગુરુલઘુ પર્યાયનો સમયે સમયે થયા કરે ઠે, એમ સર્વ જીવને વિપે જાણવો, તેમજ પુજ્જલપરમાણુઆ માંહે પણ ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું સમયે સમયે થઈ રહ્યું ઠે, તથા કાલ દ્રવ્યનો વર્તમાન સમય ફિટિ ને અતીત થાય ઠે, એટલે તે સમયે વર્તમાનપણાનો વિનાશ ઠે, અને અતીત પણાનું ઉપજવું ઠે, પણ કાલપણું તે ધ્રુવ ઠે, એમ એઠ દ્રવ્યમાં સ્થૂલપણે ઉત્પાદવ્યયનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે સિદ્ધજગગવાન પણ ઠ દ્રવ્યમાંહેલા જીવદ્રવ્ય ઠે, તેને પણ સમય સમય ઉત્પાદવ્યય અને ધ્રુવપણું થાય ઠે, તે દેખાડે ઠે. તિહાં વસ્તુગતેં મૂલપણે જે જ્ઞેયને પલટાવે, તે જ્ઞાનપણું એટલે તે જ્ઞાસપણે પરિણમવું થા ૧, તેવારે પૂર્વપર્યાયના જ્ઞાસનો વ્યય થયો, અને અજ્ઞિનવપર્યાયના જ્ઞાસનું ઉત્પાદપણું થયું અને જ્ઞાનપણું તે ધ્રુવ જાણવું. એ રીતે સર્વેસિદ્ધપરમાત્મા ને સર્વગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, સમય સમય થઈ રહ્યો ઠે, અને ગુણ તો ધ્રુવપણે જાણવા. એમજ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશમાં તે ક્ષેત્રમાં રહેલા પુજ્જલ અને જીવને પ્રથમ સમયે અસંખ્યાતા ચલણસહાયી પણે

ठे, परंतु साधारणपणुं एक वनस्पतिकायमांज ठे, पृथिव्यादिक चार सा
वरमां नथी, ए सूक्ष्मनिगोदमां अनंतुं दुःख ठे, ते दृष्टांतें करी देखावे ठे.
सातमी नरकमां उत्कृष्टायु तेत्रीश सागरोपमनुं ठे, ते तेत्रीश सागरोपम
जेटला समय थाय, तेदली वार कोइ जीव सातमी नरकमां पूर्ण तेत्रीश
तेत्रीश सागरोपमने आउखे उपजे, तेवारें तेने असंख्याता जब नरकना थाय,
ते असंख्याता जबमां सातमी नरकने विपे ते जीवने जेटयुं वेदन, जेदन
दुःख थाय, ते सर्वे दुःख एकतुं करीयें, तेथी पण अनंतगुणुं दुःख निगो
दीया जीव एक समयमां जोगवे ठे. वली बीजो दृष्टांत कहे ठे मनुष्यती
साडा त्रणकोडी रोमराजी ठे, तेने कोइ देवता साडात्रण क्रोड डोखंकी.
सुइ अग्निमां तपावीने समकालें रोमें रोमें चांपे, तेवारें ते जीवने जे वेदना
थाय, तेथी पण अनंतगुणी घेदना निगोदमां ठे, माटे हे जव्यजीवो! ए
निगोदपणुं पामवानुं कारण ते अज्ञान ठे ॥ गाथा ॥ नवि तं करेइ अगणि,
न इव विसं न इव किण्ह सप्पाइ ॥ जं कुणइ महादोसं, तीवं जीवस्त मि
वृत्तं ॥ १ ॥ अर्थः—जेटलो अवगुण अग्नि न करे, जेटलो अवगुण विप न
करे, जेटलो अवगुण कालो सर्प न करे, तेदलो अवगुण महादोष रूप अ
ज्ञान जे ठे ते करे ठे. माटे अज्ञानरूप (तीवं के०) आकरो दोष, ते मिथ्या
त्व जाणवुं ॥ गाथा ॥ कठं करेसि अपदं, मेसी अठं चयसि धम्मठं ॥ इकं न
चयसि मिठत्तं विसलवं जेण बुडुहिसि ॥ २ ॥ अर्थः—कोइ जीव अनेक प्र
कारे कष्टक्रिया करे तथा पंचाग्निसाधना तपश्चर्यादिक करे, पांचे इंद्रियोने
वश करवा सारु आत्माने दमे, धर्मेने अर्थे धनप्रमुखनो त्याग करे, एटलो
सर्व कार्य करे, परंतु जो एक मिथ्यात्वने नथी ठोडतो तो तेनी क्रिया स
र्वे विपना उलवा सरखी अशंक्य कदाग्रह हठरूप जाणवी. ते जीव संसार
संमुद्रमां वूडे, कारण के एक मिथ्यात्व ठता सर्वे क्रिया संसारहेतु जाणवी.
माटे उत्तम प्राणीयें मिथ्यात्वनो त्याग करवो. ए निगोदनो विचार जाणवो.

००० शिष्यः—ए ठ अव्यमां सत्त्व अने सत्त्वपणुं ते शुं कहीयें ?

गुरुः—ठए अव्य एक समयें उपजे ठे, विणसे ठे, अने स्थिर ठे. ए उ
त्पाद, व्यय अने ध्रुवपणुं तेहीज सत्त्वपणुं जाणवुं, एटले ठए अव्य उत्पाद,
व्यय, अने ध्रुवें करी युक्त ठे, ते सत्त्वपणुं ठे. ए तत्त्वार्थग्रंथनुं वचन ठे.
एनुं विस्तारें स्वरूप देखावे ठे. धर्मास्तिकायअव्यना असंख्याता प्रदेश

ઠે, તિહાં એકપ્રદેશમાં અનંતો અગુરુલઘુ ઠે, અને વીજા પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો અગુરુલઘુ ઠે એમ ત્રીજા પ્રદેશમાં સંખ્યાતો અગુરુલઘુ ઠે, એ રીતે અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાય ઘટતો વધતો રહ્યો ઠે, એ અગુરુલઘુ પર્યાય સમય સમય ચલે ઠે, તેથી જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો ઠે તે પ્રદેશમાં અનંતો થાય ઠે અને જે પ્રદેશમાં અનંતો ઠે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો થાય ઠે, એમ ચૌદરાજ લોકમાં ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ ઠે, તેમાં સરખો સમકાલે અગુરુલઘુ પર્યાય ફરે ઠે. એટલે જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો ઠે, તે સ્યાનકે અસંખ્યાતો ફીટીને અનંતો થાય ઠે, તેવારે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતા પણાનો વિનાશ ઠે, અને અનંત પણાનો ઉત્પાદ ઠે, એ રીતે અગુરુલઘુનો ઉત્પાદ વ્યય ઠે, અને એ ધર્માસ્તિકાયમાં વીજા જે ગુણ ઠે તે ધ્રુવપણે ઠે અથવા અગુરુલઘુ પોતે પણ અગુરુલઘુપણે ધ્રુવ ઠે માટેં ઉપજવું વિણતવું અને ધ્રુવપણું એ ત્રણે જાવ ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયસમય થઈ રહ્યા ઠે, તે મજ એ ત્રણે જાવ અધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં તથા આકાશાસ્તિકાયના પણ અનંતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયે સમયે થઈ રહ્યા ઠે. તથા એક જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા ઠે, તેમાં પણ ઉપજવું વિણતવું અને ધ્રુવપણું અગુરુલઘુ પર્યાયનો સમયે સમયે થયા કરે ઠે, એમ સર્વ જીવને વિષે જાણવો, તેમજ પુજ્જલપરમાણુઆ માંહે પણ ઉપજવું વિણતવું અને ધ્રુવપણું સમયે સમયે થઈ રહ્યું ઠે, તથા કાલ દ્રવ્યનો વર્તમાન સમય ફિટિ ને અતીત થાય ઠે, એટલે તે સમયે વર્તમાનપણાનો વિનાશ ઠે, અને અતીતપણાનું ઉપજવું ઠે, પણ કાલપણું તે ધ્રુવ ઠે, એમ એ ઠ દ્રવ્યમાં સ્થૂલપણે ઉત્પાદવ્યયનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે સિદ્ધજગગવાન પણ ઠ દ્રવ્યમાંહેલા જીવદ્રવ્ય ઠે, તેને પણ સમય સમય ઉત્પાદવ્યય અને ધ્રુવપણું થાય ઠે, તે દેખાડે ઠે. તિહાં વસ્તુગતે મૂલપણે જે જ્ઞેયને પલટાવે, તે જ્ઞાનપણું એટલે તે જ્ઞાસપણે પરિણમવું થાય, તેવારે પૂર્વપર્યાયના જ્ઞાસનો વ્યય થયો, અને અજિનવપર્યાયના જ્ઞાસનું ઉત્પાદપણું થયું અને જ્ઞાનપણું તે ધ્રુવ જાણવું. એ રીતે સર્વેસિદ્ધપરમાત્મા ને સર્વગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, સમય સમય થઈ રહ્યો ઠે, અને ગુણ તો ધ્રુવપણે જાણવા. એમજ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશમાં તે ક્ષેત્રમાં રહેલા પુજ્જલ અને જીવને પ્રથમ સમયે અસંખ્યાતા ચલણત્તહાથી પણે

પરિણમતો હતો, તે વીજે સમયે અનંત પરમાણુ તથા અનંત જીવપ્રદેશ
ને ચલણ સહાયી થયો, તેવારે અસંખ્યાત ચલણ સહાયીનો વ્યય થયો.
અને અનંતા ચલણ સહાયીનો ઉત્પાદ થયો, તથા ચલણ સહાયીગુણપણ
તે ધ્રુવ જાણવું. ૫ રીતે ધર્માસ્તિકાયા ડ્રવ્યમાં પણ ઉત્પાદ, વ્યય થઈ રહ્યો છે.
તેમજ અધર્માસ્તિકાયાદિક ડ્રવ્યને વિષે પણ જાણવો. તથા વલી કાર્ય કારણ
પણે તે ઉત્પાદવ્યય જાણવો, તે અગુરુસ્રધુના ચલણનો ઉત્પાદ વ્યય કહેવો.
૫ રીતે પંચાસ્તિકાયાને વિષે જાણવો. અને કાલક્રવ્ય તો ઉપચારે છે, માંદ
તેનું સ્વરૂપ પણ સર્વે ઉપચારે કહેવું. ૫મ સર્વે ડ્રવ્યમાં સત્ત્વપણું છે, જો
અગુરુસ્રધુનો જેદ ન થતો હોય, તો પછી પ્રદેશ પ્રદેશ માંહોમાંહે જેદનું કહેવા
પણું થાય, તેથી અગુરુસ્રધુનો જેદ સર્વમાં છે, અને જેટલું ઉત્પાદ વ્યયનું
સત્ત્વપણું એક તે એક ડ્રવ્યપણું જાણવું અને જેનું ઉત્પાદવ્યયનું સત્ત્વપણું
જૂઠું તે ડ્રવ્યપણું પણ જૂઠું જાણવું. ૫ રીતે સત્ત્વપણું કણું.

૫૫૪ શિષ્ય:- ૫ પદક્રવ્યમાં અગુરુસ્રધુત્ત્વને અગુરુસ્રધુ તે શું કહીયે?

ગુરુ:-જે ડ્રવ્યમાં અગુરુસ્રધુ પર્ણાય છે, તે ડ્રવ્યમાં અગુરુસ્રધુ હાનિ
કરે છે, ૫૬૨ ૪ પ્રકારની શુદ્ધિ અને ૪ પ્રકારની હાનિ કરે છે, તેમાં
પ્રથમ ૪ પ્રકારની શુદ્ધિ કહે છે. એક અનંતનાગશુદ્ધિ, બીજી અસંખ્યાત
નાગ શુદ્ધિ, ત્રીજી સંખ્યાતનાગશુદ્ધિ, ચોથી સંખ્યાતગુણશુદ્ધિ, પાંચમી
અસંખ્યાતગુણશુદ્ધિ, ઠઠી અનંતગુણશુદ્ધિ, હવે ૪ પ્રકારની હાનિ કહે છે. ૫૬
અનંતનાગહાનિ, બીજી અસંખ્યાતનાગહાનિ, ત્રીજી સંખ્યાતનાગહાનિ,
ચોથી સંખ્યાતગુણહાનિ, પાંચમી અસંખ્યાતગુણહાનિ, ઠઠી અનંતગુણહાનિ.
૫ રીતે ૫ ૪ પ્રકારની શુદ્ધિ અને ૪ પ્રકારની હાનિ, સર્વે ડ્રવ્યમાં સદા
સ મરે સમયે થઈ રહી છે તેમાં શુદ્ધિ તે ઉપજવાને કહીયે. અને હાનિ
તે વિનાશવાને કહીયે. ૫ અગુરુસ્રધુપણું જાણવું ૫૬૨ નહીં ગુરુ અને ન
હીં સ્રધુ તેને અગુરુસ્રધુ સ્વભાવ કહીયે તે સર્વ ડ્રવ્યમાં છે, ઉત્તમ નાગશુદ્ધિ
મૂંઝા "મરદરા મર ગુણ મરપણા મરપણા સરજ્ઞા અગુરુસ્રધુઆ" ૫
અગુરુસ્રધુ સ્વભાવને આચરણ નથી અને જે આત્મક્રવ્યમાં અગુરુસ્રધુ
જ છે. તે જેવાં આત્માના મરપ્રદેશ કાયિકતાય થાય, તેવાં સર્વગુણ
સનાતનને પરિચિત, પણ અધિકો ઠેઠાં પરિણમે નહીં, તે અગુરુસ્રધુ ગુણનું
વર્તન જાણવું. ૫ રીતે ૫ અગુરુસ્રધુ સ્વભાવ તે સર્વક્રવ્યમાં છે.

हवे गुणनी जावना कहे ठे. तिहां जेटला ठए अव्यमां सरखा गुण ठे, तेने सामान्य गुण कहीयें. तथा जे गुण एक अव्यमां ठे, अने बीजा अव्यमां नथी, तेने विशेष गुणकहीयें. जे गुण कोइ अव्यमां ठे अने कोइअव्यमां नथी, ते साधारण आसाधारण गुण कहीयें. ठए अव्यमां अनंतागुण, अनंतापर्याय अने अनंता स्वभाव ते सदा शाश्वता ठे, श्रीकेशजीगवाने प्ररूप्या ते सर्वे जेम् ठे, तेम् सद्गुणपूर्वक यथार्थ उपयोग सहित श्रुतज्ञानादि क गुणयी यथार्थ पणे जाणवा ए निश्चयज्ञान ठे, ते मोक्षनुं कारण ठे, जे जीव ज्ञान पान्यो ते जीव विरति करे ठे, तेने चारित्र कहीयें. एटले श्रुतज्ञाननुं फल ते विरति ठे, अने विरति जे ठे, ते मोक्षनुं तत्काल कारण ठे. ए रीतें ठ अव्यनुं स्वरूप सामान्यप्रकारें करी बालकबुद्धि जीवोने अर्थे प्रकाश्युं. तेनुं जाणपणुं करतां थकां समकेतरूप रखनी प्राप्ति थाय.

एदइहवे जे जीव समकेतरूप रख पान्यो, ते जीवने स्वरूपनुं ध्यान करवा रूप विचार खलीयें ठेयें. १ हुं एक हुं. महारो कोइ नथी, २ महारो आत्मा शाश्वतो ठे, ३ हुं ज्ञान, दर्शन करी सहित हुं, ४ धन कटुंवादिक महारा स्वरूपथकी बाह्य वस्तु अजगी वस्तु ठे ते सर्व संयोगें नली ठे. अने वियोगें जाशे तेनां महारे शो बगाड थवानो ठे, ५ तन धन कुटुंवादिक नो संयोग एटले निजाप तेने विषे जीव मुंजायो थको दुःखनी परंपरा प्रत्ये पामे ठे. ६ ए शरीरादि पुत्र, कखत्र, परिवार प्रमुख ते संयोगी वस्तु महारा स्वरूप थकी जूदी ठे, ७ ते सर्वेने हुं मन, वचन, कायायें करी बोलिरावुं हुं, ८ हुं चेतन हुं, अने ए पुजजनो स्वभाव ते अचेतन ठे. ए हुं अरूपी हुं, ए पुजजरूपी ठे. माहारो ज्ञानादि चेतना खदण स्वभाव ठे, ए पुजजनो जड स्वभाव ठे, १० हुं अनूर्ति हुं आ पुजज नूर्ति ठे. ११ हुं स्वाभाविक हुं, आ पुजजविराजिक ठे. १२ हुं (सुवि के०) पवित्र हुं ए पुजज अपवित्र ठे, १३ महारो शाश्वतो स्वभाव ठे. अने आ पौजजिक वस्तु जे मने नली ठे. ते सर्व अशाश्वती ठे, १४ महानं ज्ञानादिरूप ठे, आ पुजजनं पूर्ण गवनरूप ठे. १५ महानं केवारे स्वरूपथकी न चखवुं एवो अचक्षित स्वभाव ठे. अने पुजजनो चक्षित स्वभाव ठे, १६ महानं ज्ञान, दर्शन, चारित्र मय स्वरूप ठे. अने पुजज वर्णगंधादिरूप ठे. हुं वर्णगंधादिकथी रहित हुं. १७ हुं शुद्ध निर्मल हुं. १८ हुं शुद्ध हुं. हुं ज्ञानानंदी हुं, १९ हुं

निर्विकल्प एतले सर्व विकल्पथी रहित तुं, महारुं स्वरूप पुञ्जथी न्यारुं, २० हुं देहातीत एतले आ देहरूप जे शरीर तैथकी रहित तुं, २१ अज्ञान, राग, द्वेषरूप जे आश्रय, ते माहारुं स्वरूप नथी. हुं एथकी न्यारुं तुं, २२ अनंतज्ञानमय, अनंतदर्शनमय, अनंतचारित्रमय, अनंतवीर्यमय, एव महारुं स्वरूप ठे, २३ हुं शुद्ध तुं, कर्ममलथी रहित तुं, २४ हुं बुद्ध एतले ज्ञानस्वरूपी तुं, २५ हुं अविनाशी तुं, एतले माहारो कोइ कालें नाश नथी, २६ हुं जराथकी रहित अजर तुं, २७ हुं अनादि एतले महारी आ दि नथी, २८ हुं अनंत एतले महारो अंत ठेडो कोइ कालें नथी, २९ हुं अक्षय तुं, एतले माहारो कोइकालें क्षय नथी, ३० हुं कोइकालें खरुं नहि एवो अक्षर तुं, ३१ हुं कोइकालें स्वरूपथी चलुं नही, एवो अचल तुं, ३२ महारुं स्वरूप कोइथी कलुं जाय नही, माटे अकल तुं, ३३ हुं कर्मरूपमलथी रहित अमल तुं, कर्ममलथी न्यारुं तुं, ३४ महारी कोइने गम नथी, माटे अगम्य तुं, ३५ हुं नाम रहित अनामी तुं, ३६ हुं विना वदशाना रूपथी रहित स्वभावी तुं, ३७ हुं कर्मरूप उपाधिथी रहित अक मां तुं, ३८ हुं कर्मरूप बंधनयकी रहित अवंधक तुं, महारो खेल न्यारुं ठे, ३९ हुं उदयनावथी रहित अणुदय तुं, ४० हुं मन, वचन, कापाना योगथी रहित अयोगी तुं, ४१ हुं शुभाशुभविभावदशाना जोगथी रहित अजोगी तुं, ४२ हुं कर्मरूप रोगथी रहित अरोगी तुं, ४३ हुं कोइनो जेधो जेदाजं नही, माटे अजेदी तुं, ४४ हुं पुरुष, स्त्री, नपुंसक लक्षण ग्रह वेदथी रहित अवेदी तुं, ४५ हुं कोइनो ठेयो ठेदाजं नही माटे अवे दी तुं, ४६ हुं आत्मस्वरूप रमणमां खेद पामुं नही, माटे अखेदी तुं, ४७ माहारो कोइ मखाइजुत नथी माटे असखाइ तुं, ४८ हुं महारे पोताने परावर्त्ते करी सहित तुं, ५० महारा विपरीत परिणामन थकी बंधाणो तुं, ते जेवारें सबखो परिणामीश तेवारें नुटीश परंतु मने बीजो कोइ बांधवा ठाटवा समय नथी, ४९ हुं ठ खेद्याथी रहित अखेदी तुं, खेद्याथी न्यारुं तुं, खेद्यानुं रूप ते पुनख ठे, माहारुं रूप ते ज्ञानानंद ठे, ५० हुं (अशरीरी के०) शरीररूप जडथी रहित शुद्धचिदानंद पूर्णब्रह्म तुं, ५१ हुं जापारूप पुनख थी रहित अनासी पूर्णदेव तुं, अने ए जापारूप ते पुनख ठे, ५२ हुं जा र आहाररूप पुनखना जोगथी रहित अणाहारी पोताना पर्यायरूप जोग

नो विलासी तुं. ५३ हुं बाधापीडारूप दुःखघ्नी रहित अनंत अव्याबाधसुख
नो विलासी तुं. ५४ माहारं स्वरूप कोइ अव्य अवगाही शके नहिं माटे
अनवगाही महारं स्वरूप ठे, ५५ हुं अगुरुलघु एटले महोटो नही, अने
ठोटो पण नही, बली जारी नही, अने हलचो पण नही एवो तुं. ५६ हुं
मनरूपपरिणामघ्नी रहित न्यारो अपरिणामी तुं. ५७ हुं इंद्रियरूप विका
रघ्नी रहित न्यारो इहायोगी, अनिंद्रिय तुं. ५८ हुं दशप्राणरूप पुजलघ्नी
रहित महारो खेल न्यारो ठे, तेघी अप्राणी तुं, ५९ हुं (अयोनि के०)
चोराशीलाख जीवायोनिरूप परिभ्रमण पणाघ्नी रहित निश्चयदेव तुं. ६०
हुं असंतारी एटले चारगतिरूप संसारघ्नी रहित पूर्ण आत्मारामी तुं, ६१
हुं जन्म जरा मरण रूप दुःखघ्नी रहित अमर तुं. ६२ हुं (अपर के०)
सर्वपरंपराघ्नी रहित न्यारा खेलवालो तुं, ६३ हुं (अव्यापी के०) वि
जावरूप जडपणाघ्नी रहित महास्वरूपमां सदाकाल व्यापी रह्यो तुं,
६४ हुं अनास्ति एटले महारं कोइ कालें नास्तिपणुं नथी, हुं महारा स्व
अव्यादिकें करीने सदाकाल अस्तिपणे वर्तुं तुं, ६५ हुं अकंप एटले को
इतो कंपाव्यो कंपुं नही. एवो अनंतवीर्यरूप शक्तिनो धणी तुं, ६६ हुं
अविरोध एटले कर्मरूप शत्रुनो रंध्यो रंधाउं नही, सदाकाल निर्लेप कर्म
रूप मलघ्नी रहित न्यारो थको माहारा पारिणामिक जावें रह्यो वर्तुं तुं, ६७
हुं अनाश्रव एटले शुजाशुजविजाव दशरूप आश्रवघ्नी रहित सदाकाल
न्यारो वर्तुं तुं, जेम मंकने संयोगें स्फटिकने कलंक लागे, पण मूलस्व
जावें जोतां तो स्फटिक शुरू निर्मल ठे, तेम हुं पण महारे स्वजावें निर्लेप
रह्यो वर्तुं तुं. ६८ महारं स्वरूप ठन्नस्थना लख्यामां न आवे माटे
अलख तुं, ६९ हुं अशोक एटले जन्म, जरा, मरण अने जयरूप शो
क संतापघ्नी रहित सदाकाल नीरोगी अमररूप वर्तुं तुं. ७० हुं असौ
किक एटले लौकिक मार्गघ्नी रहित महारो खेल न्यारो वत्तें ठे, ७१
हुं ज्ञाने करी लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां जाणवाने सामर्थ्य वा
न तुं, माटे लोकालोक ज्ञायक तुं, ७२ हुं शुरू एटले निर्मल कर्मरू
प मलघ्नी रहित तुं. ७३ हुं (चिद् के०) ज्ञान अने (आनंद के०) चारित्र
तेणें करी सहित चिदानंद तुं, एवुं महारं स्वरूप सदाकाल शाश्वतुं वत्तें ठे,
हवे ए ठ अव्यमां अगीयार सामान्य स्वजाव ठे, ते उल्लावे ठे. १ अ

स्ति स्वज्ञाव, २ नास्तिस्वज्ञाव, ३ नित्यस्वज्ञाव, ४ अनित्यस्वज्ञाव, ५ एक
स्वज्ञाव, ६ अनेकस्वज्ञाव, ७ जेदस्वज्ञाव, ८ अजेदस्वज्ञाव, ९ जव्यस्वज्ञाव,
१० अजव्यस्वज्ञाव, ११ परमस्वज्ञाव. ए अग्नीथार स्वज्ञावनां नाम कदा.
ए६८तिहां प्रथम अस्तिस्वज्ञाव ते पोतानी अपेक्षायें ठतापणे ठए डव्य
पोताना परिणामिक जावें करी परिणमे ठे, ते अस्तिस्वज्ञाव जाणवो.
ए६९वीजो नास्तिस्वज्ञाव ते परनी अपेक्षायें पोतें मूलस्वज्ञावें सर्वे डव्य पर
मां परिणमतां नथी, एटले परमां पोताना परिणामिकपणानुं नास्तिपणुं ठे.
ए७०त्रोजो नित्यस्वज्ञाव ते सर्वे डव्य पोतपोताना अनेक प्रकारना पर्याय
नेविषे स्वडव्यपणे सदाकाल शाश्वतां वर्त्ते ठे, माटे स्वडव्यपणे करी सर्व ड
व्यनो नित्यस्वज्ञाव जाणवो.

ए७१चोथो अनित्य स्वज्ञाव ते सर्वे डव्यमां अनंता पर्याय समयसमय प
लटाय ठे, ए सर्वे डव्योमां अनित्यस्वज्ञाव जाणवो.

ए७२पांचमो एक स्वज्ञाव ते सर्वे डव्य पोतपोताना स्वडव्यपणे करी एक
ठे, जेम धर्मास्तिकायनो स्वडव्य चलणसहायरूप गुण तेणें करी एक ठे,
अने अधर्मास्तिकायनो स्थिरसहायरूपगुण तेणे करी एक ठे, तथा आकाश
स्तिकायनो अवगाहनारूपगुण तेणें करी एक ठे, पुञ्जडव्यनो मिलणविलख
णरूपगुण तेणें करी एक ठे, कालडव्यनो नवापुराणा वर्त्तनारूप गुण, तेणें
करी एक ठे, तथा जीवडव्य पोताना ज्ञानादिक गुण तेणें करी एक ठे, ए
रीतें सर्वे डव्य, पोत पोताना स्वडव्यपणे करी एटले ज्ञानादि चलण सहाया
दिगुण तेणें करी एक ठे, माटे ए सर्वे डव्यमां एकस्वज्ञाव जाणवो.

ए७३ठणो अनेक स्वज्ञाव ते अनेक प्रकारें डव्यता पणे करीने जूदा जूदा
जेद ठे, एटले डव्यथी गुण अनंता अने गुणथी पर्याय अनंता एम कल्प
नायें करी थलगा करवा एटले जेम जीवमां ज्ञानगुण, दर्शन गुण, चारित्र
गुण अने वीर्य गुण ए आदि अनंता गुण ठे, तेम वीजा सर्वे डव्योमां पण
अनेक गुण ठे, माटे ए डव्यमां अनेक स्वज्ञाव जाणवो.

ए७४सातमो जेदस्वज्ञाव, ते जीवमां संसारी जीव आश्रयी जाणवो. तिहां
सकलकर्म दाय करी जे मोक्ष पहुता ते सिद्धना जीव अने वीजा संसारी
जीव ते संसारीना वे जेद एक अयोगी, वीजा सयोगी. सयोगीना वे जेद,
एककेवली, वीजा ठगस्य, ठगस्यना वे जेद, एक क्षीणमोही उपशां

तमोही, इत्यादिक पूर्वे कह्या ठे ते प्रमाणे जीवमां अनेकप्रकारें जेदस्वज्ञाव जाणवो. अने अजीवमां तो धर्मास्तिकायमां चलणसहायपणुं अधर्मास्तिकायमां स्थिरसहाय पणुं आकाशास्तिकायमां अवगाहना पणुं कालमां नवा पुराणा वर्तनापणुं पुजलमां पूर्णगलनपणुं एम अनेक प्रकारें जीव अजीवरूप ठ ड्रव्य जूदे जूदे जेदें परिणमे ठे, ते सर्व जेदस्वज्ञाव जाणवो तथा वली धर्मास्तिकाय अधर्मास्तिकायादिकमां जेदस्वज्ञाव ते जेम वेसताने वेगपणे सहाय करे, उठताने उठतापणे सहाय करे, सूताने सूतापणे सहाय करे, चालताने चालवापणे सहाय करे, हालताने हालवापणे सहाय करे, एम एकड्रव्य अनेकप्रकारें जूदे जूदे जेदें परिणमे माटे ते जेदस्वज्ञाव कहीयें.

ए११ तथा आठमो अजेदस्वज्ञाव ते जीवड्रव्यना जे ड्रव्यगुणपर्यायय ते जीवनी साथें एकरूप अजेदपणे ठे. तेमधर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकायादिक ना पण जाणवा माटे तेने अजेदस्वज्ञाव कहीयें. जेम शरीरमां जेदस्वज्ञाव जोतां तो हाथनो जाव जूदो, पगनो जाव जूदो, नाकनो जाव जूदो, आंखनो जाव जूदो, ए रीतें सर्व जूदे जूदे जेदे परिणमे ठे. ते जेदस्वज्ञाव जाणवो. अने अजेदस्वज्ञाव जोतां तो ए हाथपगादिक सर्वे कायामां अजेदरूप एक पणे वत्तें ठे, ते अजेद स्वज्ञाव जाणवो.

ए१२ हवे नवमो जव्यस्वज्ञाव अने दशमो अजजव्यस्वज्ञाव ए वे साथें कहे ठे. तिहां जे जीवमां पलटणपणुं ठे. ते जीवने कोइदिवसें कारण सामग्री मलवाथी पलटाइ श्रेणीजावें चढी सिद्धिरूप कार्य प्रत्ये निपजावशे, ते जव्यस्वज्ञाव जाणवो. तथा अनेक प्रकारें कारण रूप सामग्री मलशे, पण मनःपरिणाम पलटावी प्रतिबोध नही पामे, ते अजजव्य स्वज्ञावजाणवो.

वली जव्यजीवमां निश्चय व्यवहारनयें करी जव्य अजजव्यस्वज्ञाव, उलखावे ठे. तिहां व्यवहारनयें करी जीव, चार गतिमां नवा नवा जव करी चवहुं उपजहुं करे ठे, ते व्यवहारनयें करी जीवमां जव्यस्वज्ञाव जाणवो. अने निश्चयनयें करी जीव, पारिणामिकजावें सदाकाल शाश्वतो वत्तें ठे, कोइनो ठेयो ठेदाय नही, जेयो जेदाय नही, ए रीतें निश्चयनयें करी जीव अखंरूप ठे, ते जीवमां निश्चयनयें करी अजजव्यस्वज्ञाव जाणवो.

वली निश्चय व्यवहारनयें करी जीवमां जव्य अजजव्यस्वज्ञाव उलखावे ठे.

તિહાં સકલ કર્મ ફાય કરી લોકને અંતે વિરાજમાન પવા સિદ્ધપરમાત્માને જ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયરૂપ ઠતા પર્યાય પ્રગટ્યા છે, તે પર્યાય કોઈ કાલે પલટશે નહીં, માટે એ નિશ્ચય નયેં કરી સિદ્ધનો અજવ્યસ્વજાવ જાણવો તથા જે શ્રીસિદ્ધપરમાત્માને સામર્થ્ય પર્યાય પ્રવર્તનારૂપ સમય સમય અને તો ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે, તે વ્યવહારનયેં પલટણસ્વજાવેં કરી શ્રીસિદ્ધપરમાત્મામાં જવ્ય સ્વજાવ જાણવો.

દ્વયે પુજ્યહવ્યમાં જવ્ય અજવ્ય સ્વજાવ ઁલસાવે છે. તિહાં પુજ્યહવ્યના અનંતા પરમાણુઆ છે, તે નિશ્ચયનયને મતેં નિત્ય સદાકાલ શાશ્વત વર્તે છે ઘટસે એ મૂલસ્વજાવેં કરી કોઈકાલેં પલટશે નહીં, તે અજવ્ય સ્વજાવ જાણવો, તથા વ્યવહારનયને મતેં કરી પુજ્યના સંધ વને છે, તે સિતિ પ્રમાણે રહે છે. વલી પાતા ચિલ્લે છે, તે સર્વે જવ્યસ્વજાવેં જાણવાં

હવે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયાદિક હવ્યમાં જવ્ય અજવ્ય સ્વજાવ ઁલસાવે છે. તિહાં પરહવ્ય આશ્રયી પદ જાગ હાનિ વૃદ્ધિરૂપ સમય સમય જે પલટણ પાળું થાય છે, તે જવ્યસ્વજાવ જાણવો અને મૂલસ્વજાવેં જોત સર્વહવ્ય પારિણામિક જાવેં કરી પોતપોતાને સ્વજાવેં રહ્યા વર્તે છે, તેમાં પલટણ પાળું નથી, સ્વજાવ પલટતા નથી માટે તે અજવ્યસ્વજાવ જાણવો

અગ્ર અગીયારમો પરમ સ્વજાવ કહે છે. જે ઁલકૃષ્ટ સ્વજાવ તેને પરમસ્વજાવ કહીયેં. તિહાં જીવહવ્યમાં જ્ઞાન દર્શનરૂપ પરમસ્વજાવ જાણવો. પરસે જ્ઞાનેં કરી અનંતાગુણ, વિશેષતાપણે પરિણમે છે, અને દર્શનેં કરી અનંતા ગુણ, સામાન્યપણે પરિણમે છે. માટે એ પરમસ્વજાવ જાણવો. તથા પુજ્યમાં પરમસ્વજાવ તો જે ચેતના રહિત અજીવરૂપ જડસ્વજાવ, જે મુખ અને ધુઃખને નથી જાણતો એ પુજ્યમાં પોતાનો પરમસ્વજાવ જાણવો, તથા ધર્માસ્તિકાય હવ્ય સમય સમય અનંતા જીવ પુજ્યને ચલણ સહાયિપણે પરિણમે છે, તથા અધર્માસ્તિકાય, સ્થિરસદાયિ પણે પરિણમે છે, તથા આકાશાસ્તિકાય, અવગાહના પણે પરિણમે છે, તથા કાલ હવ્ય નવા પુરાણા પણે પરિણમે છે, એ સર્વે હવ્યમાં પોતપોતાનો ઁલકૃષ્ટો સ્વજાવ વર્તે છે, તે પરમસ્વજાવ જાણવો. એ રીતે ઁલ હવ્યમાં અગીયાર સામાન્યસ્વજાવનો વિચાર કર્યો.

દ્વયે ઁલ હવ્યમાં દશ વિશેષસ્વજાવ છે તે ઁલસાવે છે. ૧ ચેતનસ્વજાવ, ૨ અચેતનસ્વજાવ, ૩ મૂર્તિસ્વજાવ, ૪ અમૂર્તિસ્વજાવ, ૫ એકપ્રદેશસ્વજાવ,

६ अनेकप्रदेश स्वज्ञाव, ७ शुद्धस्वज्ञाव, ८ अशुद्धस्वज्ञाव, ९ विज्ञावस्वज्ञाव, १० उपचरितस्वज्ञाव. ए दश विशेषस्वज्ञावनां नाम जाणवां,

ए७ए तिहां प्रथम चेतनस्वज्ञाव ते एक जीवद्रव्यमांहेज ठे, केम के सर्व जीव सत्तायें शुद्धज्ञानादि चेतना रूप गुणे करी सहित निश्चयनयें ज्योतिः स्वरूपी. एक सरखा सामान्यपणे करी जाणवा. अने व्यवहारनयें करी संसारी जीव, चार गतिरूप संसारमां शरीरादि कर्मने योगें करी वत्तें ठे, पण निश्चयनयें करी सत्तायें सिद्धसमान ठे, ते जीवमां चेतनस्वज्ञाव जाणवो.

ए७० बीजो अचेतन स्वज्ञाव ते एक जीवद्रव्य विना शेष पांच द्रव्यमां चेतना रहित अजीवरूप जडस्वज्ञाव ठे, ते अचेतन स्वज्ञाव जाणवो.

ए७१ त्रीजो मूर्तिस्वज्ञाव ते एक पुजलद्रव्यमां ठे, अने व्यवहारनयें करी तो संसारी जीव, चार गतिरूप संसारमां वत्तें ठे, तेमां पण मूर्तिस्वज्ञाव जाणवो.

ए७२ चोथो अमूर्तिस्वज्ञाव, ते एक पुजलद्रव्यवर्जित शेष चार द्रव्यमां ठे, अने निश्चयनयें करी पांचमा जीवद्रव्यमां पण अमूर्ति स्वज्ञाव जाणवो.

ए७३ पांचमो एकप्रदेश स्वज्ञाव, ते जीव द्रव्यआश्रयी तो जीव, लघु शरीरमां उपन्यो होय, तेवारें लघु थड् संकोचाय, एटले जेम एकप्रदेश संकोच स्वज्ञाव ठे, तेम असंख्याते प्रदेशे पण संकोच स्वज्ञाव जाणवो अने पुजलद्रव्यमां जेम वशेर पाणीनी लोटीमां वशेर खांन पडे, ते सर्व पाणीमां समाइ जाय, पण पाणी वाहेर नीकले नही, तेम पुजलद्रव्यनो संकोचस्वज्ञाव पारो, हींगलो, लींखु प्रमुख वस्तुने संयोगें वने ते एकप्रदेश स्वज्ञाव जाणवो.

ए७४ ठछो अनेकप्रदेश स्वज्ञाव कहे ठे. जेम जीव महोटा शरीरमां उपन्यो तो महोटा थाय, एटले लोकाकाशना जेटला प्रदेश ठे, तेटला एक जीवना प्रदेश ठे, पण आवरणने अज्ञावें शक्तिनो प्रकाश प्रगटे, ते जीवमां अनेकप्रदेशस्वज्ञाव जाणवो. तथा पुजलमां अनेकप्रदेशस्वज्ञाव ते पुजलना जे अर्कतुल्यप्रमुख पोचा खंध थाय, ते अनेकप्रदेशस्वज्ञाव जाणवो.

ए७५ सातमो विज्ञावस्वज्ञाव कहे ठे. जीव, पोतानो मूलस्वज्ञाव त्यागीने परस्वज्ञावें परिणम्यो, जेम पोतानो परमशांतरसमय स्वज्ञाव त्यागीने क्रोधादिक चार कपायने विषे परिणम्यो, ए जीवद्रव्यनो विज्ञावस्वज्ञाव जाणवो. तथा पुजलद्रव्यमां वूटो परमाणुं पोतानो मूलस्वज्ञाव त्यागीने खंधमांहेजल्यो, तेने जीवें ग्रहण कस्यो, ते विज्ञावस्वज्ञावें परिणम्यो कहेवाय.

ए०६ आठमो शुद्धस्वप्नाव. ते सकल कर्मने द्रयें जीवने सिद्धिरूपकार्य नी
जे अने केवलज्ञानानादिक लक्ष्मी प्रगटे, ते जीवमां शुद्धस्वप्नाव जाणवो. तथा
पुनलद्रव्यमां खंधयकी रहित वृत्तो परमाणुं रहे ते शुद्धस्वप्नाव जाणवो.

ए०७ नवमो अशुद्धस्वप्नाव ते जीवने मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अवधिज्ञान, मनः
पर्यवज्ञान रूप जे द्वायोपशमजावें इंद्रियने अनुयायीरूप जीवने गुण परि
णमे, ते जीवनों अशुद्धस्वप्नाव जाणवो अने पुनलद्रव्यमां जे परमाणुआ
मां होमां हे मली खंध जाव पामे, ते अशुद्धस्वप्नाव जडपरिणतिरूप जाणवो.

ए०८ दशमो उपचरितस्वप्नाव ते जे पोताना स्वप्नावयकी चित्र पुनलने
संयोगें थाय ते परस्वप्नाव ठे, तेने उपचारें करी बोलावीयें जेम जीवमां
रूपीपणुं अने जडपणुं स्थापीयें, जेम शरीररूपी ठे, ते जडरूप ठे तेनो सं
सर्ग जीवने लाग्यो ठे ते जीवने उपचरितस्वप्नाव जाणवो अने पुनलने
चेतनपणुं कहीयें, ते पुनलमां उपचरितस्वप्नाव जाणवो एटले पुनलचेत
नने लागो अने रूपी ठे पण अतिसूक्ष्म ठे माटे चर्मचक्षुयें न देखाय, ते
अमूर्ति स्वप्नाव ठे तेने स्थापीयें, ते उपचरितस्वप्नाव पुनलमां जाणवो.
ए रीतें जीव, अजीवरूप पदद्रव्यमां ए दश विशेष स्वप्नाव जाणवा.

हवे जीव, अजीवनी उलखाण करवा वास्ते द्रव्य तथा जावनुं जाण
पणुं करवा सारु नव तत्त्व पदद्रव्यनुं स्वरूप अनेक नयनी अपेक्षायें द्रव्य
जावनी चोचंगीयें करी देखाडे ठे, तिहां प्रथम जीवद्रव्यची मांहीने शिष्य
गुरुना प्रश्नोत्तररूपें नवतत्त्व पदद्रव्यनुं स्वरूप अनेक नयनी अपेक्षायें कहे ठे.

ए०९ शिष्यः—अशुद्ध प्रकारें जीव द्रव्यनुं स्वरूप द्रव्ययकीने जावयकी
जावयकीने द्रव्ययकी तथा द्रव्ययकीने जावयकी केम जाणीयें?

गुरुः—ए अशुद्ध व्यवहार नयने मतें जाणवुं. केम के शुद्धाशुद्धरूप परि
णाम तो कथा थाय ठे, पण अज्ञानरूप राग द्वेषनी चिकाश तेने अशुद्ध
ता कहीयें ते अशुद्धता तो जीवने अनादिकालनी ठे, माटे निगोदीया
जीव, राग, द्वेष अने अज्ञाननी चिकाशरूप अशुद्धताये करी अनंतां ज
न्म मरण करे ठे, ए अशुद्ध प्रकारें जीवनुं स्वरूप तेमां द्रव्ययकी तो जीव
द्रव्य असंख्यात प्रदेशी जाणवो अने जावयकी अज्ञानरूप राग द्वेषनी
जाणवी. ते जावयकी अज्ञानरूप राग द्वेषनी चिकाश तेणें करी अ
नंतां द्रव्यरूप कर्मनां दलीयां जीवने लागे ते अनंतां द्रव्यरूप कर्मनां दली

यां जीवने लागीं तेने जावपणे दुःखरूपविपाकें जीव जोगवे. ए रीतें अशुद्ध प्रकारें चोळंगीयें करी जीवतुं स्वरूप जाणवुं.

ए०० शिष्यः—अशुद्धप्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकीने जावयकी, जावयकीने अव्ययकी, अव्ययकीने जावयकी. केम जाणीयें ?

गुरुः—ए अशुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवुं जेकारणे अशुद्धप्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकी तो जीवद्वय असंख्यात प्रदेशी जाणवो अने जावयकी क्रोध, मान, माया, लोभ, विषय, कपाय, निद्रा, विकथा, हास्य, विनोद, ए आदि अशुद्ध जावना अनेक प्रकार जाणवी. अने ए अशुद्धजावनी चिकाशें करी अनंता अव्ययक कर्मनां दलीयां जीवने लागे, ते अनंतां अशुद्ध अव्ययक कर्मनां दलीयां जीवने लागीं. तेने जावपणे जीव नरक तिर्थचनी गति पामीने जोगवे, ए अशुद्धप्रकारें चोळंगीयें करी जीवतुं स्वरूप जाणवुं.

ए०१ शिष्यः—शुद्धप्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकी ने जावयकी, जावयकीने अव्ययकी, अव्ययकीने जावयकी केम जाणीयें ?

गुरुः—ए शुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवुं जे कारण शुद्ध प्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकी तो जीवद्वय असंख्यात प्रदेशी जाणवो अने शुद्धजाव ते दान, शील, तप, जाव, उपकार, करुणा, दया, यत्ना आदिक शुद्धजावना अनेक प्रकार जाणवो अने ए शुद्धजावनी चिकाशें करी अनंता शुद्धकर्मरूप अव्ययनां दलीयां जीवने लागे ते अनंतां शुद्धकर्मरूप अव्ययनां दलीयां जीवने लागीं तेने जावपणे जीव मनुष्य देवताना जव पामीने जोगवे. ए शुद्ध प्रकारें जीवतुं स्वरूप चोळंगीयें करी जाणवुं.

ए०२ शिष्यः—शुद्ध प्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकी ने जावयकी, जावयकी ने अव्ययकी केम जाणीयें ?

गुरुः—ए शुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवो. जिहां चोथा गुणवापारी मांहीने यावत् तेरेमा चौदमा गुणवापा सगें शुद्धजाव जाणवो. ते शुद्ध प्रकारें जीवतुं स्वरूप अव्ययकी तो जीवद्वय असंख्यात प्रदेशी ते, अने शुद्धजाव ते शुद्धशुद्धविकाररूप परशुद्ध तेयकी विरक्तताय एतखे उदामी परिणाम अने पोताना स्वरूपनां रहेतुं. ते शुद्धजाव जाणवो. अने ए शुद्धजावरूप स्वरूपनां रहेतां जीवने अव्ययक कर्मनां दलीयां आवतां ते काय. ए शुद्धप्रकारें जीवतुं स्वरूप, चोळंगीयें करी जाणवुं.

६६३ शिष्यः—निश्चययकी जीवनं स्वरूप इव्ययकीने जावयकी केम जाणीये ?

गुरुः—निश्चयनये जीवनं स्वरूप इव्ययकी तो जीवइव्य असंख्यात प्रदेशी ठे, अने जावयकी तो सकलकर्म यकी रहित, शुद्ध, निर्मल, चिदानंद, परमज्योति, सहजानंदी, पूर्णानंदी, अजर, अमर, अखंड, अक्षित, सिद्धरूप कार्य निष्पन्न, अनंत सुखजोगी, विजावसुखत्यागी आपस्वरूपमा रमता एवा अनंता सिद्धपरमात्मा सादि अनंतमे जांगे वसें ठे, ए जावयकी स्वरूप जाणवुं, ए निश्चयनये जीवनं स्वरूप, वे जंगीये करी कहुं. ए रीते जीवनं स्वरूप कहुं. हवे अजीवना स्वरूपमां इव्यजावनुं लक्षण कहेठे:

६६४ शिष्यः—धर्मास्तिकायइव्यनुं स्वरूप इव्ययकीने जावयकी अने जावयकीने इव्ययकी ए विजंगीये करी केम जाणीये ?

गुरुः—इव्ययकी तो धर्मास्तिकायइव्य असंख्यात प्रदेशी कह्यीये. अने जावयकी तो धर्मास्तिकायनुं चक्षणसहायीपणुं जाणवुं, तथा ए जावयकी जे चक्षणसहायीपणुं ते इव्ययकी अनंता जीव पुनसने विपे जाणवुं. ए रीते धर्मास्तिकायनुं स्वरूप, इव्यजावनी विजंगीये करी जाणवुं.

६६५ शिष्यः—अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप इव्ययकीने जावयकी तथा जावयकीने इव्ययकी केम जाणीये ?

गुरुः—इव्ययकी तो अधर्मास्तिकायइव्य असंख्यात प्रदेशी कह्यीये. अने जावयकी तो अधर्मास्तिकायनुं स्थिरसहायीपणुं जाणवुं तथा ए जावयकी जे स्थिरसहायी पणुं ते इव्ययकी अनंता जीवपुनसने विपे जाणवुं. ए रीते अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप इव्य जावनी विजंगीये करी जाणवुं.

६६६ शिष्यः—आकाशास्तिकायनुं स्वरूप इव्ययकीने जावयकी तथा जावयकीने इव्ययकी केम जाणीये ?

गुरुः—इव्ययकी तो आकाशास्तिकायइव्य अनंत प्रदेशी कह्यीये. अने जावयकी तो आकाशास्तिकाय इव्यनुं अवगाहनारूपपणुं जाणवुं. तथा ए जावयकी जे अवगाहनारूपपणुं ते इव्ययकी अनंता जीव पुनसइव्यनेविपे जाणवुं. ए रीते आकाशास्तिकायने स्वरूप इव्यजावनी विजंगीये करी जाणवुं.

६६७ शिष्यः—वृक्षवास्तिकायनुं स्वरूप इव्ययकी ने जावयकी तथा जावयकीने इव्ययकी केम जाणीये ?

गुरुः—इव्ययकी तो वृक्षवास्तिकायना अनंता परमाणुया लोकमां:

શ્વતા ઠે.તે જાણવા અને જાવથકી તો પુજ્જલદ્રવ્યનું ગલણ પૂર્ણપણું જાણવું તથા એ જાવથકી જે ગલણપૂર્ણપણું તે દ્રવ્યથકી અનંતા વંધને વિપે જાણવું. એ રીતે પુજ્જલાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ દ્રવ્ય જાવની ત્રિજંગીયેં કરી જાણવું.

૬૬૮ શિષ્ય:-કાલદ્રવ્યનું સ્વરૂપ દ્રવ્યથકી ને જાવથકી તથા જાવથકીને દ્રવ્યથકી કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:-દ્રવ્યકી તો કાલદ્રવ્યનો એક સમય લોકાલોકમાં વર્તે છે તે જાણવો, અને જાવથકી કાલદ્રવ્ય નવા પુરાણ વર્તના રૂપ જાણવું, તથા એ જાવથકી જે નવા પુરાણ વર્તના રૂપ તે દ્રવ્યથકી જીવ અજીવ દ્રવ્ય રૂપ વસ્તુને વિપે જાણવો. એ રીતે કાલદ્રવ્યનું સ્વરૂપ દ્રવ્યજાવની ત્રિજંગીયેં કરી જાણવું.

એ રીતે પદ્દ્રવ્યનું સ્વરૂપ દ્રવ્યજાવની. ચોજંગીયેં કરી, ત્રિજંગીયેં કરી તથા વે જંગીયેં કરી વિચારતાં થકાં સમકેતની શુદ્ધિ થાય.

હવે નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ દ્રવ્યજાવની ચોજંગીયેં કરી દેખાડે છે, તેમાં જીવ અને અજીવ એ વે તત્ત્વનું સ્વરૂપ આગલ ઠ દ્રવ્યના સ્વરૂપમાં કહ્યું, હવે શેષ પુણ્યાદિક સાત તત્ત્વનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યજાવની ચોજંગીયેં કરી કહે છે.

૬૬૯ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાંથી પુણ્યતત્ત્વનું સ્વરૂપ જાવથકીને દ્રવ્યથકી તથા દ્રવ્ય થકીને જાવથકી કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:-જાવથકી તો પુણ્યવાંધવાના નવ પ્રકાર છે. તેમાં પ્રથમ સાધુ, સાધવી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ શ્રીસંઘને અંતરંગ રાગસહિત અન્ન દેવની રુચિ તે અન્નપુણ્ય જાણવું. વીજું પાણપુણ્ય તે સાધુ સાધવી પ્રમુખને પ્રાશુક જલદેવાની રુચિ જાણવી, ત્રીજું લેણપુણ્ય તે સાધુ સાધવી પ્રમુખને રહેવા સારુ નિરવચ્ચજગા દેવાની રુચિ. ચોથું સયણપુણ્ય તે સાધુ, સાધવી પ્રમુખને સૂવાને અર્થે પાટ તથા વેસવાને વાજોઠ પ્રમુખ દેવાની રુચિ, પાંચમું વસ્ત્રપુણ્ય તે સાધુસાધવી પ્રમુખને કપડાં, કાંવલી આદિક ધર્મોપકરણ પ્રમુખ દેવાની રુચિ. ઠહું મન:પુણ્ય તે જગતના જીવનું મને કરી રૂઢું ચિંતવવું અર્થાત્ સર્વજીવને ધર્મે પમાડીકર્મરૂપ દુઃખથકી મૂકાવી સુખિયા કરી મોક્ષનગરેં પહોંચાડું? એવી જાવના મને કરી જાવે, તે જીવ જિનનામ કર્મ ઉપાર્જન કરે, સાતમું વચનપુણ્ય તે મીતું, મનોહર પ્રીતિકારી, હિતકારી સૂત્રમર્યાદાયેં આજ્ઞા પ્રમાણે ઘણા જીવને ઉપકારરૂપ વચન બોલવાની

रुचि. आठमुं कायपुण्य ते पूंजबुं, प्रमार्जबुं, तथा साधु साधवी प्रमुख व
 तुर्विध श्रीसंघनो विनय वैयावज तेने विपे काया प्रवर्त्ताववानी रुचि. नवमुं
 नमस्कारपुण्य ते श्रीतीर्थंकर, केवली, गणधर, आचार्य, साधु, साधवी प्र
 मुख गुणी जीवने कृतिकर्म एटले वंदना नमस्कार करवानी रुचि, एरीतें
 नव प्रकारनो जे जीवना चित्तमां जाव उपजे, ते जावपुण्य कह्यैयें अने
 ए जावपुण्यनी चिकाशें करी जीवने सत्तायें जे शुभ कर्मनां दलीयां लागेते
 डव्यपुण्य कह्यैयें, अने ए डव्यपुण्यना दलीयां सत्तायें वंधाणां, ते आंगव
 जावपणे मनुष्य देवताना जवपामी वहेतालीश प्रकारें मीठा विपाकें जीव
 जोगवे, ए रीतें ए डव्य जावनी चोजंगीयें करी पुण्यनुं स्वरूप जाणवुं.

१००० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी पापनुं स्वरूप जावथकीने डव्यथकी
 तथा डव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जावथकी तो पापवांधवाना अठार प्रकार ठे. तेनां नाम कहे ठे.
 पहेलो प्राणातिपात ते परजीवना प्राणनो नाश चित्तवबो, बीजो मृपावा
 ते जूतुं बोलवुं, बीजुं अदत्तादान ते पारकी अणदीधी वस्तु चोरी छे
 वानी रुचि, चोथुं मैथुन ते विषयसुखनी वांठारूप परिणाम, पांचमो परिग्रह
 ते नव प्रकारें वाह्य अने चौद प्रकारें अच्यंतररूप परिग्रहनी वांठा, ठछो क्रोध
 ते कोइ जीवनी उपर आकरा तीव्रपरिणामें क्रोध करवो, सातमुं मान ते
 आठ प्रकारें मद करवो आठमी माया ते कपटें करी लोक देखाडवारूप धर्म
 करणी करवी, नवमो लोभ ते धन, शरीर, कुटुंब परिवाररूप संपदा एकगी
 करवानी रखवालवानी घणी वांठा, दशमो राग ते पौजलिक परवस्तु व
 र्णादि उपर राग धरवो, अगीयारमो द्वेष ते पोताने अणगमती वस्तु उपर
 अरुचिजाव, बारमो द्वेष ते हरएक कोइ कारणें द्वेष करवानी रुचि,
 तेरमो अच्यारुहान ते अणदीतुं अणसांजळुं परजीवने आल देवुं. चौदमो
 पैशून्य ते पारकी चाडी करवी, पंदरमो रति अरति ते सुखदुःख आवे हर्ष
 शोक धरवो, शोलमो परपरिवाद ते गुणी निर्गुणी जीवनी निंदा करवी,
 सत्तरमो मायामोसो ते अंतरमां जुदी वात होय अने मुखें मीतुं बोलवुं
 इत्यादि अनेक प्रकारें ठल करी लोकने ठगवा रूप परिणाम, अठारमो
 ध्यात्वशय्य ते पांच प्रकारें मिथ्यात्व सेववारूप परिणाम, ए रीतें अठार
 कारें जे जीवना चित्तमां पापरूपजाव उपजे, तेने जावपाप कह्यैयें. अ

ए जावनी चिकाशें करी जीवने सत्तायें पापरूपकर्मनां दलीयां लागे, ते अव्यपाप कहीयें. अने ए अव्यपापनां दलीयां जे सत्तायें बंधाणां, ते आगल जावणे तिर्यच अने नारकीना जब पामीने व्याशी प्रकारें कडवा विपाक जीव जोगवे, ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीये करी पापनुं स्वरूप जाणवुं.

१००१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी आश्रवणुं स्वरूप जावथकीने अव्यथकी तथा अव्यथकी अने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जाव आश्रव ते मिथ्यात्व, अविरति, कपाय अने योग, ए जाव आश्रवनी चिकाशें जीवने शुभाशुभविकाररूप कर्मना दलीयां लागे, तेने अव्यआश्रव कहीयें. अने ए अव्यआश्रवनां दलीयां जे जीवनी सत्तायें लागां, तेने चारगतिरूप संसारमां जावणे जीव जोगवे ते जावथी जाणवुं, ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी आश्रवणुं स्वरूप जाणवुं.

१००२ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी संवरणुं स्वरूप, अव्यथकीने जावथकी तथा जावथकीने अव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—सामायिक, प्रतिक्रमण, पोसह, व्रत, पञ्चकाणरूप संवर करी एक जगायें रहेवुं, तेने अव्यसंवर कहीयें अने जे जीव अजीवरूप वेचण करी अंतरंग सत्तागतना उपयोगमां वर्तवुं, तेने जावसंवर कहीयें. पढी ते अंतरंग सत्तागतना उपयोगरूप जावसंवरमां जीवने रहेतां थकां अव्यरूप आठ वर्गनां दलीयां आवतां रोकाय, ते अव्यथी जाणवुं. ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी संवरणुं स्वरूप जाणवुं.

१००३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी निर्जैरानुं स्वरूप अव्यथकीने जावथकी जावथकीने अव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—वार जेदें तपस्या करवी, तेने अव्यनिर्जैरा कहीयें. अने जावनिर्जैरा तो शब्द समजिरूढनयने मतें ज्ञानरूप दृष्टिये करी अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप वेचण करवी, तेने जाव निर्जैरा कहीयें. अने ए रीतें एक अंतरमुहूर्त स्वसत्ता परसत्तारूप जीवने वेचण करतां अव्यरूप आठ कर्मनां दलीयां जे जीवने सत्तायें रह्यां ठे, ते दलीयाने खपावे, ते अव्यदलीयाने खपाव्या कहीयें. ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी निर्जैरानुं स्वरूप जाणवुं,

१००४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी बंधतत्त्वनुं स्वरूप जावथकीने अव्यथकी तथा अव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

रुचि. आठमं कायपुण्य ते पूंजबुं, प्रमार्जबुं, तथा साधु साधवी प्रमुक्त व
तुर्विध श्रीसंघनो विनय वैयावच्च तेने विपे काया प्रवर्त्तावधानी रुचि. नवमं
नमस्कारपुण्य ते श्रीतीर्थकर, केवली, गणधर, आचार्य, साधु, साधवी प्र
मुख गुणी जीवने कृतिकर्म एटखे वंदना नमस्कार करवानी रुचि, एरीतें
नव प्रकारनो जे जीवना चित्तमां जाव उपजे, ते जावपुण्य कह्यीयें. अने
ए जावपुण्यनी चिकारें करी जीवने सत्तायें जे शुज कर्मनां दलीयां लागे, ते
द्रव्यपुण्य कह्यीयें, अने ए द्रव्यपुण्यना दलीयां सत्तायें वंधाणां, ते आगव
जावपणे मनुष्य देवताना जवपामी वहेतालीश प्रकारें मीठा विपाकें जीव
जोगवे, ए रीतें ए द्रव्य जावनी चोजंगीयें करी पुण्यनुं स्वरूप जाणवुं.

१००० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी पापनुं स्वरूप जावयकीने द्रव्ययकी
तया द्रव्ययकीने जावयकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जावयकी तो पापवांधवाना अठार प्रकार ठे. तेनां नाम कहे ठे.
पदेखो प्राणातिपात ते परजीवना प्राणनो नाश चित्तववो, बीजो मृपावाव
ते जूनुं योखबुं, त्रीनुं अदत्तादान ते पारकी अणदीधी वस्तु चोरी भे
वानी रुचि, चौधुं मैथुन ते विषयसुखनी बांठारूप परिणाम, पांचमो परिग्रह
ते नव प्रकारें बाह्य अने चौद प्रकारें अन्त्यंतररूप परिग्रहनी बांठा, ठाणो क्रोध
ते कोइ जीवनी उपर आकरा तीव्रपरिणामें क्रोध करवो, सातमं मान ते
आठ प्रकारें मद करवो आठमी माया ते कपटें करी लोक देखाडवारूप धर्म
करणी करवी, नवमो खोन ते धन, शरीर, कुटुंब परिवाररूप संपदा एकत्री
करवानी रखवाखवानी घणी बांठा, दशमो राग ते पौञ्जलिक परवस्तु व
णांदि उपर राग धरवो, अगीयारमो छेप ते पोताने अणगमती वस्तु उपर
अरुचिनाव, बारमो क्लेश ते हरएक कोइ कारणें क्लेश करवानी रुचि,
तेरमो अन्यास्यान ते अणदीनुं अणसांनखुं परजीवने आख देबुं. चौदमो
पेगून्य ते पारकी चाटी करवी, पंदरमो रति अरति ते सुखदुःख आवे दुष
शोक धरवो, शोखमो परपरिवाद ते गुणी निर्गुणी जीवनी निंदा करवी.
सत्तरमो मायामोमो ते अंतरमां जुदी यात होय अने मुखें मीनुं बांखबुं.
इत्यादि अनेक प्रकारें ठव करी लोकने उगवा रूप परिणाम, अठारमो नि
ध्यात्वशब्द ते पांच प्रकारें मिथ्यात्व मेवचारूप परिणाम, ए रीतें अठार प्र
कारें जे जीवना चित्तमां पापरूपनाव उपजे, तेने जावपाप कह्यीयें. अने

ए जावनी चिकाशें करी जीवने सत्तायें पापरूपकर्मनां दलीयां लागे, ते अव्य पाप कहीयें. अने ए अव्यपापनां दलीयां जे सत्तायें बंधाणां, ते आगल जा वणणे तिर्यच अने नारकीना जव पामीने व्याशी प्रकारें कडवा विपाक जी व जोगवे, ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीये करी पापनुं स्वरूप जाणवुं.

१००१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी आश्रवनुं स्वरूप जावथकीने अव्यथकी तथा अव्यथकी अने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जाव आश्रव ते मिथ्यात्व, अविरति, कपाय अने योग, ए जाव आश्रवनी चिकाशें जीवने शुजाशुजविकाररूप कर्मना दलीयां लागे, तेने अव्यआश्रव कहीयें. अने ए अव्यआश्रवनां दलीयां जे जीवनी सत्तायें लागां, तेने चारगतिरूप संसारमां जावणणे जीव जोगवे ते जावथी जाणवुं, ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी आश्रवनुं स्वरूप जाणवुं.

१००२ शिष्यः—नव तत्त्वमांधी संवरनुं स्वरूप, अव्यथकीने जावथकी तथा जावथकीने अव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—सामायिक, प्रतिक्रमण, पोसह, वत, पञ्चकाणरूप संवर करी एक जगायें रहेवुं, तेने अव्यसंवर कहीयें अने जे जीव अजीवरूप वेचण करी अंतरंग सत्तागतना उपयोगमां वर्तवुं, तेने जावसंवर कहीयें. पढी ते अंतरंग सत्तागतना उपयोगरूप जावसंवरमां जीवने रहेतां धकां अव्यरूप आठ वर्गनां दलीयां आवतां रोकाय, ते अव्यथी जाणवुं. ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी संवरनुं स्वरूप जाणवुं.

१००३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी निर्जैरानुं स्वरूप अव्यथकीने जावथकी जाव थकीने अव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—वार जेदे तपस्या करवी, तेने अव्यनिर्जैरा कहीयें. अने जावनिर्जैरा तो शब्द समजिरूढनयने मतें ज्ञानरूप दृष्टिये करी अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप वेचण करवी, तेने जाव निर्जैरा कहीयें. अने ए रीतें एक अंतरमुहूर्त स्वसत्ता परसत्तारूप जीवने वेचण करतां अव्यरूप आठ कर्मनां दलीयां जे जीवने सत्तायें रह्यां ठे, ते दलीयाने खपावे, ते अव्यदलीयाने खपाव्या कहीयें. ए रीतें अव्यजावनी चोजंगीयें करी निर्जैरानुं स्वरूप जाणवुं,

१००४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांधी बंधतत्त्वनुं स्वरूप जावथकीने अव्यथकी तथा अव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

ગુરુ:—પુણ્નજીવને સંસર્ગે જે કર્મ વંધાય તેને જાવચકી વંધ કહીયે. પરંતુ પુણ્નજીવની પિપાસારૂપ વિષયસુખની તૃપ્ણા અંતરંગ લાલચરૂપ પરિણામ. તેને જાવવંધ કહીયે. અને એ જાવવંધ એટલે અંતરંગ ઇંદ્રિયસુખની લાલચરૂપ પરિણામની ચિકાશે કરી જે આઠ કર્મરૂપ દલીયાં જીવને લાગે તે ડ્રવ્યવંધ જાણવો. જેમ તેલને સંસર્ગે વસ્તુને ઘૂંટલાગે તેની પરે જીવને પોતાના માગ પરિણામના વગાડ રૂપ ચિકાશે કરી જ્ઞાનાવરણાદિ આઠકર્મરૂપ ઘૂંટી જીવને લાગે, તે ડ્રવ્યવંધ જાણી લેવો અને એ ડ્રવ્યવંધરૂપકર્મના દલીયાને જીવ ચારગતિરૂપ સંસારમાં જાવપણે જોગવે, તે જાવ જાણવો. એ રીતે ડ્રવ્ય જાવની ચોજંગીયે કરી વંધનું સ્વરૂપ જાણવું.

૧૦૦૫ શિષ્ય:—એ નવતત્ત્વમાંથી મોક્ષનું સ્વરૂપ ડ્રવ્યચકીને જાવચકી કેમ?

ગુરુ:—ચારમે ગુણગણે રાગ, ઠેપ, અજ્ઞાન, તથા મોહનીયકર્મનો ક્ષય કર્યો, અને તેરમે ગુણગણે કેવલજ્ઞાન પામ્યો, તેને ડ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયે. તથા અષ્ટ કર્મ ક્ષય કરી, અષ્ટગુણસંપન્ન લોકને અંતેવિરાજમાન, સાદિ અનંતમે જાગે વર્તે છે એવા સિદ્ધપરમાત્મા તેને જાવમોક્ષપદ કહીયે. એ રીતે જે જંગીયે કરી મોક્ષતત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું. એ રીતે પદ ડ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ, ડ્રવ્યજાવની ચોજંગીયે, ત્રિજંગીયે, વે જંગીયે કરી દેખાડ્યું.

હવે એ નવ તત્ત્વ પદ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ કર્તા, કારણ અને કાર્યરૂપ ત્રિજંગીયે કરી દેખાડે છે.

૧૦૦૬ શિષ્ય:—એ નવતત્ત્વમાં અશુદ્ધપ્રકારે જીવમાં કર્તા કારણ ને કાર્ય તે શું?

ગુરુ:—અજ્ઞાન અને રાગ, ઠેપરૂપ અશુદ્ધતા તે જીવને અનાદિલાષ સંપન્ન જાણવી. એ અશુદ્ધતાયે કરી જીવ નિગોદમાં અનંતાં જન્મ મરણ કરે છે. એટલે શુદ્ધાશુદ્ધ તો કર્યાં થાય છે, પણ અશુદ્ધતા તો જીવને અનાદિની જાણવી, એ પરમાર્થ છે. એટલે કર્તા જીવ, અને અજ્ઞાનરૂપ રાગ, ઠેપ, તે કારણ તથા એ અશુદ્ધ કારણથી નિગોદમાં જીવને અનંતા જન્મ મરણ થાય, તે રૂપ કાર્ય જાણવું. એ રીતે અશુદ્ધપ્રકારે જીવનું સ્વરૂપ ત્રિજંગીયે કરી કહ્યું.

૧૦૦૭ શિષ્ય:—એ નવતત્ત્વમાં અશુદ્ધપ્રકારે જીવમાં કર્તાકારણને કાર્ય તે શું?

ગુરુ:—કર્તા જીવ, અને અશુદ્ધ કારણ તે ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, વિષય, તૃપ્ણા, મમતા, મૃદ્ધા, નિંદા, વિકથા, હાસ્ય, એ આદિ અનેક પ્રકાર

रना अशुचकारणधकी जीवने नरक तिर्यचनी गतिरूप कार्य नीपजे, ए रीतें अशुचप्रकारें जीवनं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१००८ शिष्यः—नवतत्त्वमांशुचप्रकारेंजीवनास्वरूपमांकर्ता, कारणनेकार्यतेशुं

गुरुः—कर्ता, जीव, अने दान, शील, तप, ज्ञाव, ए आदि अनेक प्रकारें शुचकारण धकी जीवने देव मनुष्यजवरूप कार्य नीपजे ठे.

१००९ शिष्यः—एनवतत्त्वमांशुचप्रकारेंजीवनास्वरूपमांकर्ताकारणनेकार्यतेशुं

गुरुः—कर्ता जीव अने शुद्ध कारण ते आ जव परजव इंद्रियसुखनी वांठा रहित, यशःकीर्तिनी वांठा रहित, एक पोतानो आत्मा कर्मवशे दुःखी ठे, तेने कर्मरूप बंधीखानाधकी ठोडाववारूप जे साधन करवुं, ते शुद्धकारण जाणवुं अने एवा शुद्धकारण सेवन कस्यार्थी जीवने कर्मरूप दुःखनो राशि त्रूटे, अने अनंतसुखनो राशि प्रगटे, तें रूप कार्य जाणवुं. ए रीतें शुद्ध प्रकारें जीवनं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कवुं.

१०१० शिष्यः—ए नव तत्त्वमां निश्चयनयें करी जीवमां कर्ता, कारण ने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—निश्चय नयें करी जीव, मोक्षरूप कार्यनो कर्ता जाणवो. एट ले कर्ता तो जीव अने कारण तो शुद्धशुक्लध्यान रूपातीत परिणाम रूपक श्रेणी, ए कर्मक्षयनां कारण जाणवां. तथा ए कारणधकी सकल कर्मरहित शुद्ध चिदानंद परमज्योति एवुं सिद्धिरूपकार्य जीवने नीपजे, ए निश्चयनयें करी जीवनं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं. ए नव तत्त्वमां जीवनां स्वरूपमां त्रिजंगीयो कही. हवे अजीवनं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहे ठे.

१०११ शिष्यः—धर्मास्तिकायमां कर्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्ता जीव अने कारणरूप धर्मास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने हा खवा चालवा रूप कार्य नीपयुं ए धर्मास्तिकायमां त्रिजंगी जाणवी.

१०१२ शिष्यः—अधर्मास्तिकायमां कर्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्ताजीव अने कारणरूप अधर्मास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने स्थिर रहेवारूप कार्य नीपयुं ए अधर्मास्तिकायमां त्रिजंगी जाणवी.

१०१३ शिष्यः—आकाशास्तिकायमां कर्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्ता जीव अने कारणरूप आकाशास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने अवगाहनारूप कार्य नीपयुं. ए आकाशास्तिकायनं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कवुं.

१०१४ शिष्यः—कालद्रव्यमां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें!

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारणरूप कालद्रव्य मळ्युं तेवारे जीवने पुराणारूप कार्य नीपन्युं एम कालद्रव्यतुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी

१०१५ शिष्यः—पुजलास्तिकायमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते

गुरुः—कर्त्ता जीव, अने कारणरूप पुजलद्रव्य मळ्यो, तेवारे जीवने मय समय अनंतां कर्मरूप दलीयां लेवां, अने अनंता कर्मरूप खेरववां, तेरूप कार्य नीपन्युं एम पुजलास्तिकायना स्वरूपमां त्रिजंगीयें जाणवी. ए रीतें जीव, अजीवरूप पदद्रव्यतुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहुं

हवे नव तत्वमां जीव अने अजीव ए वे तत्वतुं स्वरूप पदद्रव्यना स्वरूपमां कहेवाणुं शेष पुण्यादि सात तत्वतुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहेवे

१०१६ शिष्यः—नव तत्वमां धी पुण्यमां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण ते ठ कायनी दयारूप परिणाम, परोपकारतो, मनोहर सखित वचन बोलतो, करुणानावना जावतो, कुकर्म जीव देखी तेनी उपर दया चिंतवतो, गुणवंत जीव देखी अत्यंत प्रमोदित, सर्व जीवने पोता समान जाणी, तेने दुःखयकी मूकाववानी चिंत करतो, एवा परिणामरूपकारणयकी जीव महापुण्यरूप कार्य उपार्जन करे

१०१७ शिष्यः—ए नव तत्वमां पापमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण तो हिंसा, मृषा, चोरी, मैथुन, निंद, ईर्ष्या, मिथ्यात्व, अन्नत, हास्य, विनोद, कुतूहल, पारकां विद्र जोतो, उवां वचन बोलतो, अनेक जीवने संताप उपजावतो, एवा परिणामरूप कारणयकी जीव महापापरूप कार्य उपार्जन करे. ए पापमां त्रिजंगी कही

१०१८ शिष्यः—ए नव तत्वमां आश्रवमां कर्त्ता, कारण, अने कार्य ते शुं कहीयें

गुरुः—आश्रवनो कर्त्ता जीव अने कारण तो एके आश्रव परनव अर्थ तथा इंद्रियमुखनी बांजारूप परिणामें जे शुन कारण मेखवी साब करवुं, ते शुनकारणरूप आश्रव जाणवुं अने मिथ्यात्व, अन्नत, क्लेश, कर्ज मा, निंदा, विकाररूप परिणामें करी जे दलीयां मेखववां, ते अशुनकारणरूप आश्रव जाणवुं. अने एवा शुनाशुन कारण मेखववायी जे आश्रव परनवें शुनाशुनविकाररूप फलनी प्राप्ति थाय, ते कार्यरूप आश्रव जाणवुं ए रीतें आश्रव तत्वतुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०१॥ शिष्यः—एनवतत्त्वमां संवरमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण तो नव तत्व पदद्रव्यरूप जीव अजीवनी वेंचण करी अंतरंग निश्चयनयें ज्ञानस्वरूपी सत्तायें सिद्धसमान एवी जीव सत्ताने घ्यावे, अने अजीवसत्ताने जडरूप जाणी त्याग करे, एवं संवररूप कारण जीवने मळे, तेवारें शुचाशुच विज्ञाविक सुख उपरधी मूर्छा टले, अने अनंत स्वाभाविक सुखरूप कार्य नीपजे, ए संवरमां त्रिजंगी कही.

१०२॥ शिष्यः—ए नव तत्वमांथी निर्झरातत्त्वमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने अंतरंग इष्टानो रोध करी पौञ्छिक सुखनी वांठा रहित थको एक पोतानो आत्मा कर्मरूप जालमां वींटाणो ठे, तेने शुद्ध निरावरण ज्ञान स्वरूपी ज्योतिरूप प्रगट करवानी वांठायें वार जेदें तपस्या रूप कारणने मेलवतो थोडा कालमां आवरण रहित थइ परमानंद सुखरूप कार्य निपजावे. ए रीतें निर्झरातत्त्वनुं स्वरूप, त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०३॥ शिष्यः—ए नव तत्वमां वंधमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता तो जीव अने कारण तो पुञ्जद्रव्यने संतर्गें करी जीव, कर्मने बांधे ठे. एटले वर्ण गंधादिक, रस, फरस प्रमुख पुञ्जली रचना तेने देखीने मोहदृष्टियें करी जीव व्यामोह पामे ठे. पठी तीव्ररागें करी विषयसुखनां कारण मेलवे, ए तीव्ररागनी चिकाशें जीव, कर्मरूप दलीयां नो बंध पाडे, तेवारें बंधरूप कार्य नीपजे, एम बंधतत्त्वमां त्रिजंगी कही.

हवे आगल पन्नवणासूत्रना पाठमध्ये कथुं ठे जे मोक्षनिःकर्मावस्था रूप सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें. अने अंतरंग सदहे तेने निश्चय समकेत ठरे तेनो खुळातो करे ठेः—समकेतविनानी सर्व करणी ते एकडा विनानां मीनां तरखी जाणवी, एटले कांइ पण खेखे खागे नही तेमाटें समकेत ठे, ते दीवा समान ठे, जेम दीवा विना घरनेविपे अंधारामां कांइ पण वस्तु सूजे नही. तेम चित्तरूपीया घरनेविपे पण समकेतरूप दी पक विना कांइ माखन पडे नही, तथा वली समकेत ठे. ते बीजना चंडमा समान ठे, जेम बीजनो चंडमा उगे, तेवारें लोकना जीवने पूर्णमानीनी प्रतीति घाय जे हवे पूर्णमासी अवश्य पाशे. तेम चित्तने विपे समकेतरूप बीज उगे. तेवारें मोक्षरूप पूर्णमासीनी प्रतीति घाय, तथा जेम कांइएक लीयें पांचशेर चोखा चूडे नृत्त्या होय, तेमांहेलो एक दाणो चांपी जोतां

૧૦૧૪શિષ્ય:-કાલઙ્ગ્યમાં કર્તા કારણ અને કાર્ય તે શું કહીયે?

ગુરુ:-કર્તા જીવ અને કારણરૂપ કાલઙ્ગ્ય મટ્યું તેવારે જીવને ના પુરાણરૂપ કાર્ય નીપન્યું એમ કાલઙ્ગ્યનું સ્વરૂપ ત્રિજંગીયે કરી જાણવું.

૧૦૧૫ શિષ્ય:-પુજ્જલાસ્તિકાયમાં કર્તા,કારણ અને કાર્ય તે શું કહીયે?

ગુરુ:-કર્તા જીવ, અને કારણરૂપ પુજ્જલાઙ્ગ્ય મટ્યો, તેવારે જીવને સમય સમય અનેતાં કર્મરૂપ દલીયાં લેવાં, અને અનેતા કર્મરૂપ દલીયાં લેવાં, તેરૂપ કાર્ય નીપન્યું એમ પુજ્જલાસ્તિકાયના સ્વરૂપમાં ત્રિજંગ જાણવી. એ રીતે જીવ, અજીવરૂપ પદ્ધત્યનું સ્વરૂપ ત્રિજંગીયે કરી કહવું.

હવે નવ તત્ત્વમાં જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વનું સ્વરૂપ પદ્ધત્યના સ્વરૂપમાં કહેવાણું શેષ પુણ્યાદિ સાત તત્ત્વનું સ્વરૂપ ત્રિજંગીયે કરી કહેવું.

૧૦૧૬શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાંથી પુણ્યમાં કર્તા કારણ અને કાર્ય તે શું કહીયે?

ગુરુ:-કર્તા જીવ અને કારણ તે ઠ કાયની દયારૂપ પરિણામ,પરોપકાર કરતો, મનોહર લલિત વચન બોલતો, કરુણાજાવના જાવતો, કુકર્મ જીવ દેહી તેની ઉપર દયા ચિંતવતો, ગુણવંત જીવ દેહી અત્યંત પ્રમોદિત થઈને, સર્વ જીવને પોતા સમાન જાણી, તેને દુઃખચકી મૂકાવવાની ચિંતા કરતો, એવા પરિણામરૂપકારણથી જીવ મહાપુણ્યરૂપ કાર્ય ઉપાર્જન કરે.

૧૦૧૭શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાં પાપમાં કર્તા,કારણ અને કાર્ય તે શું કહીયે?

ગુરુ:-કર્તા જીવ અને કારણ તો હિંસા, મૃપા, ચોરી, મૈથુન, નિંદા, દ્વેષ, મિથ્યાત્વ, અવ્રત, હાસ્ય, વિનોદ, કુતૂહલ, પારકાં ઊઝાડતો, બહાવવાં વચન બોલતો, અનેક જીવને સંતાપ ઉપજાવતો, એવા પરિણામરૂપ કારણથી જીવ મહાપાપરૂપ કાર્ય ઉપાર્જન કરે. એ પાપમાં ત્રિજંગી કહી જાણવું.

૧૦૧૮શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાં આશ્રવમાં કર્તા,કારણ,અને કાર્ય તેશુંકહીયે?

ગુરુ:-આશ્રવનો કર્તા જીવ અને કારણ તો એકે આ જીવ પરજવે અર્થે તથા ઇન્દ્રિયસુખની વાંઠારૂપ પરિણામે જે શુદ્ધ કારણ મેલવી સાધવું, તે શુદ્ધકારણરૂપ આશ્રવ જાણવું અને મિથ્યાત્વ, અવ્રત, ક્લેશ, કર્જા, નિંદા, વિકારરૂપ પરિણામે કરી જે દલીયાં મેલવવાં, તે અશુદ્ધકારણરૂપ આશ્રવ જાણવું. અને એવા શુદ્ધાશુદ્ધ કારણ મેલવ્યાથી જે આ જીવ પરજવે શુદ્ધાશુદ્ધવિકારરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય,તે કાર્યરૂપ આશ્રવ જાણવું. એ રીતે આશ્રવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ ત્રિજંગીયે કરી જાણવું.

१०१६ शिष्यः—एनवतत्त्वमां संवरमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण तो नव तत्व पदद्रव्यरूप जीव अजीवनी वेंचण करी अंतरंग निश्चयनयें ज्ञानस्वरूपी सत्तायें सिद्धसमान एवी जीव सत्ताने घ्यावे, अने अजीवसत्ताने जडरूप जाणी त्याग करे, एवं संवररूप कारण जीवने मले, तेवारें शुजाशुज विजाविक सुख उपरधी मूर्छा टले, अने अनंत स्वाभाविक सुखरूप कार्य नीपजे, ए संवरमां त्रिजंगी कही.

१०१७ शिष्यः—ए नव तत्वमांघी निर्झरातत्त्वमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने अंतरंग इछानो रोध करी पौञ्जलिक सुखनी वांठा रहित थको एक पोतानो आत्मा कर्मरूप जालमां वीटाणो ठे, तेने शुद्ध निरावरण ज्ञान स्वरूपी ज्योतिरूप प्रगट करवानी वांठायें वार जेदें तपस्या रूप कारणने मेलवतो थोडा कालमां आवरण रहित थइ परमानंद सुखरूप कार्य निपजावे. ए रीतें निर्झरातत्त्वनुं स्वरूप, त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०१८ शिष्यः—ए नव तत्वमां वंधमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता तो जीव अने कारण तो पुञ्जद्रव्यने संसर्गे करी जीव, कर्मने बांधे ठे. एटले वर्ण गंधादिक, रस, फरस प्रमुख पुञ्जलनी रचना तेने देखीने मोहदृष्टियें करी जीव व्यामोह पामे ठे. पठी तीव्ररागें करी विषयसुखनां कारण मेलवे, ए तीव्ररागनी चिकाशें जीव, कर्मरूप दलीयां नो वंध पाडे, तेवारें वंधरूप कार्य नीपजे, एम वंधतत्त्वमां त्रिजंगी कही.

हवे आगल पन्नवणासूत्रना पाठमध्ये कहुं ठे जे मोक्षनिःकर्मावस्था रूप सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें. अने अंतरंग सदहे तेने निश्चय समकेत ठरे तेनो खुळात्तो करे ठेः—समकेतविनानी सर्व करणी ते एकडा विनानां मीनां सरस्वी जाणवी, एटले कांश् पण लेखे लागे नहों तेमाटें समकेत ठे, ते दीवा समान ठे, जेम दीवा विना घरनेविपे अंधारामां कांश् पण वस्तु सूजे नही, तेम चित्तरूपीया घरनेविपे पण समकेतरूप दी पक विना कांश् मालम पडे नही, तथा वली समकेत ठे, ते बीजना चंद्रमा समान ठे, जेम बीजनो चंद्रमा उगे, तेवारें लोकना जीवने पूर्णमासीनी प्रतीति घाय जे हवे पूर्णमासी अवश्य धाशे, तेम चित्तने विपे समकेतरूप बीज उगे. तेवारें मोक्षरूप पूर्णमासीनी प्रतीति घाय, तथा जेम कोशएक खीयें पांचशेर चोखा चूले मूक्या होय, तेमांहेलो एक दाणो चांपी जोतां

पाका काचा चोखानुं ज्ञान थाय. तेम समकेतरूप एक गुण आवेधी सिद्धता
अनंता गुणनुं ज्ञान थाय. तथा जेम कोइ एक व्यापारी गोधमनी वोरगत
रवा आव्यो, तिहां गोधमनो कोठार सो कलशीनो जरेखो हतो, तेमांणी
एक मूठी जरीने वानकी जोइ, तेवारें तेने सोए कलशी गोधम अमुक जात
ना ठे, तेनुं ज्ञान थयुं, तेम समकेतरूप एक गुण ते वानकी समान ठे. ते
जो जीवने आवे, तो तेने सिद्धजगवानना सर्व गुणनुं ज्ञान थाय. तेवां
तेने सिद्धनां सुख प्रगट करवानो जाय उपजे एवुं ए समकेत सर्वोत्तम ठे.

१०३६ शिष्यः—सिद्धपरमात्माना केटखा जेद ठे ?

गुरुः—गाथा ॥ जिण अजिण तिष्ठतिष्ठा, गिहि अन्न सखिं ग वी नरनपु
सा ॥ पत्तेय सयंबुद्धा, बुद्ध बोहिक्कणिकाय ॥१॥ अर्थः—प्रथम जिनसिद्ध
ते तीर्थंकरने कहीयें. वीजा अजिणसिद्ध ते सामान्यकेवलीने कहीयें, वीजा
तीर्थसिद्ध ते जे श्रीतीर्थंकर थाय ते चतुर्विधसंघनी स्थापना करे, ते संघने
तीर्थं कहीयें. ते तीर्थं प्रवर्त्या पठी जे मोहें गया, तेने तीर्थसिद्ध कहीयें
चोथा तीर्थं प्रवर्त्यानी प्रथमज मरुदेवादिकनी परें जे मोहें गया, ते
तीर्थसिद्ध कहीयें. पांचमा धरमां वेठां जे मोहें गया, तेइहस्यखिं गसिद्ध
ठठा मुनिना वेशविना वीजा वेशे जे मोहें गया, ते वट्कलचिरी प्रमुखने
अन्यखिं गसिद्ध कहीयें. सातमा साधुने वेशे जे मोहें गया, ते स्वखिं
सिद्ध कहीयें. आठमा चंदनवाला प्रमुख श्रीखिं गें जे मोहें गया, ते श्रीखिं
गसिद्ध कहीयें. नवमा श्रीगोतम प्रमुख नरखिं गें जे सिद्ध थया, तेने पुरुषखिं
गसिद्ध कहीयें. दसमा गांगेय प्रमुख जे नपुंसक मोहें गया, तेनपुंसकखिं
सिद्ध कहीयें. अगीयारमा करकंठुप्रमुखने प्रत्येकबुद्ध सिद्ध कहीयें. बारमा
कपित्थ प्रमुखने मयंबुद्ध सिद्ध कहीयें. तेरमा गुरुना बोधयकी जे सिद्ध थया,
ते बुद्धबोधितसिद्ध जाणवा. चौदमा वीरजगवाननी परें जे एक समय एका
की सिद्ध थया, ते एकसिद्ध कहीयें. पंदरमा श्रीरूपनप्रभुनी परें एक सम
यमां पणा सिद्ध थया, ते अनेकसिद्ध कहीयें. ए सिद्धना पंदर जेद जाणवा.

१०४५ शिष्यः—नामयकी, हेतुयकी, कालयकी, जाययकी, अव्ययकी,
गुणयकी अने पर्याययकी तो उत्पाद तथा व्यय ए वे जंग लेवा अने न
वमो द्रव, ए रीते नव जगि करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप केम जाहीयें?

गुरुः—प्रथम श्रीरूपज्ञादि चोवीश तीर्थंकर प्रमुख ते नामेकरी सिद्ध जाणवा. वीजा क्षेत्रयकी सिद्ध ते सर्वसिद्धआश्रयी पीस्तालीश लाख यो जन सिद्धशिला प्रमाणें जाणवा, अने एकसिद्ध आश्रयी तो पोताना शरी रना प्रमाणमध्येची व्रीजो जाग घटाडी वाकी वे जागना शरीरप्रमाणें आत्मप्रदेशनो घन करी ते प्रमाणें क्षेत्र फरसीने सिद्ध रह्या ठे. व्रीजा काल यकी सर्व सिद्ध जगवान् तो अनादि अनंत जांगे रह्या ठे. अने एकसिद्ध आश्रयी तो सादि अनंत जांगो जाणवो, केम के सिद्धि वस्या तेनी आदि ठे, अने फरी पातुं संसारमां कोझालें आवबुं नथी, त्यां सिद्धत्वमांहेज रद्देवुं ठे, माटे अंत नथी तथा चोथा जावयकी सिद्धजगवान् तो शुभाशुभविकार रूप जे जाव तेयकी निवृत्तिने पोताना स्वजावमां वत्तें ठे, तथा पांचमा इव्य यकी सिद्धना जीव असंख्यातप्रदेशरूप जाणवा. ठछा गुणयकी सिद्धपर मात्माने एकेक प्रदेशें ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप अनंतागुण प्रगट्या ठे, तथा पर्याययकी तो सातमो उत्पाद अने आठमो व्यय तथा नवमो ध्रुव, ए टले पर्याययकी सिद्धना जीवने समय समय अनंता अनंत नवा नवा ज्ञेय नी वर्तना रूप पर्यायनो उत्पाद व्यय थइ रह्यो ठे अने गुण तो ध्रुवाध्रुव पणेज वत्तें ठे, तेणे करी समय समय अनंता सुखनुं आस्वादनरूप सिद्ध परमात्मा सुख विलसे ठे. हवे उत्पाद व्ययनुं स्वरूप कहें ठे. वस्तु गतें मूलपणे जे ज्ञेयने पलटावे, ते ज्ञानपणुं एटले ते जासनपणे परिणमवुं थाय, तेवारें पूर्वपर्यायना जासननो व्यय थयो अने अजिनव पर्यायना जासननो उत्पाद थयो, तथा ज्ञानपणुं ते ध्रुव जाणवुं. ए सामान्यप्रकारें उत्पाद व्ययनुं स्वरूप कळुं जो विशेष रीतें कहीयें, तो वाल जीवनी सम जणमां नावे. ए रीतें नवजंगीयें करी सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप जाणवुं.

१०४७ हवे नित्य, अनित्य, एक, अनेक सत्, असत्, वक्तव्य अने अवक्तव्य ए आठ पक्षें करी सिद्धनुं स्वरूप उलखावे ठे. तिहां प्रथम नित्य अनित्यपक्ष कहें ठेः—ज्ञानादिक अनंतगुण सिद्धजगवानने प्रगट्या ठे, ते सदा काल नित्यपणे शाश्वता वत्तें ठे. तेमाटे सिद्धने नित्य कहियें, तथा ए ज्ञानादिक अनंतगुण जे सिद्धने प्रगट्या ठे, तेने विषे अगुरुलघु पर्याय समयसमय हा निवृद्धिरूप उपजवो विणसवो करे ठे, तेमाटें सिद्धने अनित्य पण कहियें. तथा ए अगुरुलघु पर्याय समयसमय हानिवृद्धिरूप उपजवो विणसवो करे

ઠે,તે અનિત્યપણું ઠે તેને વિષે પણ સિદ્ધ જગવાનના જ્ઞાનાદિક અનંતગુણ નિત્યપણે વર્તે ઠે, તે અનિત્યમાં નિત્યપણું ઠે અને પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિક ગુણ નિત્યપણે ઠે તેમાં અગુરુલઘુનું અનિત્યપણું ઠે, તે નિત્યમાં અનિત્યપણું ઠે. એ રીતે નિત્યમાં અનિત્ય અને અનિત્યમાં નિત્ય પદ્ધતિનો વિચાર જાણવો.

૧૦૪૯ હવે સિદ્ધમાં એક અનેક પદ્ધતિ કહે ઠે:-પ્રથમ શ્રીરૂપજ્ઞાદિ એવું નામ લેતાં તો સિદ્ધ એક ઠે તેથી સિદ્ધને એક કહીયે, અને ગુણપર્યાય તથા પ્રદેશ એ સિદ્ધને અનેક ઠે ઇટલે ગુણ અનંતા, પર્યાય અનંતા, પ્રદેશ અસંખ્યાતા, માટે સિદ્ધને અનેક પણ કહીયે. તથા એ ગુણ, પર્યાય અને પ્રદેશ અનેક ઠે, તેમાં પણ પોતાપણે તે સિદ્ધ એક વર્તે ઠે, ઇટલે એકમાં અનેક અને અનેકમાં એક પદ્ધતિનો વિચાર કહ્યો.

૧૦૫૧ હવે સિદ્ધમાં સત્ અસત્ પદ્ધતિ દેખાડે ઠે:-તિહાં સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ, અને સ્વજાવપણે કરી સિદ્ધ સત્ ઠે અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ, તથા પરજાવે કરી સિદ્ધ અસત્ ઠે. તિહાં સ્વદ્રવ્ય તે સિદ્ધમાં જ્ઞાનાદિ ગુણ જાણવા અને સ્વદેત્ર તે પોતાના અસંખ્યાતપ્રદેશરૂપ દેત્રને અવગાહીને રહ્યા ઠે, તથા સ્વકાલ તે પોતાનો અગુરુલઘુપર્યાય સર્વગુણમાં સિદ્ધને હાનિવૃદ્ધિરૂપ ડપજવો વિણસવો કરે ઠે તથા સ્વજાવ તે પોતાના ગુણપર્યાય જાણવા, એ સર્વ દ્રવ્યાદિક ચાર તેણે કરી સિદ્ધપરમાત્મા સત્ ઠે અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ અને પરજાવપણામાં સિદ્ધનું પોતાનું અસત્પણું વર્તે ઠે. માટે એ સત્માં અસત્ અને અસત્માં સત્ પદ્ધતિનો વિચાર જાણવો.

૧૦૫૩ હવે સિદ્ધમાં વ્યક્તવ્ય અવ્યક્તવ્ય પદ્ધતિ દેખાડે ઠે:-સિદ્ધ પરમાત્મા ના અનંતા ગુણ ઠે. તેમાં જેટલા ગુણ કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં આવે, તે સર્વવ્યક્તવ્ય જાણવા અને કેવલીજગવાનના પ્રરૂપ્યામાં ન આવે, તે અવ્યક્તવ્ય જાણવા. એ રીતે જ્ઞાત પદ્ધતિ કરી સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણું. ૧૦૬૦ હવે સત્તત્ત્વજંગીયે કરી સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ ડેલેલાવે ઠે. પ્રથમ સ્યાત્ અસ્તિ, સ્યાત્નાસ્તિ, સ્યાત્અસ્તિનાસ્તિ, સ્યાત્અવ્યક્તવ્ય સ્યાત્અસ્તિઅવ્યક્તવ્ય સ્યાત્નાસ્તિઅવ્યક્તવ્ય, સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિયુગપત્અવ્યક્તવ્ય. એ સાતત્ત્વજંગી કહ્યા પ્રથમ સ્યાદસ્તિ જાંગો ડેલેલાવે ઠે, તિહા (સ્યાત્ કે૦) અનેકાંતપણે સર્વ અપેક્ષાયે કરી (અસ્તિ કે૦) ઠતા પણું તેને સ્યાદસ્તિ કહીયે. ઇટલે સિદ્ધનું સ્વદ્રવ્ય તે પોતાના ગુણપર્યાયનો સમુદાય જાણવો તથા સ્વદેત્ર તે

પોતાના અસંખ્યાત પ્રદેશરૂપ ક્ષેત્ર તેને અવગાહી રહ્યા છે, તથા સ્વકાલ તે સમય સમય ઉત્પાદ વ્યયની વર્તનારૂપ જાણવો અને સ્વજ્ઞાવ તે અનંતા જ્ઞાનપર્યાય, અનંતા દર્શનપર્યાય, અનંતા ચારિત્રપર્યાય, અનંતા અગુરુલઘુ પર્યાય તેણે કરી સિદ્ધને અસ્તિપણું છે, માટે એ સ્યાત્અસ્તિ જાંગો કહીયે.

વીજો સ્યાન્નાસ્તિજાંગો કહે છે. સિદ્ધમાં પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ અને પરજ્ઞાવ એ ચારેનું નાસ્તિપણું છે. તેણે કરી સ્યાન્નાસ્તિ જાંગો કહીયે.

હવે સ્યાદસ્તિનાસ્તિ વીજો જાંગો સિદ્ધમાં કહે છે. તિહાં પ્રથમ જંગમાં કહ્યું જે સ્વગુણે અસ્તિ છે, અને વીજા જાંગામાં કહ્યું જે પરગુણે નાસ્તિ છે, એ વે જાંગા સિદ્ધને એક સમયે છે, કિંવા સમયાંતરે છે? તેનો ઉત્તર ગુરુ કહે છે, કે જે સમયે સિદ્ધને સ્વગુણની અસ્તિ છે, તેહીજ સમયે સિદ્ધને પરગુણની નાસ્તિપણું છે, તેથી સિદ્ધને અસ્તિ નાસ્તિ એ વે જાંગા જોડા એક સમયમાં જ છે.

હવે સ્યાત્ અવક્તવ્ય નામે ચોથો જાંગો કહે છે. તિહાં સ્યાત્અસ્તિનાસ્તિ એ વે જાંગા એક સમયે છે, પરંતુ સ્યાત્ અસ્તિ એટલું વચન કહેતાં થકાં અસંખ્યાતા સમય લાગા, તેવાર પઠી સ્યાત્ નાસ્તિ નામે વીજો જાંગો કહ્યો. એટલે જે સમયે અસ્તિજાંગો કહ્યો, તે સમયે નાસ્તિપણું કહેવામાં ન આવ્યું અને નાસ્તિ કહેતાં તે સમયે અસ્તિપણું નાવ્યું તેવારે અસ્તિ કેતાં નાસ્તિપણાનો મૃપાવાદ લાગો કિંવા નાસ્તિ કેતાં અસ્તિપણાનો મૃપાવાદ લાગો, એમ એક સમયમાં વે વચન બોલ્યાં જાય નહીં જેમ એક અક્ષર બોલતાં અસંખ્યાતા સમય લાગી જાય, ત્યાર પઠી વીજો અક્ષર બોલવામાં આવે, તેમાટે સિદ્ધને ચોથો જાંગો અવક્તવ્ય કહ્યો એટલે (અવક્તવ્ય કે ૦) વચનથી અગોચર, વચનથી કહ્યું જાય નહીં માટે અવક્તવ્યજાંગો જાણવો.

શિષ્ય પૂછે છે કે તમે અવક્તવ્યપણું કહ્યું તે અવક્તવ્યપણું સિદ્ધને અસ્તિ ધર્મનું છે, કિંવા નાસ્તિધર્મનું છે? તેવારે ગુરુ કહે છે, જે તે વચનપણે સ્યાદસ્તિ સ્યાન્નાસ્તિ એ વે જાંગા અવક્તવ્ય છે, એટલે પાંચમો સ્યાદસ્તિ અવક્તવ્ય અને ષષ્ઠો સ્યાત્નાસ્તિ અવક્તવ્ય એ વે જાંગા કહ્યા.

હવે સાતમો સ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિ યુગપત્ અવક્તવ્ય જાંગો કહે છે. એટલે સ્યાત્અસ્તિપણું નાસ્તિપણું યુગપત્ એક સમય છે, પણ વચનથી અવક્તવ્ય છે માટે એ સાતમો જાંગો પણ સિદ્ધમાં જાણવો.

૧૦૬૭ હવે સિદ્ધનું સ્વરૂપ નિત્યાનિત્યાદિની સત્તજંગીયેં કરી ડંલખાવે છે.

સ્યાન્નિત્યં, સ્યાદનિત્યં, સ્યાન્નિત્યાનિત્યં, સ્યાદવક્તવ્ય, સ્યાન્નિત્ય
વક્તવ્ય, સ્યાદનિત્ય અવક્તવ્ય, સ્યાન્નિત્યાનિત્ય યુગપત્

તિહાં સ્યાન્નિત્યનામે પ્રથમ જાંગો ઉલ્લેખાવે છે. ૫૮૭ (કે ૦) અનેકતાપણે સર્વે અપેક્ષાએ કરી અને (નિત્યં કે ૦) શાશ્વત્ત્વ વર્તે છે, તેને સ્યાત્નિત્ય જાંગો કહીયે. તે સિદ્ધજગદ્વાનને

પર્યાય અનંતા, દર્શનગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, ચારિત્રગુણના ઠતા અનંતા, અને ધીર્યગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, એમ અનંતા ઠતા પર્યાય તે સિદ્ધને વિષે સદાકાલ શાશ્વતા નિત્યપણે વર્તે છે, માટે સ્યાત્ નિત્યં જાંગો.

દ્વે સિદ્ધમાં સ્યાદનિત્યં એ ધીજો જાંગો કહે છે. શ્રીસિદ્ધપરમાને અનંતા ઠતા પર્યાય જે પ્રગટ્યા છે, તે એકેક પર્યાયને વિષે અનંત સામર્થ્ય પર્યાય રૂપ ક્ષેત્રની વર્તના સમય સમય થઈ રહી છે, ૫૮૭ અનંત પર્યાયનું ઉપજવું અને પૂર્વપર્યાયનું વિણસવું થાય છે. માટે એ સિદ્ધ અનિત્યપણું જાણવું તેથી સ્યાદનિત્યરૂપ ધીજો જાંગો કહ્યો.

દ્વે સિદ્ધમાં સ્યાન્નિત્યઅનિત્યરૂપ ધીજો જાંગો કહે છે. તિહાં સિદ્ધમાં પૂર્વોક્ત ઠતા પર્યાય નિત્ય છે, અને સામર્થ્ય પર્યાય અનિત્ય છે. એ જાંગો એક સમય છે, કિંવા સમયાંતરે છે? ત્યાં ગુરુ કહે છે, કે જે સમય ઠતા પર્યાયનું નિત્યપણું છે, તે સમયે જ સામર્થ્ય પર્યાયનું અનિત્યપણું પણ છે, તેથી સિદ્ધને નિત્ય અને અનિત્ય એ બે જાંગો જોતા એક સમયે છે એ સ્યાન્નિત્ય અનિત્ય નામે ધીજો જાંગો કહ્યો.

દ્વે સિદ્ધમાં સ્યાદવક્તવ્ય નામે ચોથો જાંગો કહે છે. શિષ્ય કહે છે કે એ નિત્ય, અનિત્ય બે જાંગો એક સમયે છે, તો આપણે સ્યાન્નિત્ય કહેતાં થકાં પણ અસંખ્યાતા સમય લાગે, તેવાર પછી સ્યાદનિત્ય જાંગો કહેવાય. માટે નિત્ય કહે તે સમયે અનિત્યપણું નાટ્યું અને અનિત્ય કહે, તે સમય નિત્યપણું નાટ્યું ૫૮૭ નિત્ય કહેતાં અનિત્યપણું નો મૃપાવાદ લાગ્યો કિંવા અનિત્ય કહેતાં નિત્યપણાનો મૃપાવાદ લાગ્યો તેવારે ગુરુ કહે છે, જે એમ એકસમયે બે વચન યોડ્યાં ન જાય, કેમ કે એક અક્ષર યોડતાં અસંખ્યાતા સમય લાગે, તેવાર પછી ધીજો અક્ષર યોડવામાં આવે, માટે એ અવક્તવ્યનામે ચોથો જાંગો સિદ્ધમાં કહ્યો છે, ૫૮૭ (અવક્તવ્ય કે ૦) વચનથી અંગોચર અર્થાત્ વચનથી કહ્યો જાય નહીં.

एवुं सांजली शिष्य कहे ठे के हे गुरुजी ! तमे अवक्तव्य पणुं कछुं ते अवक्तव्य पणुं सिद्धपरमात्माने नित्यधर्मनुं ठे, किंवा अनित्यधर्मनुं ठे ? तेवारें गुरु कहे ठे, के वचनपणे नित्य अनित्य ए वे जांगा अवक्तव्य ठे, एटले पां चमो स्यान्नित्य अवक्तव्य अने ठठो स्यादनित्य अवक्तव्य जांगो कह्यो.

हवे सातमो स्यान्नित्य अनित्य युगपत् अवक्तव्य जांगो कहे ठे. एटले ए स्यात् नित्यानित्य पणुं युगपत् एकसमय ठे पण वचनथी अवक्तव्य ठे माटे स्यात् नित्यानित्य युगपत् अवक्तव्य सातमो जांगो सिद्धमां जाणवो.

१०७४ वली सिद्ध परमात्मां एक अनेकनी सप्तजंगीयो करवी. जेम के स्यादेकं, स्यादनेकं, स्यादेकानेकं, स्यादवक्तव्यं, स्यादेकअवक्तव्यं, स्यादअनेकावक्तव्यं, स्यादेकानेकयुगपदवक्तव्यं. ए रीतें एक अनेकनी सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप गुरुमुखें जाणवुं.

१०७५ वली सिद्धपरमात्मां स्यात्सत्यं, स्यादसत्यं, स्यात्सत्यासत्यं, स्यादवक्तव्यं, स्यात्सदवक्तव्यं, स्यादसदवक्तव्यं, स्यात्सत्यासत्यं युगपदवक्तव्यं, ए सत्या सत्यनी सप्तजंगीयें करी सिद्धनुं स्वरूप विचारवुं.

१०७६ वली सिद्धमां जव्य अजव्य स्वज्ञावनी सप्तजंगी करवी ते आवी रीतें स्याज्जव्यस्वज्ञाव, स्यादजव्यस्वज्ञाव, स्याज्जव्याजव्यस्वज्ञाव, स्यादवक्तव्यं, स्याज्जव्यस्वज्ञाव अवक्तव्यं, स्यात् अजव्यस्वज्ञाव अवक्तव्यं, स्यात् जव्यस्वज्ञाव अजव्य स्वज्ञाव युगपदवक्तव्यं, ए सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप विचारवुं.

१०७७ वली सिद्धमां गुणपर्यायनी सप्तजंगी करवी, ते आवी रीतें स्यात् गुणं, स्यात्पर्यायं, स्यात्गुणपर्यायं, स्यात्अवक्तव्यं, स्यात्गुणअवक्तव्यं, स्यात्पर्याय अवक्तव्यं, स्यात्गुणपर्याययुगपदवक्तव्यं. ए रीतें गुणपर्यायनी सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप विचारवुं. एम अनंती सप्तजंगीयो सिद्ध परमात्माने विपे वस्तुधर्मे रही ठे पण तेनो विस्तारें अर्थ क रतां ग्रंथ. वधे, माटे ए सामान्य प्रकारें बीजरूप सप्तजंगीनो विचार कह्यो.

११०१ हवे मोक्षनिष्पन्न स्वरूपसिद्ध अवस्थामां पट्कारक लगावे ठे. तिहां प्रथम ज्ञानगुणमां ठ कारक लगावे ठे. प्रथम कर्ता ते सिद्धनो जीव, बीजुं कारण रूप ज्ञानगुण ठे, बीजुं ते ज्ञानगुणें करीने अनंता ज्ञेयपदार्थ जाणवा रूप कार्य करवुं ठे, तेणे करी समय समय अजिनव पर्यायनुं जा

एषणुं संप्रजतुं जाय, ते चोद्युं संप्रदान, अने समय समय पूर्वपर्यायना जाणपणानो व्यय थातो जाय, ते पांचमुं अपादान, अने ज्ञानगुण ध्रुवुं ध्रुवपणे जाणवुं ते ठहुं आधार, ए सिद्धना ज्ञानगुणमां ठ कारक कहां.

११०७ हवे सिद्धने दर्शनगुणमां ठ कारक कहे ठे. प्रथम कर्त्ता सिद्धनो जीव, वीजुं तेने दर्शनगुण कारण मध्युं तेणे करी त्रीजुं अनंता दृश्यपदार्थने देखवारूप कार्य करवुं ठे, चोद्युं अजिनवपर्यायनुं समयसमय देखवा पणुं संप्रजतुं जाय ते संप्रदान, पांचमुं पूर्वपर्यायना देखवा पणानो समयसमय व्यय थातो जाय, ते अपादान, आधार ते दर्शनगुण ध्रुवन ध्रुवपणे जाणवो.

१११३ हवे सिद्धने चारित्रगुणमां पदकारक कहे ठे प्रथम कर्त्ता सिद्धनो जीव, वीजुं चारित्रगुण कारण मध्युं, त्रीजुं अनंता गुणने विपे रमण करवा रूप कार्य करवुं ठे, चोद्युं संप्रदान ते अजिनवपर्यायनुं रमण पणुं समय समय संप्रजतुं जाय, पांचमुं अपादान ते पूर्वपर्यायना रमणपणानो समय समय व्यय थातो जाय, ठहो आधार ते चारित्रगुण ध्रुवुं ध्रुवपणे जाणवुं.

१११९ हवे सिद्धना वीर्य गुणमां पदकारक लगावे ठे, प्रथम कर्त्ता सिद्धनो जीव, वीजुं कारणरूप वीर्यगुण, त्रीजुं अनंतागुणने विपे सहायरूप कार्य करवुं ठे, चोद्युं संप्रदान, ते अजिनव पर्यायनुं सहायपणुं समय समय संप्रजतुं जाय, पांचमुं अपादान ते पूर्वपर्यायना सहायपणानो समय समय व्यय थातो जाय, ठहो आधार ते वीर्यगुण ध्रुवुं ध्रुवपणे जाणवुं. ए रीतें सिद्धना वीर्यगुणमां पदकारक जाणवा. ए रीतें सिद्धपरमात्माने अनंता गुणने विपे पदकारक रूप अनंतां चक्र लागी रखां ठे, तैनुं जाणपणुं करी सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप ध्यावे ते प्राणी, गण्या दिवसमां परमानंद पद पामे.

११२४ शिष्यः—सिद्धपरमात्माना स्वरूपमां एकरूप, असंख्यरूप, असंख्य अनंतरूप, अनंतअनंतरूप, अनंतअनंतधर्मरूप ए पंचजंगीयो केम जाणीयें.

गुरुः—प्रथम नामयकी सिद्धने (एक के०) एक कहीयें, वीजो क्षेत्रयकी सिद्धने (असंख के०) असंखप्रदेशी कहीयें त्रीजुं सिद्धने एकेक प्रदेशे अनंतगुण प्रगट्या ठे, तेवा प्रदेश असंख्याता ठे अने गुण अनंता ठे, माटे असंख्य अनंत कहीयें, चोथो सिद्धपरमात्माना एकेक गुणमां अनंता अनंत पर्यायनी वर्तना रूप जाणवी, ते अनंत अनंतजंगी कहीयें. पांचमो सिद्धने एकेकपर्यायें अनंता धर्म प्रगट्या ठे, ते अनंत अनंत धर्मरूप जंगी जाणवी.

૧૧૨૭ હવે ચાર નિદેષે કરી સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ ઝલેલાવે છે. પ્રથમ (નામસિદ્ધ કે ૦) સિદ્ધ એવું નામ તે ત્રણે કાલે એકરૂપ પણે શાશ્વતું વર્તે છે, ત્રીજો સ્થાપનાસિદ્ધ તે શ્રીજિનપ્રતિમા સ્થાપવી અથવા દેહમાન મધ્યેથી ત્રીજો જાગ ઘટાડી બે જાગ શરીર પ્રમાણે આત્મપ્રદેશનો ઘન કરી સ્થાપના રૂપ ક્ષેત્ર અવગાહી રહ્યા છે. ત્રીજો દ્રવ્યસિદ્ધ તે તેરમે ચૌદમે ગુણગણે કેવલીજગવાનું વર્તે છે. તે જીવ્યશરીર આશ્રયી દ્રવ્ય સિદ્ધ જાણવો અને જે સિદ્ધિ વસ્તુ તેના શરીરની જાતિ કરિયે, તે જીવ્યશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું તથા શુદ્ધ નિર્મલ અસંખ્યાત પ્રદેશને વિષે જ્ઞાનાદિ અનંતગુણ રૂપ ઠતા પર્યાય વસ્તુરૂપ પ્રગટ્યા છે, તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીર આશ્રયી દ્રવ્યનિદેષો જાણવો એ ત્રણ પ્રકારે સિદ્ધનો દ્રવ્યનિદેષો જાણવો. તથા સિદ્ધનો સ્વરૂપ સામર્થ્યપર્યાય પ્રવર્તના રૂપ અનંતો ધર્મ પ્રગટ્યો છે, તેણે કરી સદા કાલ નવા નવા જ્ઞેયની વર્તના રૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, સમય સમય અનંત અનંતો થઈ રહ્યો છે. તેથી સિદ્ધ પરમાત્મા અનંતું સુખ જોગવે છે. તે જાણનિદેષો જાણવો. એ રીતે ચારનિદેષે. સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણવું, ૧૧૨૧ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં અજોગી, ઉપજોગી અને જોગી, એવી ત્રિજોગી ઉપજે છે માટે તેણે કરીને સિદ્ધનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયું ?

ગુરુ:-સિદ્ધ પરમાત્મા શુદ્ધાશુદ્ધના હેતુ ઇન્દ્રિયસુખના વિકારરૂપ જોગથકી રહિત છે, તેમાટે સિદ્ધને અજોગી કહીયે. તથા અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય, એ આદિ અનંતા ગુણ પ્રગટ્યા છે. તે વારંવાર એના એ ગુણ જોગવ્યામાં આવે છે, તેથી સિદ્ધને ઉપજોગી કહીયે. જે એકવાર જોગવ્યામાં આવે, તેને જોગ કહીયે. અને જે વારંવાર જોગવ્યામાં આવે, તેને ઉપજોગ કહીયે. તથા સિદ્ધના એકગુણને વિષે અનંતાનંત પર્યાયની સમય સમય ઉત્પાદવ્યયરૂપ નવા નવા જ્ઞેયની વર્તના થઈ રહી છે, તેણે કરી સિદ્ધ પરમાત્મા, સમય સમય અનંતસુખના આસ્વાદનરૂપ જોગ કરે છે, તેમાટે પર્યાયથકી સિદ્ધને જોગી કહીયે. એ રીતે શુદ્ધાશુદ્ધરૂપ વિજ્ઞાવના જોગથકી સિદ્ધ રહિત છે, તેમાટે અજોગી કહી વોલાવ્યા અને જ્ઞાનાદિ અનંતપર્યાયરૂપ ગુણથકી સિદ્ધને ઉપજોગી કહી વોલાવ્યા, એટલે ઠતા પર્યાયરૂપ ગુણ વારંવાર ફરી ફરીને એના એ જોગવ્યામાં આવે માટે, તપજોગ છે તથા સિદ્ધના સામર્થ્ય પર્યાય સમય સમય નવા નવા જ્ઞેયની વર્ત

૧૧૫૧ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો અચક્ષિત સ્વજ્ઞાવ કહીયેં, અને ચક્ષિત સ્વજ્ઞાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સિદ્ધ પરમાત્માને સત્તાગતેં જ્ઞાનાદિ અનંતગુણ પ્રગટ્યા છે, તેનો કોઈ કાલેં વિનાશ નથી માટે સિદ્ધનો અચક્ષિત સ્વજ્ઞાવ કહીયેં, અને નવા નવા ફેરવની વર્તનારૂપ સમય સમય ઉત્પાદવ્યય થાય છે, તેમાટે સિદ્ધપરમાત્માનો ચક્ષિત સ્વજ્ઞાવ કહીયેં.

૧૧૫૩ શિષ્ય:-સિદ્ધપરમાત્માનો રમણિક સ્વજ્ઞાવ કહીયેં, અને આરમણિક સ્વજ્ઞાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-શુદ્ધધ્યાનરૂપ અભિયેં કરી ઘાતી અઘાતી રૂપ કર્મ આચરણ વાલી જ્ઞાનાદિ અનંતગુણરૂપ પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું, તેને વિષે સિદ્ધપરમાત્માને રમણિકપણું છે અને ઇન્દ્રિયમુખની હેતુ ઘડી જે પરસ્વજ્ઞાવ રૂપ વિનાશવદશા તિદ્દાંયકી સિદ્ધને આરમણિક પણું જાણ્યું.

૧૧૫૫ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો વ્યાપક સ્વજ્ઞાવ કહીયેં અને અવ્યાપક સ્વજ્ઞાવ પણ કહીયેં તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સિદ્ધપરમાત્માને સત્તાગતેં સામાન્ય વિશેષરૂપ જ્ઞાન,વર્ણન આદિ અનંતા ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં વ્યાપકપણું જાણ્યું. અને પરજ્ઞાવરૂપ વિનાશવદશા થકી સિદ્ધ પરમાત્મા રહિત છે, તેમાટે તેમાં અવ્યાપકપણું જાણ્યું. ઇ રીતેં જે જંગીયેં કરી સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ કર્યું.

૧૧૬૫ કહે સિદ્ધ પરમાત્માના અન્યથી ગુણ સર્વીયેં થયેં. ૧ અનંતજ્ઞાનમય, ૨ અનંતદર્શનમય, ૩ અનંતચારિત્રમય, ૪ અનંતતપોમય, ૫ અનંતતોગમય, ૬ અનંતદાનમય, ૭ અનંતસ્રાવમય, ૮ અનંતતોગમય, ૯ અનંતવ્રતમય, ૧૦ અનંતવ્રતમય, ૧૧ સિદ્ધપરમાત્માના અન્યથી ગુણ કહ્યા.

૧૧૬૬ કહે સિદ્ધપરમાત્માના અતિરેકગુણ સર્વીયેં થયેં. ૧ ક્રોધરહિત, ૨ માનરહિત, ૩ માધારહિત, ૪ ક્રોધરહિત, ૫ ક્રામ્ય રહિત, ૬ આરતિરહિત, ૭ રતિરહિત, ૮ રાગરહિત, ૯ દ્વેષરહિત, ૧૦ મોહરહિત, ૧૧ મિથ્યાત્વરહિત, ૧૨ નિહારરહિત, ૧૩ કામરહિત, ૧૪ અજ્ઞાનરહિત, ૧૫ મનરહિત, ૧૬ વચનરહિત, ૧૭ કાયારહિત, ૧૮ મંમારહિત, ૧૯ ઇન્દ્રિયરહિત, ૨૦ હરણરહિત, ૨૧ શબ્દરહિત, ૨૨ રુપરહિત, ૨૩ રસરહિત, ૨૪ કામરહિત,

१५ गंधरहित, २६ आहाररहित, २७ निहाररहित, २८ रोगरहित, २९ जयरहित, ३० शोकरहित, ३१ जुगुप्सा रहित, ५ व्यतिरेक गुण जाणवा, १२७५ हृद्ये सिद्धपरमात्माना अन्ययी अने व्यतिरेक ५ वे गुण जेला ल खीचें ठीचें, निराकार, १ निराखं, ३ निराशी, ४ निरुपाधि, ५ निर्विकारी, ६ अदाय, ७ अनादि, ८ अनंत, ९ अखंड, १० अक्षर, ११ अनक्षर, १२ अचल, १३ अकल, १४ अमल, १५ अगम, १६ अनादमी, १७ अरूपी, १८ अकर्म, १९ अवंधक, २० अनुदय, २१ अनोजिक, २२ अचेदी, २३ अवेदी, २४ अछेदी, २५ अखेदी, २६ असखायी, २७ अलेशी, २८ अजोनी, २९ अव्यायाध, ३० अनंतअनवगाही, ३१ गुरुलघु, ३२ अपरिणामी, ३३ अनिद्रिय, ३४ अविकारी, ३५ अयोनि, ३६ अव्यापी, ३७ अनाश्रयी, ३८ अकंप, ३९ अविरोधी, ४० अखंडित, ४१ अनाश्रव, ४२ अलक्ष, ४३ अशोक, ४४ अलोक, ४५ लोकालोकज्ञायक, ४६ स्वज्ञ व्यवंत, ४७ स्वक्षेत्रवंत, ४८ स्वकालवंत, ४९ स्वज्ञाववंत, ५० इत्यास्ति कण्ठे नित्य, ५१ पर्यायास्तिकण्ठे अनित्य, ५२ गुणपर्यायपणे नित्यानित्य, ५३ सिद्धस्वरूपी, ५४ स्वसत्तावंत, ५५ परसत्तारहित, ५६ स्वक्षेत्रअवगाहिक, ५७ परक्षेत्रस्वपणे अनवगाहिक, ५८ धर्मास्तिकायधकी जित्त, ५९ अधर्मास्तिकाय धकी जित्त, ६० आकाशास्तिकाय धकी जित्त, ६१ पुद्गलास्तिकायधकी जित्त, ६२ कालधकी जित्त, ६३ स्वज्ञावना कर्ता, ६४ परज्ञावना अकर्ता, ६५ लोकप्रमाणें अवगाहनावंत, ६६ शुद्ध, ६७ बुद्ध, ६८ अमर, ६९ अपर, ७० अपरंपर, ७१ स्वज्ञावरमणी, ७२ सहजानंदी, ७३ पूर्णानंदी, ७४ अजर, ७५ अविनाशी, ७६ एक, ७७ असंख्य, ७८ अनंत, ७९ अनंतगुणें करी विराजमान.

शिष्यः—सिद्ध परमात्माने दान अनंतुं ठे. लाज अनंतो ठे, जोग अनंतो ठे. उपजोग अनंतो ठे. तेनो श्यो परमार्थ ? तथा ते दान कोने आपे ठे ? लाज शानो थाय ठे ? जोग ते शैनो ठे. अने उपजोग ते शैनो ठे ?

गुरुः—सिद्ध परमात्माने वीर्यगुण ते सहकार दीचे ठे तेम ज्ञानगुणना उपयोग बिना वीर्य फुरी शके नही तेथी वीर्यने सहाय ज्ञान गुणनुं ठे तथा ज्ञानमां रमण ते चारित्रनुं सहाय ठे. एम एक गुणने अनंतगुणनुं सहाय ठे. हवे जे गुण सहाय दीचे ठे ते तो आत्माना गुणमां दान धर्म

ઠે, તે સિદ્ધના જીવ પ્રતિ સમય અનંત સ્વગુણ સહાય રૂપ અનંતું દાન પો-
તેં પોતાને આપે ઠે તથા જે ગુણને જે ગુણની સહાય રૂપ શક્તિની પ્રાપ્તિ
તે સિદ્ધના જીવને લાજ ઠે તથા સિદ્ધના જીવ પોતાના પર્યાયને પ્રતિસમ
યેં જોગવે ઠે તે જોગ ઠે તથા સિદ્ધના જીવ સ્વાજાતિક જે સ્વગુણ તેને વાર-
વાર જોગવે ઠે માટે તેનો ઉપજોગ ઠે એમ સિદ્ધને દાન સ્વરૂપનું ઠે, લાજ
પણ સ્વરૂપનો ઠે, જોગ સ્વપર્યાયનો ઠે અને સ્વાજાતિક સ્વગુણનો ઉપજોગ ઠે.

એ રીતેં એક સિદ્ધ આશ્રયી એ સ્વરૂપ કિંચિન્માત્ર લખ્યું ઠે. એવા અનંતા
સિદ્ધ વર્તેં ઠે, તેમાટે એક સિદ્ધનું સ્વરૂપ જાણ્યું એટલે સર્વેસિદ્ધનું સ્વરૂપ
જાણ્યું તેથી એક સિદ્ધનું સ્વરૂપ જેના જાણ્યામાં આવે, તેને જ્ઞાની કહીયેં,
અને જેની શ્રદ્ધામાં વેસે, અંતરંગ સર્વદે, તેને સમકેતી કહીયેં. એવા પુરુષને
સિદ્ધનાં સુખ નજીક ઠે, એવા પુરુષ સંસારમાં જે રહ્યા ઠે, તે માત્ર જવસ્થિ-
તિના વાંકથકી રહ્યા ઠે, અને એવી ડલલાણના ધણી જે સિદ્ધપરમાત્માને
નમસ્કાર કરે ઠે. એટલે નમોસિદ્ધાણં કહે ઠે. તે ઘણી નિર્જારા કરે ઠે. તે
માટે તેને નિશ્ચય સમકેતના ધણી કહીયેં.

તથા જેણેં એવી રીતની ડલલાણ કરી નથી, અને જે "નમોસિદ્ધાણં"
કહી સિદ્ધને નમસ્કાર કરે ઠે, તે સૂડો જેમ રામનો ઉચાર કરે ઠે, તેની
પેરેં આચરણ જાણ્યું, તિહાં સુધી મિથ્યાત્વ ઠે, પણ નિર્જારા થાય નહીં,
કેમ કે નિર્જારા તો ડલલાણને હાથ ઠે, માટે સિદ્ધનું સ્વરૂપ જાણવાનો
ઘણો સ્વપ કરવો, જેણે ઉક્તપ્રકારેં સિદ્ધનું સ્વરૂપ ન જાણ્યું તેનો દ્વ્યનિકે
પો ઠે. અણુવર્ગોદયં એ શ્રીઅનુયોગદ્વારનું વચન ઠે,

વલી કણું ઠે, જે પદ, અદ્વાર, માત્રા, શુદ્ધસિદ્ધાંત વાંચતાં, પૂઠતાં,
અર્થ કરે ઠે, ગુરુ મુખેં સર્વદે ઠે, તે પણ શુદ્ધ નિશ્ચય સત્તા ડલલાયા વિના
સર્વે દ્વ્યનિકેપે ઠે, અને જે જાવ વિના દ્વ્યનય ઠે, તે પુણ્યવંધનું કારણ
ઠે, પણ મોદનું કારણ નથી, એટલે જે જીવ, કરણીરૂપ કદતપસ્યા કરે
ઠે, પણ જીવ અજીવની સત્તા ડલલાઈ નથી, તેને જગવતીસૂત્રમાં અવતી અપ-
ચક્ષાણી કહ્યા ઠે, તથા જે બાહ્યથી એકલી તપસ્યારૂપ કરણી કરે ઠે,
અને પોતાને સાધુ કહેવરાવે ઠે, તે મૃપાવાદી ઠે. શ્રીઉત્તરાધ્યયનમાં "ન મુ-
ણિઅદ્વાણવાસેણં" એ વચનેં તથા "નાણેણંમુણીદોઝ" એ વચનેં જે જ્ઞાની
તે મુનિ ઠે, અને અજ્ઞાની તે મિથ્યાત્વી ઠે.

तथा कोइ गणितानुयोग जे नारकी देवताना बोल अथवा यतिश्राव कनो आचार जाणीने कहे जे अमें ज्ञानी ठैयें ? परंतु ते ज्ञानी नहीं, जे द्रव्यगुणपर्यायानुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कह्यीयें. उत्तराध्ययनना मोक्ष मार्गाध्ययनमां कह्युं ठे. तथा च तत्सूत्रं ॥ एवं पंचविहं नाणं, द्वाण्यगुणा ए य ॥ पद्यवाण्य सवेसिं, जं नाणिहिं दंसीआ ॥ १ ॥ अर्थः—पांच प्रकारें ज्ञाननुं स्वरूप तथा ठ द्रव्यनुं स्वरूप, गुणपर्याय सहित जाणे, तेने सम्यग्ज्ञानी जाणवा. तिहां प्रथम पांच प्रकारें ज्ञाननुं तथा पदद्रव्यनुं स्वरूप रूपी अरूपी पणे निश्चयव्यवहारथी जाणे, तथा उत्सर्ग अपवादथी जाणे, तथा देशव्यापी सर्वव्यापी पणे जाणे, तथा प्रत्यक्ष परोक्ष ए वे प्रमाणे करी जाणे, तथा कर्त्ता कारणने कार्यपणे जाणे, तथा हेय डेय उपादेयपणे जाणे. तथा द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावयकी जाणे, तथा नामादिक चार निक्षेपे क्कुसूत्रनयने मतें जाणे, तथा शब्दनयने मतें चार निक्षेपे जाणे, तथा समजिरूढ नयने मतें चार निक्षेपे जाणे, तथा पंच समवायें करी जाणे, तथा पद कारकें करी जाणे, तथा नैगमादिक सप्त नयें करी जाणे, तथा नित्य अनित्यादिक आठ पक्षें करी जाणे तथा निश्चयव्यवहारथी जाणे, तथा नाम, द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, गुण, पर्याययकी जाणे, तथा उत्पाद, व्यय, ध्रुवपणे जाणे. ए रीतें पांच ज्ञाननुं तथा पदद्रव्यनुं स्वरूप जाणे, तेने निश्चय सम्यग्ज्ञानी जाणवा.

हवे ए उपर प्रश्न कहा तेनो अर्थ करवायकी आ ग्रंथ घणो बधे, माटे एमांथी केटलाएक प्रश्ननो अर्थ रहस्य जाणवा सारु करुं तुं, ते प्रमाणें विस्तार बुद्धिना धणी हशे ते सर्वनो अर्थ विचारी लेशे.

प्रथम पांच प्रकारें ज्ञाननुं स्वरूप तथा पदद्रव्यनुं स्वरूप रूपी अरूपी पणे निश्चय व्यवहारथी जाणवा आश्रयथी कह्यीयें ठैयें. तिहां प्रथमनां चार ज्ञान ते इंद्रियने अनुयायी ठे अने रूपी पदार्थने देखे ठे, अने ए चार ज्ञाननो उपयोग पाठो टली जाशे. केम के अवधिज्ञान अने मनःपर्यव ज्ञाननो उपयोग ठठा सातमा गुणगणा लगें ठे अने श्रुतज्ञाननो उपयोग वारमा गुणगणा सुधी ठे, पठी नहीं. एटले चार ज्ञान ते इंद्रियने अनुयायी व्यवहारनयने मतें रूपी पणे प्रगट्यां अने देखे पण रूपी पदार्थने ठे माटे रूपी जाणवा अने एक केवलज्ञान ते शुद्धनिश्चयनयें अरूपी पणे

सादि अनन्तमे जागे प्रगटे तेनो उपयोग आव्यो थको जाय नही, अने इंड्रियना अनुयायीपणा विना रूपी अरूपी सर्व पदार्थने जाणे, माटे एके वल ज्ञान ते निश्चयनयें अरूपी जाणवुं.

वली ए पांच ज्ञाननुं स्वरूप निश्चयव्यवहारनयें करी रूपी अरूपी पणे देखाडे ठे. ए पांच ज्ञान कर्मरूप आवरणे अजावें अरूपी पणे प्रगट्यां तेने पाठां कर्मरूप आवरण लागे नही, माटे निश्चयनयें करी पांचे ज्ञान अरूपी जाणवां, अने ए पांचे ज्ञान कर्मरूप आवरणे अजावें प्रगट्यां तो अरूपी पणे ठे पण तेना पर्याय रूपी पदार्थमां जळ्या, केम के चारज्ञान तो रूपी पदार्थनेज देखे ठे, माटे रूपी पदार्थमां चार ज्ञानना पर्याय प्रगट्यां तेथी व्यवहार नयने मत्तें ए पांचे ज्ञान रूपी पण जाणवां.

हवे पट्द्रव्यनुं स्वरूप निश्चय व्यवहार नयें करी रूपी अरूपी पणे देखाडे ठे. तिहां धर्म, अधर्म, आकाश, जीव, अने काल ए पांच द्रव्य निश्चयनयें करी अरूपी जाणवां अने एक पुजलद्रव्यना परमाणुआ तेययि रूपीज ठे, तथापि घणा सूक्ष्म ठे, केमके ठद्गस्थमुनिराज चार ज्ञानना धणी तेनी नजरें पण नावे अने शाश्वता ठे, माटे उपचारें करी अरूपीमां गण्णा, ए रीतें ठए द्रव्य निश्चयनयें करी अरूपी जाणवां अने व्यवहारनयें करी तो चारद्रव्य अरूपी जाणवां तथा जीव अने पुजल, ए वे द्रव्य रूपी जाणवां. केम के जीव, चारगतिमां नव नवा जवें करी नवनवां नाम धरावी चववुं उपजवुं करे ठे, ते नजरें जोवामां आवे ठे, माटे रूपी जाणवो. अने पुजलपरमाणुआ पण घणा जेला मली खंध वने ठे, ते नजरें जोवामां आवे ठे, माटे ए वे द्रव्य व्यवहारनयें करी रूपी जाणवां. अने धर्मास्तिकायादिक चार द्रव्य अरूपी जाणवां. इति प्रथम प्रश्न.

हवे बीजा प्रश्नमां पांच प्रकारनुं ज्ञान तथा ठ द्रव्यनुं स्वरूप उत्सर्गें थपवादे करी कहे ठे. तिहां पांच ज्ञान मध्यें मतिश्रुतादि चार ज्ञान ते इंड्रियने अनुयायी व्यवहारनयने मत्तें रूपीपणें प्रगट्यां अने देखे पण रूपी पदार्थने ठे, माटे थपवादे कारणरूप जाणवां अने एक केवलज्ञान ते इन्द्रियनिश्चयनयें करी अरूपी लोकालोक नास्कर इंड्रियनी सहाय विना सर्व इन्द्रियपदार्थने जाणे, माटे उत्सर्गें कार्यरूप जाणवो.

हवे थट् द्रव्यनुं स्वरूप उत्सर्गें थपवादे कहेतो थको धर्म, अधर्म आ

काश, पुञ्जल अने काल ए पांच द्रव्यना अनंता गुण, अनंता पर्याय ते ना जाणपणारूप प्रतीति गुरुमुखें करवी, ते सर्वे अपवादें कारणरूप ठे, अने एक जीवद्रव्यनुं स्वरूप, शुद्ध निर्मल चिदानंदरूप परमज्योति, अविनाशी, अविचल, सर्वविज्ञावयकी रहित शुद्ध निश्चयनयें करी सत्तायें सिद्ध समान ज्ञानादि अनंतगुणरूप ठता पर्याय तथा सामर्थ्यपर्याय रूप अन्न तीशक्तिनो धणी, तेनुं स्वरूप ते उत्सर्ग कार्यरूप जाणवुं, ए बीजो प्रश्न.

हवे त्रीजा प्रश्नमध्ये पांच प्रकारनुं ज्ञान तथा पद द्रव्यनुं स्वरूप देश व्यापी तथा सर्वव्यापी पणें जाणवुं ते कहे ठे, मतिश्रुतादि चार ज्ञान, ते पोतपोतानी मर्यादा प्रमाणें उपयोग दीधे लोकमां एना पर्याय प्रवर्तें, ते प्रमाणें ज्ञेयपदार्थ जाणें, माटे देशव्यापी जाणवां अने एक केवलज्ञाननो उपयोग ते प्रयास विना सर्वपर्याय लोकालोकमां व्यापी रह्या ठे. तेणें क री सर्व ज्ञेयपदार्थ एक समयमां जाणें ठे, माटे सर्वव्यापी जाणवो.

हवे ठ द्रव्यमां देशव्यापी अने सर्वव्यापी पणुं कहे ठे. तिहां धर्मास्ति काय अने अधर्मास्तिकाय, ए वे द्रव्य लोकव्यापी असंख्यात प्रदेशी जा णवा, तेमज एक जीवद्रव्य, असंख्यातप्रदेशी ठे एवा अनंता जीवद्रव्य ठे ते पण लोकव्यापी जाणवां, तथा पुञ्जलद्रव्यना परमाणुआ अनंतप्रदेशी, ते पण लोकव्यापी जाणवा. तथा कालद्रव्यनो समय एक पण प्रवर्तन काल ते अढीछीप व्यापी जाणवो, अने एक आकाशद्रव्यना अनंता प्रदेश ते लोकालोकव्यापी जाणवा. एरीतें एक आकाश विना पांच द्रव्य लोक व्यापी ठे, माटे देशव्यापी जाणवां अने एक आकाशद्रव्य ते लोकालो कमां व्यापी रह्यो ठे माटे सर्वव्यापी ठे. ए बीजो प्रश्न थयो.

हवे चौथा प्रश्नने विषे पांच प्रकारें ज्ञान तथा पदद्रव्यनुं स्वरूप प्रत्य द्ध अने परोक्ष ए वे प्रमाणें करी देखाडे ठे. तिहां प्रथम प्रत्यक्ष प्रमा णना वे ज्ञेद ठे. एक सर्व प्रत्यक्ष अने बीजुं देशप्रत्यक्ष तेमां केवलज्ञानें करी पद द्रव्यना अनंता गुण अने अनंतापर्यायरूप लोकालोकना सर्वज्ञाव प्रत्यक्ष पणें जाणें. ते सर्वप्रत्यक्ष जाणवुं अने मनःपर्यवज्ञान ते मनोवर्ग णाने प्रत्यक्षपणें जाणें, बीजुं अवधिज्ञान ते पुञ्जल वर्गणाने प्रत्यक्षपणें जाणें, ए सर्व देशप्रत्यक्ष जाणवा. हवे बीजुं परोक्षज्ञान ठे ते परोक्षप्रमाणना त्रण ज्ञेद ठे, एक आगमप्रमाण ते आगमें करी नरक, तिर्यच, मनुष्य, दे

વ શ્રીજીવરૂપ નવ તત્ત્વ, પદ્મજ્યનું સ્વરૂપ કહ્યું તે પ્રમાણે સર્વ જાણે. અંતરંગ પણે સર્વદે, કાર્ય કારણ, ધર્મ પ્રત્યે ઊંલસે, સ્વદયા પરવ્યા જામે, સ્વજાવ વિજાવનો યથાર્થપણે વિચાર કરી સર્વદે, આત્માને ઉપાદાન કારણપણે જાણે, ઉપાદાનકાર્ય જાણે, તથા આત્મિકસુખ ઇન્દ્રિયજનિતનુગ્મની પ્રતીતિ કરી સાધ્ય ચોક્ષો રાહી વીતરાગની શ્રાદ્ધાયે અનૈક પ્રકારે સાધન કરે, તેજીવ, સંસારચક્રી ઉદાસી જાવેં વસે, સંસારને વંધીલાનાર પ કરી જાણે, અને વ્રત લેવાની રુચિ ઘણી કરે, પણ અવ્રતને ઉદયેં કરી સંસારરૂપ જાલમાંથી છૂટો શકે નહીં, એવા જીવ જાણે સ્વરા પણ આદરે નહીં અને પાસે પણ નહીં. એ વ્રીજો જંગ કહ્યો.

હવે ચોથા જે જીવ જાણે ન આદરે અને પાસે તેને ઊંલસાવે છે. તે જીવ અનુત્તરયામી દેવ જાણવા. ઇટલે આગલ જાવ કહ્યા, તે પ્રમાણે સર્વ જાણે છે પણ ગતિ આશ્રયી અવ્રતિપણને ઉદયેં કરી તિહાં વ્રતનું આદરનું નથી તથાપિ વ્રત પાલવાને જાયેંજ વસેં છે, માટે જાણે ન આદરે અને પાસે એ પો પો જંગ. એ ચાર જાંગના અર્થ વિચારી તોલના કરે તે જ્ઞાનીપુરુષ જાણવા.

હવે અજાણનું સ્વરૂપ જાણવાને ચોજંગી લાહીયેં ઠેયેં. તિહાં પહેલા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને ન પાસે. વીજા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને પાસે, વ્રીજા જીવ ન જાણે, આદરે અને પાસે, ચોથા જીવ ન જાણે, આદરે અને ન પાસે. એ ચાર પ્રકારના જીવ ઊંલસાવવાને અર્થ લાહીયેં ઠેયેં.

તિહાં પહેલા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને ન પાસે તેજીવ મિથ્યારૂપિ પદ્મેષુ ગુણગણે અન્યદર્શની જાણવા. તેને જીવ શ્રીજીવરૂપ સ્વરૂપ જાણું નથી, અને વિનિવચનની આમ્યા વિના અનૈક પ્રકારે અન્યલિંગે મિથ્યારૂપ સ્વેષ્ટા કરતા કરે, એ પદ્મેષુ જાંગનાં વિચાર કહ્યો.

હવે વીજા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને પાસે, તે જીવ ઊંલસાયેં ને તે જીવ, કાચ નરખી જાણવા. તેને જીવ શ્રીજીવના સ્વરૂપની ઊંલસાવ નથી, અને એ મહાવ્રતનું નરૂપ પણ જાણતા નથી. તેમ પાંચ આશ્રય પણ નેવતા નથી, માટે એ કાચ નરખી જીવ જાણવા. એ વ્રીજો જંગ.

હવે વ્રીજા જે જીવ ન જાણે, આદરે અને પાસે, ને ઊંલસાયેં છે, તે જીવ કેવળની મ્હર્ષિની, શાસ્ત્રક્રિયા પ્રતિશાસ્ત્રક જાણવા. તેને જીવ શ્રીજીવ રૂપ નવ તત્ત્વ પદ્મજ્યનું સ્વરૂપ નયેં કરી. નિરૂપેં કરી. મ્યાહારૂપ નિરૂપ

अनित्यादि आठ पक्षें करी जासनरूप प्रतीति करी नथी, अने उपादान पणुं न जाणे, उपादान कारणपणुं न जाणे, उपादानकार्यपणुं न जाणे, साधक बाधक अने सिंछादि स्वरूप चौद गुणगणानो विचार न जाणे, सौक्तिक धर्म न जाणे, लोकोत्तर बाह्यकारणरूप धर्म न जाणे, लोकोत्तर अंतरकारणरूप धर्म न जाणे, तथा लोकोत्तर अंतरकार्यरूप धर्म पण न जाणे अने जीवसत्तारूप अव्यगुणपर्यायनुं स्वरूप न जाणे तथा अजीव सत्तारूप जावकर्म अव्यकर्म नोकर्मरूप विचार न जाणे, तथा साध्य साधनरूप लेवानी प्रतीति कत्या विना नरकनिगोदनां दुःखधकी वीहीतो धको सुखनी साक्षचें पुण्यरूप फलनी बांठायें निवृत्तिरूप चारित्र अंगीकार करी, पांच महाव्रत शुरू रीतें पासे ठे, वहेतालीश दोष टाली आहार लीये ठे, मांमखाना पांच दोष टासे ठे, अने पडिक्कमणुं पडिलेहणादि क्रिया शुरू रीतें साचवे ठे, ते अव्यसिंगी जीव जाणवा. ए त्रीजो जंग कह्यो.

हवे चोथा जे जीव न जाणे, आदरे अने न पासे, ते उलखावे ठे, ते जीव जिनमतसिंगी वेपधारी जाणवा. एटसे पोतानो पाट मेखववारू प नाम राखवा सारु वालपणे शिष्यने वेचाता सइ अनेक प्रकारें दुःखें करी जिनमतना शास्त्र जे अंगोपांगादिक तथा परमतनां शास्त्र जे ज्योतिष्य वैद्यकादिक ते जणावे, जणावी पालीने महोटा करे, पण अंतरंग सत्ताग तना जाणपणारूप जासन रहित तेणें करी जीवादिक नव पदार्थना पर मार्थने न जाणे, अने अज्ञावें करी रुचि विना पांच महाव्रतरूप उचारे करी जैनसिंग धखुं ठे, पण ठकायना आरंजने विपे प्रवर्त्ते ठे, सावयरू प पापकर्मना आदेश उपदेश दीये ठे ॥ अत्र गाथा ॥ निर्दय हृदय ठका यमां, जे मुनिवेपे प्रवर्त्ते रे ॥ गृही यतिधर्मधी बाहिरा, ते निर्धन गति व र्त्ते रे ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. एटसे ते जीव न जाणे, अने व्रत आद रे पण पासे नही, माटे जिनमतसिंगी वेपमात्रें जाणवा. ए चोथो जांगो कह्यो. ए रीतें जाण अजाण पणानुं स्वरूप जाणवा सारु चोचंगी कही ठे.

॥ दोहा ॥

॥ आत्मदृष्टिदेखीयें. पुज्ज चेतनरूप ॥ परपरिणति होय वेगली, न पहे ते जवहूप ॥ १ ॥ आत्मज्ञावें तिखु ठे, परज्ञावें ठे बंध ॥ निजस्वरूप अ विलोकतां, मिटे अनादि धंध ॥ २ ॥ जेने पुज्ज योग ठे. तेहनी न धरे

आश ॥ शुद्धातम अनुनय जख्यो, शाश्वत सुख विज्ञास ॥ ३ ॥ चेतन
 सद्गुण आतमा, सो अनादि गुणलीन ॥ पण ते प्रगटे अनुनयें, समकें
 दृष्टि पीन ॥ ४ ॥ मग्न जयो जडजायमें, तेंण सावरण स्वजाय ॥ निरावरण
 तो संपजे, आपें व्याप स्वजाय ॥ ५ ॥ शुद्धद्रव्य शुद्धातमा, व्यापक सकल
 स्वजाय ॥ शुद्ध द्रव्यगुण पक्षाघे, मटे मोहमद ताव ॥ ६ ॥ इम जावत शिव
 तत्व रस, ते अर्ध्यातम सार ॥ ताके गुणकी वर्णना, गुणतां होय सुखकारा ॥ ७ ॥
 ॥ देशी चोपाइनी ॥

खिमाविजय ठे क्षमा जंनार, जिन उत्तमपदना दातार ॥ एवा गुरु नि
 त्य सेवो सद्गु, निजरूप प्रगटे सुख सहो बहु ॥ ८ ॥ अमिय कुंथर तनु
 प्रणमी पाय, ग्रंथ कियो जविजन सुखदाय ॥ अल्पबुद्धि में रचना करी,
 शुद्ध करो पंक्ति जन मली ॥ ९ ॥ मरुधर पाली नगर मजार, चोमासुं ध
 री हर्षे अपार ॥ वर्षे व्यासी संवत अठार, महाशुदि पांचम ने रविवार ॥
 १० ॥ प्रश्नोत्तर ग्रंथ कीधो सार, आतम अर्थीने हितकार ॥ जणतां गुणतां
 जय जयकार, लखमी लीला पामे अपार ॥ ११ ॥ इति पंक्ति श्रीकुंवर
 विजयजी विरचित प्रश्नोत्तर ग्रंथः संपूर्णः ॥ श्लोक संख्या ॥ ६६६१ ॥

जूलः—आ ग्रंथ ठापतांज एना बीजा पृष्ठनी ठेही लीटीमां (वाजिग्रमां
 मलतो शब्द होय.) ते ठेकाणे कंपाजीटरनी जूलथी “वा जिग्रमां मेल उ
 चित प्रमुख गुणसहित होय” एम थइ गयुं ठे. तेमज बीजा पण जे जे स्थान
 के अशुद्धतारूप दोष महाराथी थयेला होय ते सर्व स्थले वांचनार
 साहेचोयें सुधारी वांचवुं. आ पुस्तक मुद्रित करतां जे कांइ श्रीजिनवचन
 विरुद्ध महाराथी लखायुं होय ते अपराध रूप दुष्कृतने हुं समस्त आ
 ग्रंथ पठन करनारा सज्जनोनी समझ मिथ्या करुं हुं.

प्रश्नोत्तर ग्रंथः समाप्तः ॥

अथ ठूटक वोला लखीयें ठैयें.

सुगाम, सुगाम, सुजात, सुभ्रात, सुतात, सुमात, सुवात, सुकुल, सुवल, सुखी, सुपुत्र, सुपात्र, सुदेव, सुदान, सुमान, सुरूप, सुविद्या, सुदेव, सुगुरु, सुधर्म, सुवेश, सुदेश. एटलां वानां पुण्यविना न पामीयें.

सुमति, शीलवंत, संतोषी, सत्संगी, स्वजन, साचा वोला, सत्पुरुष, समे ला, सुलक्षण, सुलज्जा, सुकुलीन, गंजीर, गुणवंत, गुणज्ञ, एवा पुरुषनो संग करवाथी धर्म पामीयें. चुगल, चोर, ठलघ्राही, अधर्मी, अधम, अविनीत, अधिकवोला, आनाचारी, अन्यायी, अधीरा, अधूरा, निःस्नेही, कुलक्षण, कुवोला, कुपात्र, कूडावोला, कुशीलिया, कुशासनी, कुलखण, जूना, जूठ. एवा पुरुषनो संग न करवो.

केटलाएक दोष मुख्यतायें जेने होय तेनां नाम कहे ठे:-रजपुतने क्रोध घणो होय, क्षत्रीने मान घणुं होय, गणिका अने वणिकने माया घणी होय, ब्राह्मणने लोभ घणो होय, मित्रने राग तथा हेत घणुं होय, शोक्यने छेप घणो होय, जुगारीने शोक घणो होय, चोरनी माताने चिंता घणी होय, कायरने जय घणो होय. इत्यादिक श्रीविशेषावश्यकमां घणा बोल ठे.

हवे धर्म कर्म केवी रीतें होय ते कहे ठे. धर्म तो आत्मजावें शुद्धोपयोगें होय अने कर्म तो अशुद्धोपयोगें तथा शुभाशुभ जावें होय जेवी करणी एट ले जेवी क्रिया तेवां कर्म होय अने धर्म तो अक्रिया रूपें होय जेवो शुद्धोपयोग बृद्धिवंतो होय तेवो धर्म पण बृद्धिवंतो होय.

महोटी चौदविद्यानां नाम:-एकननोगामिनी, बीजी परशरीर प्रवेशिनी, त्रीजी रूपपरावर्तनी, चोथी स्तंजनी, पांचमी मोहनी, ठछी सुवर्णसिद्धि, सातमी रजतसिद्धि, आठमी रत्नसिद्धि, नवमी बंधयोजिनी, दशमी शक पराजयनी, अगीयारमी वशीकरणी, वारमी जूतादिदमनी, तेरमी सर्व संपत्करी, चौदमी शिवपदप्रापणी.

वक्ताना चौद गुण लखीयें ठैयें. पहिलो प्रश्नव्याकरणोक्त शोल बोलनो जाण पंक्ति होय. बीजो शास्त्रार्थ विचारी जाणे, त्रीजो वाणी मांहे मीठाश होय, चोथो प्रस्ताव अवतर उलखे, पांचमो सत्य बोले, ठछो सांजलनारना संदेहनो छेद करे. सातमो बहुशास्त्रवेत्ता गीतार्थ उपयोगी होय, आठमो अर्थने विस्तारी तथा संवरी जाणे. नवमो व्याकरण रहित ठतां कंठनी जा

પામાં પણ અપશબ્દ ન બોલે, દશમો વાણીયે કરી સજાજનોને રીજપમાડે, અગીયારમો પ્રશ્નાર્થ ગ્રાહક, બારમો અહંકાર રહિત, તેરમો ધર્મવંત, ચૌદમો સંતોષવંત. એ ચૌદ વોલનો જાણ હોય તે વક્તા જાણવો.

હવે શ્રોતાના ચૌદ ગુણ કહે છે:—એક જત્તિવંત, વીજો મીઠાવોલો, ત્રીજો ગર્વરહિત, ચોથો સાંજલવા ઉપર રુચિ, પાંચમો ચંચલતારહિત એકાગ્રચિત્તે સાંજલે અને ધારે, ઠઠો જેવું સાંજલ્યું તેવું પ્રગટ અક્ષરે કહે, સાતમો પ્રશ્ન નો જાણ, આઠમો ઘણા શાસ્ત્ર સાંજલ્યાનાં રહસ્ય જાણે, નવમો ધર્મકાપે આલસુ ન હોય, દશમો જેને ધર્મ સાંજલતાં નિડા નાવે, અગીયારમો બુદ્ધિ વંત હોય, બારમો દાતારૂપ ગુણ હોય, તેરમો જેની પાસેથી ધર્મકથા સાંજલે તેના પાઠલથી ઘણા ગુણ બોલે, ચૌદમો કોઈની નિંદા ન કરે. તથા કોઈની સાથે તાણ સેંચ વાદવિવાદ ન કરે, એ ચૌદ ગુણ સાંજલનારમાં જોઈયે યોગ, કપાય, અને લેશ્યા એ ચાર જેવારેં એકઠા મલે, તેવારે પરજવાયુ વંધાય.

નારકી જીવને મહાવેદના અને અલ્પ નિર્જ્ઞાના જાણવી. તથા સાધુને મહાવેદના અને મહાનિર્જ્ઞાના ગજસુકુમારની પેરેં જાણવી, તથા દેવતાને અલ્પ વેદના અને અલ્પ નિર્જ્ઞાના જાણવી તથા શૈલશીકરણે ચોદમે ગુણઠાળે મહાનિર્જ્ઞાના અને અલ્પવેદના જાણવી. એ નિર્જ્ઞાને વેદનાની ચોજંગી કહી.

સામાયિક, ચોવીસઠો ને પ્રતિક્રમણ એ ત્રણ આવશ્યક સંવર તત્ત્વમાં છે. તથા વંદનક, કાઠસ્તંગ અને પચ્ચરકાળ એ ત્રણ આવશ્યક નિર્જ્ઞાનામાં છે.

સંસારમાં જીવ ત્રણ પ્રકારના છે. એક જન્મ્ય, વીજા અજન્મ્ય અને ત્રીજા જન્મ્યાજન્મ્ય. તેમાં વલી જન્મ્યજીવનાં ત્રણ પ્રકાર છે. એક નિકટજન્મ્ય, વીજા મધ્યજન્મ્ય અને ત્રીજા દુર્નજન્મ્ય. તેમાં સધવા સૌજાગ્યવતી સ્ત્રી જેમ પરણીને તત્કાલ ઠ મહીને ગર્જધારણ કરી પુત્રની પ્રાપ્તિ રૂપ ફલ પામે તેની પેરે જે જન્મ્યજીવ પણ તરત સિદ્ધિ થયે તે નિકટ જન્મ્ય જીવ જાણવા. તથા જેનેકો એક સ્ત્રી પરણ્યા પછી એ વર્ષે પુત્રરૂપ ફલ પામે તેની પેરે જે જીવ થોડા જન્મ માંદે મેઘકુમારની પેરેં સિદ્ધિ થયે, તે મધ્યજન્મ્ય જીવ જાણવા. તથા જે હુર્નજન્મ્યજીવ છે તે જેમ કોઈ પરણેલી સ્ત્રીને ઘણા વરસ પછી પુત્રરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય તેમ તે જીવ પણ ગોંડાલાની પેરે અથવા અનંતા પઢિવાઈજીવોની પેરે ઘણા કાસે સિદ્ધિ થયે તે દુર્નજન્મ્ય જાણવા. એ જન્મ્યના ત્રણ જોદ કહ્યા.

હવે વીજા અજન્મ્ય જીવનાં લક્ષણ કહે છે, જેમ વંધ્યા સ્ત્રીને ઘણાકાલ

पर्यंत जरतारनो योग मळे तथा अनेक उपाय करे तो पण पुत्ररूप फलनी प्राप्ति न थाय, तेनी पेरे अजव्यनो जीव पण व्यवहारथी चारित्रनी क्रिया आदरे नवमा त्रैवेयक पर्यंत जाय परंतु सिद्धिरूप मोक्षफल पामे नही.

हवे त्रीजा जव्याजव्यनां लक्षण कहे ठे. जेम कोइक वालविधवा स्त्री होय तेने पुत्र थवानी शक्ति ठे परंतु जरतारना योगने अज्ञावें पुत्ररूप फल पामे नही तेम केटला एक जातें जव्य जीव तो ठे, परंतु कर्मनी विशेष निविडताने योगें करी अव्यवहार राशिमांथी निकलीने व्यवहार राशिमां उंचाज नही आवी शके, तेथी सामग्रीने अज्ञावें मोक्षरूप फलनी प्राप्ति पण न पामे.

तथा वली त्रण प्रकारना जीव कहे ठे एक जवाजिनंदी ते मिथ्यादृष्टि जीव जाणवा. वीजा पुज्जलाजिनंदी ते चोथा पांचमा गुणठाणा वाला सम्यग्दृष्टि जीव जाणवा. त्रीजा आत्मानंदी ते साधु सुनिराज जाणवा.

तथा वली संसारी जीव चार प्रकारना कहा ठे. एक सधन रात्रि समान ते जवाजिनंदी मिथ्यात्वगुणठाणवर्ती जीव जाणवा. जेमां कोइ अजुवाळुं नही वीजा अधनरात्रि समान ते मार्गाजिमुखी मार्गानुसारी जीव जाणवा. त्रीजा सधन दिन समान ते चोथा गुणठाणाथी मांमीने वारमा गुणठाणा सुधीना जीव जाणवा. चोथा अधन दिन समान ते केवली जगवान जाणवा.

तीर्थकरना जन्मादिकल्याणक थाय तेवारे साते नरकें केटळुं अजवाळुं थाय? ते कहे ठे:—प्रथम नरकें सूर्य सरखो उद्योत थाय, वीजी नरकें सात्रसूर्य समान तेज थाय, त्रीजी नरकें पूर्णिमाना चंद्र समान उद्योत थाय, चोथी नरकें सात्र चंद्र समान तेज थाय, पांचमी नरकें शुक्र तथा बृहस्पति इत्यादि ग्रहना सरखुं तेज थाय, ठछी नरकें नक्षत्रना सरखुं तेज थाय अने सातमी नरकें तारा सरखुं तेज थाय.

त्रण प्रकारें करेला उपकारनुं उंसिंगण थवाय, तेनो विचार.

१ माता पिताने पुत्र प्रजातें उठी शतपाक सहस्रपाक तेळें मईन करे, पठी सुगंधें करी उवटणुं करें. तेवार पठी सौगंधिकपाणी, टाडुंपाणी, ऊण पाणी, एवा त्रण पाणीयें करी न्हवरावे पठी उत्तम वस्त्राभूषणादिकें करी विभूषा करे, पठी मन गमतुं सरस मधुर चोजन करावे, जावजीव सुधी पोतानी पळवाडे खांध उपर लश्ने फरे, एरीतें जक्ति साचवे तो पण ते पुत्र, माता पितानो उंसिंगण न थाय. परंतु माता पिताने केवळिप्रणीत धर्म कही

१ पञ्चस्काणनो करावनार गुरु जाण अने करनार शिष्य अजाण होय, त्यां जाण गुरु पञ्चस्काणना करनारने पूठे, जाण करे, केहे के हे अमुका ! तने अमुक पञ्चस्काण कराव्युं ठे, तेवी रीतें पालजे एम शिष्य पण पाले तो गुरु जांगो जाणवो. अने न पूठे न पाले, तो अशुद्ध जांगो जाणवो.

२ पञ्चस्काणनो करनार शिष्य जाण होय, ते शिष्य जाणतो ठतो गीतार्थ गुरुने अज्ञावें पर्यायें करी महोटा एवा महात्माने समीपें अथवा पित्रादि कने गुरु स्थानकें मानीने तेमनी साखें पञ्चस्काण करे, तो ते शुद्ध जाणवुं. परंतु जो ठते गीतार्थ पण अजाण गुरु पासेंथी पोताने ठेंदे पञ्चस्काण करे, तो अशुद्धजांगो थाय, एम समजवुं.

४ पञ्चस्काण करावनार गुरु अने पञ्चस्काण करनार शिष्य, ए वेहु अजाण होय तो ते जांगो अत्यंत अशुद्ध श्री वीतरागदेवें कह्यो ठे.

॥ साधु ठ कारणें आहार लीये, तेनां नाम कहे ठे.

- १ बुधानी वेदनायें आहार लीये.
- २ आचार्यादिकनां वैयावच करवाने अर्थें आहार लीये.
- ३ ईर्यापथिकी मार्ग शोधवाने कारणे आहार लीये.
- ४ संयम पालवाने कारणे आहार लीये.
- ५ जीवितव्य रक्षाने कारणे आहार लीये.
- ६ शुजध्यान करवाने कारणे आहार लीये.

॥ साधु ठ कारणे आहार न लीये, तेनां नाम कहे ठे ॥

- १ ज्वरादिकरोग आये अके न जमे.
- २ मायापने उपसर्ग रूप कारणे न जमे.
- ३ पुरुष वेदनो उदय अयाथी ब्रह्मचर्य राखवाने अर्थें न जमे.
- ४ कर्म स्रपाववा निमित्तें तप करवाने अर्थें न जमे.
- ५ जीवदयाने अर्थें वर्षादि वरसते अथवा भूहरी पडते न जमे
- ६ अंतसंक्षेपणायें शरीर ठांनवा जणी न जमे.

